

Инвестираме във
Вашето бъдеще

Министерство на околната
среда и водите

Решения за
по-добър живот

Регионална инспекция -Русе
ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА “ОКОЛНА СРЕДА 2007 – 2013 г.”
Проект: “Дейности по устойчиво управление на ПР “Сребърна” и Р “Бели Лом”

УТВЪРДИЛ:

МИНИСТЪР НА ОКОЛНАТА СРЕДА И ВОДИТЕ

/...../

РЕГИОНАЛНА ИНСПЕКЦИЯ ПО ОКОЛНАТА СРЕДА И ВОДИТЕ – РУСЕ
7000 гр. Русе, „Придунавски булевард” № 20, ПК 26
тел: (+35982) 820 772 факс: (+35982) 820 779, e-mail: riosv@riosv-ruse.org, www.riosv-ruse.org

ПЛАН ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА РЕЗЕРВАТ „БЕЛИ ЛОМ”

2015 г.

ЦИОНАЛНА
СТРАТЕГИЧЕСКА
РЕФЕРЕНТНА РАМКА
2007 -2013

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Съдържание

РЕЧНИК НА СПЕЦИФИЧНИ ДУМИ И СЪКРАЩЕНИЯ	7
РЕЗЮМЕ	21
ЧАСТ 0: ВЪВЕДЕНИЕ	26
0.1. ОСНОВАНИЕ ЗА РАЗРАБОТВАНЕТО НА ПЛАНА	26
0.2. ПРОЦЕС НА РАЗРАБОТВАНЕ – УЧАСТНИЦИ, ОБЩЕСТВЕНИ ОБСЪЖДАНЯ	27
0.2.1. Колектив експерти, участвал в разработването на плана, в съответните области.	27
0.2.2. Процес на изготвяне на плана за управление - основни етапи и всички участници и заинтересовани страни.	27
0.2.3. Проведени работни срещи и консултации, обсъждания – неформални и работни срещи с участието на заинтересованите държавни органи и институции, научни, обществени и неправителствени организации.	28
0.2.4. Резултати от задължителното обществено обсъждане.	29
0.3. ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕ И ОСОБЕНОСТИ НА ПЛАНА	29
0.3.1. Предназначение на Плана, от гледна точка на:	30
0.3.2. Главни особености на ПУ, отчитащи спецификата на резерватната територия, като се имат в предвид	31
ЧАСТ 1: ОПИСАНИЕ И ОЦЕНКА НА ЗАЩИТЕНАТА ТЕРИТОРИЯ	34
ОБЩА ИНФОРМАЦИЯ	34
1.0.1. Местоположение на резервата според физикогеографското райониране, административното деление, както и близки селищни образувания, градове, села и особености.	34
1.0.2. Обзорна едромасщабна карта с разположението на резервата.	34
1.0.3. Граници на резервата съгласно Заповед № 393/12.05.1980 г. на Председателя на КОПС (ДВ, бр.51/1980 г.).	35
1.0.4. Карта, включваща площта, предмет на планиране, както и свързаните с нея защитена местност „Ломия“ (бивша буферна зона) и др. прилежащи територии с обща информация за тях и връзките на резервата със съседни населени места, селищни образувания, обекти и съоръжения, пътна мрежа и маршрути, други защитени територии и зони, обекти на туризма - хижи, заслони, съоръжения и маршрути, основни водни площи, съседни области, общински и землищни граници.	35
1.0.5. Информация за наличието на аерофото заснемане.	35
1.0.6. Несъответствия, установени при теренните проучвания между КВС, КК и действителното положение на терена.	35
1.0.7. Измервания с геодезически инструменти и GPS устройства.	36
1.0.8. Административни граници и пътища	36
1.0.9. Прилежащи територии и обекти	36
1.0.10. Да се отразят на картите границите и номерата на кадастралните/ поземлени имоти.	36
1.0.11. Водоизточници, термални извори, каптажи, чешми, паметници и др. характерни ориентири.	36
1.0.12. Площ на резервата	37
1.1. ПЛОЩ НА ЗАЩИТЕНАТА ТЕРИТОРИЯ	37
1.2. ФОНДОВА И АДМИНИСТРАТИВНА ПРИНАДЛЕЖНОСТ	37
1.2.1. Фондова принадлежност на резервата	37
1.2.2. Разпределението на площите по административна принадлежност	37

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма „Околна среда 2007-2013 г.“

План за управление на резерват „Бели Лом“

1.3. ЗАКОНОВ СТАТУТ НА РЕЗЕРВАТ “БЕЛИ ЛОМ”	37
1.3.1. Исторически преглед на статута и предназначението на територията в миналото.	37
1.3.2. Кратък преглед на причините и стъпките за обявяването на защитената територия.	37
1.3.3. Законов статут на резерват „Бели Лом“, произтичащ от националното законодателство - закони и техните поднормативни актове.	38
1.4. СОБСТВЕНОСТ	47
1.5. УПРАВЛЕНСКА СТРУКТУРА	47
1.5.1. Организационна структура и администрация.	47
1.5.2. Структурата на управление и основните функции на персонала на РИОСВ-Русе по длъжности. Общ брой на необходимия персонал и разпределението му по длъжности.	51
1.5.3. Материално-техническо обезпечаване.	52
1.6. СЪЩЕСТВУВАЩИ ПРОЕКТНИ РАЗРАБОТКИ	55
1.6.1. Съществуващи и в процес на изпълнение програми, планове и проектни разработки за последните 10 години, свързани със строителство, ползване на ресурси и др. дейности на територията на Р, като: устройствен проект, общински териториално-устройствени планове, и др., ако има такива.	55
1.6.2. Степен на реализация и актуалност, като цяло или на части от описаните проектни разработки.	57
1.6.3. Опис на научните разработки, свързани с Р.	58
1.6.4. Опис на други разработки и програми, свързани с регионалното развитие, туризма и др. на различни нива, имащи някаква връзка с Р.	58
1.7. СЪЩЕСТВУВАЩО ФУНКЦИОНАЛНО ЗОНИРАНЕ И РЕЖИМИ НА ОБЕКТА	60
1.7.1. Зони и режими съгласно утвърдени проекти, отнасящи се до резервата.	60
1.7.2. Функционално зонироване и режим на зоните – описание и отразяване с площ и процентно участие спрямо общата площ на Р.	60
1.7.3. Информация за наличие на определени режими, произтичащи от законови и подзаконов нормативни актове.	61
1.8. КЛИМАТ	62
1.8.1. Фактори за формиране на местния климат.	62
1.8.2. Елементи на климата.	63
1.9. ГЕОЛОГИЯ И ГЕОМОРФОЛОГИЯ	71
1.9.1. Геоложки строеж, морфоструктури и морфометрия.	71
1.9.2. Геоморфология на релефа.	77
1.10. ХИДРОЛОГИЯ И ХИДРОБИОЛОГИЯ	80
1.10.1. Хидрология и хидрография.	80
1.10.2. Хидрохимия.	86
1.10.3. Хидробиология	90
1.11. ПОЧВИ	91
1.11.1. Разпространение и характеристика на почвите.	91
1.11.2. Почвени процеси.	95
БИОЛОГИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА	98
1.12. ЕКОСИСТЕМИ И БИОТОПИ	98
1.12.1. Обща характеристика на биотопите на видово и екосистемно равнище.	98
1.13. РАСТИТЕЛНОСТ	111

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

План за управление на резерват „Бели Лом“

1.13.1.	Класификация на растителността	111
1.13.2.	Характеристика на горскодървесна растителност.....	116
1.14.	ФЛОРА	119
1.14.1.	Нисши растения и гъби.	119
1.14.2.	Висши растения.	123
1.14.3.	Лечебни растения.	128
1.15.	ФАУНА	134
1.15.1.	Безгръбначни животни.	134
1.15.2.	Риби /сладководна ихтиофауна/.	135
1.15.3.	Земноводни и влечуги.	136
1.15.4.	Птици.	137
1.15.5.	Бозайници.	140
КУЛТУРНА И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА ХАРАКТЕРИСТИКА		148
1.16.	ПОЛЗВАНЕ НА РЕЗЕРВАТА И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ АСПЕКТИ	148
1.16.1.	Население и демографска характеристика на община Ветово, област Русе и община Цар Калоян, област Разград.	148
1.16.2.	Селищна мрежа.	160
1.16.3.	Техническа инфраструктура, застроени площи и сгради.	162
1.16.4.	Селско стопанство.	168
1.16.5.	Горско стопанство.	173
1.16.6.	Лов, риболов, събиране на природни продукти.	180
1.16.7.	Туризм, рекреация, спорт.....	188
1.16.8.	По-значими дейности и занаяти в района.	190
1.16.9.	Информираност на обществеността за резервата и отношението към него.	191
1.16.10.	Превенция и борба с пожарите.	192
1.17.	НАСТОЯЩО ПОЛЗВАНЕ НА ПРИЛЕЖАЩИТЕ ТЕРИТОРИИ.	193
1.17.1.	Граници, разположение, собственост, административна и фондова принадлежност на защитената местност.	193
1.17.2.	Горскостопански дейности и функции на горите в прилежащата на резервата защитена местност.....	194
1.17.3.	Ловно и рибноустройствени дейности в защитена местност “Ломия”, вкл. конкретните райони и начините на ползване.	201
1.17.4.	Настоящи дейности на населението: земеделие, риболов, животновъдство, промишлени производства, строителство на инфраструктурни обекти, туризм, народни занаяти и традиционни производства, в случай че такава информация не е представена в т. 1.16.	201
1.17.5.	Вид, състояние и влияние на застроените прилежащи територии.	201
1.17.6.	Обекти от техническата инфраструктура (пътища, строителство, водоснабдителни съоръжения и др.), които имат отношение към територията на резервата.	202
1.17.7.	Начин на ползване на земеделските земи и други селскостопански обекти в прилежащите територии.	202
1.17.8.	Горскостопански дейности и функции на горите в прилежащите територии. Случаи на залесяване с нетипични (инвазивни, включително чужди), чужди дървесни и храстови видове в непосредствена близост с резервата, с бившата буферна зона – защитена местност “Ломия”.	202
1.17.9.	Туристическа дейност и рекреационни ресурси в прилежащата на резервата защитена местност.....	202
1.18.	КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО	202

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

План за управление на резерват „Бели Лом“

1.18.1.	Списък със значимите археологически обекти и архитектурни паметници и исторически места в прилежащите територии-църкви, мемориали, етнографски обекти и др.	202
1.18.2.	Дейности от миналото, свързани с поминъка на населението и местните занаяти (рибарство, отглеждане на технически култури, пчеларство, билкарство и т.н.)	205
1.19.	ЛАНДШАФТ	205
1.19.1.	Структура на ландшафта.	205
1.19.2.	Естетически качества.	206
1.20.	СЪСТОЯНИЕ НА КОМПОНЕНТИТЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА	206
ПЪРВА ОЦЕНКА		208
1.21.	ЕКОЛОГИЧНА ОЦЕНКА	208
1.21.1.	Уязвимост.	208
1.21.2.	Рядкост.	212
1.21.3.	Естественост.	213
1.21.4.	Типичност.	214
1.21.5.	Размери.	215
1.21.6.	Биологично разнообразие.	216
1.21.7.	Стабилност и нестабилност.	219
1.22.	СОЦИАЛНА И ИКОНОМИЧЕСКА ОЦЕНКА	221
1.22.1.	Социално-икономически условия.	224
1.22.2.	Собственост.	226
1.22.3.	Управление.	227
1.22.4.	Формиране на основните и на специфичните проблеми на територията.	229
1.23.	ПОТЕНЦИАЛНА СТОЙНОСТ НА ЗАЩИТЕНАТА ТЕРИТОРИЯ	230
ЧАСТ 2: ДЪЛГОСРОЧНИ ЦЕЛИ И ОГРАНИЧЕНИЯ		234
2.1.	ДЪЛГОСРОЧНИ ЦЕЛИ	234
2.1.1.	Определяне на главните цели.	234
2.1.2.	Определяне на второстепенните цели.	235
2.2.	ОГРАНИЧЕНИЯ	236
2.2.1.	Тенденции от естествен характер.	237
2.2.2.	Тенденции от антропогенен характер.	239
2.2.3.	Други ограничения и тенденции.	241
ВТОРА ОЦЕНКА		242
2.3.	ЕФЕКТ НА ОГРАНИЧЕНИЯТА ВЪРХУ ДЪЛГОСРОЧНИТЕ ЦЕЛИ	242
2.4.	ПОТЕНЦИАЛНИ ВЪЗМОЖНОСТИ НА ЗАЩИТЕНАТА ТЕРИТОРИЯ:	250
2.4.1.	Потенциал на територията по отношение консервация на хабитати и видове при установен модел и режим на ниво на подпочвени води и заливане.	250
2.4.2.	Потенциални възможности за развитие на научно-познавателен туризъм и други рекреационни дейности на местно, национално и международно ниво.	252
2.4.3.	Други.	252
ЧАСТ 3: РЕЖИМИ, НОРМИ, УСЛОВИЯ И ПРЕПОРЪКИ ЗА		
ОСЪЩЕСТВЯВАНЕ НА ДЕЙНОСТИТЕ		253
3.1.	ЗОНИРАНЕ И ФУНКЦИОНАЛНО ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕ НА ЗОНИТЕ:	253

План за управление на резерват „Бели Лом“

3.1.1.	Териториално разположение на зони съобразно спецификата и целите на резервата.....	253
3.2.	РЕЖИМИ И НОРМИ	254
ЧАСТ 4: ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЧИ И ПРЕДПИСАНИЯ ЗА ОПАЗВАНЕ И ПОЛЗВАНЕ		257
4.1.	ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ПРИОРИТЕТИТЕ	257
4.2.	ПРОГРАМИ.....	257
4.2.1.	Програма „Опазване и поддържане на биоразнообразието – местообитания и видове”..	257
4.2.2.	Програма „Научни изследвания в горите”.....	257
4.2.3.	Програма „Научни изследвания и мониторинг”.....	258
4.2.4.	Програма „Връзки с обществеността и образование”.....	258
4.2.5.	Програма „Институционално развитие”.....	258
4.2.6.	Програма „Изграждане на биокоридор от защитени територии в Ломове”	258
4.3.	ПРОЕКТИ	258
4.4.	ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЧИ	265
4.5.	РАБОТЕН ПЛАН.....	266
ЧАСТ 5: ПРЕГЛЕД НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ЦЕЛИТЕ И ЗАДАЧИТЕ		274
5.1.	ПРЕРАЗГЛЕЖДАНЕ НА ЦЕЛИТЕ	274
5.2.	ПРЕРАЗГЛЕЖДАНЕ НА ЗАДАЧИТЕ	274
ПРИЛОЖЕНИЯ		275

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

РЕЧНИК НА СПЕЦИФИЧНИ ДУМИ И СЪКРАЩЕНИЯ

Специфични думи

Абиотични фактори	Условията на неживата природа, които въздействат върху организмите и имат пряко значение за живота им.
Аборигенен, автохтонен	Първичен, местен.
Автохтонен вид	Съществуващ вид в ареала на видообразуването.
Антропогенен	Предизвикан от човека.
Антропогенни фактори	Съвкупност от разнообразни човешки дейности, които действат върху живата и неживата природа.
Ареал	Територия на географско разпространение на таксони живи организми (вид, род, семейство и т.н.) или съобщества (синтаксони от различен ранг).
Асоциация	Основна синтаксономична единица при класификация на растителността.
Безпокойство	Резултата от различни човешки дейности върху дивите животни, изразяващ се в уплашено, възбудено или раздразнено състояние и невъзможност да осъществяват присъщите им поведенчески действия в заетата от тях зона. Води до отрицателен за животното резултат - от изменения в поведението до напускане на естествения му район на обитаване.
Биологично разнообразие	Многообразието на живите организми на видово и надвидово равнище, многообразието на съобщества, местообитания и екосистеми от различни равнища.
Биотичен	Свързан с живите организми и живата природа.
Биотични фактори	Взаимодействия между организмите при съвместния им живот.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Бракониерство	<p>Нарушаване на законовите норми за опазване на природните ценности с цел лично облагодетелстване. Включва всички форми на посегателства към всички типове природни ценности, включително:</p> <ul style="list-style-type: none"> - убиването, улавянето, преследването и нараняването на диви животни; вземане, пренасяне и превозване на намерени ранени и убити животни или разпознаваеми части от тях; събиране на яйца и индивиди; търговия с диви животни; - престой или движение на лица на територията на парка с извадени от калъф и сглобени гладкоцевни и нарезни пушки, огнестрелно оръжие с автоматична и полуавтоматична стрелба. <p>Бракониерството представлява престъпление по Наказателно-процесуалния кодекс с изключение на маловажните случаи, които се считат за административни нарушения.</p>
Вид	Група популации, индивидите в които обменят генетичен материал свободно помежду си, но не с индивиди от популации от други видове.
Възможност за възстановяване	<p>Усилие (във време и ресурси) за възстановяване в ЗТ на вид или хабитат (EUROSITE).</p> <p>Чрез този критерий се установява стойността на елемента: колкото по-трудно е възстановяването, толкова по-важно е опазването на съответния елемент.</p>
Възстановяване	Пресъздаването на цели съобщества от организми и местообитания по модел на естествено възникващите.
Генетични ресурси	Материали от растителен, животински или микроорганизмов произход, съдържащи функционални единици на наследственост и имащи реална или потенциална стойност.
Гола сеч	Изсичането на цялата дървесна растителност върху площ над 1 декар или сливането на голи сечища, чиято обща площ е над 1 декар.
Гори	Земя, заета от горскодървесна растителност с площ над 1 декар. (ЗГ, чл.2, ал1.)

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Горски територии	Всяка територия извън строителните граници на населените места, предназначена основно за гори и обхващаща гори, храсти, земи за залесяване, недървопроизводителни земи, посочени в единния кадастър, с изключение на горите, създадени върху земи от поземления фонд (чл.2,(2),(3) от Закона за горите).
Демутация	Естествено възстановяване на природната растителност на мястото на деградирана или унищожена от човека растителност.
Дендробионт	Организъм, живеещ върху даден дървесен вид растение.
Диагностични видове	Група от видове с оптимално развитие в рамките на определен синтаксон.
Дива природа	Участък от природата, който не е нарушен от дейността на човека, естествен ландшафт с характерни диви растения и животни и съобщества от тях.
Доминантен вид	Вид, който преобладава по численост, оказва съществено влияние върху средата и обмяна на енергия в биоценозата.
Едификатор	Вид, който обуславя условията за живот в съобществото.
Екологичен коридор	Територия, която осигурява връзката на популации, съобщества, екосистеми или местообитания и осигурява безпрепятствената миграция на индивиди и генетичен материал.
Екологични групи растения	Групи от растения със сходни приспособителни признаци, които се образуват предимно под влияние на един доминиращ фактор в дадените условия (влажност, температура, светлина, механичен и химичен състав на почвата и др.).
Екологична ниша	Пространствено и функционално място на вида в екосистемата; съвкупността от условията на живот в екосистемата, съответстващи на изискванията, към средата от ценопопулациите на даден вид.
Екологично равновесие	Състояние на балансираност в екосистемата между биоценозата и биотопа на всички надорганизмови равнища.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Екологична сукцесия	Последователна смяна на една екосистема с друга под въздействието на фактори, които съществено изменят или разрушават първоначалната и се създават условия за развитието на друга екосистема, по-приспособена към новите условия.
Екосистема	Динамичен комплекс от растителни, животински и микроорганизмови съобщества и тяхната нежива околна среда, които си взаимодействат като функционална единица.
Екотонна зона	Гранична зона между две екосистеми.
Експлеренти	Растения, които имат слаба конкурентноспособност, но способни много бързо да заемат освободените от силните конкуренти територии.
Ендемит	Вид, който се среща само в определен географски район.
Епигеобионти	Обитатели на горния приземен слой.
Естественост	Незасегнатост от човешка дейност; липса на окултуряване или опитомяване (EUROSITE).
Застрашен вид	Вид, който е заплашен от изчезване в целия си ареал или в голяма част от него.
Застрашен таксон	Таксон, чиято численост на популациите и област на разпространение намаляват по начин, по който в определен обозрим период може да престане да се среща в дадения район (локално застрашен), в страната (национално застрашен) или на планетата (глобално, световно застрашен); съществуват подробни международно признати класификации на степените на застрашеност и критериите на определянето им.
Защитен таксон	Таксон, поставен под режим на опазване със закон или друг нормативен документ, за който се забраняват всички действия, които могат да нанесат вреди на индивидите, на гнездата или леговищата им, на местата, които те обитават, включително безпокойство, взимане на намерени мъртви индивиди, пренасяне и т.н.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Зониране	Разделяне на защитената територия на части, наричани зони, които се използват за целите на управлението, обикновено временно (продължителността на съществуването им може да бъде по-малка от периода на действие на плана). Във всяка зона предписанията за управление са приблизително еднакви и се различават по тип и интензивност от тези в другите зони на плана.
Идеална цел	Изказ, който полага идеалното управление на територията, при условие че отсъстват ограничители и модифициращи фактори и управляващата организация има пълен контрол над територията (EUROSITE).
Интерпретативни дейности	Дейности, които имат за цел да представят ценностите на ЗТ, проблемите на управление и важността му за отделния човек. Състоят се в съчетание от послания чрез "екскурзоводски" беседи, печатни, визуални и други материали, примери и човешко взаимодействие, илюстриращо значимостта на територията. Извършват се главно в защитената територия, но в някои случаи и извън нея. Най-често терминът се използва за дейностите по обслужване на посетителите.
Климакс	Последен, относително устойчив стадий на естествено развитие на съобществото и на екосистемата като цяло, който най-пълно съответства на екологичните условия в дадената местност в съответния период.
Конкуренция	Взаимоотношение между популациите, възникващо при използване на общ хранителен ресурс.
Консервационно значим	Вид или друг таксон, съобщество, екосистема, природно местообитание, признати в научно издание за застрашени в някаква степен или притежаващи съществена екологична роля (например включени в национални или международни червени книги или списъци, в приложения към конвенции или директиви и други подобни документи).
Ксерофилен	Сухолюбив, приспособен към живот в условия на недостиг на вода и понижена влажност.
Ландшафт	Обособена територия, появата на някои от елементите на която е възникнала като резултат на действия и взаимодействия между природни и/или човешки фактори.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма „Околна среда 2007-2013 г.“

Мезофил	Организъм, предпочитащ средни (умерени) условия на овлажнение на въздуха и почвата.
Местообитание на вид	Районът, определен от специфични абиотични и биотични фактори, в който този вид се намира в някои от стадията на своя жизнен цикъл.
Мониторинг	Продължително във времето еднотипно проследяване състоянието на даден показател, фактор, структура и т.н., с цел оценка, прогнозиране, контрол и въздействие за тяхното оптимизиране; система за наблюдения.
Насаждение	Гора или горски участък, заети (покрити) с горскодървесна растителност.
Нестабилност	Степен на променливост на ЗТ и отделните и елементи (EUROSITE).
Обилие	Показател за количественото участие на вида, изразен пряко или косвено.
Ограничител (ограничителен фактор)	Дейност, фактор или действие, които могат да попречат на управляващата организация да постигне целите си (EUROSITE).
Одит	Преглед на изпълнението на плана или част от него, за установяване качеството на плана или на неговото приложение, извършен от управляващата организация (вътрешен одит) или от външна независима институция, която не е свързана директно с територията (външен одит), обикновено при покана от управляващата организация (EUROSITE).
Оперативна цел	Идеална цел, трансформирана от реално действащите ограничители и стимулатори. Реалистична цел, която управляващата организация се стреми да постигне при дадените обстоятелства (EUROSITE).
Организъм	Всяко живо тяло, което е съставено от съгласувано действащи органи и съществува самостоятелно. Организмът е индивид в популация на отделен вид.
Орнитологично важно място	Природозащитно значима територия или акватория, определена по международно признати цифрови критерии на BirdLife International и включена в световната мрежа от такива места; местата са признати като елементи на европейските екологични мрежи по Директивата за птиците и директивата за хабитатите; в България има 50 ОБМ, идентифицирани и обект на Мониторинг от Българското дружество за защита на птиците.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма „Околна среда 2007-2013 г.“

Оценка	Оценка на набавената информация, водеща до определяне на значението на отделните абиотични, биотични и социално-икономически фактори.
Пластични видове	Видове с големи адаптивни възможности.
Подвид	Подразделение на вида, което се състои от група популации, придобили в процеса на еволюцията устойчиви белези и особености, изолационни бариери от пространствен или времеви тип и други белези, по които се отличават незначително от другите групи от същия вид, но с които могат да дават плодовито потомство в природата.
Поддържащи и възстановителни дейности	Комплекс от мерки и действия, които целят осигуряването на условия за поддържане настоящото състояние на дадени компоненти на природната среда или възстановяване на желано предишно тяхно състояние (напр. възстановяване на увредени находища на растителни видове и местообитания на животински видове; паша; рекултивация на ерозирани участъци чрез зачимяване или затревяване).
Популация	Група от индивиди на даден вид, които населяват определено пространство, взаимно се кръстосват, имат общи морфологични, физиологични и поведенчески особености и са свързани функционално помежду си/ група от индивиди с общ произход, които обменят генетичен материал помежду си много повече, отколкото с индивиди от друга подобна група.
Посетителски център	Нов тип място за почивка, забавление, обучение и възпитание.
Потенциал на територията	Възможностите на територията в екологичен, социален, културен или икономически план (EUROSITE).
Потенциално застрашен вид	Вид, за който е вероятно скорошното му преминаване в категорията на застрашените видове, ако факторите, причинили заплахата продължават да съществуват.
Преглед	Дейност, чрез която се извършва серия от количествени наблюдения като разпределение, качество, плътност и честота на природните характеристики, за да се направи оценка на ЗТ (EUROSITE).

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Приоритетен вид, Приоритетно местообитание	Видове или местообитания, които поради своята биологическа ценност се нуждаят от специални мерки за опазване, или са определени като такива по силата на международни споразумения.
Природно местообитание	Естествени или близки до естествените сухоземни или акваториални територии, характеризиращи се със специфични географски, абиотични и биотични особености.
Програма	Група проекти, с които се изпълнява определена оперативна цел/цели в определен период от време.
Програма CORINE Biotopes	Общоевропейска програма, експериментален проект за събиране, координация и осигуряване на съгласуваност на информацията за състоянието на околната среда и природните ресурси в Общността, лансирана от Европейската комисия през 1985 г.; в България функционира от 1994 г., природозащитно значимите места са идентифицирани в 141 сайта.
Програма "Човек и биосфера"	Известна още като Програма MAB (Man and Biosphere), програма на UNESCO от 1970 г. за развиване в природозащитните, обществените и държавните институции на основа за разумно ползване на природните ресурси; лансирала е концепцията за "биосферни резервати".
Работен план	План за действие за специфичен период от време (обикновено година и не повече от пет).
Размер	Достатъчност на площта на територията за поддържане на жизнени популации от най-важните компоненти на нейната биота (EUROSITE).
Разнообразие	Степен на разнообразие на хабитати и хабитатни структури, биологични групи и видове в регионален и национален план (EUROSITE).
Ревизия	Оценка на ефективността на целия план или част от него в постигането на изказаните цели. Предприема се обикновено от персонала на управляващата организация (EUROSITE).
Регулиране числеността на животинските видове	Целенасочена промяна в броя на техните индивиди (увеличаване или намаляване).

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма "Околна среда 2007-2013 г."

План за управление на резерват „Бели Лом“

Редки видове	Видове, чиито популации са малки и ако не непосредствено, то косвено или потенциално са застрашени.
Режим на опазване	Съвкупността от разрешени и забранени действия за дадена територия, определени от закона и целите, функциите и предназначението на въпросната територия.
Реликт	Таксон, който е преживял до днешно време от минали геологични епохи.
Реликтен вид	Вид, който в миналите геологични епохи е имал широко разпространение, а днес заема неголеми територии.
Рудерализация	Разпространение на антропофити при деградация на местообитанията.
Рядкост	Малочисленост на популацията и ограничено териториално разпространение на вида.
Рядък таксон	Таксон, чиято численост на популацията е сведена до минимум или има силно разпръснато разпространение; една от категориите застрашени таксони, напоследък избягвана поради трудности в категоричното ѝ определяне и припокриване с другите.
Сайт	В CORINE Biotopes Project - място, район, територия от особена природозащитна ценност, определена на базата, на международно признати критерии.
Серия	Съвкупност от взаимно свързаните растителни съобщества в определен сукцесионен ред, които достига до климакс.
Синтаксон	Тип фитоценоза от определена синтаксономична категория; основна синтаксономична категория е асоциацията.
Синузия	Пространствено и екологично обособена част от фитоценозата, съставена от растения принадлежащи към една или няколко близки жизнени форми.
Специален интерес	Атрактивност на елементите на територията (местообитания, видове) за посетителите (EUROSITE).
Стабилност	Степен на устойчивост на ЗТ и отделните и елементи към природните процеси и антропогенната намеса (EUROSITE).
Стенобионтен	Организъм, който живее при постоянни, непроменящи се стойности на факторите на средата.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Стенотопен	Организъм, който може да съществува само в строго специфични, много силно ограничени условия на средата. Организъм с тесни екологични изисквания.
Сциофити	Сенколюбиви растения, които не понасят пълно осветление и техният оптимум е при по-слаба интензивност на светлината.
Субдоминант	Растителен вид, който взема главно участие в състава и изграждането на определен етаж от дадена фитоценоза, но е с по-малко обилие от доминантния вид във фитоценозата.
Субендемит	Таксон, който освен в дадена област има изолирани находища и в друга близка географска област.
Съобщество (Биоценоза)	Система от съвместно живеещи в границите на определено пространство организми, представени от своите индивиди и популации; в рамките на биоценозата могат да се разграничат няколко подсистеми, в които участват различни групи организми: растения (фитоценоза), животни (зооценоза), гъби (микоценоза), водорасли (алгоценоза), бактерии (бактериоценоза).
Таксон	Съвкупност от организми, разглеждани като формални обединения на съответните нива от йерархичната класификация; наименование на класификационните единици, отразяващи мястото в системата на даден организъм (основни таксони - форма/вариетет, подвид, вид, род, семейство, разред, клас, тип, царство).
Типичност	Обичайна реакция на растителните и животински съобщества към местните абиотични фактори (геоложки, почвени, климатични особености и воден режим) и определени ползвания в рамките на дълъг период от време (EUROSITE).
Троглобионт	Вид, постоянен обитател на пещери и подземни убежища.
Трудна възстановимост	Възстановяването на вида или хабитата е възможно при усърдно управление в рамките на 10-15г.
Туризъм	Икономическа дейност, която е насочена към създаването, предлагането и реализирането на стоки и услуги, формиращи туристическия продукт.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

План за управление на резерват „Бели Лом“

Управление	<p>Единен и научно обоснован комплекс от мерки, целящ постигане на определените по закон цели, функции и предназначение на защитената територия (включително охрана, контрол, преки природозащитни действия на терена, регулиране на ползванията, природозащитно образование и осведомяване на обществеността и т.н.);</p> <p><i>1.Контрол на процесите в ЗТ в съответствие с плана за управление</i></p> <p><i>2.Практическото приложение на плана за управление</i></p> <p><i>3.Предприемане на всякакво действие или проект, идентифициран в плана за управление, в т.ч. идентифициране на нови възможности (EUROSITE).</i></p>
Устойчиво управление	<p>Управление на ползването, развитието и опазването на природните ресурси по начин и степен, които дават възможност на настоящите поколения и общности да си осигуряват социални, икономически и културни блага, без да се:</p> <p>а) намалява възможността на бъдещите поколения и общности да задоволяват социални, икономически и културни нужди;</p> <p>б) нарушава способността на екосистемите да осъществяват своите почвозащитни и климаторегулиращи функции;</p> <p>в) намалява значително биологичното разнообразие.</p>
Устройствени и технически планове и проекти	<p>Устройствените проекти, планове и програми, техническите проекти за борба с ерозията, териториално-устройствени планове, строителни планове и други, предмет на други закони.</p>
Уязвим таксон	<p>Една от категориите застрашени таксони, отнасяща се до таксони, чиито екологични и биологични особености обуславят рязко влошаване на състоянието на популациите им, дори при еднократни или незначителни изменения на средата или човешки въздействия.</p>
Уязвимост (крехкост)	<p>Степен на чувствителност на ЗТ и нейните елементи към определени процеси и явления (EUROSITE).</p>

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

План за управление на резерват „Бели Лом“

Фитоценоза (Растително съобщество)	Всяка конкретна растителна групировка, на известно пространство еднородна по състав, структура и взаимодействия между съставлящите я растения и между тях и средата. Фитоценозата е съставна част на биоценоза и екосистемата.
Фауна	Всички таксони животни на определена площ.
Флора	Всички таксони растения на определена площ.
Хабитат	Виж Природно местообитание.
Хабитус	Външен вид, съвкупност от признаци, характеризиращи типа структура или телосложение на отделния индивид.
Хелиофити	Светлолюбиви растения, които се развиват оптимално при пълна слънчева светлина.
Хемисциофити	Сенкоиздръжливи растения, които се развиват при пълна слънчева светлина, но могат да понасят и голямо засенчване.
Хидробионт	Вид, който е приспособен към живот единствено във водна среда.
Хидрофил	Водолюбив.
Хищничество	Взаимоотношение между популациите, при което един вид живее за сметка на друг.
Хранителна верига	Поредица от видове организми, в която всеки организъм е храна на следващия от веригата.
Численост на Популацията	Броят на индивидите в популацията на дадена територия или в даден обем.

Съкращения

БАН	Българска академия на науките
БДУВДР	Басейнова дирекция Дунавски район
БДЗП	Българско Дружество за Защита на Птиците
БПК	Биохимична потребност от кислород
БК	Бернска конвенция
ГИС	Географска информационна система
ГСП	Горскостопански проект
ДГС	Държавно горско стопанство

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

План за управление на резерват „Бели Лом“

ДЛС	Държавно ловно стопанство
ДХ	Директива за хабитатите
ЗБР	Закон за биологичното разнообразие
ЗЗ	Защитена зона
ЗЗТ	Закон за защитените територии
ЗМ	Защитена местност
ЗООС	Закон за опазване на околната среда
ЗТ	Защитена територия
ЗУТ	Закон за устройство на територията
ИАГ	Изпълнителна агенция по горите
ИАОС	Изпълнителна агенция по околната среда
ИБЕИ	Институт по биоразнообразие и екосистемни изследвания
ИПП	Инструмент за предприсъединителна помощ
КВС	Карта на възстановената собственост
КОПС	Комитет за опазване на природната среда
КТ	Консервационна тежест
ЛУП	Лесоустройствен проект
МВР	Министерство на вътрешните работи
МОСВ	Министерство на околната среда и водите
МС	Министерски съвет
НИМХ	Национален институт по метеорология и хидрология
НПО	Неправителствени организации
НСЗП	Национална служба за защита на природата
НСИ	Национален статистически институт
ОПОС	Оперативна програма околна среда
ОУП	Общ устройствен план
ПР	Поддържан резерват
ПУ	План за управление
ПУДОС	Предприятие за управление дейностите по опазване на околната среда
ПУРБ	План за управление на речните басейни

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

План за управление на резерват „Бели Лом“

ПУП	Подробен Устройствен План
Р	Резерват
РБ	Република България
РДВР	Регионална дирекция на вътрешните работи
РДГ	Регионална дирекция по горите
РИОСВ	Регионална инспекция по околната среда и водите
РПУ	Районно полицейско управление
РСПБЗН	Районна служба „Пожарна безопасност и защита на населението“
ТП	Териториално поделение
DD	Недостатъчно данни
EURO BATS	Споразумение за опазване на популациите на европейските прилепи
GPS	Глобална система за позициониране
IUCN	Международен съюз за защита на природата

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

РЕЗЮМЕ

Резерват „Бели Лом“ попада на територията на две области: Русе и Разград, съответно в землищата на село Кривня и гр. Ветово, община Ветово и град Цар Калоян, община Цар Калоян.

Режимът на използване и управление на резерват „Бели Лом“ е определен от Закона за защитените територии, Заповед на председателя на комитета за опазване на околната среда за обявяване на резервата (№ 393 от 12.05.1980 г.) и плана за управление на резервата (ПУ).

Финансиране

Възложител на плана за управление е РИОСВ-Русе. Изготвянето на ПУ се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма „Околна среда 2007-2013 г.“.

Задание

Разработването на ПУ се предхожда от Задание за изготвяне на ПУ, утвърдено от Министъра на околната среда и водите. Заданието определя обхвата и съдържанието на ПУ.

ПУ е резултат от планови и целенасочени проучвания, проведени през 2014 г.

При изготвянето на ПУ бе осигурено активно участие на заинтересованите институции и лица: областна и общинска администрация, МОСВ, РИОСВ-Русе, РДГ, ДГС, НПО, собственици, и др..

Част 1 Описание и оценка на ЗТ

Направени са основни характеристики и оценки. Представена е основната изходна информация, отнасяща се до дадености и особености на резервата във физико-географски, исторически, биологически, правен и социален аспект.

➤ Абиотични фактори – включва данни за:

- климат;
- геология и геоморфология;
- хидрология;
- хидробиология;
- почви.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма „Околна среда 2007-2013 г.“

Резултатите от анализите са коментирани с кратки обяснителни текстове. Данните от тях са представени в подходящ вид в приложение към ПУ.

➤ **Биологична характеристика – включва данни за:**

- екосистеми, биотопи и местообитания;
- растителност и горскодървесна растителност (таксация, инвентаризация и др.);
- флора (нисши растения и гъби – мъхообразни, лишей, макромицети, висши растения, лечебни растения);
- фауна (безгръбначни животни, риби, земноводни и влечуги, птици, бозайници, вкл. прилепи).

➤ **Културна и социално-икономическа характеристика – включва данни за:**

- ползване на резервата и социално-икономически аспекти;
- настоящо ползване на прилежащите територии;
- културно-историческо наследство;
- ландшафт.

На базата на събраната информация и анализи е описано състоянието на околната среда по компоненти.

ПЪРВА ОЦЕНКА

Направена е екологична оценка на базата на събраната информация за абиотичните и биотичните елементи и социално-икономическата характеристика, по следните критерии:

➤ уязвимост;	➤ размери;
➤ рядкост;	➤ биологично разнообразие;
➤ естественост;	➤ стабилност и нестабилност.
➤ типичност;	

Направена е социално-икономическа оценка и е определена потенциалната стойност на защитената територия по значимост.

Част 2 Дългосрочни цели и ограничения

Определяне на главни и второстепенни цели.

Определянето на дългосрочните цели и ограничения е направено съгласно

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

изискванията на Закона за защитените територии и приетата система за категоризация на Международния съюз за защита на природата IUCN.

На базата на констатациите и оценките в Част 1 от ПУ са формулирани главните цели, към постигането на които трябва да се насочат управленските решения и конкретните дейности в резервата през следващите 10 години.

Формулираните главни цели са следните:

Главна цел 1: Съхраняване и опазване на естествения характер и ненарушеност на местообитанията.

Главна цел 2: Съхраняване и опазване на естествения характер и ненарушеност на популации на видове.

Главна цел 3: Опазване и съхранение на естественото състояние и целостта на ландшафта.

Формулираните второстепенни цели са следните:

Второстепенна цел 1: Създаване на условия за развитие на научни и образователни дейности.

Второстепенна цел 2: Институционално развитие.

Ограничения

Систематизирани са тенденциите и факторите, ограничаващи възможностите за постигане на целите на ПУ. Влиянието им е оценено по скала, съгласно Заданието за изготвяне на ПУ.

ВТОРА ОЦЕНКА

Ограниченията и заплахите за постигане на главните и второстепенни цели, съответстват на направените констатации и оценки. Оценката е направена като се използват един или свободно съчетание на подходящи критерии.

Оценен и анализиран е ефектът на ограниченията върху главните и второстепенните цели. Оценени са тенденциите, както от естествен (абиотични и биотични), така и от антропогенен характер.

Определени са потенциалните възможности на резервата. Оценката на потенциалните възможности е направена в съответствие с определените цели. Тя е основа за определяне на програми и проекти в Част 4 от ПУ.

Част 3 Режими, норми, условия и препоръки за осъществяване на дейностите

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

В тази част са определени режимите за дейностите и свързаните с тях норми, условия и препоръки.

Предложените режими и норми са определени на базата на нормативно определени изисквания и аналитичната информация и оценки, представени в Част 1 от ПУ. Тяхното налагане цели преодоляване или ограничаване на въздействието на заплахите, идентифицирани в Част 2, осигуряване на условия за контрол и взимане на гъвкави управленски решения.

Зониране

С цел осъществяване на дългосрочните цели на Плана за управление, територията на резерват „Бели Лом“ е разделена на зони с определено функционално предназначение – зона А (Зона за опазване на консервационно значими видове и местообитания) и зона Б (Зона за регламентиран достъп по познавателен маршрут (пътеки за посетители)).

Част 4 Оперативни задачи и предписания за опазване и ползване

В тази част са степенувани по приоритет основните направления на работа за 10 годишния период на действие на ПУ.

Отчитайки дългосрочните цели и фактори, които оказват влияние върху тяхното изпълнение, са формулирани следните основни приоритети по отношение на устройство, организация и управление през 10-годишния период на действие на Плана за управление на резерват „Бели Лом“:

- Координация на научни изследвания и публикации;
- Подобряване на условията за преминаване на посетители по нормативно определените пътеки, подновяване и добавяне на нови указателни табели;
- Природозащитно образование;
- Информационно осигуряване;
- Връзки с обществеността;
- Комплексен и дългосрочен мониторинг за опазване на биологичното разнообразие;
- Прилагане на законодателството и нормативната база.

Описани са програмите, които ще се изпълняват в рамките на действие на ПУ.

С Програмите се постигат целите на управлението. За всяка от програмите са посочени проекти, които могат да се изпълняват през целия период на действие на

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Плана за управление.

Предвидени са следните програми и проекти:

1. **Програма** „Опазване и поддържане на биоразнообразието – местообитания и видове” - включва 2 проекта;
2. **Програма** „Научни изследвания в горите” - включва 2 проекта;
3. **Програма** „Научни изследвания и мониторинг” - включва 3 проекта;
4. **Програма** „Връзки с обществеността и образование” - включва 3 проекта;
5. **Програма** „Институционално развитие“ - включва 1 проект;
6. **Програма** „Изграждане на биокоридор от защитени територии в „Ломовете” – включва 2 проекта.

Разработен е работен план, включващ дейности и проекти за първите 3 години от действие на ПУ. В него са включени проектите от всички програми, които следва да се изпълняват от началото на действие на плана.

Част 5 Преглед на изпълнението на целите и задачите

Предложена е схема за извършване на прегледа на целите, включваща участници и критерии.

Разработена е схема за текущ годишен преглед на задачите, оценка и отчет на изпълнението на задачите, дейностите и проектите.

ПРИЛОЖЕНИЯ

Неразделна част от ПУ са приложенията, съгласно Заданието за изготвяне на ПУ на резервата, вкл. тематични карти, цифров модел на територията и база данни.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

ЧАСТ 0: ВЪВЕДЕНИЕ

0.1. ОСНОВАНИЕ ЗА РАЗРАБОТВАНЕТО НА ПЛАНА

Законовата и нормативна основа за разработване на Плана за управление (ПУ) на резерват (Р) „Бели Лом“, са следните документи:

- Закон за защитените територии (обн. в ДВ бр. 133 от 11.11.1998 г., изм. ДВ. бр.66 от 26 Юли 2013 г.);
- Наредбата за разработване на планове за управление на защитени територии (обн., ДВ, бр. 13/15.02.2000 г., изм. и доп., бр. 55 от 20.07.2012 г., в сила от 20.07.2012 г.);
- Заповеди за обявяване и промени в територията на резервата:
 - *Заповед № 393 от 12 Май, 1980 г. на председателя на Комитет по опазване на природната среда (КОПС);*
 - *Заповед № РД-564 от 12 Юли 2007 г. (ДВ бр. 68 от 21.08.2007 г.) на Министъра на околната среда и водите;*
 - *Заповед № РД-377 от 29.03.2005 г. на министъра на околната среда и водите за регламентиране на пешеходните пътеки за посетители в резерват „Бели Лом“;*
- Писмо с изх. № 05-08-1401 от 08.05.2012 г. на Министерство на околната среда и водите, за съгласуване намерението на РИОСВ-Русе за възлагане и финансиране на разработването на план за управление на резерват „Бели Лом“;
- Договор за възлагане изготвянето на План за управление на резерват „Бели Лом“ № ОПОС-22-УПРР от 30.04.2014 г., сключен между изпълнителя „П-Юнайтед“ ООД и Възложителя Регионалната инспекция по околната среда и водите-Русе
- Задание за разработване на ПУ на резерват „Бели Лом“, утвърдено от Министъра на околната среда и водите.

В **Приложение № 0.1-1** е представено Задание за разработване на ПУ на резерват „Бели Лом“, утвърдено от Министъра на околната среда и водите. В **Приложение № 0.1-2** са дадени копия от заповеди № 393, РД-564 и РД - 377.

Основание за разработване на ПУ на Р „Бели Лом“ е необходимостта от:

- Съвременно управление на категорията „резерват“ в съответствие с националните и международни изисквания;
- Координирането на усилията на оторизираните държавни органи с

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма „Околна среда 2007-2013 г.“

правата и интересите на ползвателите за опазване на разнообразието в резервата;

- Създаване и стимулиране на регионален и национален интерес към ценностите на резервата.

0.2. ПРОЦЕС НА РАЗРАБОТВАНЕ – УЧАСТНИЦИ, ОБЩЕСТВЕНИ ОБСЪЖДЕНИЯ

0.2.1. Колектив експерти, участвал в разработването на плана, в съответните области.

Планът за управление е разработен от колектив от високо квалифицирани експерти в съответните области, вкл. експерт лесовъд и биолог. Всички експерти са високо квалифицирани, с богат опит в областта, в която работят, и изготвянето на ПУ на защитени територии, и са без конфликт на интереси.

В Приложение № 0.2-1 е представен списък на колектива експерти, които са участвали в разработването на плана за управление.

0.2.2. Процес на изготвяне на плана за управление - основни етапи и всички участници и заинтересовани страни.

В процеса на разработването на ПУ са спазени максимално изискванията на утвърденото “Задание за разработване на ПУ на Р ”Бели Лом” – по отношение на: теренни проучвания; провеждане на работни срещи и обсъждания за всеки етап от работата; анализите; методите; оценките; зонироването и перспективните, планове, програми и проекти, както и по отношение на оформянето и представянето на проекта и картния материал към него и др..

Изготвянето на ПУ започва в края на м. Април 2014 г. Началото е поставено с подписването на Договор № ОПОС-22-УПРР, между РИОСВ-Русе и „П-Юнайтед“ ООД на 30.04.2014 г.

Последваща стъпка е окончателното сформироване на експертни екипи; издаване на необходимите разрешителни за извършване на работата по проекта; идентифициране на заинтересованите институции и субекти; провеждане на работни срещи; идентифициране и набиране на съществуващата информация; извършване теренната работа от експертните екипи, вкл. таксация на горските територии; набиране на необходимата допълнителна информация. До края на м. Август 2014 г. се извършиха теренни проучвания и експедиции, свързани със събиране на информация и материали, проведеха се работни срещи – както официални, така и в оперативен порядък.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

На базата на наличната информация и проведените теренни проучвания през 2014 г. се извърши анализ на данните и оценка на екологичната и социално-икономическата значимост на резервата, отчетени бяха основните заплахи и набелязани дългосрочните цели и ограничения. За осъществяване дейностите на територията на резервата бяха набелязани дългосрочни и краткосрочни програми, планове и проекти.

Последователността на процесите “Стъпка по стъпка” на изготвяне на ПУ, както и План-график за действие и организация по изпълнението на проекта, са представени в **Приложение № 0.2-2.**

0.2.3. Проведени работни срещи и консултации, обсъждания – неформални и работни срещи с участието на заинтересованите държавни органи и институции, научни, обществени и неправителствени организации.

ПУ на резерват „Бели Лом“ е разработен със съдействието и помощта на:

- Министерство на околната среда и водите;
- ИАОС;
- Регионална инспекция на околната среда и водите гр. Русе;
- Община Ветово и община Цар Калоян;
- Басейнова Дирекция Дунавски район с център Плевен;
- РДГ Русе;
- ДГС;
- Областна администрация гр. Русе и гр. Разград;
- Общинска администрация община Ветово и община Цар Калоян;
- Обществени институции и организации;
- Неправителствени организации и др.

За да осигури активно участие на заинтересованите страни - МОСВ, местни институции и ведомства (Общинска, Областна администрация, РИОСВ, РДГ, ДГС, ПК, ВиК, Електроснабдяване и др.) и заинтересованите неправителствени организации, в процеса на разработване на ПУ, “П-Юнайтед” ООД организира и проведе редица както официални срещи, така и такива в оперативен порядък, различни консултации и обсъждания.

В **Приложение № 0.2-3** е представена справка за проведените официални и неформални срещи, обсъждания и консултации, както и кратко описание на постигнатите резултати от тях.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

0.2.4. Резултати от задължителното обществено обсъждане.

За да осигури активно участие на заинтересованите централни (МОСВ) и местни институции и ведомства (Общинска, Областна администрация, РИОСВ, РДГ, ДГС, ВиК, Електроснабдяване и др.) и заинтересованите неправителствени организации, в процеса на разработване на ПУ, „П-Юнайтед“ ООД, съвместно с РИОСВ – Русе, организира и проведе предвидените в Заданието обществено обсъждане, работни срещи и съвещания.

Екипът на „П-Юнайтед“ ООД подготви дневния ред и участва в провеждането им, заедно с екипа на управление на проекта и заинтересованите страни, вкл. НПО.

Официалното обществено обсъждане бе организирано и проведено стриктно по процедурата, определена с Наредба за разработване на планове за управление с участието на всички заинтересовани централни и местни органи и на обществеността.

Общественото обсъждане на проекта на ПУ (вкл. информационно, визуализационно, разяснително и рекламнo обезпечаване), се проведе на 08.12.2014 г. от 10,00 часа, в Кметство с. Кривня. Покани бяха изпратени на над 17 заинтересовани централни ведомства, научни и академични институции, НПО и др..

В Приложение № 0.2-3-1 е представена информация, свързана с проведеното обществено обсъждане, както следва: обяви, публикувани в един местен и един централен вестник в законоустановения срок; обяви поставени на видно място в кметството в законоустановения срок; справка за осигурен обществен достъп до проекта на ПУ в законоустановения срок; справка за изпратените писма-покани за общественото обсъждане в законоустановения срок; програма за общественото обсъждане; презентация; официален протокол от общественото обсъждане за изразените становища, бележки и препоръки; мотивирана справка за отразените/неотразените бележки и препоръки, възражения и становища и др..

0.3. ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕ И ОСОБЕНОСТИ НА ПЛАНА

Планът за управление (ПУ) на резерват „Бели Лом“ е инструмент за институциите, които по Закона за защитените територии са отговорни за неговото управление – МОСВ и РИОСВ. В ПУ се посочват взаимовръзките между целите на природозащитата, регионалното развитие, баланса на интересите и координация на институциите и други заинтересовани лица, към които е насочен. Конкретните цели за управлението на територията са насочени и съобразени със спецификата на резервата.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

С ПУ се осигурява ефективно опазване на природните ресурси на територията на резервата.

Планът за управление е важно средство за конкретизиране на нуждите и приоритетите, с цел създаване на необходимата организация за бъдещи действия.

Планът за управление на ЗТ е условие за финансиране на предвидените в него дейности от правителството, национални и външни спонсори и инвеститори. Залагането на партньорски проекти, където РИОСВ ще се явява координатор, дава възможност да се постигне интегрирано управление на територията чрез включване на всички заинтересовани лица и институции в нейното управление.

ПУ е основният документ, който регламентира режимите, нормите и действията на защитената територия.

0.3.1. Предназначение на Плана, от гледна точка на:

0.3.1.1 Опазване на флористичното и фаунистично разнообразие, както и на взаимосвързаните с тях специфични ландшафтни и екосистемни условия

С проучванията при разработването на ПУ се осигурява достатъчна осведоменост и знания за флората и фауната, за тяхното състояние и взаимовръзка. В значителна степен се допълва информацията за условията, в които видовете съществуват.

С провежданите теренни проучвания и наблюдения, се дава възможност да се потвърдят съществуващите данни и да се получат нови.

Информацията за растителността, екосистемите, биотопите и ландшафтите, осигурява достатъчно съпоставима аналитична, а в отделни случаи и интерпретирана информация за състоянието на наблюдаваните видове и техните местообитания.

ПУ осигурява необходимата информация за типовете природни местообитания и видове, предмет на европейски директиви.

0.3.1.2 Перспективи за природосъобразно управление и оценка за научната и образователна стойност на резервата

С ПУ са създадени достатъчно предпоставки за ефективното изпълнение на дейността по управление на резервата и съхранение на биологичното разнообразие и естествените процеси, които протичат в тях. Това превръща територията в такава с висока стойност за научни и образователни дейности.

ПУ осигурява необходимата гъвкавост при вземане на решения в процеса на

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

планиране, като позволява адаптиране на плана в съответствие с промените в общите условия (напр. законодателство, биологично разнообразие и др.).

0.3.1.3 Осигуряване на база от данни за Р „Бели Лом” и набелязване на мониторингови схеми за нейното допълване

Чрез направените проучвания се допълва съществуващата база данни и се създава ГИС за резервата по отношение на екосистемите, биотопите, флористичното и фаунистично разнообразие, както и на взаимосвързаните с тях ландшафтни.

Набраната база от данни гарантира информационната основа за провеждане на ефективна природозащитна политика и ще обслужва обществените нужди от информация за състоянието на биологичното разнообразие в ЗТ. Видове и местообитания, които имат местно и регионално значение ще се предложат за включване в НСМСБР.

ПУ осигурява база данни и Географска информационна система за ЗТ.

Чрез направените изследвания се поставя началото или се допълва създадената вече база данни за ЗТ, което е и основата за предвидения мониторинг на най-важните елементи на ЗТ.

0.3.2. Главни особености на ПУ, отчитащи спецификата на резерватната територия, като се имат в предвид

0.3.2.1 Локалните биотични и абиотични условия

В ПУ е взето предвид, че резерватът представлява ценен ресурс от гледна точка на съществуващото биологично и ландшафтно разнообразие. Както и, че ЗТ има значение за опазване на биологичното разнообразие на национално и международно ниво. Резерват “Бели Лом” е включен в Екологичната мрежа Натура 2000 - “Ломовете” (код BG 0000608) – Защитена зона по Директивата 92/43/ЕЕС за опазване на природните местообитания както и зона „Ломовете” код (BG0002025) Защитена зона по Директивата за птиците 2009/147/ЕЕС. Също така е отчетено, че уникалните повърхни форми в резервата и прилежащите територии, са много атрактивни. Съществуват ярко изразени земеповърхни форми в речните корита на обширната заливна тераса. Карстовите форми, пещерите, нишите и др. са също специфични особености на природния комплекс.

0.3.2.2 Местните социално-икономически и културни условия

Връзката между култура и устойчиво развитие все по-ясно се очертава като

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

фундаментален принцип на местните политики.

Защитените територии са предназначени както за опазване на биологичното разнообразие и природните ресурси, така и за свързаните с тях културни ценности. Това поражда и необходимостта от използването на най-подходящ инструмент за ефективното им управление. ПУ на ЗТ се налага като документ, който се разработва с цел регламентиране на действията по опазване на природата и устойчивото ползване на нейните ресурси и свързаните с нея културни ценности.

В ПУ са взети в предвид местните социално-икономически и културни условия, които са важна предпоставка за развитието на района, в който попада ЗТ, както и за интереса, който представлява.

0.3.2.3 Значението на резерватната територия за формирането на цялостен природен комплекс заедно със съседната ЗМ и други прилежащи територии

Взаимовръзката между биотичните и абиотичните компоненти, добре съхранената природна среда в резервата и възможността за опазването ѝ, позволяват тя да бъде част от цялостен природен комплекс заедно със ЗМ и други прилежащи територии. Не се прогнозира особени изменения в естествено протичащите релефообразуващи и релефоизменящи процеси, които са особеност на комплекса. С бавни темпове ще протичат карстовите процеси, дооформянето на някои каньонов участъци с възникването на нови карстови каверни и пукнатини. Дълбочинната водна ерозия ще протича бавно в приточните долове. Не се очакват и съществени изменения в ландшафтите при съществуващия режим на ползване. Това са предпоставки за развитието на туризъм, създаване на възможности за екологично образование и природозащитно поведение.

ПУ решава основните проблеми, свързани с опазването на биологичното и ландшафтното разнообразие, рекреационни дейности и др..

0.3.2.4 Регламентиран достъп за преминаване по туристическите маршрути и рекреационно ползване на територията на ЗМ “Ломия” (бивша буферна зона)

ПУ определя лицата и институциите, отговорни за различните аспекти в управлението на ЗТ. Предназначение на ПУ е и да обоснове и включи система от основни дейности и мерки, включително и за регламентиран достъп с научна и

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

образователна цел.

С цел осъществяване на дългосрочните цели на Плана за управление, територията на резерват „Бели Лом“ е разделена на зони с определено функционално предназначение – зона А (Зона за опазване на консервационно значими видове и местообитания) и зона Б (Зона за регламентиран достъп по познавателен маршрут (пътеки за посетители)).

0.3.2.5 Създаване на възможности за екологично образование и природозащитно поведение за различни възрастови групи

Предназначение на ПУ е и да обоснове и включи система от основни дейности и мерки, включително и за създаване на възможности за екологично образование и природозащитно поведение за различни възрастови групи.

Отчитайки дългосрочните цели и фактори, които оказват влияние върху тяхното изпълнение, в ПУ са формулирани основни приоритети по отношение на устройство, организация и управление през 10-годишния период на действие на Плана за управление на ЗТ, включително и приоритет за природозащитно образование.

В ПУ, значението на ЗТ за формирането на цялостен природен комплекс заедно с други прилежащи територии, е разгледано от гледна точка създаване на възможности за екологично образование и природозащитно поведение.

0.3.2.6 Особеност на плана за управление е необходимостта от идентифициране на всички потенциални заплахи, произтичащи от близостта до обработваеми земи/гори и лесен достъп/недостъпност на РЕЗЕРВАТА и необходимостта от преодоляването им с цел недопускането на негативни необратими промени в състоянието му

ПУ определя режимите и нормите за ползване на територията, както и приоритети и мерки за развитие и ползване и действия за изпълнението на поставените задачи. Осигурява необходимата информация за приоритетни програми и проекти.

В ПУ са идентифицирани всички потенциални заплахи и необходимостта от преодоляването им, с цел недопускането на негативни необратими промени в състоянието на ЗТ.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Ч А С Т 1: ОПИСАНИЕ И ОЦЕНКА НА ЗАЩИТЕНАТА ТЕРИТОРИЯ

ОБЩА ИНФОРМАЦИЯ

1.0. МЕСТОПОЛОЖЕНИЕ И ГРАНИЦИ

1.0.1. Местоположение на резервата според физикогеографското райониране, административното деление, както и близки селищни образувания, градове, села и особености.

Резерват “Бели Лом” попада на територията на две области: Русе и Разград, съответно в землищата на село Кривня и гр. Ветово, община Ветово и град Цар Калоян, община Цар Калоян.

Резерватът попада на територията на Регионална инспекция по околната среда и водите (РИОСВ) Русе, РДГ Русе.

Община Ветово е разположена в Североизточна България, на 40 km. от гр. Русе и 35 km. от гр. Разград. Тя граничи с общините Русе, Цар Калоян, Иваново, Кубрат, Разград. Територията на община Ветово обхваща част от Дунавската хълмиста равнина. Заема западната част от Лудогорието и западните склонове на разградските височини.

Община Цар Калоян е разположена в Североизточна България, част от област Разград. Граничи с общините Разград, Ветово, Иваново и Попово.

1.0.2. Обзорна едромасщабна карта с разположението на резервата.

В Приложение № 1.0-1 (Карта № 1) е представена обзорна едромасщабна карта с разположението на резервата.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

1.0.3. Граници на резервата съгласно Заповед № 393/12.05.1980 г. на Председателя на КОПС (ДВ, бр.51/1980 г.).

Съгласно Заповед № 393 от 12.05.1980 г., резерватът обхваща отдели: 79, 80, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 90, 91, 92, 81 – а, б, в, г, д, 1, 2; 89 – в, г, 5 (част – 0,5 ha); 94- д (част 1,2 ha), е, ж на ГС-Разград при следните граници: северна – по левия бряг на р. Бели Лом от м. Калето до горския граничен знак по късото било в източна посока до граничния знак между отдели 88, 89, 94, в м. „Исток чешма“; западна – от граничния знак по късото било в източна посока по граничния знак между отдели 88, 86 и 89, оттам в югозападна посока над двете ливади до граничния знак между отдели 89, 90 и 94 и по дола в южна посока до билото, образуващо граница между отдели 92 и 93; южна по билото до обработваемите земи и оттам границата на гората и поземления фонд до горския граничен знак в югоизточния край на отдел 79; източна – от граничния знак до дола в северна посока до обработваемите земи и по границата на гората и поземления фонд до м. „Калето“.

Със Заповед № РД-377 от 29.03.2005 г. на министъра на околната среда и водите, се регламентират две пътеки за посетители през резерват „Бели Лом“.

В Приложение № 1.0-2 е представен списък с координатите на граничните точки на включените имоти.

1.0.4. Карта, включваща площта, предмет на планиране, както и свързаните с нея защитена местност “Ломия” (бивша буферна зона) и др. прилежащи територии с обща информация за тях и връзките на резервата със съседни населени места, селищни образувания, обекти и съоръжения, пътна мрежа и маршрути, други защитени територии и зони, обекти на туризма - хижи, заслони, съоръжения и маршрути, основни водни площи, съседни областни, общински и землищни граници.

Картата е представена в Приложение № 1.0-1 (Карта № 1).

1.0.5. Информация за наличието на аерофото заснемане.

Има налични данни от аерофото заснемане на територията от облитане 2010-2011 г.

1.0.6. Несъответствия, установени при теренните проучвания между КВС, КК и действителното положение на терена.

Не са констатирани несъответствия при теренните проучвания между КВС, КК и действителното положение на терена.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Няма последващи актуализации на площта след отразяването в КВС на границите на резервата.

1.0.7. Измервания с геодезически инструменти и GPS устройства.

GPS данни са използвани при изготвянето на ГИС и база данни, които са приложени към ПУ (**Приложение № 1.0-3 и Приложение № 1.0-4**). Не се налага провеждането на допълнителни геодезически измервания и дейности.

1.0.8. Административни граници и пътица

В границите на резервата и защитената местност няма изградена пътна мрежа. В границите на резервата има определени със Заповед на министъра на околната среда и водите две пътеки за посетители. В резервата няма други обособени пътеки за посетители или части от такива.

До резервата може да се стигне от две населени места – с. Кривня и гр. Цар Калоян. И от двете население места, няма асфалтов път, който да стига до границата на резервата.

В **Приложение № 1.0-1 (Карта № 1)** е представена карта, която включва пътната мрежа, пътеките за посетители, определени със заповед на министъра на околната среда и водите, административните граници и др..

1.0.9. Прилежащи територии и обекти

В обхвата на резервата няма установени сгради и съоръжения. В **Приложение № 1.0-1 (Карта № 1)** е представена карта с най-близките до резервата населени места, местности и др.

1.0.10. Да се отразят на картите границите и номерата на кадастралните/поземлени имоти.

В **Приложение № 1.0-1 (Карта № 2)** е представена карта с границите и номерата на кадастралните/поземлените имоти.

1.0.11. Водоизточници, термални извори, каптажи, чешми, паметници и др. характерни ориентири.

Съгласно становище от БДДР, в границите на резервата няма водоизточници, термални извори, каптажи, чешми и др.

В близост до резервата, в границите на ЗМ „Ломия“, бившата буферна зона, в близост до хижа „Кривня“ има чешма.

В района на резервата не са установени и не е намерена достоверна информация

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

относно паметници и др. характерни ориентири.

1.0.12. Площ на резервата

Изчислена аналитично, въз основа на съвместеният цифров модел на КВС, площта на резервата е определена на 7755,406 dka.

1.1. ПЛОЩ НА ЗАЩИТЕНАТА ТЕРИТОРИЯ

Съгласно Заповед № 393/12.05.1980 г. на Председателя на КОПС (ДВ, бр.51/1980 г.), резерватът има площ 773,0 ha.

На основание чл. 42, ал. 6 от Закона за защитените територии във връзка с извършени по-точни замервания, със Заповед № РД-564 от 12 юли 2007 г. ДВ бр. 68 от 21.08.2007 г., площта на резервата се актуализира от 7730,000 dka на 7755,406 dka.

Няма съвременни актуализации на площта на резервата след отразяването в КВС на границите на резервата.

1.2. ФОНДОВА И АДМИНИСТРАТИВНА ПРИНАДЛЕЖНОСТ

1.2.1. Фондова принадлежност на резервата.

По вид територия, площта на резервата е 1 вид – горско стопанство (Приложение № 1.2-1).

Собствеността е само една – изключителна държавна.

По начин на трайно ползване цялата територия е „Резерват“.

1.2.2. Разпределението на площите по административна принадлежност

Обзорна карта на резервата и прилежащата територия в подходящ мащаб, на която са показани землищата на населените места и техните землищни граници, границите на общините, както и разпределението на горите и земите в тях и др. елементи (по преценка) е представена в **Приложение № 1.0-1 (Карта № 2)**.

1.3. ЗАКОНОВ СТАТУТ НА РЕЗЕРВАТ “БЕЛИ ЛОМ”

1.3.1. Исторически преглед на статута и предназначението на територията в миналото.

В първоначалната си форма природен резерват ”Бели Лом” е създаден на основание чл. 16 и чл. 22 от Закона за защита на природата (ЗЗП), със Заповед № 393 от 12.05.1980 г. на председателя на КОПС с обща площ 773 ha.

1.3.2. Кратък преглед на причините и стъпките за обявяването на защитената територия.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

План за управление на резерват „Бели Лом“

Резерват „Бели Лом“ е създаден със Заповед № 393 от 12.05.1980 г. на председателя на КОПС, с обща площ 773 ha.

Със заповед № 764/19.08.1987 г. на Председателя на КОПС при МС е обявена буферна зона около резервата „Бели Лом“ с обща площ 278,3 ha, в това число 239,0 ha горскостопанска територия и 39,3 ha на селскостопанска територия.

Със заповед № РД - 520/12.07.2007 г. на Министъра на околната среда и водите буферната зона на резерват „Бели Лом“ се прекатегоризира в защитена местност „Ломия“.

Със заповед № РД - 564/12.07.2007 г. на Министъра на околната среда и водите площта на природен резерват „Бели Лом“ се актуализира от 773 ha на 775,5406 ha.

Карта с местоположението и границите на резерват „Бели Лом“ е представена в **Приложение № 1.0-1 (Карта № 1).**

1.3.3. Законов статут на резерват „Бели Лом“, произтичащ от националното законодателство - закони и техните поднормативни актове.

1.3.3.1. Законов статут на резерватната територия, произтичащ от Закона за Защитените територии (ДВ. бр.133 от 11 Ноември 1998 г., последни изменения и допълнения изм. ДВ. бр.27 от 15 Март 2013 г., изм. ДВ. бр.66 от 26 Юли 2013 г.).

Законът цели опазването и съхраняването на защитените територии като национално и общочовешко богатство и достояние и като специална форма на опазване на родната природа, способстващи за развитието на културата и науката и за благополучието на обществото.

Защитените територии са предназначени за опазване на биологичното разнообразие в екосистемите и на естествените процеси, протичащи в тях, както и на характерни или забележителни обекти на неживата природа и пейзажи. Предназначението на защитените територии не може да се променя освен по реда на глава трета от закона.

Опазването и ползването на лечебните растения в защитените територии се уреждат с отделен закон.

Категориите защитени територии са:

1. резерват;
2. национален парк;

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма „Околна среда 2007-2013 г.“

3. природна забележителност;
4. поддържан резерват;
5. природен парк;
6. защитена местност.

Разпоредбите на този закон се прилагат за всички защитени територии независимо от собствеността върху горите, земите и водните площи в тях.

Определянето на забраните и ограниченията за извършване на дейности в границите на вътрешния пояс от санитарно-охранителните зони, попадащи в защитени територии, се извършва по реда на Закона за водите.

Съгласно ЗЗТ (ДВ бр.133/1998 г.), чл. 5 територията се управлява като защитена територия първа категория.

Съгласно ЗЗТ, чл.16 (2) резерватите се управляват с цел:

- Запазване на естествения им характер;
- Научна и образователна дейност и/или екологичен мониторинг;
- Опазване на генетичните ресурси;
- Запазване на естествени местообитания и на популациите на защитени редки, ендемитни и реликтни видове;
- Развитие на мрежа от представителни за България и Европа екосистеми и застрашени местообитания.

Съгласно ЗЗТ, чл.17 (1) в резерватите се забраняват всякакви дейности, с изключение на:

- Тяхната охрана;
- Посещения с научна цел;
- Преминаването на хора по маркирани пътеки, включително с образователна цел;
- Събиране на семенен материал, диви растения и животни с научна цел или за възстановяването им на други места в количества, начини и време, изключващи нарушения в екосистемите;
- Потушаване на пожари и санитарни мероприятия в горите, (нова - ДВ, бр. 28 от 2000 г., изм., бр. 77 от 2002 г.) увредени вследствие на природни бедствия и каламитети.

(2) Пътеките по ал.1, т.3 се определят със заповед на министъра на околната

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

среда и водите.

(3) Посещенията по ал. 1, т.2 и 4 се осъществяват с разрешение от МОСВ.

(4) Санитарните мероприятия по ал. 1, т.5 се извършват с разрешение от МОСВ, издадено след положително научно становище от БАН и положително решение на Националния съвет по биологичното разнообразие.

Забранено е самоволното навлизане в границите на защитената територия, освен изключенията по т. 1, 2, 4, 5, като за т. 2 и 4 се изисква **специално разрешително**, издадено от МОСВ на основание чл. 17, ал. 3 от Закона за защитените територии.

Съгласно чл. 55 от Закона, защитените територии се разработват планове за управление при условия и по ред, определени с наредба, утвърдена от Министерския съвет.

Плановете за управление на национални и природни паркове се разработват в срок до три години, а на резервати и поддържани резервати - в срок до две години от обявяването им. Плановете се актуализират на всеки десет години.

Законът определя изискванията, с които трябва да се съобразяват плановете за управление, както и тяхното съдържание.

Съгласно чл. 67 от Закона, охраната на защитените територии - изключителна държавна собственост, и обектите по Рамсарската конвенция и другите международни договори и конвенции се организира от Министерството на околната среда и водите. Горите в останалите защитени територии се опазват съгласно Закона за горите.

Регионалните органи на Министерството на околната среда и водите организират и осъществяват охраната на защитените територии - изключителна държавна собственост, в своите райони. Те организират подвижна паркова охрана и контролни пунктове.

Охраната на отделни резервати и поддържани резервати, извън границите на националните паркове, може да се предоставя от министъра на околната среда и водите на други органи на изпълнителната власт или на общини.

Защитените територии - изключителна държавна собственост, се разделят на охранителни участъци с площ до 1500 ha.

На територията на резервата са маркирани две пътеки за посетители, по които е разрешено преминаването на хора. Те са регламентирани със Заповед РД – 377/29.03.2005 г. на Министъра на околната среда и водите, дадена в **Приложение №**

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

1.3-1:

- м. “Исток чешма” - хижа „Кривня”;
- м. “Исток чешма” - м. „Кривненски път”.

При преминаване по пътеките се забранява:

- отклоняването на посетители и навлизане в резервата;
- замърсяване с битови и други отпадъци;
- събиране на екземпляри от растителни и животински видове;
- палене на огън;
- увреждане и изсичане на дърветата;
- безпокоене на гнездящите птици, увреждане и унищожаване на гнездата

им, както и събирането на яйца.

Съгласно Заповед № 520/12.07.2007 г. на МОСВ буферната зона към резерват „Бели Лом” е прекатегоризирана в ЗМ „Ломия”, която запазва обхвата, границите и режимите, определени със Заповед №764/19.08.1987 г. на Председателя на КОПС при МС. В защитена местност „Ломия” се забранява:

- Строителство на сгради и пътища от републиканската пътна мрежа;
- Разкриване на кариери, промяна на водния режим и на естествения облик на местността;
- Лагеруване и палене на огън извън определените места;
- Ловуване;
- Залесяване с неприсъщи за района дървесни видове.
- Създаване на частни пчелини.

В границите на ЗМ се разрешават:

- Извеждане на сечи, предвидени в горите със специални функции;
- Провеждане на ловностопански мероприятия;
- Паша на домашни животни (без кози) в определените с ЛУП пасищни площи;
- Селскостопанска дейност, традиционно провеждана в района.

1.3.3.2. Законов статут на резерватната територия, произтичащ от Закона за биологичното разнообразие (ДВ, бр.77/09.08.2002 г., последни изменения и допълнения ДВ, бр.62/10.08.2010 г., изм. ДВ. Бр. 26 Юли 2013 г.).

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Законът урежда отношенията между държавните, общинските, юридическите и физическите лица по опазването и устойчивото ползване на биологичното разнообразие в Р България. В приложения са дадени видовете и местообитанията за опазване и защита.

Съгласно Закона, буферните зони около резервати и поддържани резервати, без тези, попадащи в национални паркове, обявени по реда на отменения Закон за защита на природата, запазват своите граници и режими, освен ако не са променени по реда на глава втора, раздел IV на този закон. Буферните зони около резервати, попадащи в национални паркове, се заличават с този закон.

1.3.3.3. Законов статут на резерватната територия, произтичащ от Закона за лечебните растения (ДВ, бр. 29/07.04.2000 г., последни изменения и допълнения ДВ, бр.103/29.12.2009 г., изм. ДВ. Бр. от 26 Юли 2013 г.)

Законът урежда отношенията, свързани с управлението на дейностите по опазване и устойчиво ползване на лечебните растения, включително събирането и изкупуването на получаваните от тях билки. Съществува официален списък съдържащ всички лечебни растения в България. Използването на тези природни ресурси изисква специални разрешителни и заплащане на различни такси. Законът се прилага се от Министерство на околната среда и водите, Министерство на земеделието и горите, местни власти, регионални администрации.

Чл. 50 от Закона за лечебните растения гласи, че: „За опазване и устойчиво ползване на лечебните растения се разработват: раздел "...Лечебни растения" към плановете за управление съгласно Закона за защитените територии - по задание от министъра на околната среда и водите..."“.

Съгласно Закона за лечебните растения, собствениците на земи, гори, води или водни обекти, в които има находища на лечебни растения, са длъжни да прилагат мерките за опазване на лечебните растения, предвидени от съответните плановете, програми и проекти по чл. 50, т. 2, 3 и 4.

За находища на лечебни растения, намиращи се в защитени територии, се прилагат режимите и нормите, установени със Закона за защитените територии, заповедите за обявяване и плановете за управление на защитените територии, а по отношение на опазването и ползването - разпоредбите на този закон.

Специализираните карта и регистър на лечебните растения осигуряват данни за

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

местоположение, граници, размери, собственост на находищата, състояние на лечебните растения, количествени запаси и степен на ползване на ресурсите им.

При създаването и поддържането на специализираните карта и регистър се използват данни от раздел "Лечебни растения" към плановете, програмите и проектите по чл. 50, т. 2, 3 и 4.

Регионалните инспекции по околната среда и водите контролират изпълнението на предвижданията на плановете документи по чл. 50 от закона.

1.3.3.4. Законов статут на резерватната територия, произтичащ от Закона за устройство на територията (Обн. ДВ. бр.1 от 2 Януари 2001 г., изм. и доп. ДВ. бр.53 от 27 Юни 2014 г.)

Този закон урежда обществените отношения, свързани с устройството на територията, инвестиционното проектиране и строителството в Република България, и определя ограниченията върху собствеността за устройствени цели.

Съгласно чл. 8 от Закона, конкретното предназначение на поземлените имоти се определя с подробния устройствен план и може да бъде: „...в защитени територии - за природозащита (природни резервати, национални паркове, природни забележителности, поддържани резервати, природни паркове, защитени местности, плажове, дюни, водоизточници със санитарно-охранителните им зони, водни площи, влажни зони, защитени крайбрежни ивици) и за опазване на обектите на културно-историческото наследство (археологически резервати, отделни квартали или поземлени имоти в населени места с културно-историческо, етнографско или архитектурно значение)...“.

1.3.3.5. Законов статут на резерватната територия, произтичащ от Закона за водите (ДВ, бр. 67/27.07.1999 г., последни изменения и допълнения ДВ, бр. 61/06.08..2010 г., изм. ДВ бр 53 от 27 Юни 2014 г.)

Този закон урежда собствеността и управлението на водите на територията на Р България като общонационален неделим природен ресурс и собствеността на водностопанските системи и съоръжения.

Съгласно чл. 119а от Закона, зоните за защита на водите са:

1. водните тела и санитарно-охранителните зони по чл. 119, ал. 4;
2. зоните с води за къпане;
3. зоните, в които водите са чувствителни към биогенни елементи, включително:

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

а) уязвими зони;

б) чувствителни зони;

4. зоните за опазване на стопански ценни видове риби и други водни организми;

5. **защитените територии и зони**, обявени за опазване на местообитания и биологични видове, в които поддържането или подобряването на състоянието на водите е важен фактор за тяхното опазване.

Съгласно чл. 119б от Закона, за териториите и зоните по чл. 119а, ал. 1, т. 5 могат да бъдат определени специфични изисквания към състоянието на водите, които трябва да се постигнат и/или поддържат според:

1. заповедта за обявяването, издадена по реда на Закона за защитените територии или Закона за биологичното разнообразие;

2. влязъл в сила план за управление на защитена територия или защитена зона;

3. влязъл в сила план за действие за растителен или животински вид.

1.3.3.6. Законов статут на резервата, произтичащ от Закона за държавната собственост (ДВ, бр.44/22.05.1996 г., последни изменения и допълнения, бр. 41/02.06.2009 г.) и Правилник за прилагането му (ДВ бр.78/26.09.2006 г. последни изменения и допълнения ДВ, бр.18/05.03.2010 г., изм. ДВ бр 40 от 13 Май 2014 г.)

С този закон се уреждат придобиването, управлението и разпореждането с имоти и движими вещи - държавна собственост, както и актуването на имоти - държавна собственост.

В закона няма конкретни текстове, ограничения, забрани, условия и други, които касаят защитените територии, вкл. резерватите.

1.3.3.7. Законов статут на резервата, произтичащ от Закона за лова и опазване на дивеча (Обн. ДВ. бр.78 от 26 Септември 2000г., изм. ДВ. бр.26 от 20 Март 2001г., изм. ДВ. бр.62 от 12 Юли 2013 г.)

Законът урежда отношенията, свързани със собствеността, опазването и стопанисването на дивеча, организацията на ловното стопанство, правото на лов и търговията с дивеч и дивечови продукти.

Съгласно чл. 7 от закона, ловната площ на страната се разпределя на ловностопански райони, независимо от фондовите граници и собствеността върху земите, горите и водните площи.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Не се обособяват ловностопански райони върху природни резервати.

В защитените територии стопанисването на дивеча се извършва съгласно техния режим и план за управление.

В Закона за защитените територии в чл. 14 се създава ал. 4, която гласи, че: "Заграждане на площи в защитени територии, без тези в резерватите и националните паркове, се допуска за изграждане на бази за развъждане на дивеч след съгласуване с министъра на околната среда и водите."

Изпълнението на Закона за лова и опазване на дивеча се възлага на министъра на земеделието и храните. В защитените територии - изключителна държавна собственост, обявени със Закона за защитените територии, изпълнението на закона се възлага на министъра на околната среда и водите.

1.3.3.8. Законов статут на резервата, произтичащ от Закона за рибарството и аквакултурите (Обн. ДВ. бр.41 от 24 Април 2001 г., изм. ДВ. бр.88 от 4 Ноември 2005 г., ДВ. бр.53 от 27 Юни 2014 г.)

С този закон се уреждат отношенията, свързани със собствеността, организацията, управлението, ползването и опазването на рибните ресурси във водите на Република България, търговията с риба и други водни организми.

Законът има за цел да осигури:

- Устойчиво използване на рибните ресурси в това число възстановяването и защитата на биологичното равновесие във водните екосистеми; Устойчиво развитие на риболовния сектор (индустриален и развлекателен риболов, развъждане на риби и аквакултури);
- Изпълнение на правилата на риболовните практики;
- Увеличаване на консумацията на риба и рибни продукти.

Законът се прилага се от Министерство на околната среда и водите, Министерство на земеделието и горите, ИАРА, местни власти, регионални администрации.

Съгласно чл. 12 от закона, риболовът се организира и провежда по начин, който не пречат естественото възпроизводство на рибните ресурси и техните миграционни пътища, не застрашава устойчивото развитие на техните запаси и благоприятства опазването на биоразнообразието.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма "Околна среда 2007-2013 г."

Риболовът в рибностопанските обекти, които са в границите на защитените територии, обявени по Закона за защитените територии, се извършва съгласно плана за управление на съответната територия и установения за нея режим.

Изпълнението на този закон се възлага на министъра на земеделието и храните, а в защитените територии - изключителна държавна собственост - на министъра на околната среда и водите.

1.3.3.9. Международни нормативни документи

Дългосрочните ангажименти на управлението на Р „Бели Лом“ са свързани с ангажиментите, поети от България при ратифицирането на редица конвенции и документи.

➤ **Конвенция за биологичното разнообразие** (Ратифицирана, ДВ, бр. 22/15.03.1996 г., влязла в сила за България – 16.07.1996 г., обн., ДВ, бр. 19/02.03.1999 г.)

➤ **Конвенция за опазване на дивата европейска флора и фауна и природни местообитания** (Ратифицирана, ДВ, бр. 13/1991 г., в сила за България от 01.05.1991 г., обн., ДВ, бр. 23/10.03.1995 г.)

➤ **Конвенция за опазване на световното културно и природно наследство** (обн., ДВ, бр. 44/27.05.2005 г., приета с Решение №13 на Министерския съвет, 04.02.1974, в сила за Р България от 17.09.1975 г.). Резерват „Бели Лом“ не е включен в списъка на световното природно и културно наследство. Не е включен и в списъка на природните територии по програмата „Човек и биосфера“ на ЮНЕСКО.

Във връзка с хармонизацията на европейското и българското законодателство в сферата на околната среда, важно място заема пълното транспониране на Директивата за птиците и Директивата за местообитанията на ЕС, които регламентират създаването на общоевропейска екологична мрежа Натура 2000. Изискванията са транспонирани в ЗБР.

➤ **Директива 92/43/ЕИО на Съвета от 21.05.1992 г. за опазване на естествените местообитания и на дивата флора и фауна.**

➤ **Директива 79/409/ЕИО на Съвета от 02.04.1979 г. относно опазването на дивите птици.**

➤ **Европейска конвенция за ландшафта** (Ратифицирана, ДВ, бр. 94/22.10.2004 г., в сила за България от 01.03.2005 г., обн., ДВ, бр. 22/15.03.2005 г.).

Посочените конвенции и Европейски директиви са отправните точки при

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

определяните по основните цели и мерки, залежали в настоящия ПУ.

1.4. СОБСТВЕНОСТ

В Конституцията на Република България са формулирани общите принципи и задължения по опазването и възпроизводството на околната среда; поддържане на равновесието на живата природа; разумното използване на природните богатства и ресурсите на страната.

Съгласно чл.8, ал.1 от ЗЗТ, природните резервати, посочени в Приложение №2 (Изм. - ДВ, бр. 28 от 2000 г., изм. - ДВ, бр. 77 от 2002 г.), които служат за задоволяване на обществени потребности с общонародна значимост, са изключителна държавна собственост.

С акт №1172/20.07.2010 год. на Министерството на регионалното развитие и благоустройството резерват „Бели Лом“ е утвърден за изключителна държавна собственост.

1.5. УПРАВЛЕНСКА СТРУКТУРА

1.5.1. Организационна структура и администрация.

Съгласно разпоредбите на ЗЗТ, МОСВ и неговия регионален орган РИОСВ-Русе, провеждат и осъществяват **управлението, контрола и охраната** в резервата – чл. 46 (1) и чл.47 (11).

Основна отговорна институция за управлението на резервата на държавно ниво е МОСВ, а на регионално – РИОСВ гр. Русе. Към момента няма официално приемопредаване на територията за стопанисване от РИОСВ-Русе.

Министерство на околната среда и водите

Законовата база, която определя компетенциите и се прилага от МОСВ (РИОСВ), включва: *Закона за защитените територии, Закона за биологичното разнообразие, Закона за опазване на околната среда, Закона за лечебните растения, Закон за чистотата на атмосферния въздух, Закона за водите.* С други закони, като Закона за лова и опазване на дивеча, Закона за лечебните растения и Закона за рибарството и аквакултурите се определят правомощията на МОСВ (РИОСВ) в съответните специализирани направления. Министерството на околната среда и водите отговаря за държавната политика в сферата на опазването на околната среда (Постановление 278 на Министерския съвет, 1.07.1997 г., анекс към чл.1, §1). Задачите на МОСВ включват *“опазване на биологичното разнообразие и защитената*

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

природна среда”, “опазването и природосъобразното ползване на природните ресурси”.

Специализирана структура за управление на защитените територии в България се явява Дирекция “Национална служба за защита на природата” (НСЗП) към МОСВ.

По-важни компетенции на МОСВ са:

- Поддържа Националната екологична мрежа;
- Координира дейностите на други министерства, ведомства, общини, обществени организации, научни и академични институти по опазване на биологичното разнообразие;
- Разработва и прилага механизми за стимулиране на дейности на собствениците или ползвателите, НПО, сдружения и др., насочени към опазването, поддържането и възстановяването на биологичното разнообразие;
- Организира системата за мониторинг на състоянието на биологичното разнообразие и създава база данни и ГИС за регистриране състоянието и установяване измененията в биологичното разнообразие, осигурява достъп и обмен на данни по опазване на биологичното разнообразие;
- Контролира състоянието на околната среда на територията на страната;
- Утвърждава норми за емисии и концентрации на вредни вещества и ползването на възобновими и невъзобновими природни ресурси;
- Упражнява изключителното право на МС за управление на водите на национално ниво;
- Разработва политика на държавата в областта на използването и опазването на водите и защитата им от вредно въздействие;
- Разработва национален водностопански план, национална програма за устойчиво ползване на водите и утвърждава ПУ на речните басейни;
- Организира и ръководи НС за мониторинг на водите и обобщава водностопанския кадастър;
- Организира изготвянето на НС за опазване и устойчиво ползване на лечебните растения.

РиОСВ-Русе

РиОСВ-Русе функционира в рамките на областите Русе, Разград и Силистра с

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

обща площ над 8 200 km². Обхваща 22 общини с 306 населени места и над 560 хиляди жители.

По отношение опазването на биологичното разнообразие, защитените територии и горските екосистеми РИОСВ-Русе има контролни, регулиращи и информационни функции.

В РИОСВ-Русе няма обособен специализиран персонал за управление и охрана на резерват “Бели Лом”. Контролът върху режима се осъществява от експертите, които са в направление “Биологично разнообразие”, а именно: двама младши експерти.

Функциите на РИОСВ по отношение на биологичното разнообразие и защитените територии са определени в **Закона за защитените територии чл. 50 и Правилник за устройство дейността на РИОСВ.**

По-важни функции на РИОСВ **съгласно чл. 50 от ЗЗТ** по отношение на резервата са:

- Координира и контролира прилагането на планове за управление в областта на научно-изследователската работа, поддържащите и възстановителните мерки за застрашени видове и местообитания, просветните и образователните екологични програми и други природозащитни дейности, осъществявани от други държавни органи, общини, неправителствени организации и лица;
- Организира мониторинг върху качествата на компонентите на околната среда;
- Организира и поддържа база данни и регионални регистри;
- Организира функционирането на посетителските центрове;
- Санкционира нарушителите в предвидените случаи.

Конкретните функции и задачи на РИОСВ по отношение опазването на биологичното разнообразие и защитените територии са посочени в Правилника за устройство на дейността на РИОСВ. В най-общи линии те се свеждат до регулиращи, контролни функции, свързани с превантивен, текущ и последващ контрол върху стопанисването и опазването на възобновимите и невъзобновимите природни ресурси; контрол по опазване на биологичното разнообразие.

По-важни функции на РИОСВ по други закони са:

- Контролира спазването на изискванията за опазване на биологичното разнообразие при осъществяване на дейностите на собствениците или ползвателите на

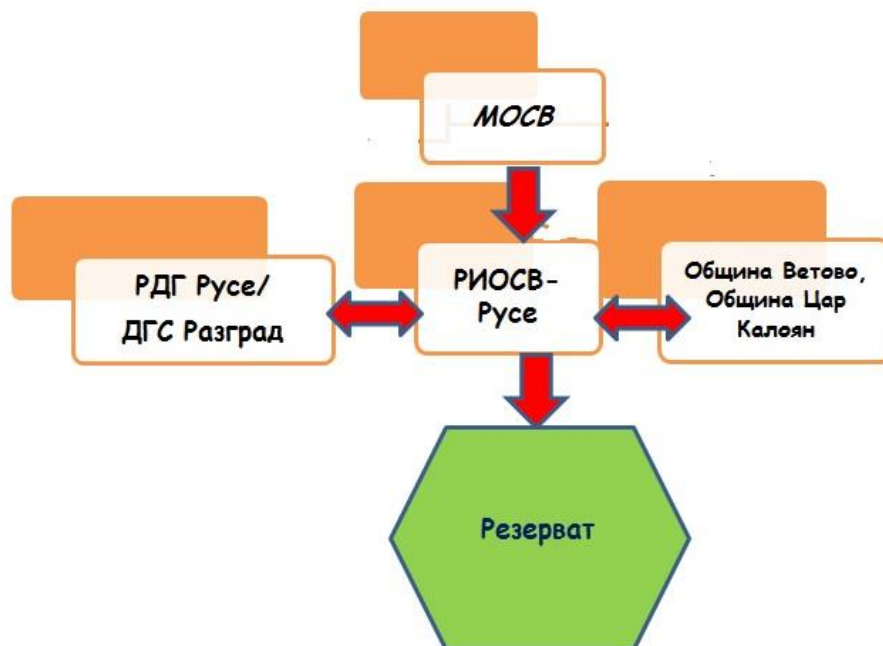
Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

земи, гори и водни площи, включени в Националната екологична мрежа;

- Координира и контролира прилагането на ПУ, включително и интегрирането му в общинските планове и програми;
- Контролира опазването на растителните и животински видове, предмет на ЗБ;
- Обслужва общините по опазване на околната среда чрез писмени предписания и заповеди;
- Контролира изпълнението на плановите документи, свързани с ползването на лечебни растения, дейността на билкопроизводителите, видът и количеството на билките за преработка, опазването на находищата на лечебни растения.

В изпълнение на своите правомощия директорите на регионалните органи на МОСВ в своите райони осъществяват и организират управлението на ЗТ (чл. 50, т.1).

На **Фигура 1.5.1-1** са дадени връзките и съподчинеността във функционалната структура по отношение на управлението на Р.

Фигура 1.5.1-1 Връзки и съподчиненост във функционалната структура по отношение на управлението на Р

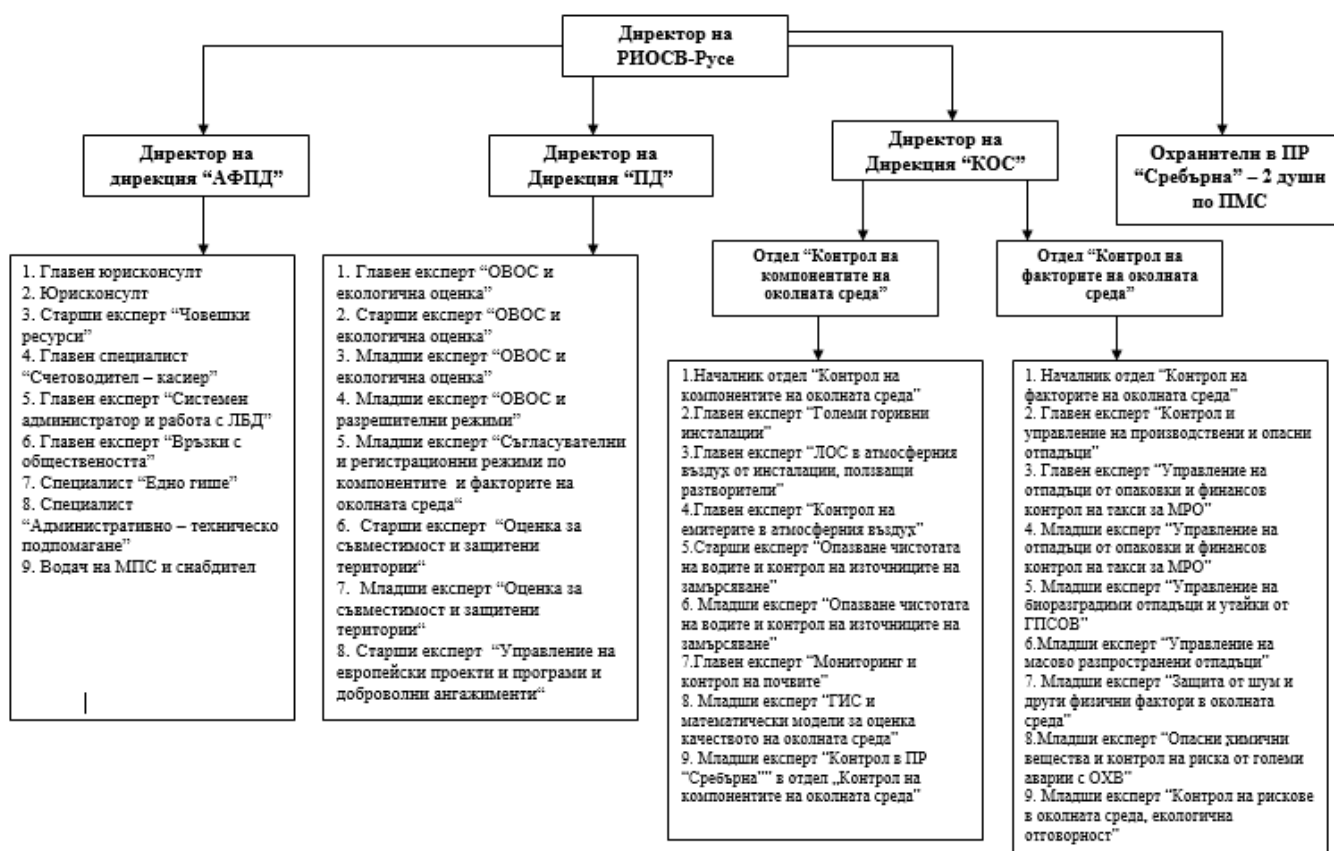

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

1.5.2. Структурата на управление и основните функции на персонала на РИОСВ-Русе по длъжности. Общ брой на необходимия персонал и разпределението му по длъжности.

При провеждане на своята дейност РИОСВ-Русе има регулиращи, контролни и информационни функции, произтичащи от законовите и подзаконовите нормативни актове. Задълженията и компетенциите на регионалните инспекции, както и организационната структура са регламентирани в Правилника за устройството и дейността на РИОСВ.

На **Фигура 1.5.2-1** е представена йерархията в структурата на управление на РИОСВ-Русе.

Фигура 1.5.2-1 Разпределение на длъжностите, взаимовръзките между тях и йерархичната им структура

Общата администрация на РИОСВ-Русе е представена от Дирекция „Административно-финансови и правни дейности“. Тя подпомага осъществяването на правомощията на директора, създава условия за осъществяване на дейността на

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма „Околна среда 2007-2013 г.“

специализираната администрация и извършва техническите дейности по административното обслужване. Обща администрация осигурява информационните връзки и комуникации, организира и провежда на територията на РИОСВ-Русе кампании за повишаване на общественото съзнание и култура в областта на околната среда на регионално ниво.

Специализираната администрация в РИОСВ-Русе е представена от Дирекциите „Контрол на околната среда“ и „Превантивна дейност“. Те подпомагат осъществяването на правомощията на директора на РИОСВ, свързани с неговата компетентност.

Дирекция „Контрол на околната среда“ извършва контрол по опазване на компонентите на околната среда и факторите, които ѝ влияят, налага принудително-административни мерки съгласно нормативните актове, участва в съдебни дела във връзка с дейността на РИОСВ, анализира резултатите от измерванията от пунктовете на НАСЕМ, за състоянието на атмосферния въздух и водите, и предоставя информация на МОСВ; прилага изискванията за екологичната отговорност по отношение на предотвратяването и отстраняването на екологични щети; контролира обектите, работещи с опасни химични вещества (ОХВ).

Дирекция „Превантивна дейност“ провежда процедури по ОВОС, ЕО и ОС, издава становища по ЕО и др. съгласувателни документи, необходими при одобряването на инвестиционни предложения (ИП), планове и програми; изготвя регистрационни и разрешителни документи; поддържа регистри с база данни съгласно специализираното законодателство.

Необходимо е обособяването на самостоятелна единица, в рамките на РИОСВ-Русе, която да е отговорна и да извършва управлението на защитените територии в рамките на правомощията на РИОСВ-Русе. Също така от съществено значение за опазване на резервата е назначаването на екип за охрана, тъй като територията на резервата е рискова от гледна точка на браконьерство.

Предвид целите на защитените територии, в т.ч. и резерват „Бели Лом“, е необходимо обособяването на структурна единица от поне 2 експерта, които да отговарят за планирането на дейностите в ЗТ, изпълнението на ПУ, тяхната охрана и насърчаване научни и образователни дейности.

1.5.3. Материално-техническо обезпечаване.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

➤ **сграден фонд-собствен, нает, брой**

За управлението на резерват “Бели Лом” няма самостоятелна сграда. Единствено в сградата на РИОСВ-Русе в град Русе са ситуирани работните места на служителите, свързани с резервата.

➤ **офис оборудване, вкл. програмно осигуряване**

За управлението на резервата няма изрично закупено офис оборудване. Експертите по биоразнообразие ползват два броя стационарни компютъра на работните си места и два броя лаптопи със съответния офис пакет и софтуерен продукт CADIS. Експертите ползват Мултифункционално устройство (принтер, копир и скенер), закупен със средства от ПУДООС през 2013 г. – 1 бр. и самостоятелен принтер – 1 брой, скенер – 1 брой, предоставени по проект, финансиран от Световната банка с наименование “Възстановяване на влажни зони и намаляване на замърсяването в защитена местност” през 2003-2004 г.

➤ **транспортни средства**

За управлението на резервата няма изрично закупени транспортни средства, а се използват автомобилите за контролната дейност в РИОСВ-Русе. РИОСВ-Русе разполага със следните автомобили:

1. Шкода Октавия – 3 броя
2. Лада Нива – 1 брой
3. Тойота РАВ-4 – 1 брой
4. Форт Ескорт – 1 брой
5. Мазда В 2500 – 1 брой

➤ **комуникационни връзки**

За управлението на резервата няма изрично закупени телефонни апарати, както и не е изградена изрично интернет връзка. Експертите по биоразнообразие ползват стационарен телефон-тип слушалка DECT и мобилни телефони. РИОСВ-Русе има интернет връзка, официална интернет страница, както и интернет страница на ПР “Сребърна”, на която е публикувана информация и за Р “Бели Лом”.

В сградата на РИОСВ-Русе има и се използва и факс апарат.

➤ **оборудване за работа на терен:**

1. GPS – Garmin Etrex Vista C – 1 бр., закупен със средства от ПУДООС
2. GPS – Magelan – 1 бр., предоставен по проекта на Световната банка

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

3. GPS – Trimble – 1 бр. предоставен по проекта на Световната банка
4. Мобилно устройство Mio A701 – 1 бр., предоставено от ИАОС
5. Фотоапарат Canon Power Shot S45 – 1 бр., закупен със средства от ПУДООС
6. Фотоапарат Practica luxmedia 4008 – 1 бр., предоставен по проекта на Световната банка
7. Рулетка 30 м – 1 бр.
8. Рулетка 5 м – 1 бр.
9. Електронна везна – 1 бр., предоставена от ИАОС
10. Четец за микрочипове Royal Tag – 1 бр., закупен със средства от ПУДООС
11. Бинокъл Bushnell – 1 бр., предоставен по проекта на Световната банка

➤ **туристическо оборудване:**

Дъждобран-мушама – 2 бр., закупени със средства от ПУДООС.

➤ **посетителска инфраструктура (маркировка, екопътеки, паркова мебел, чешми, информационни и интерпретативни обекти и др.)**

В резерват “Бели Лом” има две регламентирани пешеходни пътеки за посетители съгласно заповед № РД-377/29.03.2005 г. на министъра на околната среда и водите:

- местност “Исток чешма-хижа Кривня” и
- местност “Исток чешма”-м. “Кривненски път”.

Двете пътеки са почистени от дървесна и храстова растителност и са проходими. По тяхното протежение са поставени стрелки с надпис “екопътека”, насочващи посоката на движение.

Изградени са 4 места за отдых: два навеса с по две дървени маси и четири пейки с дървени кошчета и 2 дървени маси с по 2 пейки с кошчета. Финансирането е по процедура № BG 161/PO0005/11/3/3.2/05/26 по Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.” с наименование: “Дейности по устойчиво управление на ПР “Сребърна” и Р “Бели Лом”.

По ОПОС 2007-2013 г. са изработени и монтирани на терена общо 5 големи дървени табла с информация за резервата и защитената местност.

Информация по източници на финансиране - държавен бюджет, ПУДООС и други, изразходвани за периода от 2002 до 2012 г. за дейности, оборудване и др.

➤ **От ПУДООС:**

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

- В резерват “Бели Лом” е извършено геодезическо заснемане на двете пешеходни пътеки за посетители през 2013 г. и същите са отразени в Картата на възстановената собственост.

- Финансирано е отразяването на границите на резервата и защитената местност в Картата на възстановената собственост през 2005 г.

1.6. СЪЩЕСТВУВАЩИ ПРОЕКТНИ РАЗРАБОТКИ

1.6.1. Съществуващи и в процес на изпълнение програми, планове и проектни разработки за последните 10 години, свързани със строителство, ползване на ресурси и др. дейности на територията на Р, като: устройствен проект, общински териториално-устройствени планове, и др., ако има такива.

За последните 10 години, и до момента, няма програми, планове и проектни разработки, свързани със строителство и ползване на ресурси, на територията на резервата.

По данни на РИОСВ-Русе, на територията на двете общини, в които попада резерватът (Ветово и Цар Калоян), за периода 2003-2014 г., има 88 инвестиционни предложения, разпределени по години както следва: 2003 г. – 2; 2004 г. – 5; 2005 г. – 6; 2006 г. – 6; 2007 г. – 2; 2008 г. – 24; 2009 г. – 9; 2010 г. – 8; 2011 г. – 6; 2012 г. – 6; 2013 г. – 8; 2014 г. – 6.

Разпределени по общини, тези 88 инвестиционни предложения, попадат в: община Цар Калоян – 67 инвестиционни предложения и 21 в община Ветово.

Инвестиционните предложения, които попадат в землището на гр. Цар Калоян, са 63, в землището на с. Кривня – 15, а на гр. Ветово - няма.

Местоположението и характерът на инвестиционните предложения, представени в информацията от РИОСВ-Русе, не предполагат въздействие върху територията на резерват „Бели Лом“ и ЗМ „Ломия“ и не засягат пряко или косвено територията на резервата и ЗМ. Няма ИП, които могат да засегнат целите на опазване на резервата.

Преобладаващата част от инвестиционните предложения попадат в областта на леката промишленост, селското стопанство и инфраструктурата.

Има процедурирано инвестиционно предложение от МОСВ за „Възстановяване и доизграждане на съществуващ рибарник за интензивно риборазвъждане в ПК №№ 130048, 130049, 130170, 130171 и 130173 в землището на с. Кривня ЕКАТТЕ 39832, община Ветово“, в ЗМ „Ломия“ (Решение № 23-ПР/2012 г.).

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

План за управление на резерват „Бели Лом“

Пълна справка за планове, програми, проекти и инвестиционни предложения в общини Ветово и Цар Калоян, е представена в **Приложение № 1.6-1**.

Планове и стратегии, които са в процедура на изработване или изпълнение, в района на резервата:

Към момента на разработване на ПУ, няма одобрени общи устройствени планове за община Ветово и община Цар Калоян.

Областна Стратегия за развитие на Област Русе 2014 – 2020 г.;

Областна стратегия за развитие на Област Русе за периода 2005 – 2015 г.;

Общински план за развитие на Община Ветово 2006-2015 г.;

Общински план за развитие на Община Ветово за периода 2014 – 2020 г.;

План за контролната дейност на РИОСВ – Русе през 2014 г.

План за управление на Природен парк Русенски Лом – област гр. Русе;

Проучване и анализ на квалификацията и нуждите от обучение по ВЕИТ в община Ветово;

Стратегия за развитие на община Цар Калоян 2007-2013 г.;

Общинска стратегия за развитие на социалните услуги в община Цар Калоян (2011 – 2015);

„Актуализация и набиране на нова информация за социално-икономическото развитие на област Разград и изготвяне на социално-икономически анализ на областта“ по Проект „Мисия Благоденствие“ на Областна администрация Разград;

Екологична оценка на проект на План за управление на речните басейни в Дунавски район за басейново управление;

Проект „Осигуряване на адекватна политическа и стратегическа планова основа за развитието на община Цар Калоян в периода 2014-2020 г.“ - финансиран по Договор за безвъзмездна финансова помощ с рег. № 13-13-38/08.11.2013 г.;

Проект “Дейности по устойчиво управление на поддържан резерват “Сребърна” и резерват “Бели Лом”, се финансира от Европейския фонд за регионално развитие и държавния бюджет на Р България чрез оперативна програма „Околна среда 2007-2013”, приоритетна ос 3.

По данни на МОСВ (писмо с изх. № 26-00-2574/17.09.2014 г.), не са установени проекти по Life+, чието изпълнение да е пряко свързано и да засяга територията на резервата и ЗМ „Ломия“. Има 3 проекта, които засягат ЗЗ по Натура 2000 с код

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

BG0000608 „Ломовете“ за опазване на природните местообитания и дивата флора и фауна и BG0002025 „Ломовете“ за опазване на дивите птици, в чиито обхват попадат двете защитени територии, както следва:

- Проект „Свободни територии“ – възстановяване на защитени речни обитатели и миграционните им пътища в зони по Натура 2000 – LIFE12 NAT/BG 001011; Продължителност – от 01.09.2013 г. до 30.09.2017 г.; Бенефициенти – WWF България – Дунавско-Карпатска Програма, Дирекция на Природен парк „Русенски Лом“;
- Проект „Опазване и възстановяване на 11 типа природни местообитания край реки и влажни зони в 10 Натура 2000 места в българските гори – LIFE08NAT/BG/000281; Продължителност – от 01.01. 2010 г. до 30.06.2014 г.; Бенефициент: Изпълнителна агенция по горите (ИАГ), WWF – България;
- Проект „Помощ за египетския лешояд“ – LIFE10NAT/BG/000152; Продължителност – от 01.10.2011 г. до 31.12.2016 г.; Бенефициенти – Проектът обединява 4 партньора от 3 страни: Българско дружество за защита на птиците (БДЗП), Гръцкото орнитологично дружество (HOS), WWF Гърция, Кралското дружество за защита на птиците (RSPB). Координатор на проекта е БДЗП.

Пълна справка за изпълняваните по Life+, по оперативни програми и други проекти, вкл. Изпълнител, продължителност и др., е представена в **Приложение № 1.6-3.**

ИБЕИ при БАН изпълнява специален проект за възстановяване на Червения ангъч, който е един от видовете птици с доказана намаляваща численост в Североизточна България.

1.6.2. Степен на реализация и актуалност, като цяло или на части от описаните проектни разработки.

През месец Септември 2014 г., на публична церемония край х. Кривня бяха представени две пешеходни пътеки за посетители в резерват „Бели Лом“, регламентирани със Заповед РД – 377/29.03.2005 г. на Министъра на околната среда и водите.

Пътеките са почистени от саморасла растителност, обезпаразитени са и са обособени 4 места за отдих. Поставени са кошчета за отпадъци, дървени маси и пейки. Обособени са два навеса по двете пътеки - м. „Исток чешма“ - хижа „Кривня“ и м.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

„Исток чешма” - м. „Кривненски път”. Поставени са 5 големи дървени информационни табла с актуална информация за резервата и ЗМ Ломия.

Проектът е финансиран по Оперативна програма „Околна среда 2007 – 2013 г.”, и се изпълнява от РИОСВ-Русе.

Проектите и консервационните дейности по програмата „Life +” са в процес на разработка.

Проектът за възстановяване на Червения ангъч, който е един от видовете птици с доказана намаляваща численост в Североизточна България е текущ.

Проект „Осигуряване на адекватна политическа и стратегическа планова основа за развитието на Община Цар Калоян в периода 2014-2020 г.“ включва „Разработване на механизъм за наблюдение, контрол и последваща оценка на конкретна политика за развитие на община Цар Калоян за периода 2014-2020 г. Изготвяне на стратегическа рамка за развитие на община Цар Калоян за периода 2014-2020 г. и структурирането и в Общински план за развитие 2014-2020 г., съгласно изискванията на Закона за регионалното развитие и извършване на подробен социално-икономически анализ на наличните потенциали, ресурси и проблеми на територията на община Цар Калоян“ – текущ.

1.6.3. Опис на научните разработки, свързани с Р

Територията на резервата е сравнително слабо проучена. Няма провеждани значими научни изследвания в резервата. Има провеждани единични проучвания и публикации.

Списък на научните разработки, свързани с територията на резервата, е представен в **Приложение № 1.6-2**. Списък на използваната литература е представен в приложение **Приложение № 1.6-4**.

1.6.4. Опис на други разработки и програми, свързани с регионалното развитие, туризма и др. на различни нива, имащи някаква връзка с Р

В процеса на изготвяне на ПУ, бе поискана информация от съответните административни структури за разработки, планове, програми, проекти и др., които се изпълняват на територията на резервата, защитената местност, землищата и общините, в които те попадат.

Изпратени бяха редица писма, от които над 14 конкретно за искане на информация за разработки, проекти, програми, имащи отношение с резервата,

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

съответно до:

1. РИОСВ-Русе, Възложител на проекта за изпълнение на ПУ;
2. Министерство на околната среда и водите, Главна Дирекция „ОПОС“, **Управляващ орган на ОП Околна среда**;
3. Министерство на икономиката и енергетиката, Главна Дирекция „Европейски фондове за Конкурентоспособност“, **Управляващ орган на ОП Развитие на конкурентоспособността на българската икономика**;
4. Министерство на земеделието и храните, Дирекция „Развитие на селските райони“, **Управляващ орган на Програма за развитие на селските райони**;
5. Министерство на регионалното развитие, Главна Дирекция „Програмиране на регионалното развитие“, **Управляващ орган на ОП „Регионално развитие“**;
6. Министерство на транспорта, информационните технологии и съобщенията, Дирекция „Координация на програми и проекти“, **Управляващ орган на ОП „Транспорт“**;
7. Изпълнителна агенция по рибарство и аквакултури, Дирекция „Европейски фонд за рибарство“, **Управляващ орган на ОП за развитие на сектор „Рибарство“**;
8. Министерство на финансите, Дирекция „ОП Административен капацитет“, **Управляващ орган на ОП „Административен капацитет“**;
9. Министерство на финансите, **Управляващ орган на ОП „Техническа помощ“**;
10. Министерство на труда и социалната политика, Главна Дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“, **Управляващ орган на ОП „Развитие на човешките ресурси“**;
11. Министерство на околната среда и водите, Отдел „Натура 2000“, Дирекция „Национална служба за защита на природата“, **Управляващ орган на Програма Life +**;
12. Министерство на околната среда и водите, **Управляващ орган на:** Програма ИСПА/КФ, Българо-швейцарска програма за сътрудничество, Финансов механизъм на европейското икономическо пространство, Норвежка програма за сътрудничество, Програми за териториално сътрудничество;
13. Предприятие за управление на дейностите по опазване на околната среда, **Управляващ орган на Проекти, финансирани от ПУДОС**;
14. Министерство на регионалното развитие, Главна Дирекция „Управление на териториалното сътрудничество“, **Управляващ орган на Програма за трансгранично**

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма „Околна среда 2007-2013 г.“

сътрудничество по ИПП България-Сърбия; Програма за трансгранично сътрудничество Румъния-България 2007-2013;

15. Други.

Резултатите от събраната информация показват, че няма разработки, планове, програми, проекти, които по обхват попадат в границите на резервата, с изключение на проекти, изпълнявани от РИОСВ-Русе, в съответствие със ЗЗТ. В Приложение № 1.6-3 е представена подробна справка за изпратените писма с искане за информация и получената информация.

1.7. СЪЩЕСТВУВАЩО ФУНКЦИОНАЛНО ЗОНИРАНЕ И РЕЖИМИ НА ОБЕКТА

1.7.1. Зони и режими съгласно утвърдени проекти, отнасящи се до резервата.

Към момента няма съществуващо функционално зонироване на резервата.

С настоящия план за управление предлагаме обособяването на 2 зони – зона А и зона Б.

1.7.2. Функционално зонироване и режим на зоните – описание и отразяване с площ и процентно участие спрямо общата площ на Р.

С цел осъществяване на дългосрочните цели на Плана за управление, територията на резерват „Бели Лом“ е разделена на зони с определено функционално предназначение. Карта на предложеното функционално зонироване е представена в Приложение № 1.0-1 (Карта № 16).

ЗОНА А - Зона за опазване на консервационно значими видове и местообитания

Строго резерватна зона.

Обхват: Цялата територия на резервата с изключение на обособените със заповед на Министъра на околната среда и водите две пътеки за посетители;

Площ: 773,080388 ha

Функционално предназначение:

съхраняване на ценни видове и природни местообитания;

съхраняване на ценни ландшафти

научни наблюдения;

събиране на семенен материал;

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма „Околна среда 2007-2013 г.“

екологичен мониторинг.

ЗОНА Б - Зона регламентиран достъп по познавателен маршрут (пътеки за посетители)

Обхват: ивиците, които обхващат регламентираните две пътеки за посетители и изградената посетителска инфраструктура

Площ: 1,884542 ha

Функционално предназначение:

Посещения с научна и образователна цел.

1.7.3. Информация за наличие на определени режими, произтичащи от закони и подзаконови нормативни актове.

(1) Съгласно Чл. 17. (1) на ЗЗТ, в резерватите се забраняват всякакви дейности, с изключение на:

1. тяхната охрана;
2. посещения с научна цел;
3. преминаването на хора по маркирани пътеки, включително с образователна цел;
4. събиране на семенен материал, диви растения и животни с научна цел или за възстановяването им на други места в количества, начини и време, изключващи нарушения в екосистемите.
5. потушаване на пожари и санитарни мероприятия в горите, увредени вследствие на природни бедствия и каламитети.

(2) Пътеките по ал. 1, т. 3 се определят със заповед на министъра на околната среда и водите.

(3) Посещенията по ал. 1, т. 2 и 4 се осъществяват с разрешение от Министерството на околната среда и водите.

(4) Санитарните мероприятия по ал. 1, т. 5 се извършват с разрешение от Министерството на околната среда и водите, издадено след положително научно становище от Българската академия на науките и положително решение на Националния съвет по биологичното разнообразие.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

ХАРАКТЕРИСТИКА НА АБИОТИЧНИТЕ ФАКТОРИ

За характеристиката на абиотичните фактори са използвани актуални данни от проучванията и резултатите, както и други литературни и картни източници.

1.8. КЛИМАТ

1.8.1. Фактори за формиране на местния климат.

Географското положение е основен климатичен фактор, тъй като определя слънчевото греене, атмосферния пренос с неговите сезонни изменения и формира типа климат в съответния климатичен пояс. Страната ни е разположена в южната част на умерения климатичен пояс и на прехода към субтропичния пояс. Географското положение определя континентално и океанско климатично влияние.

Съгласно климатичното райониране на България резерват „Бели Лом“ попада в Умерено-континенталната подобласт на Европейско-континенталната климатична област, климатичен район на Крайдунавски низини и Лудогорско-Добруджански район. Климатът се формира под влияние на океанските въздушни маси на умерените ширини, нахлуващи от северозапад и континенталните въздушни маси от североизток. Най-силно е проявен континенталният характер на климата.

Релефът е важен климатообразуващ фактор. Той трансформира или спира въздушните маси чрез надморската си височина, разположението и разчленението си. Релефът може да видоизменя характера на въздушните маси, например от влажни в сухи чрез изваляването им, когато те срещнат преграда. Поради голямата отдалеченост на района от Стара планина, орографското ѝ въздействие почти не се чувства. Откритостта на Дунавската хълмиста равнина на север и североизток създава благоприятни условия за безпрепятствено нахлуване през зимата на студените континентални въздушни маси от източните райони на Европа, поради което зимата е доста студена, пролетните мразове са често явление, лятото е сравнително топло, а есента е по-топла от пролетта.

Водните басейни оказват локално въздействие на климата: увеличават влажността на въздуха, честотата на мъглите, смекчават температурните амплитуди и др.

Характерът на растителността оказва влияние върху климатичните особености на резервата и върху качеството на въздушната среда. Горската растителност е с най-осезаемо въздействие, определяйки в значителна степен микроклиматичните условия.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма „Околна среда 2007-2013 г.“

Без растителност амплитудата между максималните и минимални температури е индивидуално широка, варирането на влажността и сумата на евапорацията е най-висока.

Резкият контраст между зимните и летните условия характеризират климата в района на резервата като подчертано континентален. Това се потвърждава и от средната годишна амплитуда, която е около 26°C и е най-голямата за страната.

В отделни части на района преобладават различни ветрове на северозапад - североизточни и югозападни, на югоизток – югозападни и югоизточни. Малката разлика в надморските височини предопределя сравнително постоянни и еднакви параметри на климатичните елементи.

1.8.2. Елементи на климата.

Температура на въздуха:

Температурата на въздуха се явява следствие на радиационния и топлинния баланс. Тя се променя, следвайки измененията в тези баланси през отделните сезони. За характеризирането на температурата се използват редица показатели, като най-често за даден многогодишен период това са средногодишните и средномесечните температури.

Таблица 1.8.2-1 Средномесечна и годишна температура на въздуха в $^{\circ}\text{C}$ (Климатичен справочник, НИМХ)

Станция	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	год
Русе	-2,1	0,7	5,6	13,0	18,1	21,8	24,1	23,6	19,2	13,0	7,1	1,2	12,1
Разград	-1,8	0,6	4,3	11,0	16,2	19,7	21,4	21,6	17,3	11,7	6,7	1,2	10,8

По данни от станция Русе (Таблица 1.8.2-1), средната януарска температура на въздуха е $-2,1^{\circ}\text{C}$, но под влияние на релефа температурните условия са твърде различни, като в речните долини и големите долове са значително по-ниски, отколкото в издигнатите и платовидни места. Средната температура на въздуха през юли е $24,1^{\circ}\text{C}$. Средната годишна температура е $12,1^{\circ}\text{C}$.

По данни от станция Разград, средната януарска температура на въздуха е $-1,8^{\circ}\text{C}$, а средната температура на въздуха през юли е $21,4^{\circ}\text{C}$. Средната годишна температура е $10,8^{\circ}\text{C}$.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Таблица 1.8.2-2 Средна максимална температура на въздуха в °C (Климатичен справочник, НИМХ)

Станция	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	год
Русе	1,0	4,5	10,8	18,8	24,1	27,5	30,0	29,8	25,7	19,1	10,9	4,3	17,2
Разград	2,3	5,2	10,2	17,6	22,7	26,2	28,8	29,1	24,7	18,5	11,5	5,0	16,9

Средномесечната максимална температура на въздуха по данни от станция Русе (Таблица 1.8.2-2) достига най-високи стойности през месец юли – 30,0⁰C, а най-ниска е през месец януари – съответно 1,0⁰C. Средната максимална температура на въздуха за годината е 17, 2⁰C.

По данни от станция Разград, средномесечната максимална температура на въздуха е най-висока през месец август – 29,1⁰C. Средната максимална температура на въздуха за годината е 16,9⁰C.

Таблица 1.8.2-3 Средна минимална температура на въздуха в °C (Климатичен справочник, НИМХ)

Станция	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	год
Русе	-5,5	-3,0	1,0	7,5	12,6	16,1	18,0	17,2	13,3	8,2	3,5	-1,7	7,3
Разград	-6,0	-4,2	-1,2	4,0	9,1	12,5	14,1	13,6	9,9	5,3	2,0	-3,1	4,7

По данни от станция Русе (Таблица 1.8.2-3), най-студен е месец Януари със средна минимална температура на въздуха – 5,5⁰C, през месец Юли тази стойност е 18⁰C, а годишната средна минимална температура е 7,3⁰C.

По данни от станция Разград, най-студен е месец Януари със средна минимална температура на въздуха – 6,0⁰C, през месец Юли тази стойност е 14,1⁰C, а годишната средна минимална температура е 4,7⁰C.

Таблица 1.8.2-4 Дневна температурна амплитуда (°C)

Станция	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	год
Русе	6,5	7,5	9,2	11,3	11,5	11,4	12,0	12,6	12,4	10,9	7,4	6,0	9,9

Съгласно данни от станция Русе (Таблица 1.8.2-4), най-ярка е температурната амплитуда през месец Август – 12,6⁰C. Най-ниската температурна амплитуда се наблюдава през месец Януари – 6,5⁰C.

Най-ниските минимални температури при антициклонално време и снежна

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

покривка достигат до 18⁰С под нулата, а в много студени зими те могат да спаднат до 26,8 ⁰С под нулата. Зимните застудявания обикновено са придружени с чести ветрове, които в тази част на района са основно от североизток. В някои случаи минималните температури в ниските места на речната долина могат да бъдат с 5 – 6⁰С по-ниски в сравнение със съседните им възвишения.

За района на област Разград, средната годишна температурна амплитуда е около 26⁰С и е една от най-големите за страната.

Валежи:

Валежите са резултат от влажността на въздуха и облачността. Те зависят от особеностите на атмосферната циркулация, надморската височина и формите на reliefa. Във височина се наблюдава увеличение на относителната влажност през всички сезони. Максимумът на относителната влажност е през пролетта, а минимумът – в началото на летния сезон. В **Таблица 1.8.2-5** е представено средномесечно и годишно количество на валежите от станциите Русе и Разград.

Таблица 1.8.2-5 Количество валежи в mm (Климатичен справочник, НИМХ)

Станция	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	год
Русе	44	36	39	52	64	80	60	45	37	36	46	46	585
Разград	37	31	29	48	73	79	60	48	33	38	45	43	564

Климатът в района на резервата е сравнително сух, като средната годишна сума на валежите по данни от станция Русе е 585 mm, а средногодишният брой на дните с валежи е 138, 9 дни. По данни от станция Разград, средната годишна сума на валежите е 564 mm.

Средногодишният валеж за района е по-нисък, отколкото средният за страната. Максималното количество валежи и с най-голяма интензивност пада през юни, а най-малко - през Февруари и Октомври. През вегетационния период пада основната част от валежите. Засушаванията са често явление за района като най-често в края на лятото и началото на есента, а по това време те са най-продължителни.

Таблица 1.8.2-6 Сезонна сума на валежите (mm)

Станция	Зима	Пролет	Лято	Есен
Русе	126	155	185	119
Разград	111	150	187	116

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Сезонното разпределение на валежите се характеризира с летен максимум и есенен-зимен минимум – **Таблица 1.8.2-6.**

Влажност на въздуха:

В годишния ход на относителната влажност максимумът в равнинните райони изпреварва минимума на температурата на въздуха. През Декември, когато добре овлажнената почва все още не е замръзнала, въздухът все още се обогатява с водна пара за сметка на изпарението. Близостта на р. Дунав също е предпоставка за относително високата степен на влажност на въздуха.

Таблица 1.8.2-7 Средна месечна и годишна относителна влажност (%)

Станция	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Год.
Русе	85	81	73	65	65	66	63	62	64	73	82	85	72
Разград	85	83	77	69	71	70	66	64	67	75	83	85	75

Както се вижда от **Таблица 1.8.2-7** средната годишна относителна влажност за района около Русе е 72 %. Минимумът е през месец Август – 62 %, а най-висока е относителната влажност през месеците Декември и Януари – 85 %.

За района на Разград, средната годишна относителна влажност е 75 %.

Снежна покривка:

Първата снежна покривка обикновено се образува към средата на месец Декември. В отделни изключителни години първата снежна покривка може да се образува значително по-рано – още в първата половина на Ноември. Въпреки студената зима снежната покривка общо взето е нестабилна и се задържа главно през отделни периоди от по няколко дни. Тя се характеризира с дебелина около 14 cm, а средният годишен брой на дните със снежна покривка е 48,4.

Таблица 1.8.2-8 Средна десетдневна височина на снежната покривка (cm)

Станци	IX			X			XI			XII			I			II			III			IV			V			VI		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Русе							4	5	6	5	4	3	3									

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Станци	IX			X			XI			XII			I			II			III			IV			V			VI		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Разград							.	.	.	4	6	6	9	8	5	4										

Средната десетдневна височина на снежната покривка е най-висока през месец Януари (**Таблица 1.8.2-8**), когато достига височина от 6 cm по данни от станция Русе и 9 cm по данни от станция Разград.

Таблица 1.8.2-9 Брой дни със снежна покривка по десетдневия

Станци	IX			X			XI			XII			I			II			III			IV			V			VI		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Русе							5	7	9	10	8	7	7									
Разград						4	5	4	5	5	4	3	2							

По данни от станция Русе, третото десетдневие на месец Януари се характеризира с най-голям брой дни със снежна покривка – 10, както се вижда от **Таблица 1.8.2-9**. През месец Декември има 5 дни със снежна покривка през третото десетдневие.

По данни от станция Разград, периодът от третото десетдневие на декември до края на януари се характеризира с най-голям брой дни със снежна покривка, както се вижда от **Таблица 1.8.2-9**.

Вятър:

В района на резервата североизточните и югозападните ветрове са с почти еднаква повтораемост. От направените наблюдения е установено, че само 28% от общия брой случаи времето е било тихо. През зимата преобладават югозападните ветрове - 37,6%, през пролетта североизточните - 29,4%, през лятото - североизточните и югозападните - 22 и 23%, а през есента - североизточните 32,9%. Средният годишен

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

брой на дните със силни ветрове /над 14 m/s/ е 58. През лятото се появяват ветрове с големи скорости - до 40 m/s. Те винаги са свързани с градушки и гръмотевици.

В следващата **Таблица 1.8.2-10** е представена средната скорост на вятъра от станция Русе.

Таблица 1.8.2-10 Средна скорост на вятъра в m/s по месеци

Станция	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Год.
Русе	1,1	1,0	1,1	0,9	0,8	0,8	0,7	0,7	0,6	0,8	0,9	1,0	0,9

Средната скорост на вятъра за района на Разград е 1-2 m/s. През голяма част от годината (около 27 %) преобладава тихо време, безветрие със скорост на вятъра < 1 m/s.

В **Таблица 1.8.2-11** е представена максималната скорост на вятъра с различна обезпеченост, изразена в m/s.

Таблица 1.8.2-11 Максимална скорост на вятъра с различна обезпеченост (m/s)

Станция	Скорост на вятъра, която е възможна един път на n-години							
	1	5	10	15	20	25	50	100
Русе	28	35	37	40	42	44	46	50
Разград	15	20	21	23	24	25	26	28

Максималната скорост, която може да достигне вятърът в района един път на сто години е 50 m/s, по данни от станция Русе.

По данни от станция Разград, максималната скорост, която може да достигне вятърът в района, един път на сто години е 28 m/s.

В **Таблица 1.8.2-12** е представена вероятността на преобладаващия вятър по посока и честота.

Таблица 1.8.2-12 Вероятност на преобладаващия вятър

Станция	Характеристика	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Год.
Русе	Посока	SW 12	SW 12	NE 9	SW 11	NE 12	SW 13	SW 15	SW 19	NE 7	NE 9	NE 11	SW 12	SW 13

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Станция	Характеристика	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Год.
	Честота	52,5	48,7	44,4	39,4	36,0	42,9	45,6	38,2	40,9	43,4	45,2	48,7	41,4
	Посока			SW 15	NE 12	SW 15			NE 3			SW 12		NE 9
	Честота			37,2	36	35,1			34,3			40,8		37,5

За района на Разград преобладават северозападни ветрове, следвани от северни и североизточни.

Слънчево греене:

Важен фактор и климатичен елемент се явява слънчевата радиация. Преминавайки през атмосферата, тя претърпява значителна трансформация и само около половината от нея достига до земната повърхност.

Интензивността на сумарната слънчева радиация /образувана от пряка и разсеяна слънчева радиация/ е в пряка зависимост от височината на слънцето над хоризонта и от прозрачността на атмосферата, характеризирана главно чрез облачността. Сумарната слънчева радиация има характерен дневен и годишен ход с максимум по обяд и през лятото при напълно ясно небе.

Продължителността на слънчевото греене е сравнително висока (**Таблица 1.8.2-13**). През различните сезони тя е различна и зависи от два основни фактора – режим на облачност и продължителност на деня.

Таблица 1.8.2-13 Продължителност на слънчевото греене (часове)

Станция	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Год.
Русе	60	78	128	187	245	267	316	295	234	174	81	55	2120
Разград	78	89	126	172	241	283	324	308	231	177	92	68	2189

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

По данни от станция Русе, годишната продължителност на слънчевото греене е 2120 часа. Най-малък брой часове на слънчево греене има месец декември – 55 часа, последван от месец януари с 60 часа. Продължителността на слънчевото греене се характеризира с най-голям брой часове през юли и август, съответно – 316 и 295 часа.

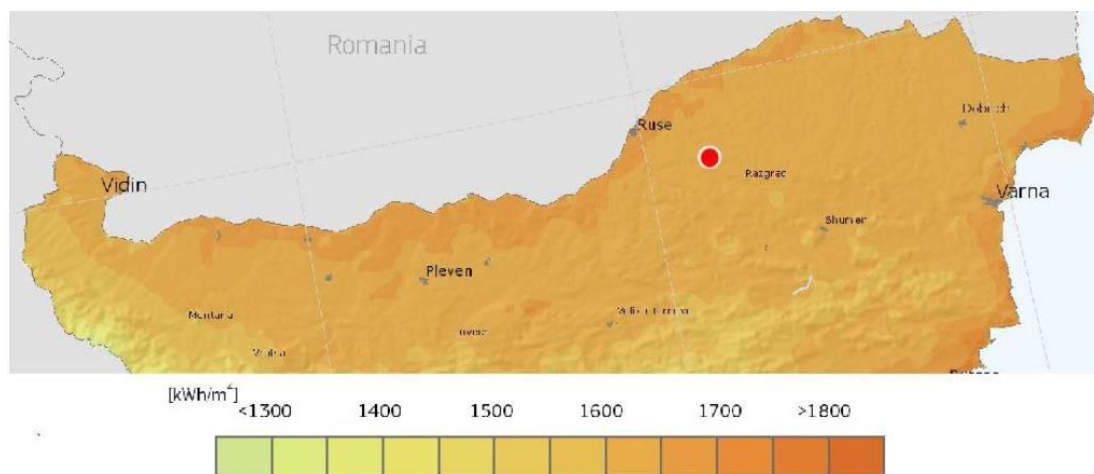
Слънчевото греене средно годишно за района на Разград е относително високо – около 2189 часа, т.е. около 48 % от светлата част на денонощието за годината.

Таблица 1.8.2-14 Относителна продължителност на слънчевото греене (%)

Станция	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Год.
Русе	20	27	35	46	52	58	68	68	62	51	28	20	47

Както се вижда от **Таблица 1.8.2-14**, по данни от станция Русе, аналогично на продължителността на слънчевото греене, изразена в часове, относителната продължителност, изразена в процент е най-висока през месеците юли и август – съответно 68 %. Относителната продължителност на слънчевото греене за годината е 47 %.

Резултатите от проучванията показват, че региона на община Ветово разполага със сравнително добър енергиен потенциал от слънчева енергия (**Фигура 1.8.2-1**).

Фигура 1.8.2-1 Годишно ниво на слънчевата енергия

Общото количество слънчева радиация, попадащо върху 1 m² е между 1 500 и 1650 kW за година.

Вегетационен период:

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

За района на община Русе и община Разград, средната денонощна температура се покачва над 5 °C около средата на месец март. Продължителността на вегетационния период е около 6.5 до 7 месеца.

Таблица 1.8.2-15 Продължителност (дни) на периодите с устойчиво задържане на температурата на въздуха над 0, 5, 10 и 15 °C и набрани температурни суми

Станция	Продължителност (дни)				Температурна сума (C x дни)			
	0 °C	5 °C	10 °C	15 °C	0 °C	5 °C	10 °C	15 °C
Русе	322	258	209	160	4485	4345	3970	3350
Разград	321	250	198	140	4010	3845	3455	2730

От **Таблица 1.8.2-15** се вижда, че по данни от станция Русе, броят на дните с устойчиво задържане на температурата на въздуха над 10 °C е 209. Най-малко са дните с температура на въздуха над 15 °C – 160 дена. За периода с устойчиво задържане на температурата над 10 °C температурната сума е 3970.

По данни от станция Разград, броят на дните с устойчиво задържане на температурата на въздуха над 10 °C е 198. За периода с устойчиво задържане на температурата над 10 °C температурната сума е 3455.

Таблица 1.8.2-16 Дата на начало и край на периодите с устойчиво задържане на температурата на въздуха над 0, 5, 10 и 15 °C

Станция	0°C		5°C		10°C		15°C	
	начало	край	начало	край	начало	край	начало	край
Русе	7.II	27.XII	12.III	26.XI	3.IV	30.X	27.IV	5.X

По данни от станция Русе (**Таблица 1.8.2-16**), температурата на въздуха започва устойчиво да се задържа над 10 °C в началото на месец април (3.IV) и това продължава до края на месец октомври (30.X), което определя и продължителността на вегетационния период.

За района на Разград, температурата на въздуха започва да се задържа над 10 °C около 7 март и това продължава до 10-15 октомври.

1.9. ГЕОЛОГИЯ И ГЕОМОРФОЛОГИЯ

1.9.1. Геоложки строеж, морфоструктури и морфометрия.

1.9.1.1. Основна скала и преобладаващи морфоструктури и съставлящите ги

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

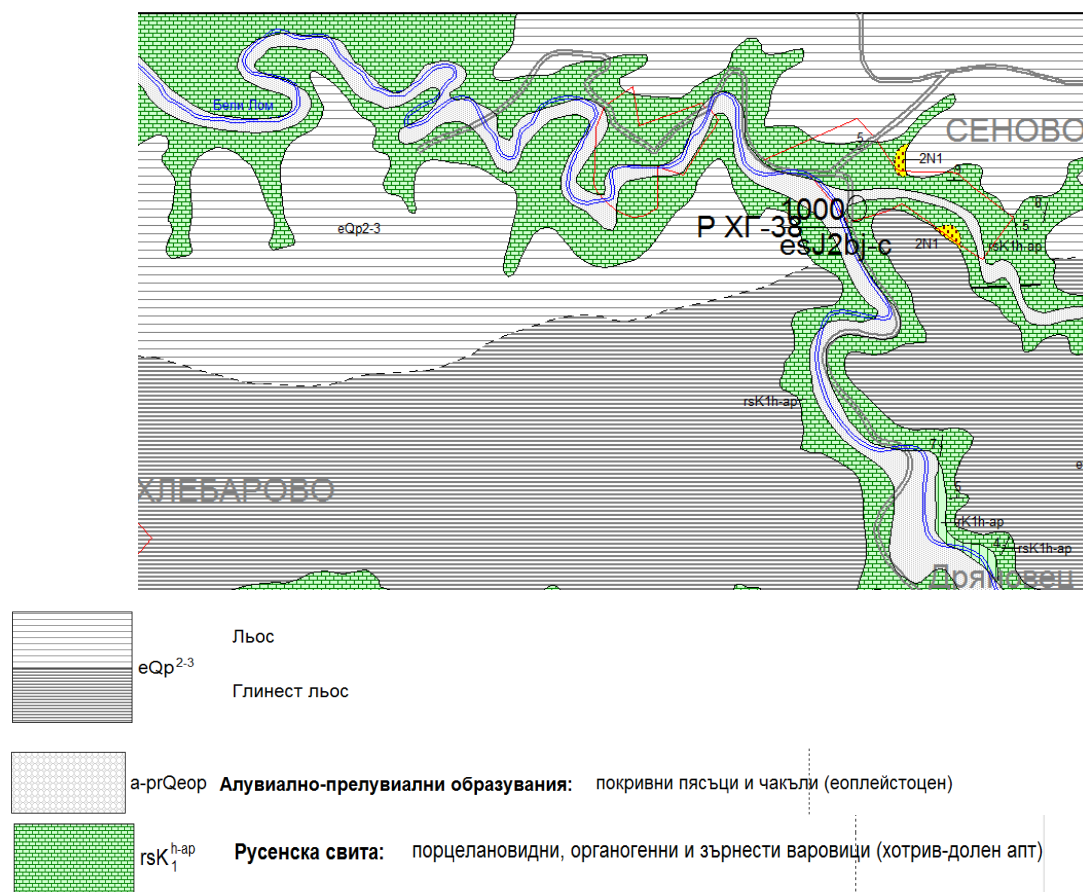
скални формации, мезоформи на съвременния релеф

Резерватът е разположен в южната част на Лудогоро-Добруджанския район. За естествените граници от север и изток му служат бреговете на река Бели Лом, а от запад местностите „Исток чешма“ и „Ново село“. На юг резерватът граничи с горски площи и обработваеми земи.

Геоложка изученост

Резерватът се намира в район, който е бил обект на проведени регионални /дребно и средномащабни/ и специализирани /детайлни/ геоложки изследвания. Те обхващат периода 1948 – 1975 г. Информация за техните резултати може да се намери в издадената Геоложка карта на Р. България М 1: 100 000 /к. л. Попово, 1994/ и геоложките доклади, съхраняващи се в Националния Геофонд на Министерство на околната среда и водите.

Фундаментът на територията на резервата е изграден от седиментни скали във възрастов диапазон долна креда – кватернер.

Фигура 1.9.1-1 Геоложка карта на района на резервата

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Кредна система

Русенска свита

Най-старите скали, разкриващи се на територията на резервата, са представени от долнокредни, аптски варовици, които изграждат мощен комплекс по долината на р. Бели Лом. Принадлежат на Русенската свита /Николов, Рускова, 1987/, която е част от северната варовикова провинция.

В литоложкия състав на свитата участват порцелановидни, органогенни, зърнести и псевдооолитни варовици, които латерално и вертикално прехождат едни в други. Порцелановидните варовици са бели до кремави с различни оттенъци и имат най-широко разпространение. Те са здрави, плътни с полумидест лом и съдържат прекристализирани организмови останки. Органогенните варовици са дебелопластови с масивен изглед. Изградени са от многобройни организмови останки, споени с дребнозърнест калцит. При изветряне стават меки и шуплести. Зърнестите варовици имат ограничено разпространение. Те се характеризират с тебеширенобял цвят, ниска твърдост и ронливост при изветряне.

Обща особеност на варовиците, изграждащи Русенската свита е тяхната напуканост и кавернозност, предопределяща създаването на морфогенетичен карстов релеф. Дебелината им се променя в широки граници, от 50 до 410 m.

Кватернерна система

Кватернерните отложения имат най-широко разпространение. Те се отнасят към различни литогенетични типове, а в хроностратиграфско отношение принадлежат към еоплейстоцена, плейстоцена и холоцена.

Еоплейстоценска серия

Алувиално – пролувиални образувания

Към тях се отнасят т.н. “покривни чакъли” / Бончев, 1923/. Същите материали са описани като долен плейстоцен – вилафранк от Яранов /1961/, Попов /1964/, Минков /1968/, Филипов и Микова /1967, 1977/. През 1985 г. Дончев и др. на базата на морфогенетични признаци ги приемат за еоплейстоценски / В: Обяснителна записка към Геоложка карта на Р. България М 1: 100 000 – к. л. Попово /.

Покривните чакъли имат алувиално-пролувиален произход и се установяват на относителна височина 80 – 100 m от съвременните речни нива. Разполагат се върху размита и неравна повърхност на долнокредните седименти или върху неогенската

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

пясъчно-каолинова задруга. Покриват се от червените подлъсови глини или направо от лъоса.

В състава на алувиално-пролувиалните образувания – продуктивен хоризонт участват неспоени чакъли, изградени от различни по големина, заоблени, едностранно или двустранно сплеснати късове от бял кварц, кремък, флинт и порцелановидни варовици. В повечето случаи те са примесени с жълтеникави до ръждиво-жълтеникави, едро до среднозърнести кварцови пясъци. Големината на късовете е от яйце до човешка глава, а общата дебелина е непостоянна – от 0,50 до 15-17 m.

Плейстоценска серия

През плейстоцена се формират различни по генезис и литоложки състав образувания: еолично-алувиални, еолични, еолично-алувиално-делувиални и алувиални.

Еолично-алувиални образувания

Върху груботеригенните кластични материали на продуктивния хоризонт залягат пясъчливи червенокафяви глини. В долната си част те са набогатени на теригенна компонента и включват гравийни и чакълни късове от подложката. Най-често плейстоценските глини залягат направо върху пъстър фундамент от докватернерни скали. Границата е рязка и неравна, на много места с ясно изразени денудационни повърхнини. Покриват се от еоличните образувания, представени от лъос и представляват негова постоянна подложка, поради което са наречени “подлъсови глини“. Горната граница не винаги е ясна и рязко изразена. В редица случаи се наблюдават постепенни преходи, изразяващи се в своеобразно смесване на червеникава глинеста и жълтеникава лъосова компонента.

Еолични образувания

Еоличните образувания представени от лъосовия комплекс имат широко разпространение. Те се разполагат с постепенен преход над долноплейстоценските червени глини под формата на една непрекъсната покривка, която на север е по-цялостна и мощна, а на юг изтънява и се разкъсва от речните долини и дълбоки долове. Наличието на погребани почвени хоризонти доказва, че процесът на формиране е имал цикличен характер.

Лъосът представлява белезникаво-жълтеникава до сиво-жълтеникава на цвят финозърнеста, лека, порьозна, слабо споена глинесто-алевритова скала. На базата на

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

процентното съотношение на изграждащите го основни съставки – глина : алевроит : пясък, се отделят се отделят пясъчлив, типичен и глинест лъос и лъосовидни глини.

Едно от най-характерните свойства на лъоса е да намалява обема си при навлажняване. Това качество е обусловено от голямата му пористост и силна вертикална пропускливост.

➤ Основни морфометрични показатели

Тектонският и геоложки строеж на територията на резервата, северната граница на който е р. Бели Лом, обуславя равнинен релеф, слабо разчленен, със скални образувания по поречието.

Точката с най-голяма надморска височина е 300,3 m н.в., а най-ниската е с надморска височина 126,3 m. Разликата от 173 m говори за равнинния релеф на резервата.

За илюстриране на релефа се използват **морфометричните показатели:**

- абсолютна надморска височина -300,3 m
- минимална надморска височина -126,3 m
- средна надморска височина -237,4 m
- Разлика между най-висока и най-ниска точка -173 m
- топографска площ -7755,406 dka

Един от най-важните морфометрични показатели е разчленеността на релефа. Тя се диференцира на хоризонтална и вертикална.

Хоризонтална разчлененост представлява гъстотата на талвеговата мрежа и се изразява чрез дължината на речните долини, долове, суходолия в границите на квадрати с лице 1 km² и се отчита в метри на 1 m².

Вертикалното разчленение на релефа се определя от интензивното врязване на речнодолинната мрежа. То представлява разликата от минималната и максимална височина в квадрати с площ 1 m² и се отчита в метри на 1 m².

Разчленеността на релефа на в района на резервата е малка. Хоризонталното разчленение е от 0 до 0.5 km/km².

Наклони и изложение. Вертикалното разчленение е средно около 10 m/km². Дълбочината на врязване е малка, наклони на склоновете са под 1°.

1.9.1.2. Фактори, формирали съвременния релеф през геологичните епохи и проследяване на палеогеографското развитие на територията на резервата.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Развитието на съвременния релеф в обхвата на резервата започва от неогенския период, т.е. след образуването на младонагънатата Старопланинска верижна система. Независимо от огромния тектонски натиск от юг долнокредните карбонатни пластове почти запазват хоризонталното си положение в северозападната периферия на Северобългарската подутина. Варовиковите пластове реагират на тектонското напрежение при което в тях се образуват многобройни разноразмерни и разнопосочни пукнатини /диаклази/. В резултат на това последвалото по-късно окаряване, предимно чрез химическо изветряне на карбонатния фундамент, дава началото на образуването на характерния за поречието на р. Бели Лом типичен карстов релеф.

На прехода между плиоцена и плеистоцена /Плиоплейстоценския период/, преди около два милиона години, е протекла река Дунав. Понижаването на нейния ерозионен базис е станало при хлътването на Черноморската котловина. Дунавските притоци също активизират врязването си в плосконаслоения карбонатен субстрат и впоследствие образуват характерните за резервата каньоновидни долини, които са и твърде атрактивни.

1.9.1.3. Тип и разрядност на основните платформени морфоструктури, върху които се намира резерватът.

През неоген – кватернера се формират основните морфоструктури в България. В своята същност морфоструктурите представляват едри форми на релефа, възникнали на определен етап от тектонското развитие на земната кора под въздействието на вътрешните релефообразуващи процеси. На територията на нашата страна се отделят следните основни морфоструктури: Мизийска плоча (платформа), Балканиди, Краищиди и Рило – Родопски.

На средно хипсометрично ниво могат да се разграничат следните главни морфоструктури:

- Дунавска епиплатформена равнина;
- Старопланинска епигеосинклинална планинска система;
- Преходна (Краищидно-Средногорска) блоково-разломна област;
- Македоно-Родопски срединен планински масив;
- Черноморска дълбоководна депресия.

Територията на резерват “Бели Лом” попада върху първостепенната морфоструктура на Мизийската платформа /плоча/. В морфоструктурния строеж на

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Мизийската пластова платформа, в северозападната част на която се намира резервата, е налична тънка земна кора с дебелина 30-35 km. Нейният строеж е двукомпонентен - фундамент /тектонска основа/ и седиментен слой над нея - литоложка надстройка/. Фундаментът е изграден от допалеозойски и палеозойски скали, характерен с висока степен на блоково разломяване. Над него се намира седиментен слой от мезозойски /триаски, юрски, кредни/ и неозойски скали. Този слой е с мощност до 12 km, който в района на парка в съответна степен изтънява.

1.9.1.4. Съвременното тектонско поведение на територията - издигания, потъвания, земетръсност (сеизмичен район – оценка и прогноза)

Районът на резервата принадлежи към източните отдели на Мизийската платформа, намиращ се респективно в западния склон на Севернобългарското сводово издигане. В тази част е представен карбонатния тип платформен фациес на долнокредните седименти. Те се характеризират с почти хоризонтални пластове с общ регионален наклон на север от порядъка на $4 - 6^0$. Разседната тектоника е представена от малки разломни нарушения с незначителна амплитуда.

Според сеизмотектонската карта на България територията на зоната попада в област на устойчиво издигане, продължаващо и в съвременната епоха, което следва да се включи в тектонското поведение. В този смисъл може да се приеме, че това поведение крие известна потенциалност в сеизмично отношение.

Прогнозната карта на земетръсната сътресаемост за период от 1000 години показва, че на територията на зоната възможните земетресения са с интензивност от VII до IX степен. По картата на възможните огнищни зони районът на зоната попада в областта с магнитуд под 4 /Енциклопедия “България”, 1981/. От разрушителните земетресения в България, след 1900 година, в най-голяма близост до територията на зоната е земетресението в планината Вранча в Румъния на 4 март 1977 с магнитуд по скалата на Рихтер $M = 7,1$.

1.9.2. Геоморфология на релефа.

1.9.2.1. Принадлежност на територията спрямо геоморфоложкото деление на страната

Резерват “Бели лом” попада в:

***Северобългарска (Понто - Каспийска) провинция,
Област на Дунавската равнина (А),***

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Лудогорско – Добруджанска подобласт (Ав).

(Физическа география на България 1997 г.- геоморфоложко райониране)

1.9.2.2. Характеристика на налични форми на съвременния релеф и характерни релефоизменящи процеси

Съвременният природно-географски облик на района на резервата е резултат от продължително и сложно развитие, началото на което е поставено в далечното палеогеографско минало. Основният фактор в това развитие е морфотектонският, т.е. движенията на земната кора и свързаното с тях релефообразуване. Промените в характера на тектонските движения са довежда-ли до съответни изменения не само в релефа, но и в цялостната природно-географска /ландшафтна/ структура на района.

Денудационни форми

От геоморфоложка гледна точка най-старата и най-широко развитата форма в съвременния релеф се приема полицикличната сарматско-понтийска денудационна заравненост, чиято височина постепенно намалява от юг на север към Дунава. Тази заравненост следва да се приеме като инициална повърхнина за развитието и цялостното оформяне на съвременния релеф. Понастоящем това са равнинните части на релефа на резервата.

- *Денудационно – ерозионни форми*

В границите на резервата не се наблюдават свлачища, свличания и срутища.

Речни тераси

Отделните етапи в оформянето на релефа през Кватернера в запад-северозападната част на Източна Дунавска равнина /Русенско-Разградския район/ могат да се проследят чрез добре запазените речни тераси по долините на реките Бели Лом и Черни Лом.

За формирането на каньоновидните долини, значителна роля имат геохимичният минерален състав и хоризонталното положение на напуканите варовикови пластове. При изветрянето си тези пластове винаги образуват отвесни откоси с височина десетки метри. Най-характерен от всички каньони е този на р. Бели Лом в най-северната част на резервата. Подобен генезис и стръмносклонест изглед имат приточните ерозионни, на места имащи каньоновиден характер, долове. Техните приустиеви части завършват до заливната речна тераса на главната река.

Меандри и старици

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Меандрите са широко развити земеповърхни форми в съвременния релеф. Въпреки равнинния характер на релефа каньоновидният генезис на речната долина на р. Бели лом, на места е оформил дълбоко всечени меандри. В тези завой на реката са образувани характерни обходни възвишения, които на някои места са трудно достъпни. Особено добре изразени са тези ерозионни форми по долината на р. Бели Лом.

Формата “старица”, като изоставено речно легло не се наблюдава в обхвата на резервата.

Карстови форми

Карстовите процеси и форми в обхвата на р. Бели Лом са представени основно от пещери, пропасти, понори, въртопи, карни повърхнини и др. От тях твърде характерни са пещерите. По генезис те са в повечето случаи естествени, но има и такива за които човекът е допринесъл за оформянето им.

Броят на естествените пещери е значително по-голям. Размерите и формата им са твърде различни и са разположени етажирено по долинните склонове. Най –високият етаж е третият, разполагащ се на около 15 m под горния ръб на каньоновия склон. Пещерите в този етаж са малки. Най-обширни са пещерите от втория етаж, разположен по средата на склоновете. Пещерите от по-ниския, първия етаж, са разположени непосредствено над заливната тераса. Пещерите с отвесно развитие - карстовите пропасти - са слабо развити и са плитки, представляващи дупки в варовиковите скали. Там където те са много плитки, оформени по пукнатини във варовиците на малки площи се наблюдават и определят в геоморфологията като карни повърхнини.

Общият брой на известните пещери в района на Поломието е над 200 бр., като в близост до резервата, разпределени по общини, са както следва:

- Ветово – 43 бр, в т.ч. Писанец – 30 бр.
- Цар Калоян – 15 бр., в т.ч. Сваленик – 15 бр.

Дълбочината им е 10 – 30 m. Част от тях имат досиета във архива на Българска федерация по спелеология с данни за местност, надморска височина, геоложка формация, план и разреза.

• Антропогенни

Произтичат от социално-икономическите системи (население, производство, инфраструктура), които антропогенизират природните ландшафти. Такива фактори са битът на населението, селското и горското стопанство, урбанизацията,

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

хидротехническите комплекси, транспортът, строителството и др. На територията на резервата такива практически няма.

В **Приложение № 1.0-1** е дадена Карта на скалния фундамент (**Карта № 4**) и Карта на релефа (**Карта № 3**).

1.9.2.3. Оценка и прогноза на развитието на съвременния релеф.

Уникалните повърхни форми представляват най-голямата атрактивност в резервата и го квалифицират като несравним защитен природен обект в нашата страна. Най-ярко изразената земеповърхна форма в речните корита е обширната заливна тераса, в сред която лъкатушат бавните и извивливи водни течения на р. Бели Лом. Карстовите форми, пещерите, нишите и др. трябва да се съхранят.

Тенденции:

- В режима на консервация на настоящето състояние и функциониране на съвременния релеф не може да се прогнозира особени изменения в естествено протичащите релефообразуващи и релефоизменящи процеси.
- С бавни темпове ще протичат карстовите процеси, дооформянето на някои каньоновидни участъци с възникването на нови карстови каверни и пукнатини.
- Под някои каньоновидни скални откоси или стръмни долинни склонове са възможни денудационно - гравитационни процеси, в резултат на които в тила на заливната тераса биха се образували нови срутища и каменопади.
- Дълбочинната водна ерозия ще протича бавно в приточните долове, но на някои места, изградени от по-неустойчиви или изветрели скали, страничната ерозия в тях може да се извършва по-интензивно.

1.9.2.4. Да се представят в Приложение Карта на скалния фундамент и Карта на релефа в подходящ мащаб.

Картите са представени в **Приложение № 1.0-1** (съответно карти **№ 4** и **№ 3**).

1.10. ХИДРОЛОГИЯ И ХИДРОБИОЛОГИЯ

Територията на резерват “Бели Лом” е разположен по поречието и в близост до р. Бели Лом в Черноморската водосборна област, с административно управление от басейнова дирекция Дунавски район, гр. Плевен.

1.10.1. Хидрология и хидрография.

1.10.1.1. При наличие да се представи основна хидроложка, хидрографска и хидробиологична характеристика на водните ресурси, вкл. водни течения на

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

територията на резервата, гъстота на речната мрежа по литературни данни. Фактори, влияещи на водния режим, и динамиката на водните количества и средногодишен баланс на отделните водни течения и общо за резервата.

➤ **Повърхностни води**

На територията на резервата няма постоянни водни течения. Най-близко разположения воден обект е р. Бели Лом, с която резерватът граничи на север. Тя води началото си от извор Дайчешме, разположен на около 3 km северозападно от с. Манастирско. До вливането ѝ в р. Русенски Лом, дължината на р. Бели Лом е 140 km, а водосборната ѝ област се простира на 1276 km². Характеризира се с два обособени периода във водния ѝ режим - пролетно пълноводие от месец Януари до Юни, и лятно-есенно маловодие от Юли до Септември.

Река Русенски Лом се образува от сливането на Бели с Черни Лом. Река Бели Лом води началото си южно от гр. Разград, а р. Черни Лом — югоизточно от гр. Попово.

Обща характеристика на водосборната област:

- Среден наклон – 1,7 ‰
- Гъстота на речната мрежа – 0,3 km/km²
- Залесеност на поречието – 26 %

Вътрешногодишното разпределение на оттока в поречието на р. Бели Лом се определя от преобладаващите климатични, релефни и почвено-геоложките особености на района: типичен умерено-континентален климат с не много обилни валежи през есента и зимата. Стопеният сняг през зимата не дава висок речен отток, поради равнинно-хълмистия терен, наличието на лъсови почви и карст. Пълноводието в горните части на басейна е съсредоточено предимно през пролетта (Април-Юни), когато падат интензивни дъждове. През зимата (Януари-Март) има слабо покачване на оттока, по-значително в средната и долна част на басейна.

Маловодието е през лятно-есенния период и главно през месеците август - ноември, когато се явяват и минималните средномесечни стойности на оттока.

Средната надморска височина на резервата възлиза на 237,4 m при денивелация между най-ниската и най-високата точка в парка 173 m, което обуславя ниски годишни валежни количества от порядъка на 400 – 500 mm. Климатичните условия, в съчетание с наличието на множество пещери и скални ниши на карбонатна основа, както и

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

План за управление на резерват „Бели Лом“

слабата овлажненост на водосборната област, способстват трансформирането на голяма част от валежните води в подземен воден отток.

По химичен състав водите и са хидрокарбонатно-калциево-сулфатни. Средният максимален модул на оттока е под $50 \text{ l/s на } 1 \text{ km}^2$. По степен на поройност реката е класифицирана като слабопоройна със средна честота 4-6 случая за 1 година.

Повърхностният воден отток на територията на резервата се движи в диапазона от $0,5$ до $5,0 \text{ dm}^3 \text{ s}^{-1} \text{ km}^{-2}$, а многогодишният ход на речния отток се характеризира със значителни промени във времето.

Река Бели Лом е с нисък наклон на поречието и средната скорост на течението е едва 30 cm s^{-1} , при което се формират множество меандри.

На територията на резерват „Бели Лом“ няма речни водохващания за питейно-битово водоснабдяване от повърхностни водни обекти.

Съгласно ПУРБ 2010 резерват „Бели Лом“ попада в следното повърхностно водно тяло:

Име на водното тяло	Код на водното тяло	Екологично състояние / потенциал	Химично състояние	Екологична цел
Бели Лом	BG1RL900R012	лошо	добро	Предотвратяване влошаването на екологичното състояние и постигане на добро до 2012 г. Запазване и подобряване на доброто химично състояние.

➤ Подземни води

Районът на резерват „Бели Лом“, съгласно хидрогеоложкото райониране на страната, е разположен в Севернобългарския артезиански басейн, Силистренски подрайон.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма „Околна среда 2007-2013 г.“

Фигура 1.10.1-1 Хидрогеоложко райониране на България

В района на резервата са разпространени различни по тип води.

Води в кватернерните образувания на междуречията

Кватернерните отложения имат повсеместно разпространение във водосбора на р. Бели Лом. Представени са от различни генетични типове: пролувиални, делувиални, колувиални, алувиални и смесени по тип наслаги, както и различни формации еолични образувания.

Пролувиалните и делувиални отложения са ограничени по площ, предимно в подножията на склоновете, в периферията на терасите на реките. Представени са от несортирани, обикновено плоски, чакълесто - отломъчни материали с глинесто-песъчлив запълнител, най-често под формата на поройни конуси или от преотложени льосовидни материали. Дебелината им варира в широки граници, но рядко надхвърля 5-6 m. Хидрогеоложкото им значение е ограничено. Обикновено в тях се формират порови по тип, ненапорни до слабонапорни по характер води със спорадично разпространение или образуващи отделни потоци с генерално направление към речно-овражната система.

Колувиалните (сипейни) отложения имат ограничено разпространение на

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма „Околна среда 2007-2013 г.“

отделни склонове. Представени са от дребно- до среднокъсов скален материал с глинест запълнител. Дебелината им достига до 2-4 m, но нямат самостоятелно хидрогеоложко значение. Разпространени са в горното течение на р. Бели Лом. Представени са от смесени глинесто-песъчливи материали с различни, често “плаващи” в общата маса скални късове. Дебелината им варира от 2-3 m до над 15-20 m. В тях се формират предимно порови по тип, ненапорни по характер подземни води със спорадично разпространение, които образуват отделни временни потоци.

В алувиалните несвързани чакъли и пясъци се формират порови по тип, ненапорни до слабонапорни по характер подземни води, които образуват общ, но пространствено прекъснат водоносен хоризонт. Хидравлически той е свързан с водните стоежи на р. Бели Лом и притоците ѝ, но тази връзка е затруднена поради заглинеността на алувиалните отложения и корекцията на голяма част от речното корито. Подхранването на подземните води е предимно от инфилтрация на валежи, речни и повърхностни води. Дренирането е от реката при ниски водни стоежи и от ограничен брой вододобивни съоръжения.

Съгласно ПУРБ 2010 резерват „Бели Лом“ попада в следните подземни водни тела:

Подземни водни тела - име	Подземни водни тела - код	Химично състояние	Количествено състояние	Екологична цел
Порови води в Кватернера – р. Русенски Лом и притоците му	BG1G0000QAL021	добро	добро	Запазване на доброто състояние на подземните води
Карстови води в Русенската формация	BG1G0000K1B041	лошо	добро	Постигане на доброто състояние на подземните води
Карстови води в Малм-Влажанския басейн	BG1G0000J3K051	добро	добро	Запазване на доброто състояние на подземните води

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

План за управление на резерват „Бели Лом“

Зони за защита на водите, съгласно чл. 119а, ал. 1 от Закона за водите

Вид на зоната за защита на водите	Код и/или име на зоната за защита на водите	Състояние на зоната за защита на водите
За защита на питейните води	BG1DGW0000QAL021	добро
За защита на питейните води	BG1DGW0000K1B041	лошо
За защита на питейните води	BG1DGW0000J3K051	добро
В която водите са чувствителни към биогенни елементи	Чувствителна зона	съгласно Заповед № РД-970/28.07.2003г. на Министъра на околната среда и водите
Защитени територии и зони, обявени за опазване на местообитания и биологични видове, в които поддържането или подобряването на състоянието на водите е важен фактор за тяхното опазване.	BG0000608 - Ломове	неприложимо
	BG0002025 - Ломове	неприложимо

За зоните за защита на питейните води специфичната екологична цел е: „Намаляване на необходимостта от пречистване на водите преди тяхното използване и осигуряване на проектното количество във водоземните съоръжения до 2015 г.“.

За чувствителните зони специфичната екологична цел е: „Намаляване и/или предотвратяване на по-нататъшното замърсяване с биогенни елементи на повърхностните води в чувствителните зони до 2015 г.“.

1.10.1.2. Оценка на естественото състояние на местата с високи подпочвени води, водните площи, течения и прилежащите им брегови зони.

На територията на резервата няма места с високи подпочвени води.

1.10.1.3. Хидрографската мрежа да се илюстрира с Карта в подходящ мащаб, на която да се покажат, при наличие, и съществуващи хидротехнически съоръжения.

Хидрографската мрежа е представена на карта, дадена в **Приложение № 1.0-1 (Карта № 1)**. В границите на резервата няма съществуващи хидротехнически съоръжения.

1.10.1.4. Да се представи Карта на геоложкия строеж и геолого-

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

хидрогеоложки разреди в подходящ мащаб на района на ЗТ.

Картата е представена в Приложение № 1.0-1 (Карта № 4).

1.10.2. Хидрохимия.

Съгласно категоризацията на повърхностните водни обекти, попадащи на територията на РИОСВ–Русе, проектната категория на преобладаващата част от водните обекти в района на резервата е II категория и водите могат да се използват за водопой на животни, културни нужди и в рибовъдство, но не са пригодни за питейно-битово водоснабдяване и водопотребление в хранително-вкусовата индустрия без предварително пречистване.

Със заповед на Министъра на околната среда и водите от 2003 г., всички водни обекти във водосбора на река Дунав, както и река Дунав са обявени за чувствителни зони, т.е. отвеждането на отпадни води в тях, без необходимото пречистване, може да доведе до трайни неблагоприятни последствия за тяхното качество.

Следващите **Фигури 1.10.2-2, 1.10.2-3 и 1.10.2-4** показват измерените стойности на показателите: неразтворени вещества, биохимична потребност от кислород и общ азот на р. Русенски Лом, при кв. Басарбово, тъй като р. Русенски Лом се образува от сливането на р. Бели Лом с р. Черни Лом. За условно начало на р. Русенски Лом е приет Бели Лом – **Фигура 1.10.2-1**.

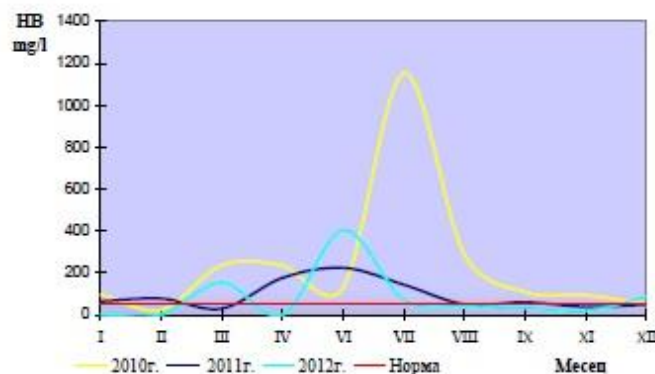

Фигура 1.10.2-1 Поречие на р. Русенски Лом

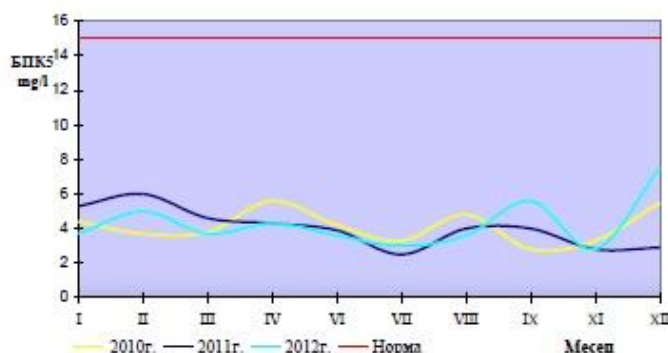
Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Използвани са данни от Доклад за състоянието на околната среда от 2012 и 2013 г. на РИОСВ-Русе.

Фигура 1.10.2-2 Измерени стойности на показател неразтворени вещества на р. Русенски Лом, при кв. Басарбово

От **Фигура 1.10.2-2** се вижда, че измереното съдържание на неразтворени вещества през 2012 г. превишава нормата от месец февруари до месец декември, като през летните месеци превишението е най-голямо. През 2013 г. не е констатирано превишение.

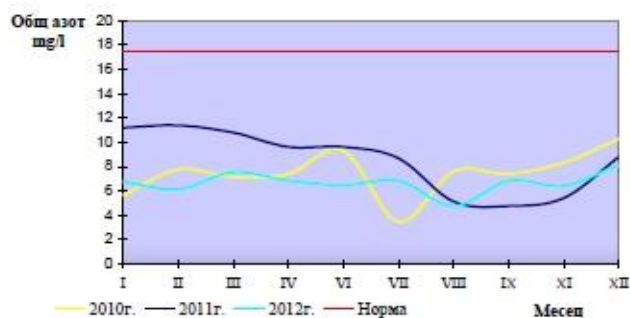

Фигура 1.10.2-3 Измерени стойности на показател биологична потребност от кислород на 5-тия ден (БПК₅) в пункта на р. Русенски Лом, при кв. Басарбово

Измерените стойности на показател биологична потребност от кислород на 5-тия ден в пункта са в норма. По данни от Регионалния Доклад за състоянието на околната среда през 2013 г. на РИОСВ-Русе се наблюдават превишени стойности за добро екологично състояние по отношение на БПК₅, mg/l при пункт р. Бели Лом при с. Писанец.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Фигура 1.10.2- 4 Измерени стойности на показател общ азот в пункта на р. Русенски Лом, при кв. Басарбово

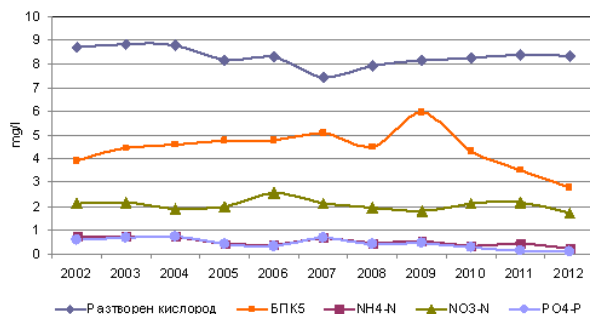
Измерените стойности на показател общ азот в пункта също са в норма през 2012 г., както се вижда от **Фигура 1.10.2-4**. Във всички наблюдавани пунктове за мониторинг от р. Бели Лом през 2013 г. се наблюдават превишени стойности за добро екологично състояние по отношение на общ азот.

По отношение на амониев азот N-NH_4 , mg/l през 2013 г. се наблюдават превишени стойности за добро екологично състояние при пункт р. Бели Лом след вливане на Мали Лом след с. Нисово.

Констатиран са и превишени стойности за добро екологично състояние на показател нитратен азот – N-NO_3 , mg/l (съдържание на нитрати над 5 mg/l) при с. Писанец и над яз. Бели Лом.

В химичния състав на водите трайно присъстват и органични вещества, поради системното заустване на отпадъчни битово-фекални води, отпадъчни води и отпадъчни продукти от животновъдството.

На следващата **Фигура 1.10.2-5** е показано изменението на концентрацията на основните физико-химични индикатори, на територията на Дунавски район за басейново управление, под чието управление попадат и водите от резервата.

Фигура 1.10.2-5 Изменение на концентрацията на основните физико-химични показатели на територията на Дунавски район за басейново управление

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Наблюдава се запазване на доброто качество на водите по основните физико-химични показатели (индикатори).

В Таблица 1.10.2-1 са изложени основните показатели на водите на р. Бели Лом в период на маловодие и пълноводие през 2001г., mg/dm⁻³.

Таблица 1.10.2-1 Състояние на водите на р. Бели Лом в период на пълноводие и маловодие през 2001 г., mgdm⁻³

Показател	р. Бели Лом	ПДК за II проектна категория
Маловодие		
pH	7,89	6,0-8,5
Разтворен O₂	7,4	4
Перманганатна окисляемост	14,7	30
БПК₅	18,1	15
Неразтворени вещества	82	50
N – NH₄⁺	4,12	2,0
N – NO₃⁻	8,46	10
Cl⁻	48,63	300
SO₄²⁻	80,17	300
Температура °C	19,4	
Пълноводие		
pH	8,06	6,0-8,5
Разтворен O₂	9,14	4
Перманганатна окисляемост	12,91	30
БПК₅	14,21	15
Неразтворени вещества	103	50
N – NH₄⁺	2,86	2,0
N – NO₃⁻	11,61	10
Cl⁻	32,18	300
SO₄²⁻	117,83	300
Температура °C	9,8	

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

От Таблица 1.10.2-1 се вижда, че при маловодие водите на р. Бели Лом превишават пределно допустимите концентрации за втора проектна категория по показатели: **Разтворен O_2** – с около 1,9 пъти; **БПК₅** – с 1,2 пъти; **Неразтворени вещества** – с 1,6 пъти и **$N - NH_4^+$** - с около 2 пъти над ПДК.

По време на пълноводие превишенията над пределно допустимата концентрация за втора проектна категория са от: **Разтворен O_2** – с 2,3 пъти; **Неразтворени вещества** – почти два пъти и **$N - NO_3^-$** - с около 1,2 пъти над ПДК.

1.10.3. Хидробиология

Районът е беден на водни ресурси. На територията на резервата няма водни тела. Единственият значим воден обект, близко разположен, но извън територията на резерват Бели Лом е река Бели Лом (не подлежи на оценка в ПУ). Качеството на водите на реката се наблюдава на 8 мониторингови пункта, като във всички тях се отчитат високи концентрации на азотни и фосфорни съединения. През 2013 г. се отчита повишаване на кислородното съдържание на водата спрямо 2012 г., но въпреки това то е ниско (средно 7.4 %), особено в лятно-есенните месеци с по-високи температури (средно 19.4⁰C) при рН 7.89, което намалява възможността за разграждане на замърсяващи вещества от водосборната област. Поради голямата температурна амплитуда, микроорганизмовият свят се приспособява по-трудно и това допълнително забавя разлагащата способност на водата.

Според изследваният биологичен елемент макрозообентос (дънни микроорганизми) за последните години на мониторинговите пунктове е умерено и се наблюдава известно подобрение. Откриват се развити съобщества от макробезгръбначни с преобладаване на видове типични за затинено дъно – молюски и олигохети.

Поради ниската скорост на движение на течащите води наличието на меандри, отсъствието на прагове, баражи и бързеи, естествената самопречиствателна способност на водите на река Бели Лом е много ниска и се движи в границите от 10 до 40 % и е оценена на втора проектна категория.

Оценката на качеството на водите, според биологичните елементи за качество е направена съгласно Заповед № 591/26.07.2012 г. на Министъра на околната среда и водите, с която са утвърдени методиките за хидробиологичен мониторинг и Наредба № Н-4/14.09.2012 г. за характеризиране на повърхностните води (Приложение № 6 към чл.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

12, ал. 4), в която се намират класификационните системи за оценка според отделните биологични елементи за качество (макрозообентос, макрофити, фитобентос, фитопланктон и риби).

Таблица 1.10.3-1 Оценка качеството на водите на р. Бели Лом според биологичните елементи за качество

Пункт	БЕК	Състояние
р. Бели Лом – след гр. Разград	макрозообентос и фитобентос	лошо
р. Бели Лом – над яз. Бели Лом	макрозообентос	умерено

1.11. ПОЧВИ

1.11.1. Разпространение и характеристика на почвите.

1.11.1.1. Определение, генезис и разпространение на основните типове и видове почви в района на обекта.

В района на резерват „Бели Лом“ се срещат сиви горски почви, алувиално-делувиални почви и делувиално ливадни почви.

Представители на сивите горски почви са следните различия: тъмносиви горски почви нееродирани и слабо еродирани; тъмносиви горски почви слабо еродирани и тъмносиви горски почви средно еродирани. Техният генезис е свързан със съчетание на относително еднородни фактори на почвообразуване - карбонатни почвообразуващи скали – варовици, лъос, лъосовидни песъкливо-глинести материали; лесостепна растителност с участие и на дървесна; равни и полегати терени в условията на континентален климат, при които протича сиалитно изветряне придружено с глинообразуване на място. Важен елементарен почвообразователен процес, който има отношение към формирането на профила им е и лесивирането. Определянето на сивите горски почви в района като тъмни е на базата на националната класификация от 1980 г.

Алувиално-делувиалните почви са образувани върху наноси от река Бели Лом смесени с делувий от бреговите склонове на реката. Генезисът им е свързан с акумулиране на наноси и протичане на почвообразователен процес.

Делувиално - ливадните почви са образувани върху делувий получен от отлагането на почвена и скална маса в подножията на склоновете. Под влияние на

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

настанила се тревна растителност на тяхната повърхност протича ливаден почвообразователен процес.

Дефинирането на наносните почви - алувиално-делувиални и делувиално-ливадни също е на базата на националната класификация от 1980 г. Прилагането на по-съвременни класификации – базовата в страната от 1992 г., както и WRB (2006 г.) изискват определяне на диагностични хоризонти, диагностични свойства и материали с помощта на лабораторни анализи по възприети еталонни методи.

Почвени различия на изследваната територия

Сиви горски почви

Тъмно сивите горски почви нееродирани и слабо еродирани са развити върху лъос. Те са мощни почви, в които повърхностният хоризонт е около 30 cm, а общата мощност на A+B хоризонти достига 80 cm – 120 cm. По механичен състав са тежко песъчливо - глинести. В повърхностния хоризонт количеството на глината е в границите на 46 % - 49 %, като в илувиалния се покачва до 44 % - 52 %. Тежкия механичен състав е причина за промяна на структурата в дълбочина – в повърхностния хоризонт е троховидно-зърнеста, а в илувиалния – буцеста. Почвите са ясно текстурно диференцирани. Процесът излужване проличава по изменението на реакцията на почвения разтвор – тя е кисела, до неутрална в повърхностния хоризонт и слабо алкална на дълбочина 80 cm – 120 cm, където се откриват карбонати. Съдържанието на хумус определя почвите като слабо до средно хумусни почви – 1.30 % - 2.90 %.

Запасеността с общ азот е много слаба, до слаба - 0.070 % – 0.140 %, а тази с общ фосфор - добра, до много добра – 0.153 % - 0.323 %.

Тъмно сивите горски почви слабо еродирани са развити върху лъос. Те са с по-малка мощност от предходното различие. Повърхностният хоризонт е около 25 cm – 30 cm. Общата мощност на A+B хоризонти достига 70 cm -100 cm. По механичен състав са тежко песъчливо-глинести. В повърхностния хоризонт количеството на глината е в границите на 45 % - 50 %, като в илувиалния се покачва до 48 % - 52 %. Тежкия механичен състав е причина за формиране на зърнеста, до буцеста структура още на повърхността.

Поради протекъл процес на излужване почвите са с кисела, до неутрална реакция в повърхностния хоризонт, която в дълбочината се променя до слабо алкална. Отлагането на карбонатите в профила е след 70 cm. Съдържанието на хумус не е високо

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

– 1.5 % - 2.0 %. В съответствие с количеството на органичното вещество и това на общия азот е ниско – 0.070 % - 0.133 %. Запасеността с общ фосфор е добра, до много добра – 0.153 % - 0.323 %.

Тъмно сивите горски почви средно еродирани също са развити върху лъос. Общата мощност на А+В хоризонти е по-малка, сравнено с предходното различие и достига 60 cm. По механичен състав са тежко песъчливо-глинести - количеството на глината варира в границите на 45 % - 47 %. Структурата в повърхностния хоризонт е зърнеста, а в илувиалния се променя до буцесто-призматична. Карбонати се откриват след 60 cm дълбочина. Почвите са слабо хумусни. В повърхностния хоризонт съдържанието на хумус е най-високо и достига 2 %. Запасеността с азот е слаба – 0.118 %, докато с общ фосфор е много добра – 0.276 %.

В профила на *алувиално-делувиалните почви* отсъстват генетични хоризонти. Изградени са от пластове, които отразяват периодичността на отлаганията. Те са мощни почви. Повърхностният пласт е около 30cm, а профилът им е с обща мощност 140 cm – 150 cm. Почвеният материал в повърхностния пласт се характеризира със светъл цвят, средно песъчливо глинест механичен състав (глина 35 % - 38 %), зърнеста структура и реагира при третиране със солна киселина. Реакцията на почвения разтвор е в алкалния спектър – карбонати се откриват в цялата мощност на профила.

Съдържанието на хумус е ниско – достига до 2.5 % и на общ азот също – 0.140 %. Количеството на общия фосфор е високо – 0.708 %.

Делувиално-ливадните почви са мощни – 140cm – 150cm. На повърхността им е формиран слабо хумусен хоризонт (съдържание на хумус 1.5 % - 2.5 %), с троховидно-зърнеста структура. По механичен състав почвеният материал в него е средно песъчливо – глинест. Количеството на глината варира в границите на 32 % - 50 %. Реакцията на почвения разтвор е слабо кисела, до неутрална (рН в солев извлек - 5.45 - 6.20). Запасеността с азот е слаба – 0.780 % - 1.200 %, а с общ фосфор много добра – 0.190 % - 0.242 %.

Лесорастителният ефект на почвите в района на резервата се оценява като средно висок, до висок. В бонитетните оценки преобладават категории средно богати, до богати почви, което се потвърждава от наличието на високобонитетни насажденията.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

План за управление на резерват „Бели Лом“

Разпределението на дървопроизводителната площ на резервата по почвени типове и дълбочина на почвата е показано в **Таблицы 1.11.1-1 и 1.11.1-2.**

Таблица 1.11.1-1 *Разпределение на дървопроизводителната площ по дълбочина на почвата*

Дълбочина на почвата	Тв. плитка 0-15 cm	Плитка 16-30 cm	Ср. дълбока 31-60 cm	Дълбока 61-120 cm	Мн. Дълбока над 120 cm	Общо
ha	-	-	65.2	128.0	572.9	766.1
%	-	-	8.5	16.7	74.8	100.0

На територията на резервата, преобладават много дълбоките почви - заемат 74.8 % от дървопроизводителната му площ. Дълбоките почви са на 16.7 %, а на трето място по разпространение са средно дълбоките почви - 8.5 %

Таблица 1.11.1-2 *Разпределение на дървопроизводителната площ по почвени типове и подтипове и дълбочина на почвата*

Почвени типове	Тв. плитка	Плитка	Ср. дълб.	Дълбока	Мн. дъл.	Общо		
ha								
сива горска	-	-	65.2	5.4	-	70.6	3	3.1
тъмно-сива	-	-	-	122.6	572.9	695.5	5	4.8
всичко	-	-	65.2	128.0	572.9	766.1	5	4.7
проценти	-	-	8.5	16.7	74.8	100.0		

На територията на резервата се срещат два почвени типа - сива горска, която заема 70.6 ha и тъмно-сива – 695.5 ha.

Таблица 1.11.1-3 *Разпределение на залесената площ по почвени типове и подтипове и дълбочина на почвата*

Почвени типове	Тв. плитка	Плитка	Ср. дълб.	Дълбока	Мн. дъл.	Общо		
	ha							
Сива горска	-	-	65.2	5.4	-	70.6	3	3.1
Тъмно-сива	-	-	-	122.6	572.9	695.5	5	4.8
Всичко	-	-	65.2	128.0	572.9	766.1	5	4.7
%	-	-	8.5	16.7	74.8	100.0		

Залесената площ съвпада с дървопроизводителната площ . Насажденията, които са разположени на тъмно-сива почва са на 90.8% от дървопроизводителната площ, а останалите 9.2% са заети от насаждения върху сива горска почва.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Таблица 1.11.1-4 Съдържание на хумус, общ азот и физическа глина в различните подтипове почви - средни стойности от почвените разрези

Тип почва	Хумус %			Общ азот %			Физическа глина		
	хоризонти								
	А	В	С	А	В	С	А	В	С
1.Тъмносива горска	2,98	1,41	0,787	0,402	0,219	0,109	16,39	15,69	13,51
2.Сива горска	1,310	0,885	0,790	0,087	0,058	0,047	8,70	9,46	3,52

През 2003 г. е изградена **мрежа за оценка** състоянието на засоляване и вкисляване на почвата. През 2004 г. е внедрена система за **почвен мониторинг** на база мрежа 16 x 16 km². Мониторинговата система се извършва на **три нива**:

- Първо ниво - широкомащабен мониторинг;
- Второ ниво - мрежите за вкисляване и засоляване;
- Трето ниво - локални замърсители - дифузно почвено замърсяване от земеделски източници.

Целта на мониторинговата система е, да се обхванат по-големи територии от почвените различия, намиращи се на територията на страната. Почвеното пробо-набиране и анализите се извършват от Регионална лаборатория-Русе.

1.11.2. Почвени процеси.

1.11.2.1. Установени ерозионни процеси

На територията на резервата не се наблюдава активна съвременна плоскостна водна ерозия.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

План за управление на резерват „Бели Лом“

По информация от „Годишен доклад за наблюдение на изпълнението на регионалния план за развитие на Северен централен район“ на Министерство на регионалното развитие и благоустройството (2009 г.) област Русе е една от най-засегнатите от ветрова ерозия (59 %).

По данни от таксацията, не са установени ерозионни процеси на територията на резервата, което се вижда от следващите таблици (**Таблицы 1.11.2-1 – 1.11.2-3**).

Таблица 1.11.2-1 *Разпределение на общата площ по видове гори и степени на ерозия*

Видове гори	Неерозирани	I	II	III	IV	V	Всичко
	ha						
Иглолистни	-	-	-	-	-	-	-
Широкол. Високостъб	387.4	-	-	-	-	-	387.4
Превръщане	355.9	-	-	-	-	-	355.9
Нискостъблени	22.8	-	-	-	-	-	22.8
Тополови	-	-	-	-	-	-	-
Голи площи	8.9	-	-	-	-	-	8.9
Всичко	775.0	-	-	-	-	-	775.0
В %	100.0	-	-	-	-	-	100.0

Таблица 1.11.2-2 *Разпределение на общата площ по видове гори и видове ерозия (разпространение на ерозията)*

ВИДОВЕ гори	Без ерозия	Площна	Струйчеста	Браздо ва	Ровинч инна	Дълбодова	Всичко
Иглолистни	-	-	-	-	-	-	-
Широкол. Високостъб	387.4	-	-	-	-	-	387.4
Превръщан е	355.9	-	-	-	-	-	355.9
Нискостъбл ени	22.8	-	-	-	-	-	22.8
Тополови	-	-	-	-	-	-	-
Голи площи	8.9	-	-	-	-	-	8.9
Всичко	775.0	-	-	-	-	-	775.0
В %	100.0	-	-	-	-	-	100.0

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Таблица 1.11.2-3 Разпределение на подложената на ерозия площ по видове (размер на ерозията)

	Без пл.ерозия	Площна	Струйчеста	Браздова	Всичко
	ha				
Всичко, ha	775.0	-	-	-	775.0
В ha	-	-	-	-	-
В т.ч. без ровини, ha	775.0	-	-	-	775.0

Забележка: Данните показват действителната площ, обхваната от процес на площна ерозия. Незасегнатата част на подотдела е дадена в графа "без пл. ерозия".

1.11.2.2. Съществуващи противоерозионни съоръжения и тяхното състояние.

На територията на резервата няма изградени противоерозионни съоръжения.

1.11.2.3. Карта на почвите

Карта на почвите с отразени степените на ерозионните процеси, противоерозионните съоръжения, ако има такива и местата с повърхностно преовлажняване е представена в **Приложение № 1.0-1 (Карта № 5)**.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

БИОЛОГИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

1.12. ЕКОСИСТЕМИ И БИОТОПИ

1.12.1. Обща характеристика на биотопите на видово и екосистемно равнище.

При разработването на ПУ на резерват „Бели Лом“ се възприема следното съдържание на понятията „екосистема“ и „биотоп“ - екосистема е съвкупността от съобщества на различни групи организми (растения, животни и гъби) развиващи се на относително еднородна територия, взаимодействащи помежду си и с абиотичната среда, при което се осъществява определен поток на енергия и кръговрат на веществата. Екосистемата се разглежда и като „динамичен комплекс от растителни, животински и микроорганизмови съобщества и тяхната нежива околна среда, които си взаимодействат като функционална единица със специфични взаимосвързани процеси и специфичен общ облик“ (ЗБР).

Понятието „биотоп“ са възприема като идентично на понятието „местообитание“. Биотопът (местообитанието) е пространствено и функционално място (екологична ниша) в екосистемата, което заемат (обитават) популации на видове и съобщества на различни групи организми, т.е. биотопът представлява тяхното местообитание. Природно местообитание е „естествени или близки до естествените сухоземни или акваториални области, характеризиращи се с характерни географски, абиотични и биотични особености, придаващи им специфичен облик“ (ЗБР). Местообитание на вид е районът, определен от специфични абиотични и биотични фактори, в който този вид се намира постоянно или временно в някой от етапите на своя жизнен цикъл.

При възприетото съдържание на понятията „екосистема“ и „биотоп“ (местообитание), диференциацията на територията на Р „Бели Лом“ по типове екосистеми е направено в съответствие със съществуващите закономерности в разпределение на растителността и свързаните с хидротермичния и хранителен режим на местообитанията групи растения, животни и гъби. Като диагностични признаци на екосистемите от различни равнища са възприети определените синтаксони по физиономичен, доминантен и флористичен подход за класификация на растителността. От физиономичния подход за класификация се използват синтаксоните *клас формации* и *група формации*. От доминантния подход се използват синтаксоните *група асоциации*

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма „Околна среда 2007-2013 г.“

и асоциация. От флористичния подход за класификация се използват синтаксоните, които са свързани с природните местообитания включени в Приложение 1 на ЗБР.

За биотопи (местообитания) на популациите на видовете и съобществата на различни групи организми са възприети естествените природни местообитания от Приложение 1 на ЗБР и вторично преобразуваните местообитания в антропогенно формираните производни екосистеми.

1.12.1.1. Класификация на съвременните екосистеми.

В зависимост от произхода и насоките на сукцесионните изменения обособените групи екосистеми се разделят на две групи: първични (коренни и производни) и вторични.

Първични коренни и производни горски екосистеми

В горските екосистеми, които заемат територии с преобладаващо участие на дървесна растителност се разграничават следните типове:

Церови екосистеми

Екосистемите с основен едификатор цер (*Quercus cerris*) заемат площ около 154ha. В тях единично участие имат благун (*Quercus frainetto*), полски клен (*Acer campestre*), полски бряст (*Ulmus minor*), планински ясен (*Fraxinus excelsior*) и обикновен габър (*Carpinus betulus*). Насажденията са с издънков произход при преобладаваща възраст на дървостоя 70 г. Във вертикалната структура на една част от растителните съобщества има добре очертан втори етаж доминиран от келяв габър (*Carpinus orientalis*) и мъждрян (*Fraxinus ornus*), а при други от планински ясен (*Fraxinus excelsior*) и мъждрян (*Fraxinus ornus*). Преобладаваща част от чистите церови насаждения са без формиран подлес от келяв габър. В храстово-тревния етаж на отделни екосистеми участва и подраст на цер (*Quercus cerris*). На площ около 1 ha е създадена култура от цер (*Quercus cerris*) с възраст 15 г. Церовите екосистеми в резервата са свързани с местообитание 9110 *Евро-сибирски степни гори с Quercus spp.*, формирано на сиви горски почви.

Горски екосистеми с преобладаване на цер (*Quercus cerris*)

Съвременните първични горски екосистеми с преобладаване на цер (*Quercus cerris*) имат най-често двуетажна или триетажна вертикална структура. Те заемат площ около 158 ha. В едификаторния етаж на растителните съобщества участието на цера (*Quercus cerris*) е над 60 %. Като субедификатори в различни количествени

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

съотношения участват габър (*Carpinus betulus*), сребролистна липа (*Tilia tomentosa*), благун (*Quercus frainetto*), полски клен (*Acer campestre*), планински ясен (*Fraxinus excelsior*) и мъждрян (*Fraxinus ornus*). Насажденията са с издънков произход при преобладаваща възраст на дървостоя 60 г. В обособения втори етаж обикновено доминира келяв габър (*Carpinus orientalis*), като в отделни екосистеми значително е участието и на мъждрян (*Fraxinus ornus*). В една част от насажденията не се формира подлес от келяв габър (*Carpinus orientalis*) и мъждрян (*Fraxinus ornus*). В третия храстово-тревен етаж в отделни екосистеми участва и подраст на цер (*Quercus cerris*). Горските екосистеми с преобладаване на цер (*Quercus cerris*) в Резервата най-често са свързани с местообитание 9110 *Евро-сибирски степни гори с Quercus spp.* и местообитание 91 M0 *Балкано-Панонски церово-горунови гори* формирани на сиви горски почви.

Чисти и смесени горски екосистеми с преобладаване на сребролистна липа (*Tilia tomentosa*)

Горските екосистеми с основен едификатор сребролистна липа (*Tilia tomentosa*) заемат площ около 40 ha. Смесените горски екосистеми с преобладаване на сребролистна липа (*Tilia tomentosa*) са разположени на площ от 371,5 ha. Като субедификатори в различни количествени съотношения участват цер (*Quercus cerris*), обикновен габър (*Carpinus betulus*), планински ясен (*Fraxinus excelsior*), полски клен (*Acer campestre*), като общото им участие варира между 10 и 30 % от дървостоя и само в отделни съобщества достига до 40 %. С отделни индивиди в едификаторния етаж участват благун (*Quercus frainetto*), мъждрян (*Fraxinus ornus*), шестил (*Acer platanoides*), череша (*Prunus avium*). Подлес от келяв габър (*Carpinus orientalis*) с покритие до 30-50 % се формира само в отделни съобщества с обща площ около 20ha. Дървостоят е издънков, като възрастта на отделните насаждения е 50, 60, 70 и 80 години. Горските екосистеми с преобладаване на сребролистна липа (*Tilia tomentosa*) в резервата най-често са свързани с местообитание 91Z0 *Мизийски гори от сребролистна липа*, формирано на сиви горски почви.

Смесени горски екосистеми с преобладаване на планински ясен (*Fraxinus excelsior*)

Смесени горски екосистеми с преобладаване на планински ясен (*Fraxinus excelsior*) заемат площ от 16.7 ha. Участието на планинския ясен (*Fraxinus excelsior*) в

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

едификаторния етаж на отделните съобщества варира между 50 и 60 %. В останалата част от дървостоя в различни количествени съотношения участват цер (*Quercus cerris*) (10-40 %), обикновен габър (*Carpinus betulus*) (10-20 %), полски клен (*Acer campestre*) (0-20 %) и сребролистна липа (*Tilia tomentosa*) (0-10 %). Насажденията имат издънков произход, като възрастта на дървостоя е около 70 г. В съобществата няма формиран подлес. Съвременните смесени горски екосистеми с преобладаване на планински ясен (*Fraxinus excelsior*) могат да се разглеждат като сукцесионен стадий в развитието на растителността на съседно разположените местообитания 9110* *Евро-сибирски степни гори с Quercus spp.* и 91Z0 *Мизийски гори от сребролистна липа*.

Смесени горски екосистеми с преобладаване на обикновен габър (*Carpinus betulus*)

Смесени горски екосистеми с преобладаване на обикновен габър (*Carpinus betulus*) заемат площ около 3 ha. Основни едификатори в съобществата са обикновения габър (*Carpinus betulus*) с участие до 90 % и цер (*Quercus cerris*) с участие 10-20 %. Насажденията имат издънков произход, като възрастта на дървостоя е около 70 г. В съобществата няма формиран подлес. Съвременните смесени горски екосистеми с преобладаване на обикновен габър (*Carpinus betulus*) могат да се разглеждат като сукцесионен стадий в развитието на местообитание 91G0* *Панонски гори с Quercus petraea* и *Carpinus betulus*.

Екосистеми с преобладание на полски клен (*Acer campestre*)

Екосистемите с основен едификатор полски клен (*Acer campestre*) заемат много малка площ - 0.5 ha. Единично участие в едификаторния етаж имат обикновен габър (*Carpinus betulus*) и сребролистна липа (*Tilia tomentosa*). Насаждението е с издънков произход, без формиран подлес. Възрастта на дървостоя е около 70 г. Съвременните кленови екосистеми могат да се разглеждат като сукцесионен стадий на местообитание 9180* *Смесени гори от съюза Tilio-Acerion* върху сипеи и стръмни склонове.

Келяв габърви екосистеми

В екосистемите с основен едификатор келяв габър (*Carpinus orientalis*) единично участие имат и видовете мъждрян (*Fraxinus ornus*), цер (*Quercus cerris*), полски клен (*Acer campestre*). Те заемат площ около 13 ha. Насажденията са с издънков произход на възраст около 70 г. Те най-често са едноетажни, като в храстовите синузии значително е участието на обикновен глог (*Carategus monogyna*) и дрян (*Cornus mas*). Почвите са

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

сиви горски. Съвременните горски екосистеми с преобладаване на келяв габър (*Carpinus orientalis*) се определят като сукцесионен стадий на деградирани дъбови гори на местообитание 91M0 Балкано-панонски церово-горунови гори – подтип А Континентални смесени дъбови гори.

Вторични горски екосистеми

Горски екосистеми с преобладаване на бял салкъм (*Robinia pseudoacacia*)

Формирани са след създаване на горски култури на тъмно-сива горска почва. Заемат площ около 6 ha. Преобладаваща част от насажденията имат издънков произход, като при протеклите сукцесии в състава на растителните съобщества са включени подвижни и вторични видове. Възрастта на дървостойките е около 45 г. При протеклите сукцесии на създадените акациев култури на площ около 5 ha, са формирали смесени съобщества с мъждрян (*Fraxinus ornus*), чието участие в едификаторния етаж достига до 40 %.

В изредена култура от бял салкъм (*Robinia pseudoacacia*) е образуван втори етаж с участие на сребролистна липа (*Tilia tomentosa*), цер (*Quercus cerris*), полски клен (*Acer campestre*), планински ясен (*Fraxinus excelsior*) и мъждрян (*Fraxinus ornus*), което е предпоставка за формиране на смесена широколистна екосистема подобна на съществуващите в резервата първични екосистеми.

Горски екосистеми с преобладаване на гледичия (*Gleditsia triacanthos*)

Формирани са след създаване на горски култури на тъмносива горска почва на площ около 3.8 ha. Възрастта на дървостойките в отделните съобщества е 50 и 60 г. В отделни насаждения има формиран естествен подраст от полски клен (*Acer campestre*), който може да даде различна насока на протичащите сукцесии. При протеклите сукцесии, в състава на растителните съобщества са включени подвижни и вторични видове.

Производни тревни екосистеми

Ксеромезофитни тревни екосистеми

След деградация на горските екосистеми при пряко или косвено антропогенно въздействие преди обявяване на територията за резерват са формирани тревни съобщества, които в лесоустройствените проекти са включени в категорията поляни. При протеклите сукцесии на растителността, съвременните тревни екосистеми включват различни комбинации от сериални растителни съобщества.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

1.12.1.2. Обща класификация на биотопите на застрашените, редките, реликтните и ендемичните видове

В съответствие с възприетото съдържание на понятията биотоп и местообитание на вид, общата класификация на биотопите на установените консервационно значими видове висши растения, се свързва с разработената обща класификация на екосистемите в резервата и установените взаимовръзки с природните местообитания включени в Приложение 1 на ЗБР.

Възприета е следната класификация на биотопите на застрашени, редки, реликтни и ендемични видове **висши растения**:

- Биотопи в *Низинни сенокосни ливади*
- Биотопи в *Алувиални гори с Черна елиа (Alnus glutinosa) и Планински ясен (Fraxinus excelsior) (Alno-Padion, Alnion incanae, Salicion albae) - подтип Salicion albae*
- Биотопи в *Панонски гори с космат дъб (Quercus petraea) и обикновен габър (Carpinus betulus)*
- Биотопи в *Евро-сибирски степни гори с Quercus spp.*
- Биотопи в *Балкано-панонски церово-горунови гори – подтип А*
Континентални смесени дъбови гори
- Биотопи в *Мизийски гори от сребролистна луна (Tilia tomentosa)*
- Биотопи в *Смесени гори от съюза Tilio-Acerion върху сипеи и стръмни склонове*

Като типове местообитания за **гръбначните животни**, територията на резервата се категоризира по следния начин:

- Открити терени и покрайнини на гори – заемат малка площ от територията, но имат висок потенциал за видово разнообразие както за земноводни и влечуги, така и за останалата сухоземна гръбначна и безгръбначна фауна.
- Водни течения – заемат малка площ от територията, но имат висок потенциал за видово разнообразие на безгръбначни животни и на земноводни и влечуги;
- Гори – заемат по-голямата част от територията на резервата, но имат много нисък потенциал за видово разнообразие както за земноводни и влечуги, така и за останалата сухоземна гръбначна и безгръбначна фауна (това се отнася в най-голяма степен за смърчовите гори и в най-малка за широколистните).

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

**1.12.1.3. Картиране и определяне на природозащитно състояние на
Природни местообитания и видове**

При изпълнение на проекта „Картиране и определяне на природозащитното състояние на природни местообитания и видове - фаза 1“ в 33 BG 0000608 Ломовете, на територията на резерват „Бели Лом“ и ЗМ „Ломия“, са определени **7 природни местообитания**, включени в Приложение 1 на ЗБР (Приложение № 1.0-1, карта № 8). Проведените през 2014г. проучвания потвърждават резултатите от картирането при изпълнение на проекта в периода 2011-2012 г. за верифицираните територии.

При съчетаване по класификациите на EUNIS, PAL. CLAS. и ДХ 92/43 ЕЕС, установените местообитания се отнасят към следните типове:

Гори от сребролистна липа (Tilia tomentosa)

Eunis: G1.7C41 *Гори от сребролистна липа*

Pal.class.: 41. 8411 *Мизийски гори от Tilia tomentosa*

ЗБР, 92/43 ЕЕС: 91Z0 *Мизийски гори от сребролистна липа*

Лесостепни гори с цер (Quercus cerris)

Eunis: G1.7A1 *Евро-сибирски степни (Quercus) гори*

Pal.class.: 41.7A *Евро-Сибирски степни дъбови гори*

ЗБР, 92/43 ЕЕС: 91I0* *Евро-сибирски степни гори с Quercus spp.*

Мизийски смесени термофилни гори

EUNIS: G1.768 *Мизийско-Дунавски термофилни дъбови гори*

Pal.class.: 41.768 *Мизийско-Дунавски термофилни дъбови гори*

ЗБР, 92/43 ЕЕС: 91M0 *Балкано-Панонски церово-горунови гори*

Равнинни мезофилни дъбови и габърови гори

EUNIS: G1. A1.C31 *Мизийски мезофилни дъбово-габърови гори*

Pal.class.: 41.2C31 *Мизийски мезофилни дъбово-габърови гори*

ЗБР, 92/43 ЕЕС: 91G0* *Панонски гори с Quercus petraea и Carpinus betulus*

Смесени гори на сипеи, на стръмни склонове и планински клисури

EUNIS: G1. A4 *Ravine and slope woodland*

Pal.class.: 41.4 *Смесени гори по дефилетата и техните склонове*

ЗБР, 92/43 ЕЕС: 9180* *Смесени гори от съюза Tilio-Acerion върху сипеи и стръмни склонове*

Крайречни върбово-тополови гори

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

План за управление на резерват „Бели Лом“

EUNIS: G1. 1112 Източно Европейски тополово-върбови гори

Pal.class.: 44.132 Източно-Европейски тополово-върбови гори

ЗБР, 92/43 ЕЕС: 91E0* Алувиални гори с *Alnus glutinosa* и *Fraxinus excelsior* (*Alno-Padion*, *Alnion incanae*, *Salicion albae*) - подтип *Salicion albae*

Низинни сенокосни ливади

EUNIS: E2.252 Мизийско-Тракийски сенокосни ливади

Pal.class.: 38.252 Мизийско-Тракийски мезофилни сенокосни ливади

ЗБР, 92/43 ЕЕС: 6510 Низинни сенокосни ливади

Площта на установените местообитания по картирането през 2011-2012 г. е представена в **Таблица № 1.12.1-1**. При това картиране най-голяма е площта на местообитание 91Z0 Мизийски гори от сребролистна липа, следвано от местообитание 91I0* Евро-сибирски степни гори с *Quercus spp.*. Останалите местообитания заемат малки площи с фрагментарно разпространение.

Таблица № 1.12.1-1 Площ на природните местообитания в резерват „Бели Лом“
/картиране 2011-2012/

Тип местообитание	Площ, ha
651-0 Низинни сенокосни ливади	1.07
9180* Смесени гори от съюза <i>Tilio-Acerion</i> върху сипеи и стръмни склонове	12.78
91E0* Алувиални гори с <i>Alnus glutinosa</i> и <i>Fraxinus excelsior</i> (<i>Alno-Padion</i> , <i>Alnion incanae</i> , <i>Salicion albae</i>) - подтип <i>Salicion albae</i>	1.91
91G0* Панонски гори с <i>Quercus petraea</i> и <i>Carpinus betulus</i>	0.64
91I0* Евро-сибирски степни гори с <i>Quercus spp.</i>	252.75
91M0 Балкано-Панонски церово-горунови гори	0.56
91Z0 Мизийски гори от сребролистна липа	411.84

При проведените проучвания през 2014 г е анализиран природозащитния статут на природни местообитания включени в Приложение 1 на ЗБР и са определени приоритетните типове за мониторинг (**Таблица №1.12.1-2**).

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Таблица №1.12.1-2 Природозащитен статут на типовете природни местообитания

Тип местообитание	Природозащитен статут	Категория по Червената книга на РБ, том 3
91Z0 Мизийски гори от сребролистна липа	ЗБР, БК, ДХ	Застрашено (EN)
91I0* Евро-сибирски степни гори с <i>Quercus spp.</i>	ЗБР, БК, ДХ	Застрашено (EN)
91M0 Балкано-Панонски церово-горунови гори	ЗБР, БК, ДХ	Застрашено (EN)
91G0* Панонски гори с <i>Quercus petraea</i> и <i>Carpinus betulus</i>	ЗБР, БК, ДХ	Потенциално застрашено (NT)
9180* Смесени гори от съюза <i>Tilio-Ace rion</i> върху сипеи и стръмни склонове	ЗБР, БК, ДХ	Застрашено (EN) -
91E0* Алувиални гори с <i>Alnus glutinosa</i> и <i>Fraxinus excelsior</i> (<i>Alno-Padion</i> , <i>Alnion incanae</i> , <i>Salicion albae</i>) - подтип <i>Salicion albae</i>	ЗБР, БК, ДХ	Застрашено (EN)
65I0 Низинни сенокосни ливади	ЗБР, БК, ДХ	Застрашено (EN)

От висшите растения, не е потвърдено разпространението на химантоглосум (*Himanthoglossum caprinum*) (M. Bieb.) Spreng. през 2011-2013 г. при работата по проект “Картиране и определяне на природозащитното състояние на природни местообитания и видове – фаза I”. Липсват данни за растителни видове, които са били обект на картиране по проекта да попадат в границите на резервата.

Няма картирани целеви видове безгръбначни животни, риби, земноводни, влечуги, птици и бозайници.

Според данните от проекта „Картиране и определяне на природозащитното състояние на природни местообитания и видове - фаза I” в територията на резервата попадат пригодни местообитания на всичките 12 целеви вида прилепи, но с не много голяма площ и средна степен на пригодност. Конкретни находища на целеви видове не са установени в резервата, но има такива в непосредствена близост до него.

В пещера Божкова дупка намираща се на около 3,5 km от границите на резервата са регистрирани 4 целеви вида - голям подковонос (*Rhinolophus ferrumequinum*), малък подковонос (*Rhinolophus hipposideros*), дългопръст нощник (*Myotis capaccinii*), южен подковонос (*Rhinolophus euryale*).

В пещера без име и намираща се в полигон 204150, на около 1 km от границите на резервата са установени също 4 целеви вида - голям подковонос (*Rhinolophus ferrumequinum*), малък подковонос (*Rhinolophus hipposideros*), остроух нощник (*Myotis blythii*), трицветен нощник (*Myotis emarginatus*).

1.12.1.4. Обзор на минали проучвания на видове и екосистеми в резервата.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Първите общи данни за флората, в района на Поломието се съдържат в работата на Sestini (1779), по време на неговото пътуване от Константинопол до Букурещ. По време на това пътуване се посочва обща информация за някои видове, които се срещат в един доста широк географски район.

Данни за флората се съдържат и в работите на Ковачев (1900, 1903), Стефанов (1943) и Бондев (1991). По-съвременна е работата на Stoyanov (2005), в която се проучва флористичното разнообразие на водосборния басейн на река Русенски Лом. Изчерпателно изследване на флората на резервата е проведено от Василев (2002), публикувани в списание *Phytologia Balcanica* (Bancheva & Vassilev 2006).

От Bancheva & Vassilev (2006) са установени находищата на 5 консервационно значими видове висши растения – жълт равнец (*Achillea clypeolata*) Sm., обикновено кокиче (*Galanthus nivalis*) L., химантоглосум (*Himanthoglossum hircinum*) (L.) Spreng., ръбестостъблен воден морач (*Oenanthe angulosa*) Griseb., мека медуница (*Pulmonaria mollis*) Wolf. ex Horn.

Резерват “Бели Лом” до момента не е бил обект на микологични проучвания. Наличието на характерни, запазени растителни съобщества обаче предполага наличие на значително гъбно разнообразие. От близки райони до резервата са известни непубликувани данни за видове с висока консервационна значимост, като напр. Кървавочервена манатарка (*Boletus dupainii*) Boud.

В специализираната литература публикации за проведени проучвания на Безгръбначни животни няма. Абаджиев и Бешков (2007) и Атанасов (1972) дават оскъдни сведения за безгръбначната фауна на Разградски регион.

Данни за ихтиофауната са представени в работата на Карапеткова и Унджиан (1988) и доклада на Михов и Коев (2010). По литературни данни са установени 13 вида риби.

В работите на Унджиан (2000), Бешков и Нанев (2002), Stojanov, Tzankov, и Naumov (2011) и Naumov и Stanchev <http://www.herpetology.hit.bg/> са представени сведения за херпетологичната фауна на ПП Русенски Лом.

Данни за гнездовото разпространение на птиците в района се посочват от Мичев (1968), Симеонов, Мичев (1980), Мичев и др. (1984) в Червената книга на Р България – (т. 2 Фауна). Боев и Пчеларов (1982) посочват около 70 вида птици, характерни за резервата и прилежащите територии, като изброяват конкретно 37 вида.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Спиридонов (1988) прави обобщение за гнездовата орнитофауна на Лудогорието за периода 1975-1985 г, което включва изцяло територията на резерват „Бели Лом“ и ЗМ „Рибарниците“ при с. Ветово. От установените общо 105 вида за резервата се привеждат данни за гнезденето на 75 вида. Станчев (1988) представя резултати за орнитофауната на тази част от басейна на р. Русенски Лом, като включва и територии извън границата на ПП „Русенски Лом“; Симеонов и Боев (1988) представят данни за 12 вида птици в района на гр. Хлебарово (Цар Калоян), характерни за територията около резервата.

Граничните територии на ПП „Русенски Лом“ и резерват „Бели Лом“ са с много сходни екологични условия и представляват един комплекс, който Унджиян и Митев, (1997) описват като Орнитологично важно място „Ломовете“, където се посочват общо 152 вида птици, от които 89 вида са с европейско природозащитно значение (SPEC).

Обобщени орнитологични изследвания представят Shurulinkov & Nikolov (2005) в ПУ за ПП „Русенски Лом“ (2000 – 2004г). Те обхващат много по-голяма площ от 34 000 ha в басейна на р. Русенски Лом, където като гнездящи са посочени 133 вида (без разред Вrabчоподобни) и за притоците на реката, като данните за р. Бели Лом са за участъка от м. „Смесите“ до с. Кривня.

Най-много данни за птиците на резерват „Бели Лом“ се съдържат в UTM квадрата MJ43 от Янков (2007), който посочва 89 вида птици като сигурно гнездящи за територия от 100 km².

В специализираната литература данни за проведени проучвания на бозайници са представени в работата на Унджиян (2011). Целенасочено изследване не е провеждано. Авторът посочва, че за територията на резервата са описани три вида: горски сънливец (*Dryomys nitedula*), кафява горска полевка (*Myodes/Clethrionomys glareolus*) и черен плъх (*Rattus rattus*). Два вида сънливци: обикновен сънливец (*Myoxus glis* или *Glis glis*), лешников сънливец (*Muscardinus avellanarius*) (при с. Ветово) и обикновена катерица (*Sciurus vulgaris*) (при с.Кривня) са описани в непосредствена близост на защитената територия.

Конкретни изследвания на прилепната фауна липсват.

Според Унджиян (2011), Venda et al. (2003), Иванова (2005) и Бешков (1993) в Пещера Божкова дупка, намираща се на около 3,5 km източно от границите на резервата, през годините са регистрирани: средиземноморски подковонос (*Rhinolophus*

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

blasii), южен подковонос (*Rhinolophus euryale*), дългопръст нощник (*Myotis capaccinii*), трицветен нощник (*Myotis emarginatus*), дългокрил прилеп (*Miniopterus schreibersii*) и дългоух нощник (*Myotis bechsteinii*).

Екосистемите и местообитанията на територията на ЗМ са били обект на проучване при обявяване на ЗЗ BG0000608 Ломовите, при изпълнението на проект „Картиране и определяне на природозащитното състояние на природни местообитания и видове – фаза 1“ (2011-2012 г.) и при разработване на ПУ на ЗЗ Ломовите (2013). Обща информация за растителността на резервата се съдържа в монографията на Бондев (1991) „Растителността на България. Карта в М 1:600 000 с обяснителен текст“.

1.12.1.5. Оценка на съвременното състояние на екосистемите

Анализът на съвременното състояние на екосистемите, свързано с техния състав, структура и устойчивост, дава основание да се направят следните обобщени оценки:

1. Състоянието на коренните горски екосистеми с доминиране на цер (*Quercus cerris*) се оценява като добро. Насажденията са с издънков произход при преобладаваща възраст на дървостоя 70 г. При провежданите в миналото сечи в съвременните чисти церови гори от състава са отпаднали редица съедификатори на цера (*Quercus cerris*), които участват в смесените гори с преобладаване на цер (*Quercus cerris*). Преобладаваща част от чистите церови насаждения са без формиран подлес от келяв габър (*Carpinus orientalis*), като в храстово-тревните синузии на отделни екосистеми участвува и подраст на цер (*Quercus cerris*). Съвременните първични горски екосистеми с преобладаване на цер (*Quercus cerris*) имат най-често двуетажна или триетажна вертикална структура. Като субедификатори в различни количествени съотношения участват обикновен габър (*Carpinus betulus*), сребролистна липа (*Tilia tomentosa*), благун (*Quercus frainetto*), полски клен (*Acer campestre*), планински ясен (*Fraxinus excelsior*) и мъждрян (*Fraxinus ornus*). Насажденията са с издънков произход при преобладаваща възраст на дървостоя 70 г. В обособения втори етаж обикновено доминира келяв габър (*Carpinus orientalis*), като в отделни екосистеми значително е участието и на мъждрян (*Fraxinus ornus*). В една част от насажденията не се формира подлес от келяв габър (*Carpinus orientalis*) и мъждрян (*Fraxinus ornus*). В третия храстово-тревен етаж в отделни екосистеми участвува и подраст на цер (*Quercus cerris*).

2. Съвременното състояние на горските екосистеми с основен едификатор сребролистна липа (*Tilia tomentosa*) и на смесените широколистни горски екосистеми с

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма „Околна среда 2007-2013 г.“

преобладаване на сребролистна липа (*Tilia tomentosa*) се оценява като добро. Дървостоят е издънков, като възрастта на отделните насаждения са около 50, 60, 70 и 80 години. След провежданите в миналото сечи, значително се е променил състава, като сега в различни количествени съотношения в едификаторния етаж участват цер (*Quercus cerris*), обикновен габър (*Carpinus betulus*), планински ясен (*Fraxinus excelsior*), полски клен (*Acer campestre*). С отделни индивиди в едификаторния етаж участват благун (*Quercus frainetto*), мъждрян (*Fraxinus ornus*), шестил (*Acer platanoides*), череша (*Prunus avium*). Подлес от келяв габър (*Carpinus orientalis*) с покритие до 30-50 % се формира само в отделни съобщества с обща площ около 20 ha.

3. Състоянието на смесени горски екосистеми с преобладаване на планински ясен (*Fraxinus excelsior*) се оценява като добро. Насажденията имат издънков произход, като възрастта на дървостоя е около 70 г. В съобществата няма формиран подлес. Съвременните растителни съобщества могат да се разглеждат като сукцесионен стадий в развитието на растителността на съседно разположените местообитания 91I0* *Евро-сибирски степни гори с Quercus spp.* и 91Z0 *Мизийски гори от сребролистна липа (Tilia tomentosa)*. Участието на планинския ясен (*Fraxinus excelsior*) в едификаторния етаж на отделните съобщества варира между 50 и 60 %. В останалата част от дървостоя в различни количествени съотношения участват цер (*Quercus cerris*) (10-40 %), обикновен габър (*Carpinus betulus*) (10-20 %), полски клен (*Acer campestre*) (0-20 %) и сребролистна липа (*Tilia tomentosa*) (0-10 %).

4. Съвременните горски екосистеми с преобладаване на келяв габър (*Carpinus orientalis*) се определят като сукцесионен стадий на деградирани дъбови гори на местообитание 91M0 *Балкано-панонски церово-горунови гори*. Състоянието на екосистемите с преобладаване на келяв габър (*Carpinus orientalis*) се оценява като задоволително. Насажденията са с издънков произход на възраст около 70 г. Те най-често са едноетажни, като в храстовите синузии значително е участието на обикновен глог (*Crataegus monogyna*) и дрян (*Cornus mas*).

5. Съвременните екосистеми с преобладаване на бял салкъм (*Robinia pseudoacacia*) са формирани след създаване на горски култури. Преобладаваща част от насажденията имат издънков произход, като при протеклите сукцесии в състава на растителните съобщества са включени подвижни и вторични видове. Възрастта на дървостойте е 45 г. При протеклите сукцесии в някои от създадените акациевы култури

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

са формирани смесени съобщества с мъждрян (*Fraxinus ornus*), а в други е образуван втори етаж с участие на други местни видове, което е предпоставка за формиране на смесена широколистна екосистема подобна на съществуващите в резервата първични екосистеми. Аналогични тенденции се очертават и в насоките на развитие на създадени горски култури от гледичия с възраст на дървостойте около 50 – 60 г.

6. Съвременното състояние на ксеромезофитни тревни екосистеми на откритите тревни площи в резервата, които включват множество сериални съобщества се оценява като относително стабилно, като в бъдеще са възможни различни насоки на протичащите сукцесии.

1.13. РАСТИТЕЛНОСТ

1.13.1. Класификация на растителността.

1.13.1.1. Синтаксони на растителността при различни подходи за класификация

При проведено проучване на растителността през м. Юли и м. Август 2014 г. са приложени три различни подхода за класификация (физиономичен, доминантен и флористичен).

Системата от синтаксономични категории при физиономичния подход за класификация, включва: тип растителност, клас формации и група формации. Основните диагностични признаци на синтаксоните от различни равнища са структура на съобществата, жизнена форма на преобладаващите видове и условията на местообитанията. Основна синтаксономична категория при този подход е *клас формации*.

При **физиономичен** подход за класификация, в съвременната растителност на резерват “Бели Лом“ се разграничават фрагменти от следните физиономични категории:

Дървесен тип горска растителност - *Lignosa*

Клас формации *Листопадни гори Aestilignosa*

Група формации *Лятнозелени мезофитни широколистни гори*

Група формации *Лятнозелени ксерофитни широколистни гори*

Храстов тип растителност – *Fruticeta*

Клас *Листопадни храстови формации Aestifruticeta*

Група формации *Лятнозелени широколистни храсталаци в умерените ширини*

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Тревен тип растителност *Herbosa*

Клас формации *Aestiduriherbosa* - Тревисти лятнозелени ксерофитни фитоценози

Група формации ксерофитни тревисти фитоценози

Клас Формации *Pratoherbosa* – тревисти лятнозелени мезофитни фитоценози

Група формации мезофитни тревни фитоценози.

При **доминантен подход** на класификация, в съвременната растителност на резервата се разграничават две синтаксономични категории: *група растителни асоциации и асоциация*. Основни диагностични признаци на равнище група растителни асоциации са преобладаващите видове в едификаторния и субедификаторния етаж; на равнище растителна асоциация като диагностични признаци се използват доминантни видове в отделни етажи.

При така възприетата система от синтаксономични категории на равнище *група асоциации* са обособени следните синтаксони:

Коренна горска растителност

Група асоциации с преобладаване на цер (*Quercus cerris*)

Асоц. Quercetum cerris

Асоц. Quercus cerris+Tilia tomentosa+Fraxinus excelsior-herbosum

Асоц. Quercus cerris+Quercus frainetto-herbosum

Асоц. Quercus cerris+Fraxinus excelsior+Tilia tomentosa-Carpinus orientalis+Fraxinus ornus+ Acer campestre-herbosum

Асоц. Quercus cerris+Fraxinus excelsior-Carpinus orientalis+Fraxinus ornus-herbosum

Асоц. Quercus cerris+Acer campestre+Carpinus betulus-herbosum

Асоц. Quercus cerris+Fraxinus ornus+Tilia tomentosa-herbosum

Асоц. Quercus cerris+Fraxinus excelsior+Tilia tomentosa-Carpinus orientalis-herbosum

Асоц. Quercus cerris+Carpinus betulus+Tilia tomentosa-herbosum

Асоц. Quercus cerris+Tilia tomentosa-Fraxinus ornus+Fraxinus excelsior-herbosum

Група асоциации с преобладаване на сребролистна липа (*Tilia tomentosa*)

Асоц. Tiletum tomentosae

Асоц. Tilia tomentosa+Quercus cerris-herbosum

Асоц. Tilia tomentosa+Fraxinus excelsior-herbosum

Асоц. Tilia tomentosa+Quercus cerris+Fraxinus excelsior-herbosum

Асоц. Tilia tomentosa+Fraxinus excelsior+Quercus cerris-herbosum

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Група смесени широколистни асоциации с преобладаване на планински ясен (*Fraxinus excelsior*)

Асоц. *Fraxinus excelsior*+*Quercus cerris*-herbosum

Асоц. *Fraxinus excelsior*+*Acer campestre*+*Carpinus betulus*+*Quercus cerris*-herbosum

Асоц. *Fraxinus excelsior*+*Quercus cerris*+*Carpinus betulus*+*Tilia tomentosa*-*Carpinus orientalis*-herbosum

Група смесени широколистни асоциации

Асоц. *Tilia tomentosa*+*Carpinus betulus*+*Quercus cerris*-herbosum

Асоц. *Tilia tomentosa*+*Quercus cerris*+*Carpinus betulus*-herbosum

Асоц. *Tilia tomentosa*+*Quercus ceris*+*Carpinus betulus*+*Fraxinus excelsior*+*Acer campestre*

Група асоциации с преобладаване на габър (*Carpinus betulus*)

Асоц. *Carpinus betulus*+*Quercus cerris*

Група асоциации с преобладаване на келяв габър (*Carpinus orientalis*)

Асоц. *Carpinetum orientalis*

Група асоциации с преобладаване на полски клен (*Acer campestre*)

Асоц. *Aceretum campestre*

Вторична горска растителност

Горски асоциации с преобладаване на бял салкъм (*Robinia pseudoacacia*)

Асоц. *Robinetum herbosum*

Асоц. *Robinia pseudoacacia*+*Fraxinus ornus*

Горски асоциации с преобладаване на гледичия (*Gleditsia triacanth*)

Асоц. *Gleditsetum herbosum*

При флористичния метод за класификация е възприета системата от синтаксономични категории свързани с природните местообитания включени в Приложение 1 на ЗБР. При така възприетия подход растителни съобщества в резервата са включени в следната йерархична синтаксономични система:

Клас *Salicetea purpurea* Moor 1958

Разред *Salicetalia purpurea* Moor 1958

Съюз *Salicion albae* Soo 1930

Асоциация *Salici-Populetum* (Tuxen 1931) Meijler-Drees 1936

Клас *Querco-Fagetea* Br.-Blanq. Et Vlieger 1937

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

- Разред *Fagetalia sylvaticae* Pawl. et al. 1928
Съюз *Tilio-Acerion* Klika 1955
Съобщество *Tilia cordata* + *Carpinus betulus* + *Quercus spp.* - 9180
Клас *Querceto-Fagetea* Br.-Blanq. Et Vlieger 1937
Разред *Fagetalia sylvaticae* Pawl. et al. 1928
Съюз *Carpinion betuli* Issler 1931
Съобщество *Carpinus betulus* + *Quercus spp.* – 91G0
Клас *Quercetea pubescentis* (Oberd. 1948) Doing Kraft 1955
Разред *Quercetalia pubescenti-petraea* Klika 1933
Съюз *Aceri tatarici* - *Quercion Zolyomi* 1957
Асоциация *Tilietum tomentosae* – 91Z0
Клас *Quercetea pubescentis* (Oberd. 1948) Doing Kraft 1955
Разред *Quercetalia pubescenti-petraea* Klika 1933
Съюз *Carpinion orientalis* Horvat 1958
Асоциация *Carpinetum orientalis*
Клас *Quercetea pubescentis* (Oberd. 1948) Doing Kraft 1955
Разред *Quercetalia pubescenti-petraea* Klika 1933
Съюз *Quercion confertae* Horvat 1949
Асоциация *Quercetum ceridis* – 91I0
Клас *Quercetea pubescentis* (Oberd. 1948) Doing Kraft 1955
Разред *Quercetalia pubescenti-petraea* Klika 1933
Съюз *Quercion confertae* Horvat 1949
Асоциация *Quercetum frainetto-cerridis* Rudski 1955 – 91M0
Клас *Rhamno-Prunetea* Rivas Goday et Borja ex Tx. 1962
Разред *Prunetalia spinosae* Tx. 1952
Съюз *Pruno-tenellae-Syringion* Jovan. 1979
Клас *Festuco-Brometea* Br.-Bl. et Tx. ex Soo 1947
Разред *Festucetalia valesiacae* Br.-Bl. et Tx. ex Br.-Bl. 1049
Съюз *Festucion valasiacae* Klika 1931
Клас *Molinio-Arrhenatheretea* Tuxen 1937
Разред *Molinetalia* Koch 1926
Съюз *Veronico longifoliae-Lysimachion vulgaris* (Passarge 1977) Balatova-

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма „Околна среда 2007-2013 г.“

Tulaskova 1981.

За отразяване на съществуващите взаимовръзки между природните местообитания и растителността, при съставяне на легендата на картата на растителността са възприети класификационните единици на синтаксономично равнище асоциация и група асоциации при доминантен подход за класификация, съюз и клас от флористичния метод за класификация и комплекси при неясно очертани граници. В **таблица № 1.13.1-1** е дадено площното разпределение на картираните типове растителни съобщества.

Таблица № 1.13.1-1 Площно разпределение на картираните типове растителни съобщества

Синтаксони и комплекси	Площ, ha
Асоц. <i>Quercetum ceridis</i>	167.868
Група асоц. <i>Tilio-Quercetum cerridis</i>	84.142
Асоц. <i>Tilietum tomentosae</i>	25.899
Група асоц. <i>Quercu-Tilietum tomentosae</i>	350.332
Група асоц. <i>Quercu cerris-Fraxinetum excelsioris</i>	33.889
Асоц. <i>Quercetum cerridis-frainetto</i>	56.817
Група асоц. <i>Carpino betuli-Tilietum tomentosae</i>	21.561
<i>Quercu-Carpinetum betuli</i>	2.806
<i>Carpinetum orientalis</i>	13.130
Група асоц. <i>Fraxino-Robinetum</i>	5.478
Асоц. <i>Gleditsetum herbosum</i>	3.803
Съюз <i>Festucion valesiacae</i>	4.730
Комплекс от <i>Salicion albae</i> и <i>Molinio-Arrhenatheretea</i>	3.402
Без растителна покривка	0.654

Съобществата с преобладаване на цер (*Quercus cerris*) са свързани с местообитание 91I0* *Евро-сибирски степни гори с Quercus spp.* Във вертикалната структура най-често са формирани 3 фитоценоотични хоризонти – дървесен, храстов и тревен. В храстовите синузии в отделни групировки доминират обикновен глог (*Crataegus monogyna*), Трънка (*Prunus spinosa*), Жълт лигуструм (*Ligustrum vulgare*), Б (*Hedera helix*) и др. В тревните синузии в различни количествени съотношения участват ежова главица (*Dactylis glomerata*), градско омайниче (*Geum urbanum*), черно секирче (*Lathyrus niger*), широколистна момкова сълза (*Polygonatum latifolium*), вратига (*Tanacetum corymbosum*) и др.

Съобществата с преобладаване на сребролистна липа (*Tilia tomentosa*) са свързани с местообитание 91Z0 *Мизийски гори от сребролистна липа*. Те най-често са с

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

двуетажна структура, като в тревните синузии в различни количествени съотношения участват горски късокрак (*Brachypodium sylvaticum*), едноцветна бисерка (*Melica uniflora*), миризлив кукуряк (*Helleborus odorus*), миризлива момкова сълза (*Polygonatum odoratum*), мицелис (*Mycelis muralis*), лепка (*Galium apparine*) и др.

1.13.1.2. Карта на растителността на резервата и прилежащата му територия.

В легендата на картата на растителността в резервата са представени следните картируеми полигони:

1. Асоц. *Quercetum ceridis*
2. Група асоц. *Tilio-Quercetum cerridis*
3. Асоц. *Tilietum tomentosae*
4. Група асоц. *Quercus-Tilietum tomentosae*
5. Група асоц. *Quercus cerris-Fraxinetum excelsioris*
6. Асоц. *Quercetum cerridis-fraxinetum*
7. Група асоц. *Carpinus betuli-Tilietum tomentosae*
8. *Quercus-Carpinetum betuli*
9. *Carpinetum orientalis*
10. Група асоц. *Fraxino-Robinetum*
11. Асоц. *Gleditsetum herbosum*
12. Съюз *Festucion valesiacae*
13. Комплекс от *Salicion albae* и *Molinio-Arrhenatheretea*
14. Без растителна покривка

Картата на растителността е представена в Приложение № 1.0-1 (Карта № 6).

1.13.2. Характеристика на горскодървесна растителност.

1.13.2.1. Анализ на наличната към момента информация и исторически преглед за управлението и ползването на горите в резервата и предходни управленски действия

Направен е хронологичен преглед на историята и досегашните устройства от обявяването на резервата, като за последното устройство са отразени номерата на отделите, ползвана картна основа, методи за определяне на запаса и др. особености (Приложение № 1.13-1).

В Приложение № 1.13-2 са представени и таксационни данни на горско-

дървесната растителност (по дървесни видове) – биомаса на живи и мъртви дървета, височина, дебелина, възраст, склопеност и др., както и данни за съществуващи карти и схеми.

В Приложение № 1.13-1 е направен преглед на проведените горскостопански мероприятия и съществуващи публикации и научни разработки за проучваната територия.

1.13.2.2. Събиране и обработка на данни

Събирането на данни е извършено на цялата територия на резерват „Бели Лом“. Върху картите на резервата са отразени границите на всички територии, представляващи гори по смисъла на Закона за горите, независимо от това дали са отбелязани в кадастралната карта или КВС, незалесените горски площи, отразени в КВС като „горски територии“ и неотразени досега в горските карти (актуалното състояние на територията).

Картите са представени в Приложение № 1.0-1 (Кarti № 2 и № 9).

1.13.2.3. Теренни проучвания

На територията на резервата са извършени проучвания за здравословното състояние на горскодървесната растителност. За лесопатологично обследване и оценка на здравословното състояние на дърветата и насажденията е ползвана Наредба № 12 от 16.12.2011 ДВ, бр. 2/2012 г. за защита на горските територии от вредители, болести и други повреди и приложение № 7 на Наредба № 6.

За всяко насаждение са описани видът, степента и процентът на констатираните повреди. Изготвен е списък на насажденията, засегнати от болести и вредители.

При констатиране на повреди по насажденията и културите, причинени от биотични и абиотични фактори, са представени по подотдели, засегнатите гори и видовете повреди.

Резултатите от проучванията са представени в Приложение № 1.13-1.

При теренните проучвания е направена инвентаризация на горскодървесната растителност, включваща:

- ***Разделяне на площта на отдели***

Запазена е досегашната номерация на отделите.

- ***Таксиране на горските площи***

Не са обособявани нови подотдели.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

На залесените площи са определени следните таксационни елементи по дървесни видове: произход, участие в състава, възраст, пълнота, височина, бонитет, диаметър, строеж, форма на склопа, състояние, дървесен запас, възобновяване, и др. На таксационното описание, в числител е отразена склопеността, а в знаменател - пълнотата на насажденията и културите, определена по кръгова площ (**Приложение № 1.13-2**).

При таксирането, особено внимание е обърнато на точното описание на подраства, подлеса, храстите и тревната покривка.

Стъбленият запас е определен по окомерна пълнота (склопеност) и растежни таблици, посочени в Наредба № 6, като при добра видимост, пълнотата задължително е контролирана по кръгова площ, която се записва в знаменател под склопеността (**Приложение № 1.13-1**).

Приложен е списък на насажденията, чийто запас е определен чрез пробни ленти и по математико-статистически методи.

Запасът е определян и на подлесната растителност, когато е достигнала височина над 3 m.

В таксационните описания, запасът е посочен с клони.

- **Пробни площи**

В характерни за резервата насаждения са заложили 2 пробни площи за проследяване хода на растежа и производителността им. Дърветата са номерирани на височина 1,30 m и диаметърът им е измерен с точност 1 cm.

Данните от измерванията са представени в т. нар. “Досие на ППП” (**Приложение № 1.13-3**).

1.13.2.4. Характеристика на горско-дървесната растителност.

Въз основа на теренни проучвания е направена характеристика на горско-дървесната растителност по основни таксационни показатели (дървесен вид, възраст, произход, участие, пълнота, покритие, височина, строеж, форма на склопа, бонитет) по площи и процентното им съотношение за нуждите на управление на резервата. Изготвения доклад е представен в **Приложение № 1.13-1**.

Таксационни описания са представени в **Приложение № 1.13-2**.

В **Приложение № 1.0-1** са представени карти на:

- на типовете месторастения (**карта № 10**);

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

- на видове гора (**карта № 11**);
- на видовете насаждения (**карта № 12**);
- на здравословното състояние на насажденията (**карта № 13**);

В Приложение № 1.0-1 (**карта № 9**) е представена горскостопанска карта на резерват „Бели Лом“.

В Приложение № 1.13-4 са представени отчетни форми на горските територии – 1, 2, 3, 4, 6, 7, ГФ.

1.14. ФЛОРА

1.14.1. Нисши растения и гъби.

1.14.1.1. Мъхообразни

Проучването е направено през лятото на 2014 г. Използван е трасектен метод, като при избора на трансектите в максимална степен се покрива разнообразието от микроместообитания. Номенклатурата на листнатите мъхове следва Hill & al. (2006), а на чернодробните – Ros & al. (2007).

Списъци по литературни източници за допълване данните на флористичния състав.

Не съществуват публикувани и хербарни данни за мъховете, с които да се допълнят данните за флористичния състав.

Отрицателно действащи фактори и препоръки за опазване на флористичните видове.

Потенциална заплаха от антропогенен произход е обрастването с инвазивни видове бял салкъм (*Robinia pseudoacacia*), айлант (*Ailanthus altissima*) и амфора (*Amorpha fruticosa*), наблюдавани в периферията на резервата, по границата му. Препоръчва се периодично отстраняване на тези видове.

Видове, които трябва да бъдат обект на специални мерки и причините за това.

Няма видове, които да бъдат обект на специални мерки. Опазването на местообитанията е достатъчна мярка за опазване на мъховата флора.

Установените пропуски в познанията.

Мъховата флора на резерват „Бели Лом“ вероятно е по-богата. Възможно е, да се намират ефемерни видове, вкл. и такива с консервационно значение, чиято вегетация е през периода Март-Април, както и Октомври-Ноември.

Обобщена информация за: богатство на таксоните, общ брой на видовете, общ брой и разпределение на видовете с природозащитен статус.

В резултат на проведеното проучване е установен относително беден видов състав на мъховете в резервата. Намерени са 12 вида, от които 1 вид е чернодробен (*Marchantiophyta*) и 11 вида са листнати (*Bryophyta*) мъхове (**Приложение № 1.14-1**).

Листнати мъхове принадлежат към 9 семейства. С най-много видове са семействата *Fissidentaceae* (2), *Brachytheciaceae* (2), и *Pottiaceae* (2).

На територията на резервата се среща един вид с консервационно значение, включен в Червения списък на мъховете в България с категория Недостатъчно данни – DD (Natcheva & al. 2006).

Резерват „Бели Лом“ се характеризира с малко разнообразие от местообитанията за мъховете, които са в добро състояние.

1.14.1.2. Лихенизирани гъби (лишеи)

Теренни проучвания

Теренните проучвания са извършени през лятото на 2014 г. Определянето на събрания материал е извършено камерално, в лабораторни условия, по стандартна методика (Попниколов, Железова 1964; Nash III 1996, 2008; Wirth et al. 2013 и др.). Класификационната система, по която е изготвен списъкът на установените видове, следва основно Wirth et al. 2013. (**Приложение № 1.14-2**).

Установените на територията на резервата лихенизирани гъби са от **два класа** – на торбестите гъби, *Ascomycetes* и на изкуствения клас на митоспоричните гъби с неизвестен полов процес, условно записани като “Imperfect Lichenized fungi” по класификацията в Nash III (1996, 2008). Общо са определени представители на **6 семейства, 8 рода и 9 вида**. Сред тях няма представители с известна консервационна значимост (**Приложение № 1.14-2**).

Списъци

Представен в приложение № 1.14-2.

Отрицателно действащи

Не са установени отрицателно действащи фактори върху състоянието на лихенизираните гъби (лишеи).

Видове, обект на специални мерки

Не са установени видове, които трябва да бъдат обект на специални мерки.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Пропуски в познанията

Не се посочват

1.14.1.3. Макромицети

Теренни проучвания

При проучването на макромицети в границите на резервата е приложен трансектния метод. Маршрутите обхващат представителни съобщества на територията му. Проучването е проведено през 2014 г.

Определянето на гъбите е извършено с подходящи за целта монографски разработки, (Breitenbach & Kränzlin (1984, 1986, 1991, 1995), Kränzlin (2005), Hansen & Knudsen (1992, 1997), Knudsen & Vesterholt (2008), Bas et al. (1988, 1990, 1995, 1999), Noordeloos et al. (2001, 2005). Названията на гъбите следват Denchev & Assyov (2010), а консервационната значимост е проверявана по Червения списък на гъбите в България (Gyosheva et al., 2006).

Макромицетите на резервата, установени при проучванията до момента са представени от 66 вида, отнасящи се към 47 рода и 27 семейства. Пълен списък на видовете, както и информация за тяхната систематична принадлежност са представени в **Приложение № 1.14-3.**

Аскомицетните макромицети са оскъдно представени, но това е очаквано с оглед на климатичните особености на района и сезона на проучване. По тази причина, не се предлагат анализи на таксономичния състав, както и на еколого-трофичните групи.

Сред установените видове значителен е броят на дърворазрушаващите представители. Преобладаващата част от регистрираните дърворазрушаващи гъби са сапротрофи, т.е. развиващи се върху мъртва дървесина. До момента не са наблюдавани паразитни дърворазрушаващи видове гъби, които имат потенциал за мащабно отрицателно въздействие върху горските съобщества.

Интересни в стопанско отношение са видовете пачи крак (*Cantharellus cibarius*, *C. cinereus*), хлебенката (*Lactarius volemus*) и юдиното ухо (*Auricularia auricula-judae*), които се срещат в неголеми количества. С относително ниски качества са габъровата брезовка (*Leccinum pseudoscabrum*) и кадифената манатарка (*Xerocomus subtomentosus*).

От практически интерес е еленовата гъба (*Pluteus salicinus*), вид съдържащ съединението псилоцибин, което попада под разпоредбите на закона за контрол върху наркотичните вещества и прекурсорите.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

От консервационно значимите видове до момента е отбелязана бохусовата печурка (*Agaricus bohusii*), включена в Червения списък на гъбите в България и в Червена книга на Република България с категория Критично застрашен вид [CR A3d; B2ab(i,ii,iv)].

Състояние на популациите на консервационните видове бохусова печурка (*Agaricus bohusii*) има основания да се предполага, че е стабилна. Видът е регистриран по данни от теренни посещения на други екипи в по-ранни сезони, поради което популацията не е точно локализирана.

Съставяне на списъци

Липсват литературни източници за допълване на данните

Отрицателно действащи заплахи върху макромикетите

Съществуват следните заплахи:

1. Инвазивните видове растения (особено бял салкъм (*Robinia pseudoacacia*), амфора (*Amorpha fruticosa*) и айлант (*Ailanthus altissima*) се явяват една от най-значимите заплахи за интегритета и състоянието на предмета на опазване на резервата, а оттук и за съхраняването на гъбното разнообразие; заплахата с висока степен на влияние;

2. Замяряването с битови отпадъци е с ограничено разпространение на територията на резервата, преди всичко край пътеките. Значението му за опазването на гъбното разнообразие към момента е сравнително ниско; заплахата с ниска степен на влияние;

3. Недостатъчното познаване на гъбното разнообразие на резерватната територия; потенциална заплахата с възможна висока степен на влияние.

Мерки за намаляване на негативното въздействие върху флората, консервационно значимите видове и лечебните растения.

1. Предприемане на мерки за борба с инвазивните видове растения по границата на резервата, които представляват значима заплахата за опазването, както за гъбното, така и на растителното разнообразие.

2. Въвеждане на постоянни мерки/добри практики за ограничаване на замяряването с битови отпадъци при пътеките. Тези мерки, част от които се изпълняват и към момента от РИОСВ-Русе могат да включват поставяне на контейнери на подходящи места при подстъпите към резервата и организирането на периодични

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

доброволчески акции за почистване на отпадъци.

Пропуски в познанията

Липсват проучвания за гъбното разнообразие в резервата особено на паразитните представители (т. нар. Микромицети).

Обобщена информация за богатството на видовете

Списък е представен в Приложение № 1.14-3.

1.14.2. Висши растения.

1.14.2.1. Теренни проучвания и инвентаризация на флористичния състав.

При проучването на флората и разнообразието на лечебните растения в границите на резервата е приложен трансектния метод. Маршрутите в максимална степен обхващат територията му. Теренните проучвания са проведени през м. юли 2014 г.

Определянето на висшите растения (без мъховете) е по Делипавлов & Чешмеджиев (2003), но също така отделни справки са правени и по Кожухаров (ред.) (1992) и томовете на Флора на България I-X (Йорданов 1963-1979, Велчев 1982, 1989, Кожухаров 1995).

Данните за флората са обобщени в общ списък, в който е включена, както публикуваната информация до момента, така и тази получена при терените изследвания. Направени са справки със следните литературни източници за определяне статуса на видовете:

- флористичните елементи са по Асьов & Петрова (2006);
- жизнените форми следват Raunkiaer (1934), като са използвани следните съкращения - хамефити (Ch), хемикриптофити (H), терофити (T), геофити (G), хидрофити (Hy), фанерофити (P) и паразити (Pa);
- при определянето на консервационния статус на видовете са направени справки с Petrova (2006), Petrova & Vladimirov (2009, 2010), Приложение 3 и 4 на Закона за биологичното разнообразие (2007), Червената книга на България (Пеев 2012), CITES (Secretariat 2010), Directive 92/43 на ЕЕС (1992) и Бернската конвенция (1979).
- списъка на лечебните растения е изготвен съобразно приложение 1 на Закона за лечебните растения (2000, 2006).

Състояние на популациите на консервационните видове

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Химантоглосум (*Himanthoglossum caprinum* (M. Bieb.) Spreng.) – видът е установен при проучванията на флористичното разнообразие от Bancheva & Vassilev (2006), но не е потвърден при теренните ни проучвания през 2014 г. При теренните проучвания през 2001-2002 г., са открити 3-4 екземпляра в покрайнините на гората. Не е потвърдено разпространението на вида и през 2011-2013 г. при работата по проект “Картиране и определяне на природозащитното състояние на природни местообитания и видове – фаза I”. Вероятно е откриването на вида и на други места в границите на резервата.

Руско усойниче (*Echium russicum* J.F. Gmel.) – видът е установен от Bancheva & Vassilev (2006), но не е потвърден при теренното проучване през 2014 г.

Пурпурен дремник (*Epipactis purpurata* Sm.) – видът е установен от едно находище с географски координати 43.65232N, 26.28586E. Видът е представен от 20-30 индивида на площ от 2 декара. Не са установени застрашаващи популацията фактори. Популацията е стабилна.

Жжълт равнец (*Achillea clypeolata* Sm.) – видът е балкански ендемит и е установен по каменливите и отворени тревни местообитания в покрайнините на гората и по поречието на река Бели Лом. Установен е от Bancheva & Vassilev (2006), но не е потвърден при теренното проучване през 2014г. Вероятно е поради засилените процеси на охранстване в тази част на резервата, видът да е изчезнал или разпространението му да е силно ограничено в недостъпни и много малки по площ тревни съобщества. Потенциално видът е „уязвим“ от изчезване.

Петров кръст (*Lilium martagon* L.) – видът е установен от Bancheva & Vassilev (2006), но не е потвърден при теренното проучване през 2014 г.

Мека медуница (*Pulmonaria mollis* Wolf. ex Hornem.) - видът е установен от Bancheva & Vassilev (2006), но не е потвърден при теренното проучване през 2014 г.

На територията на резервата е установено и разпространението на още един вид *Epipactis* spp., във вегетативна фаза на развитие, поради което не е определен до видово ниво. Географските координати на вида са 43 39,057N, 26 16.731E.

Бръщянолистно ботурче (*Cyclamen hederifolia* Aiton) - видът е установен при изследването на Bancheva & Vassilev (2006), но не е потвърден при теренните проучвания по време на подготовката на настоящия план. Bancheva & Vassilev (2006) не посочват информация за конкретни находища на вида, численост или други

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

популационни характеристики и потенциални заплахи.

1.14.2.2. Списъци по литературни източници за допълване данните на флористичния състав;

Пълен списък на видовете висши растения публикувани преди изготвянето на настоящия план на резервата са представени в **Приложение № 1.14-4.**

1.14.2.3. Отрицателно действащи фактори (вкл. и териториално, ако е необходимо) и препоръки за опазване на флористичните видове;

Територията на резерват Бели Лом е слабо антропогенно повлияна. Заплахите, които оказват отрицателно влияние върху флората, както и върху популациите на лечебните растения и консервационно значимите видове са:

Навлизането на инвазивни видове в естествената флора. Установено е разпространението на 4 инвазивни вида – амфора (*Amorpha fruticosa*), бал салкъм (*Robinia pseudoacacia*), канадска коница (*Conyza canadensis*) и айлант (*Ailanthus altissima*). Изготвена е карта на разпространението им в резервата (**Приложение № 1.0-1, карта № 7**). Тази заплаха е с висока степен на влияние.

Аморфа (*Amorpha fruticosa* L.) – видът е установен локално във вътрешността на резервата, както и в покрайнините, на границата със защитената местност и обработваемите земи. По-големи площи заема в северната част на резервата, в периферните 200 m на гората, където формира храстов етаж заедно с обикновен глог (*Crataegus monogyna*), трънка (*Prunus spinosa*) и шипка (*Rosa canina*). Проективното му покритие е средно 25-50 %, но на места достига и 100 %. Тази ивица е с ширина около 200 m и дължина 400 m. В тези участъци аморфата (*Amorpha fruticosa*), като силен конкурент измества видовете на естествената флора и променя видовия състав.

Бял салкъм (*Robinia pseudoacacia* L.) – видът е установен с три находища на територията на резервата (**Приложение № 1.0-1, Карта № 7**). На първото находище видът участва във формирането на дървесния и храстовия етаж в ограничена площ от 1-2 dka. Второто находище е с доста по-голяма площ на с дължина около 400 m.

Канадска коница (*Conyza canadensis* (L.) Cronq.) – видът е локално разпространен в граничаната зона на резервата със съседна нива (**Приложение № 1.0-1, Карта № 7**). Популацията на вида е представена от 30 индивида и не е заплаха за естествената екотонна растителност в граничната зона.

Айлант (*Ailanthus altissima* (Miller) Swingle) – видът е установен локално на

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

границата на резервата с обработваемите земи в съседство (**Приложение № 1.0-1, Карта № 7**).

Потенциална заплаха за част от популациите на консервационно значимите видове и на някои лечебни растения, които влизат в състава на тревните съобщества, е **процесът на охрастяване** (**Приложение № 1.0-1, Карта № 17**). Малкото останали тревни комплекси, които в миналото са били използвани като сенокосни ливади, овощни градини или пасища, поради преустановяването на човешката дейност при последвалите сукцесионни процеси са се превърнали в храстово-тревни и горски съобщества. Тази заплаха е с висока степен на влияние.

Замърсяването с битови отпадъци в района на изоставената хижа в съседство на резервата (ЗМ „Ломия“ – бившата буферна зона). **Тази заплаха е с ниска степен на влияние.** РИОСВ-Русе е предприел необходимите мерки за намаляване на въздействието от разпиляването на отпадъците.

1.14.2.4. Видове, които трябва да бъдат обект на специални мерки и причините за това;

Видовете, които са обект на специални мерки са две групи:

- **консервационно значимите видове** руско усойниче (*Echium russicum*), химантогლოსум (*Himanthoglossum caprinum*), пурпурен дремник (*Epipactis purpurata*), мека медуница (*Pulmonaria mollis*), петров кръст (*Lilium martagon*), жълт равнец (*Achillea clypeolata*), есенно ботурче (*Cyclamen hederifolium*), дълголистен главопрашник (*Cephalanthera longifolia*), истинска гнездовка (*Neottia nidus-avis*) и платантера зеленоцветна (*Platanthera chlorantha*). За тези видове е необходимо да се продължат изследванията на популациите им на територията на резервата в периода на действие на настоящия план. Трябва да продължат проучванията за разпространението на тези видове, които са установени на територията на резервата по литературни данни, но не са установени при проведените теренни проучвания при изготвянето на плана на резервата. Необходимо е да се провежда мониторинг върху популациите на всички консервационно значими видове.

- **инвазивните видове** (амфора (*Amorpha fruticosa*), бял салкъм (*Robinia pseudoacacia*), канадска коница (*Conyza canadensis*) и айлант (*Ailanthus altissima*)). Необходимо е да се премахнат находищата на тези видове на територията на резервата. Да се прилага и последващ мониторинг за повторното им появяване през следващите 5

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

години. При появата им отново, да се предприемат мерки за унищожаването им.

- лечебните растения, които са със специален режим на ползване съгласно заповед №РД – 83/3.02.2014 на МОСВ. Това са лазаркиня (*Galium odoratum*), кисел трън (*Berberis vulgaris*), пролетен гороцвет (*Adonis vernalis*), бодлив залист (*Ruscus aculeatus*) и страшниче (*Asplenium trichomanes*). За четири от тези видове лазаркиня (*Galium odoratum*), кисел трън (*Berberis vulgaris*), пролетен гороцвет (*Adonis vernalis*), страшниче (*Asplenium trichomanes*)), които са установени по литературни данни, но не са потвърдени при теренните ни проучвания е необходимо да се продължат проучванията за разпространението им на територията на резервата. В границите на популациите им да се направят популационни изследвания свързани с численост, плътност, потенциални заплахи и др.

1.14.2.5. Установени пропуски в познанията

Преди теренните проучвания при изготвянето на настоящия план, данните за консервационно значимите видове висши растения са откъслечни и недостатъчни. Реално, данни за популационната структура на тези видове липсват. Не са установени и данни за разпространението на инвазивните видове в района на резервата.

1.14.2.6. Обобщена информация за: богатство на таксоните, общ брой на видовете, общ брой и разпределение на видовете с природозащитен статус;

Флората на резервата е представена от 415 вида висши растения (без мъховете), които се отнасят към 237 рода и 71 семейства. Пълен списък на видовете, както и информация за техния статус е представена в **Приложение № 1.14-4**.

Най-богатите на родове семейства са: *Asteraceae* (24), *Poaceae* (19), *Lamiaceae* (18), *Brassicaceae* (14), *Rosaceae* (14), *Fabaceae* (12), *Boraginaceae* (9), *Caryophyllaceae* (7) и *Ranunculaceae* (7).

Най-богатите на видове семейства са: *Asteraceae* (37), *Lamiaceae* (36), *Poaceae* (35), *Fabaceae* (35), *Rosaceae* (22), *Brassicaceae* (17), *Apiaceae* (16), *Ranunculaceae* (16) и *Boraginaceae* (15).

Родовете с най-голям брой видове са: *Carex* (13), *Ranunculus* (9), *Geranium* (8), *Viola* (8), *Bromus* (7), *Galium* (7), *Lathyrus* (7), *Vicia* (7), *Trifolium* (6), *Poa* (6), *Festuca* (5), *Quercus* (5) и *Stachys* (5).

При анализа на флорните елементи, преобладаваща е групата на Евро-азиатските елементи (77 вида), следвана от Евро-медитеранските (59) и Субмедитеранските (55).

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

По отношение на жизнения цикъл на видовете - хемикриптофитите (Н, 226 вида) са групата с най-висока представеност, което е подобно за флорите на останалите райони в страната попадащи в границите на Умерено континенталната климатична област. Терофитите (Т) са втората група с 98 вида, следвани от фанерофитите (Р, 40 вида) и геофитите (G, 24 вида). Фанерофитите е групата на дърветата и високите храсти, която е много добре представена, поради доминирането на горските фитоценози във видовия състав на които основните ценообразуватели са тези видове.

На територията на резервата, видовете с консервационна значимост са слабо представени. В Червения списък на висшите растения в България (Petrova & Vladimirov 2009) са включени 4 вида – руско усойниче (*Echium russicum*) (VU), химантогლოსум (*Himanthoglossum caprinum*) (VU), пурпурен дремник (*Epipactis purpurata*) (EN) и мека медуница (*Pulmonaria mollis*) (LC). В приложение 2 на Закона за биологичното разнообразие (2007) попада руско усойниче (*Echium russicum*), а в приложение 3 видовете – пурпурен дремник (*Epipactis purpurata*), химантогლოსум (*Himanthiglossum caprinum*) и петров кръст (*Lilium martagon*). В Червената книга на България (Пеев и др. 2012) са включени пурпурен дремник (*Epipactis purpurata*) и химантогლოსум (*Himanthiglossum caprinum*). Два вида руско усойниче (*Echium russicum*), химантогლოსум (*Himanthiglossum caprinum*) са под защита на Директива 92/43/ЕЕС, а един химантогლოსум (*Himanthiglossum caprinum*) на Бернската конвенция. Един вид жълт равнец (*Achillea clypeolata*) е балкански ендемит (Petrova & Vladimirov 2010). Шест вида под защита на CITES – есенно ботурче (*Cyclamen hederifolium*), дълголистен главопрашник (*Cephalanthera longifolia*), пурпурен дремник (*Epipactis purpurata*), химантогლოსум (*Himantoglossum caprinum*), истинска гнездовка (*Neottia nidus-avis*) и зеленоцветна платантера (*Platanthera chlorantha*).

Пълен списък на установените видове висши растения, както и на консервационните и инвазивните видове е представен в **Приложение № 1.14-4**.

1.14.3. Лечебни растения.

1.14.3.1. Теренни проучвания и инвентаризация на флористичния състав.

Теренните проучвания са проведени през м. юли 2014 г. При проучването на флората и разнообразието на лечебните растения в границите на резервата е приложен трансектния метод. Маршрутите в максимална степен обхващат територията.

Определянето на висшите растения (без мъховете) е по Делипавлов &

Чешмеджиев (2003), но също така отделни справки са правени и по Кожухаров (ред.) (1992) и томовете на Флора на България I-X (Йорданов 1963-1979, Велчев 1982, 1989, Кожухаров 1995).

Данните за лечебните растения са обобщени в общ списък представен в **Приложение № 1.14-5**, които е изготвен съобразно приложение 1 на Закона за лечебните растения (2000, 2006).

Във флората на резервата са установени 183 вида лечебни растения, които попадат в Приложение 1 на Закона за лечебните растения (2000, 2006), което представлява почти 44 % от всички установени видове. В литературата не са открити данни за изследвания, свързани с лечебните растения в резервата.

При теренните проучвания са картирани популациите на два вида лечебни растения – бодлив залист (*Ruscus aculeatus*) L. и миризлив кукуряк (*Helleborus odoratus*) Waldst. & Kit. Установените им находища на разпространението са представени на карта (**Приложение № 1.0-1, карта № 14**). В картата са дадени и установените находища на редки растения.

Част от видовете, като бодлив залист (*Ruscus aculeatus*), миризлив кукуряк (*Helleborus odoratus*), шестил (*Acer platanoides*), бръшлян (*Hedera helix*), благун (*Quercus frainetto*), двулистен синчец (*Scilla bifolia*), планински ясен (*Fraxinus excelsior*) са широко разпространени върху цялата територия на резервата. Не е възможно картирането им. Полски ветрогон (*Eryngium campestre*) и жълт кантарион (*Hypericum perforatum*) са локално разпространени във всички тревни и храстово тревните комплекси сред горските съобщества, поради което са охарактеризирани, като лечебни растения. Зоните на разпространението са видни от картата на растителността, приложена в **Приложение № 1.0-1 (Карта № 6)**.

Въпреки направеният преглед на лечебните растения, ползването им, вкл. за лични цели, на територията на резервата е забранено.

Пълен списък на видовете лечебни растения е представен в **Приложение № 1.14-5**.

Характеристика на находищата на някои лечебни растения

Бодлив залист/самодивски чемшир (*Ruscus aculeatus* L.) – видът е широко разпространен на територията на резервата, като с по-високо обилие и покритие е в дъбовите горски съобщества. Популацията е представена от стотици индивиди и реално

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

няма потенциални заплахи, които биха довели до промяна на благоприятното ѝ състояние. Популацията е стабилна.

Миризлив кукуряк (*Helleborus odoratus* Waldst. & Kit.) – видът е широко разпространен на цялата територия на резервата. Популацията е представена от стотици индивиди и е стабилна. Няма установени отрицателни фактори, които потенциално биха довели до промяна на това състояние. Популацията е стабилна.

Шестил (*Acer platanoides* L.) – видът е разпространен на територията на целия резерват, като участва във формирането на храстовия подлес в дъбовите и по-рядко в липовите горски съобщества. По-широко разпространение има по поречието на река Бели Лом, както и в естествените понижения на релефа. Популацията е представена от стотици индивиди и е в добро състояние и е стабилна.

Смрадка (*Cotinus coggygia* Scop.) – видът е по-широко разпространен в централните части на резервата, където на места формира цялостен храстов етаж. Към периферията на резервата числеността му рязко намалява и се откриват само единични храсти. Популацията е представена от хиляди екземпляри и е в стабилно състояние.

Полски ветрогон (*Eryngium campestre* L.) – видът е локално разпространен в тревните и тревно-храстовите комплекси във вътрешността на резервата. Популацията е представена от десетки индивиди и е в застрашена от изчезване, поради настъплението на храстовата и горската растителност.

Бръшлян (*Hedera helix* L.) – разпространен е на територията на целия резерват и е стелеща лиана по земната повърхност, както и по храстовите и горските видове. Популацията е стабилна, в добро състояние и е представена от хиляди индивиди.

Благун (*Quercus frainetto* Ten.) – видът е разпространен в дъбовите съобщества в резервата, заедно с цер (*Quercus cerris*), обикновен глог (*Crataegus monogyna*), шипка (*Rosa canina*), смрадка (*Cotinus coggygia*) и др. Популацията на вида е представена от хиляди екземпляри и е стабилна.

Жълт кантарион (*Hypericum perforatum* L.) – има локално разпространение в тревните и храстово-тревните комплекси, както и в покрайнините на гората. Популацията е представена от стотици екземпляри, стабилна е и няма стопанска значимост.

Двулистен синчец (*Scilla bifolia* L.) – видът е широко разпространен на цялата територия на резервата. Той е пролетен ефемероид и цъфти масово през втората

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

половина на април и началото на май. Популацията е представена от хиляди индивиди и е стабилна.

Планински ясен (*Fraxinus excelsior* L.) – видът формира на места монодоминантни или смесени съобщества с дребнолистна липа (*Tilia cordata*) и едролистна липа (*T. platyphyllos*). Заема големи площи в централната част на резервата, както и в близост до река Бели Лом, вероятно поради по-високата въздушна влажност. Популацията му е представена от хиляди индивиди и е в стабилно състояние.

Миризливо еньовче (*Galium odoratum* (L.) Scop.) – видът е установен при изследването на Bancheva & Vassilev (2006), но не е потвърден при теренните проучвания по време на подготовката на настоящия план. Bancheva & Vassilev (2006) не посочват информация за конкретни находища на вида, численост или други популационни характеристики и потенциални заплахи.

Обикновен кисел трън (*Berberis vulgaris* L.) - видът е установен при изследването на Bancheva & Vassilev (2006), но не е потвърден при теренните проучвания по време на подготовката на настоящия план. Bancheva & Vassilev (2006) не посочват информация за конкретни находища на вида, численост или други популационни характеристики и потенциални заплахи.

Пролетен горицвет (*Adonis vernalis* L.) - видът е установен при изследването на Bancheva & Vassilev (2006), но не е потвърден при теренните проучвания по време на подготовката на настоящия план. Bancheva & Vassilev (2006) не посочват информация за конкретни находища на вида, численост или други популационни характеристики и потенциални заплахи.

Страшнице (*Asplenium trichomanes* L.) - видът е установен при изследването на Bancheva & Vassilev (2006), но не е потвърден при теренните проучвания по време на подготовката на настоящия план. Bancheva & Vassilev (2006) не посочват информация за конкретни находища на вида, численост или други популационни характеристики и потенциални заплахи.

1.14.3.2. Лечебни растения, поставени под ограничителен режим на ползване.

На територията на резервата са установени пет вида, които са със специален режим на ползване съгласно заповед №РД – 83/3.02.2014 на МОСВ. Това са миризливо еньовче (*Galium odoratum*), обикновен кисел трън (*Berberis vulgaris*), пролетен гороцвет

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

(*Adonis vernalis*), бодлив залист (*Ruscus aculeatus*) и страшниче (*Asplenium trichomanes*). Информация за разпространението им, състоянието на техните популации и потенциалните заплахи е представена в точка 1.14.3.1. Четири от тези видове не са потвърдени във флората на резервата при теренните ни проучвания, като само за бодлив залист (*Ruscus aculeatus*) са картирани находищата.

От видовете, които са консервационно значими, лечебни растения са жълт равнец (*Achillea clypeolata*), руско усойниче (*Echium russicum*), мека медуница (*Pulmonaria mollis*), петров кръст (*Lilium martagon*), химнатоглосум (*Himanthoglossum caprinum*) и есенно ботурче (*Cyclamen hederifolium*). Подробна информация за видовете е представена в точка 1.14.2.1.

1.14.3.3. Видове, които трябва да бъдат обект на специални мерки и причините за това

Видовете, които трябва да бъдат обект на специални мерки са лечебните растения, които се срещат в откритите тревни местообитания и в процес на охростяване. Такива видове са полски ветрогон (*Eryngium campestre*), зайчина пъстра (*Coronilla varia*), обикновен звездан (*Lotus corniculatus*), жълт равнец (*Achillea clypeolata*) и др. Необходимо е периодично изрязване на храстите, така че да покритието на храстовата и горската растителност да е до 25 %. Тези тревни видове са по-слаби конкуренти и поради засенчването се създават неблагоприятни условия за развитието им.

Към видовете, за които се предвиждат специални мерки попадат и тези които са са със специален режим на ползване съгласно заповед № РД – 83/3.02.2014 на МОСВ – лазаркия (*Galium odoratum*), кисел трън (*Berberis vulgaris*), гороцвет (*Adonis vernalis*), бодлив залист (*Ruscus aculeatus*) и страшниче (*Asplenium trichomanes*), както и видовете, които са и консервационно значими лечебни растения – жълт равнец (*Achillea clypeolata*), руско усойниче (*Echium russicum*), мека медуница (*Pulmonaria mollis*), петров кръст (*Lilium martagon*), химнатоглосум (*Himanthoglossum caprinum*) и есенно ботурче (*Cyclamen hederifolium*). Причините тези видове да са обект на специални мерки е ограниченото им разпространение на територията на резервата, а за голяма част от тях и на територията на страната. Необходими са допълнителни, изследвания (постоянен мониторинг) на популациите на тези видове на територията на резервата.

Пълен списък на установените видове лечебни растения, карта на

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

разпространението на лечебните растения и подробно описание на картите е оформено и представено като самостоятелно приложение към плана.

1.14.3.4. Списъци по литературни източници за допълване данните на флористичния състав.

Липсват данни за проучвания на лечебните растения в резервата.

1.14.3.5. Отрицателно действащи фактори (вкл. и териториално, ако е необходимо) и препоръки за опазване на флористичните видове;

Отрицателно действащите фактори, които оказват влияние върху лечебните растения са:

- **разпространението на инвазивните видове.** В съседство на резерватната територия е разположена защитена местност “Ломия“, като в границите ѝ са картирани находищата на инвазивните видове (**Приложение № 1.0-1, карта № 7**). В останалите територии от резервата, които граничат с обработваеми земи или територии, които не са част от защитената местност, са търсени находища на инвазивни видове, но такива не са установени.

Тези видове имат неблагоприятно въздействие както върху флората, като цяло, така и върху лечебните растения в частност. Те водят до промяна във видовия състав на естествените храстови, горски и тревни съобщества и локалната флора. В районите, където инвазивните видове, са с високо обилие и покритие, находищата на лечебните растения са с по-ниска численост, защото видовете са по-слаби конкуренти. Типичен пример за това са локалитетите на аморфата (*Amorpha fruticosa*) и акацията (*Robinia pseudoacacia*), където те са доминиращи видове в храстовия и/или дървесния етаж.

- **процесът на охрастяване.** Територията на резервата е преобладаващо заета от горска растителност, но макар и с ограничени площи се срещат и някои тревни и храстово-тревни комплекси. Поради същественото различие в екологичните условия между тези екосистеми, се наблюдава и различен видов състав. Запазването на храстовите и тревните съобщества в границата на резерватната територия е важно, за да се поддържа съществуващото видово разнообразие и защото в тези местообитания се срещат някои видове, които са консервационно значими и/или са лечебни растения.

В миналото, вероятно преди обявяването на територията за резерват на тези полянки е имало определена човешка дейност.

При теренните проучвания, след детайлното обхождане на територията, в

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

гранците на тези горски поляни, храстите са увеличили значително своето процентно участие, което създава неблагоприятни условия за развитието на тревната растителност. Това е и причината да се посочи процесът на охрастяване, като заплаха. Малкото останали тревни комплекси са богати на лечебни растения. В миналото тези открити терени вероятно са били използвани като овощни градини или пасища, но поради преустановяването на човешката дейност и при последвалите сукцесионни процеси са се превърнали в храстово-тревни и горски съобщества. Тревните видове на откритите местообитания са слаби конкурентни в храстовите и горските ценози и при продължаване на процеса на охрастяване са заплашени от изчезване (**Приложение № 1.0-1, карта № 17**).

1.14.3.6. Установени пропуски в познанията

Липсват литературни данни за разпространението и състоянието на популациите и ресурсите на лечебните растения в резервата. Липсва информация и за състоянието на популациите на консервационно значимите видове на територията на резервата.

1.15. ФАУНА

1.15.1. Безгръбначни животни.

Теренни проучвания и инвентаризация

Теренни изследвания за безгръбначни животни са извършени през м. юли и август 2014 г. Информация за видовия състав е събирана чрез следните стандартни методи: трансектно обхождане и отчитане на безгръбначните посредством ръчен сбор, залагане на почвени капани за улавяне на епигеобионти. За всеки почвен капан са отчитани географските му координати и надморската височина с GPS приемник.

Установени са 339 вида безгръбначни, разпределени както следва: охлюви - *Mollusca (Gastropoda)* - 20 вида; паяци, *Araneae* - 93 вида; водни кончета (*Odonata*) - 2 вида; скакалци (*Orthoptera*) - 3 вида; бръмбари (*Coleoptera*) - 52 вида и пеперуди (*Lepidoptera*) - 169 вида. Изброените безгръбначни групи животни са предимно горски обитатели, с тясна привързаност към сенчести местообитания.

Литературни източници за допълване

Публикации и изследвания за безгръбначната фауна липсват. Единствено в работите на Абаджиев и Бешков (2007) и Атанасов (1972) са представени оскъдни сведения за безгръбначната фауна на Разградски регион.

Отрицателно действащите фактори върху безгръбначната фауна са:

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

- Браконьерска сеч в рамките на резервата, унищожаване на стари дървета - естествена среда за живот на много безгръбначни.

- Употреба на пестициди в близост до резервата в агро-ценозите и замърсяването на подпочвените води, среда на живот на някои от стадията на развитие на безгръбначните.

-Браконьерското събиране на защитени пеперуди и бръмбари от колекционери.

-Наличието на битови отпадъци (торбички и пластмасови и стъклени бутилки), които стават капани за много безгръбначни животни.

Препоръките за опазване в обобщен вид са:

-Назначаване на въоръжена охрана с цел предотвратяване на браконьерски сечи и ограничаване на колекционери.

-Продължаване на добрите практики на РИОСВ Русе за почистване на битовите отпадъци.

Видове, обект на специални мерки

Видовете бръмбар рогач (*Lucanus cervus*) (**КТ=3**) и голям сечко (*Cerambyx cerdo*) (**КТ=4**), трябва да бъдат обект на специални мерки поради тяхната висока “Консервационна тежест”. Защитата на стари широколистни гори е особена важност за съществуването на двата вида.

1.15.2. Рибни /сладководна ихтиофауна/.

Теренни проучвания и инвентаризация

Теренни проучвания не са провеждани, тъй като р. Бели Лом не попада, а само граничи с резерват “Бели Лом” и не подлежи на оценка.

Списък на риби по литературни източници:

Данни за ихтиофауната на река Бели Лом са представили Михов и Коев (2006). Авторите представят видовия състав за р. Бели Лом до с. Писанец след село Кривня.

Установени са 13 вида риби. Списъкът е даден в **Приложение № 1.15.2-1.**

Отрицателно действащи фактори

Естествените отрицателно действащи фактори са:

Река Бели Лом не предлага възможности за размножаване на повечето видове риби. Дъното почти навсякъде е глинещо, бреговете са изключително стръмни – поради геоложката основа (реката се вдълбава много бързо и прави почти отвесни брегове), което лишава рибите от естествени места за размножаване; Липса на

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

естествени укрития;- Много бедна хранителна база; Ниска скорост на движение на течащите води, наличие на меандри, отсъствие на прагове, баражи и бързеи е причина естествената самопречиствателна способност на водите на р. Бели Лом е много ниска и се движи в границите от 10 до 40 %.

Антропогенните отрицателно действащи фактори са:

Замърсяванията през минали години е причина за почти пълното и обезрибяване на р. Бели Лом;

Многобройни миграционни бариери (бентове), създадени от собствениците на рибовъдни стопанства.

Видове, обект на специални мерки

От ихтиофауната няма видове които да бъдат обект на специални мерки.

1.15.3. Земноводни и влечуги.

Теренни проучвания и инвентаризация

По време на проведените през месец юли 2014 г. полеви изследвания в резервата, са установени 10 вида - земноводни (3) и влечуги (7). От проведените наблюдения и чрез анкети на местни хора се допуска съществуването на следните видове: горска дългокрака жаба (*Rana dalmatina*), дървесна жаба (*Hyla arborea*), слепок (*Anguis fragilis*), зелен гушер (*Lacerta viridis*).

Литературни данни

Литературни данни за херпетофауната на резерват “Бели Лом” се намират в работата на Унджиян (2000) и (Боев, Пчеларов1982) за няколко вида, представени в **Приложение № 1.15.3-1.**

Отрицателно действащи фактори

Отрицателно действащи фактори върху херпетофауната са: Браконьерски сечи; Употреба на пестициди в близост до резервата в агроценозите; Браконьерско събиране на костенурки и избиване на влечуги от местното население; Разхвърляне на битови отпадъци (торбички и пластмасови и стъклени бутилки), които може да се явяват капани за много дребни земноводни и влечуги.

Препоръки

Препоръки за опазване в обобщен вид са:

-Назначаване на въоръжена охрана с цел предотвратяване на браконьерската сеч и лов.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

-Редовно почистване на битовите отпадъци от човешка дейност.

Видове, обект на защита

За вида шипоопашата костенурка (*Testudo hermanni*) (КТ=8) трябва да бъдат предвидени специални мерки поради нейната висока “Консервационна тежест” Видът е категоризиран и по IUCN като “уязвим”.

1.15.4. Птици.

Теренни проучвания и инвентаризация

Теренните орнитологични проучвания в резервата са извършени през м. юли 2014 г. Използвани са трансектен метод и видово определяне по песните на птиците. За установяване на дневни грабливи птици е приложен точков метод.

Гнездовата орнитофауна в резервата е относително богата - 27 вида гнездящи, характерни за горски екосистеми. Регистрирани са и други 46 вида в непосредствена близост до границите на резервата (Приложение 1.15.4-1).

Видовият състав на птиците е характерен за старите широколистни гори, които са с най-голямо участие в резервата, както и за речни крайбрежия и скални венци. С по-важно значение са видове като черен щъркел (*Ciconia nigra*) – 1 гн. дв., осояд (*Pernis apivorus*) - 1 гн. дв., малък креслив орел (*Aquila pomarina*) - 1 гн. дв., малък орел (*Hieraetus pennatus*) - 1 гн. дв., бухал (*Bubo bubo*) - 1 гн. дв., черен кълвач (*Dryocopus martius*) - 2 гн. дв., среден пъстър кълвач (*Dendrocopos medius*) - няколко двойки предимно в селищата.

Специално внимание е отделено на грабливите птици, за които поречието на р. Бели Лом осигурява необходимите екологични условия за гнездене и изхранване. За съжаление някои гнездещи в миналото видове като египетския лешояд (*Neophorn percnopterus*), белошипа ветрушка (*Falco naumanni*), ловен сокол (*Falco cherrug*) или червения ангъч (*Tadorna ferruginea*) са изчезнали от района. Причините за това са комплексни.

Литературни източници

Природният комплекс в басейна на р. Русенски Лом с трите ѝ основни притока (Черни, Малки и Бели Лом) отдавна е привличал интереса на орнитолозите в България. Отделни данни за гнездовото разпространение на птиците в района се посочват от Мичев (1968), Симеонов, Мичев (1980), Мичев и др. (1984) и в Червена книга на НРБ – т. 2 през 1985. Резерват „Бели Лом“ е обявен през 1980 г с площ 773,54 ха.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Първоначални данни за природните условия на резервата са публикувани от Боев и Пчеларов (1982). Авторите посочват общо около 70 вида птици, характерни за резервата и прилежащите територии, като изброяват конкретно 37 вида. Цялостен списък и обобщени данни за птиците на Народния парк „Русенски Лом“ в периода 1960-1985 са представени в работа на Профиров, Унджиян (1985). Авторите установяват общо 110 вида птици, от които 81 вида са посочени с различна степен на достоверност за гнездене и 19 вида са включени в Червената книга.

Спиридонов (1988) прави обобщение за гнездовата орнитофауна на Лудогорието за периода 1975-1985 г. основно за горските масиви на територията на Разградски окръг. Това включва изцяло територията на резерват „Бели Лом“ и защитена местност „Рибарниците“ при с. Ветово. От установените общо 105 вида за резервата се привеждат данни за гнезденето на 75 вида, които основно са дендрофилни, характерни за горските екосистеми.

Най-много данни за птиците на резерват „Бели Лом“ се съдържат в UTM квадрата MJ43 от Атласа на гнездящите птици в България (Янков, 2007), който като сигурно гнездещи за територия от 100 km² посочва 89 вида птици.

Данни от публикациите на цитираните автори и “Атлас на гнездящите птици в България” за общо 123 вида птици в района на резерват „Бели Лом“, са представени в **Приложение 1.15.4-2.**

При наличните теренни проучвания може да се приеме, че орнитофауната на резервата „Бели Лом“ е съставена от 99 гнездещи вида (данните от теренните проучвания, от UTM квадрати MJ43 и от 24 други преминаващи, зимуващи и случайни вида (данни от различни автори), или общо 123 вида птици. За изчезнали от резервата може да се смятат египетският лешояд (*Neophron percnopterus*), червеният ангъч (*Tadorna ferruginea*), големият горски водобегач (*Tringa ochropus*), гълъбът хралупар (*Columba oenas*), а за района на ПП „Русенки Лом“ и белошипата ветрушка (*Falco naumanni*). Като нови гнездещи видове установихме зеленоножка (*Gallinula chloropus*), алпийски бързолет (*Tachymarptis melba*), обикновен пчелояд (*Merops apiaster*), испанско врабче (*Passer hispaniolensis*). През 80-те години на миналия век се появили нови гнездещи видове – белоопашат мишелов (*Buteo rufinus*), червенокръста лястовица (*Cecropis daurica*) и черноглава овесарка (*Emberiza melanocephala*).

От световно застрашените видове по категориите на IUCN са установени

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

ливаден дърдавец (*Crex crex*), синявица (*Coracias garrulus*) като гнезещи и ловен сокол (*Falco cherrug*) – 2 екз, по време на миграция, поради което не е включен в **Приложение 1.15.4-2.**

При анализа на статуса на гнезещите видове е установено, че 34 от тях са посотоянни, 65 са гнезещо прелетни и други 24 вида са установени като мигриращи и зимуващи. Анализ на статуса на птиците е извършен само на гнездящите видове. Структура на гнездовата орнитофауна на резерват „Бели Лом“ (включени са само сигурно гнезещите видове) е представена в **Приложение № 1.15.4-3.**

Таксономичният състав на преобладаващата част от гнезещите видове (51) са от разред Вrabчоподобни (*Passeriformes*) 10 са от разред Ястребоподобни (*Accipitriformes*) и 7 от разред Кълвачоподобни (*Piciformes*). Останалите 31 вида принадлежат към други 13 разреда.

В **Приложение 1.15.4-4.** е представен консервационен статус на гнездящите видове: защитени по ЗБР - 86 вида, Директива 2009/147 - 42 вида, ЧК 26 вида и по международни конвенции: Бернска – 94, Бонска – 36, както и видове от Европейско природозащитно значение SPEC – (общо това са 58 вида), от които определен статус (ETS) е посочен за 98 вида. В категорията „Застрашени“ са установени: малък воден бик (*Ixobrychus minutus*), малък ястреб (*Accipiter nisus*) и голям горски водобегач (*Tringa ochropus*), а в категорията „Уязвими“ са включени: черен щъркел (*Ciconia nigra*), бял щъркел (*Ciconia ciconia*), малък креслив орел (*Aquila pomarina*), малък орел (*Hieraetus pennatus*), сокол орко (*Falco subbuteo*) и др.

Зоогеографската характеристика и произход на гнездовата орнитофауна на резерват „Бели Лом“ е извършена по Voous (1960). Резултатите са представени на в **Приложение 1.15.4-5.**

Гнездящите в резервата видове птици (общо 99 вида) принадлежат към 12 зоогеографски области. С най-много видове е представен Палеарктичния тип фауна -35 вида, следвани от Европейско-туркестанския - 17 вида, Европейския - 10 вида, на Стария свят – 9 вида и т.н.

Отрицателно действащи фактори

Отрицателно действащи фактори от естествен произход са:

- Липса на стари (хралупести) дървета в насаждения с малка пълнота и открити горски пространства.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Отрицателно действащи фактори от антропогенен произход са:

- Ликвидиране на рибарниците при с. Кривня и тези ЗМ „Ветово”, разположени по течението на река Бели Лом.
- Намаляване на хранителната база на дневните грабливи птици.
- Използването на инсектициди и пестициди, които се отразяват негативно върху популациите на насекомоядните птици и най-вече на Синявицата (*Coracias garrulus*), която гнезди в земеделски екосистеми.

Видовете, за които трябва да се вземат специални мерки

Видовете, за които трябва да се вземат специални мерки са определени по тяхната консервационна тежест са посочени в **Приложение 1.15.4-6**.

С най-голяма консервационна тежест са 4 вида, но от специални мерки за опазване се нуждаят най-много червен ангъч (*Tadorna ferruginea*), черен щъркел (*Ciconia nigra*) и малък креслив орел (*Aquila pomarina*), чиито гнездови популации в района на Лудогорието и Добруджа е силно намаляла в сравнение с миналото.

1.15.5. Бозайници.

Теренни проучвания и инвентаризация

В рамките на теренните изследвания, осъществени през м.юли и август 2014г. са установени общо 36 вида бозайници, от които 15 вида прилепи.

В таблицата на **Приложение 1.15.5-1**. са представени способите и методите за установяване на видовото разнообразие на бозайниците на територията на резервата. Присъствието на видове е потвърдено главно с прилагането на косвени методи (следи от жизнената дейност, звуци и др.). Представени са методите и способите на проучване и анализ на бозайниците, включително и тези, обект на лов.

Бозайниците в резерват “Бели Лом” формират три основни групи: дребни бозайници, едри бозайници и прилепи.

Структура на бозайната фауна според отделните морфофункционални групи:

- От **земеровките** почти навсякъде преобладава малката кафявозъбка (*Sorex minutus*) следвана от голямата кафявозъбка (*Sorex araneus*). В откритите пространства се среща голямата белозъбка (*Crocidura leucodon*);
- От **мишките** се среща главно жълтогърлата горска мишка (*Apodemus Sylvaemus flavicollis*), която е най-широко разпространена в широколистните гори на по-малка надморска височина;

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

- От **полевките** са срещат 2 вида – обикновената полевка (*Microtus arvalis*), преобладаваща в открити тревни пространства и кафявата горска полевка (*Clethrionomys (Myodes) glareolus*), която преобладава в горите.

Значителни площи от двата основни за дребните бозайници типове местообитания (горски и ливаден), заедно с техните модификации, свързани с наличието или отсъствието на водоеми, са представени на територията на резервата, като превес имат горските местообитания.

От наземните **дребни бозайници са установени:**

Източно-европейски таралеж (*Erinaceus concolor*).

Катерица (*Sciurus vulgaris*) - Видът се описва като обикновен, в по-голямата част от ареала си в Европа, но има доказано намаляване на числеността на популацията и свиване на разпространението.

Лешников сънливец (*Muscardinus avellanarius*) - Рядък, с ниска численост. Установен в южната част на територията на резервата.

Хищни (Carnivora) бозайници

В резервата се срещат следните видове хищници:

Вълк (*Canis lupus*) - Резерватът е част от територията на едно вълче семейство. Присъствие на вълци по следи от жизнената им дейност са открити в северната и южна части на резервата. Видът преминава през района, като част от по-голяма ловна и размножителна територия. Присъствието на вълк е признак за стабилност на екосистемите.

Видра (*Lutra lutra*) - Установена на територията на резервата в близост до река Били Лом.

Дива котка (*Felis silvestris*) - Единични животни преминават и вероятно през размножителния период обитават резервата. Поради скрития начин на живот и нощната активност е изключително трудно видът да бъде изследван чрез директни наблюдения.

Невестулката (*Mustela nivalis*) се среща, както в горския пояс, така и в открити терени

Всички останали видове дребни хищници като черен пор (*Martes foina*), както и лисица (*Vulpes vulpes*) и чакал (*Canis aureus*) се срещат на територията на резервата в ниска численост.

Чифтокопитни (*Artiodactyla*) бозайници

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Сърна (*Capreolus capreolus*) – Среща се сравнително често в района на резервата. Важен вид за опазване, предвид сериозното намаление на числеността му в национален мащаб през последните години. Обект на лов.

Дива свиня (*Sus scrofa*) - е разпространена в цялата страна. Среща се и в резервата и в ЗМ. Дивата свиня е обект на най-масовия лов от видовете едър дивеч в страната.

Теренни проучвания на бозайниците, обект на лов

В рамките на разработване на ПУ на резервата конкретни изследвания на бозайниците обект на лов не са извършвани. Проучването на ловните бозайници е извършено през м. Юли 2014 г. със стандартните методи приложени към бозайната фауна (**Приложение 1.15.5-1**).

Наблюдавани бозайници – обект на лов:

Сърна (*Capreolus capreolus* L.) – косвено (следи и свадбовища)

Дива свиня (*Sus scrofa* L.) - косвено (ровеща дейност)

Вълк (*Canis lupus* L.) – косвено (изпражнения)

Див заек (*Lepus europaeus* Pall.) - косвено (изпражнения)

Катерица (*Sciurus vulgaris* L.) – следи от хранене.

Лисица (*Vulpes vulpes* L.) - косвено (изпражнения)

Независимо от относително обширната територия, за съществуването на популации на едри бозайници и хищници, не съществуват условия за функциониране на напълно самостоятелна, естествена, самоподдържаща се система. Почти всички изследвани видове имат индивидуални или стадни територии, обхващащи едновременно както територия от резервата, ЗМ, така и от територии, които не са предмет на опазване.

Литературни източници

Литературни източници за допълване на данните за бозайната фауна от района на резервата са изключително оскъдни. Унджийан (2011) посочва следните видове бозайници:

Кафява (рижа) горска полевка (*Clethrionomys glareolus*)

Полска мишка (*Apodemus agrarius*)

Черен плъх (*Rattus rattus*)

Отрицателно действащи фактори

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Основни заплахи за бозайната фауна са различни форми на антропогенно въздействие, които са реална опасност за нанасяне на сериозни поражения върху типичните за този район местообитания на животински видове:

- браконьерство
- човешко присъствие
- незаконна сеч,
- палене на огън,

Видове, обект на специални мерки

За територията на резервата с най-голяма „Консервационна тежест“ (КТ) (Приложение 1.15.5-2) са следните видове бозайници:

Европейски вълк (*Canis lupus*), включен в ЧК на България в категория „уязвим“, ЗБР (Прил. II и IV), Дир. 92/43 (Прил. II и IV), Прил. II на Бернската конвенция. (КТ = 14).

Видра (*Lutra lutra*), включена в ЧК на България в категория „заstraшен“, ЗБР (Прил. II и IV), Дир. 92/43 (Прил. II и IV), Прил. II на Бернската конвенция. (КТ = 5).

Дива котка (*Felis silvestris*)- Включена в ЧК на България в категория „заstraшен“, ЗБР (Прил. III), Дир. 92/43 (Прил. IV), Прил. II на Бернската конвенция. (КТ = 5).

Лешников сънливец (*Muscardinus avellanarius*) -включен в ЧК на България в категория „почти заstraшен“, ЗБР (Прил. III), Прил. III на Бернската конвенция (КТ = 2).

Невестулка (*Mustela nivalis*) е защитена по ЗБР (Прил. III), Прил. III на Бернската конвенция (КТ = 1).

Таралеж (*Erinaceus concolor*) и насекомоядните голяма (белокоремна) белозъбка (*Crocidura leucodon*), малка кафявозъбка (*Sorex minutus*), обикновена кафявозъбка (*Sorex araneus*) са с КТ = 1.

От особено значение са териториите, които са местообитания на консервационно значими видове:

-Широколистните гори на възраст над 70-80 г. - местообитание на белка (*Martes foina*), лисица (*Vulpes vulpes*) и европейски вълк (*Canis lupus*), трите вида сънливци дива котка (*Felis silvestris*), както и на ловните бозайници дива свиня (*Sus scrofa*) и сърна (*Capreolus capreolus*).

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма „Околна среда 2007-2013 г.“

-В граничните горски и откритите територии местообитания имат таралежа, чакала и невестулката, а в участъците в близост до река Бели Лом са местообитание на видрата и водния плъх.

Прилепи

Теренните проучвания

Теренните проучвания и събирането на информация е направено през месеците Юли и Август 2014 г. В таблицата на **Приложение 1.15.5-1.** са представени източниците на информация и прилаганите методи за установяване на видовото разнообразие на територията на резервата и района. Характерно за прилепната фауна е, че присъствието на видове се потвърждава предимно с прилагането на косвен метод – записване на ехолокационни звуци с ултразвуков детектор и разчитането им.

На територията на резервата и района са установени 15 вида прилепи или 45.5 % от общо 33 вида установени в България.

От общо 15 вида, 3 вида принадлежат към семейство *Rhinolophidae* и 12 към сем. *Vespertilionidae* (**Приложение 1.15.5-3**). За установените пещерни видове тези райони предоставят хранителна база и временни убежища.

Подковоносите голям подковонос (*Rhinolophus ferrumequinum*), малък подковонос (*Rhinolophus hipposideros*) и южен подковонос (*Rhinolophus euryale*) са типични пещерни обитатели.

Нощниците от род *Myotis* са представени с висока численост, но поради близостта на формата и параметрите на ехолокационните им звуци, не всички могат да бъдат определени до вид.

Остроух нощник (*Myotis blythii*) и дългопръст нощник (*Myotis capaccinii*) - целогодишно обитават подземни убежища - пещери и др.

Трицветен нощник (*Myotis emarginatus*) - средноразмерен прилеп, сравнително рядко установяван на територията на България предимно в карстови райони.

Дългокрил прилеп (*Miniopterus schreibersii*) - често срещан целеви пещерен вид, изключително привързан към карстови области.

Полунощният прилеп (*Eptesicus serotinus*) е характерен за скалисти терени, но често се размножава и в постройките.

Ръждив вечерник (*Nyctalus noctula*) - горски вид, предпочита широколистни гори. Често се заселва в хралупи на дървета и по-рядко в сгради.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Кафяво прилепче (*Pipistrellus pipistrellus*), натузиево прилепче (*Pipistrellus nathusii*), савиево прилепче (*Hypsugo (Pipistrellus) savii*) - често срещани, основно синантропни и/или дендрофилни видове и обитават широколистните горски масиви.

Средиземноморско прилепче (*Pipistrellus kuhlii*) - обитава предимно скалисти терени. В миналото се е считало, че се среща само в Южна България, но съвременните изследвания потвърждават, че е повсеместен вид.

Установените 15, от общо 33 вида прилепи за България (над 45.5 %), включват представители и на двете биологични групи по отношение на тяхното размножаване т.е. видове обитатели на пещерите и видове обитатели на старите гори с хралупати дървета.

Поречието на реката Бели Лом в близост до резервата граничи с много понори, пещери, скални ниши, дупки, цепнатини.

Важни за опазването на прилепи в района са 2 пещери.

Пещера Божкова дупка се намира източно от с. Кривня и е на разстояние около 3,5 km от границите на резервата. Там са регистрирани 4 целеви вида прилепи - голям подковонос (*Rhinolophus ferrumequinum*), малък подковонос (*Rhinolophus hipposideros*), дългопръст нощник (*Myotis capaccinii*) и южен подковонос (*Rhinolophus euryale*) (проект „Картиране и определяне на природозащитното състояние на природни местообитания и видове - фаза I”).

Пещера без име се намира западно от с. Кривня в полигон 204150 и е на разстояние около 1 km източно от границите на резервата. Там са установени също 4 целеви вида - голям подковонос (*Rhinolophus ferrumequinum*), малък подковонос (*Rhinolophus hipposideros*), остроух нощник (*Myotis blythii*) и трицветен нощник (*Myotis emarginatus*), (проект „Картиране и определяне на природозащитното състояние на природни местообитания и видове - фаза I”).

Конкретни изследвания на прилепната фауна в резерват „Бели Лом“ липсват.

Според Унджиян (2011), Benda et al. (2003), Иванова (2005) и Бешков (1993) в Пещера Божкова дупка, намираща се на около 3.5 km източно от границите на резервата, през годините са регистрирани следните видове: средиземноморски подковонос (*Rhinolophus blasii*), южен подковонос (*Rhinolophus euryale*), дългопръст нощник (*Myotis capaccinii*), трицветен нощник (*Myotis emarginatus*), дългокрил прилеп (*Miniopterus schreibersii*) и дългоух нощник (*Myotis bechsteinii*).

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Отрицателно действащи фактори

Отрицателно действащи фактори за дендрофилните видове е отстраняването на стари дървета с хралупи. За всички останали видове прилепи, най-съществена заплаха е унищожаване на хранителните биотопи. При теренните проучвания не са забелязани подобни въздействия.

Поради ниския си размножителен потенциал, високото им място в хранителните вериги и колониалния си начин на живот, прилепите са много силно уязвима група бозайници. По редица причини, числеността им в много от известните в миналото колонии намалява, разрушени или са станали непригодни редица техни убежища, влошени са качествата на местообитанията и е редуцирана хранителната им база. Това отрежда на прилепите висок консервационен статус според националното природозащитно законодателство и международни конвенции. **(Приложение 1.15.5-3).**

В Закона за биологичното разнообразие са включени 15 вида, от тях 7 в Прил. II и 15 в Прил. III.

В Прил. II на Бернската конвенция (като строго защитени) са включени 14 вида и 12 в Прил. III.

Всички видове са включени в Прил. II на Бонската конвенция.

В Директива 92/43 на ЕЕС са включени 15 вида, от тях 7 в Прил. II и 15 в Прил. IV .

В ЧК на Република България са включени 13 вида. В категория “уязвим” са включени 4 вида - южен подковонос (*Rhinolophus euryale*), дългокрил прилеп (*Miniopterus schreibersii*), дългопръст нощник (*Myotis capaccinii*) и трицветен нощник (*Myotis emarginatus*). В категория “почти застрашен” са включени 2 вида - голям подковонос (*Rhinolophus ferrumequinum*) и остроух нощник (*Myotis blythii*). Всички останали са в категория “слабо засегнати”.

Видове, обект на специална защита

С най-голяма “Консервационна тежест” (КТ=5) за територията на резервата и района са 7 вида прилепи - малък подковонос (*Rhinolophus hipposideros*), голям подковонос (*Rhinolophus ferrumequinum*), южен подковонос (*Rhinolophus euryale*), остроух нощник (*Myotis blythii*), дългокрил/пещерен дългокрил (*Miniopterus schreibersii*), дългопръст нощник (*Myotis capaccinii*) и трицветен нощник (*Myotis emarginatus*).

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Предвид статута на изследваната територия, не са необходими специални мерки за опазване на прилепната фауна.

В Приложение № 1.15.5-4 са дадени списъци на установените видове от фауната по групи: част 1 – Безгръбначни, част 2 – Риби, част 3 – Земноводни и влечуги, част 4 – Птици и част 5 Бозайници, вкл. прилепи.

В Приложение № 1.15.5-5 са представени следните таблици: **таблица № 1** Матрица за определяне на консервационната тежест (КТ) на видовете по българско законодателство и европейски директиви; **таблица № 2** Консервационен статус на безгръбначните в резерват „Бели Лом“; **таблица № 3** Способи и методи за установяване на сладководната ихтиофауна на територията на резерват „Бели Лом“; **таблица № 4** Способи и методи за установяване на земноводните и влечугите на територията на резерват „Бели Лом“ и **таблица № 5** Консервационен статус на земноводните и влечугите (*Amphibia & Reptilia*) в резерват „Бели Лом“.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма „Околна среда 2007-2013 г.“

КУЛТУРНА И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА ХАРАКТЕРИСТИКА

1.16. ПОЛЗВАНЕ НА РЕЗЕРВАТА И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ АСПЕКТИ

1.16.1. Население и демографска характеристика на община Ветово, област Русе и община Цар Калоян, област Разград.

1.16.1.1. Брой население, възрастова и образователна структура и демографски процеси.

Населението на община Ветово към 31.12.2013 г. е 12 009 души. Общата площ на общината е 352 515 dka. Гъстотата на населението е 34,7 души на km². Към 01.02. 2011 г.

Населението на община Цар Калоян е 6 192 души. В **Таблица 1.16.1-6** е представено разпределението на населението в община Цар Калоян по населено място и възраст.

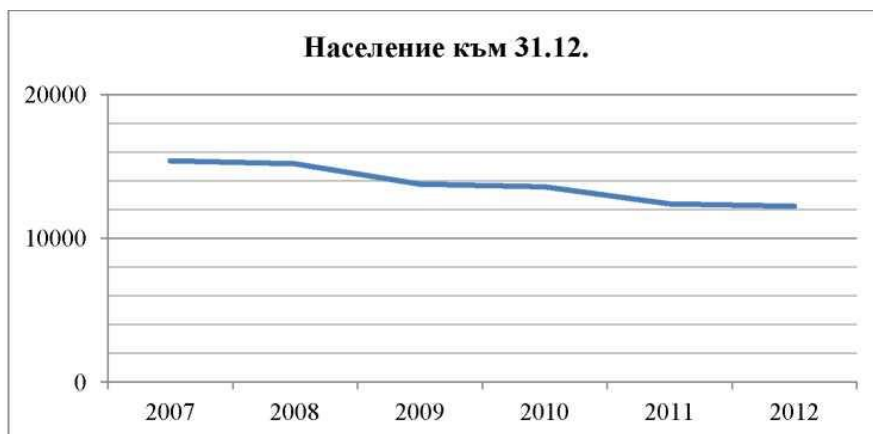
Тенденцията към намаляване на населението в периода 2007-2012 г. е валидна за всички общини на територията на област Русе. Основните причини за тази тенденция са отрицателният естествен прираст на населението и миграционните процеси с цел осигуряване на работа и постигане на по-добри икономически перспективи.

Демографската ситуация в община Ветово е резултат от действието на фактори и влияния, които от една страна са характерни за Република България, а от друга специфични за територията на общината и обусловени от нейното демографско, културно-историческо и социално-икономическо развитие. Съществено влияние оказват раждаемостта и смъртността, брачност, разводите, миграцията, полово-възрастова, етническа, религиозна и образователна структура на населението. Те влияят на формирането на човешките ресурси в общината, както в количествено, така и в качествено отношение.

По брой на населението, общината е на трето място сред останалите общини в област Русе.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Източник: Териториално статистическо бюро – гр. Русе

Фигура 1.16.1-1 Брой на населението в община Ветово за периода 2007 – 2012 г.

Тенденциите за намаляване на населението в национален мащаб са явно изразени и засягат и община Ветово. По предоставените данни и от **Фигура 1.16.1-1** става ясно, че за периода 2007 – 2012 г., населението на общината намалява, което се дължи на редица социални, икономически и други фактори.

Структура на населението по пол и местоживее в градовете или селата:

Около 75 % от населението на община Ветово се съсредоточава в градовете - 9025 души и около 25 % живеят в селата - 2 984 души. Като цяло и в градовете, и в селата на общината преобладаващо е присъствието на жените, в сравнение с това на мъжете.

Населението в община Ветово, следва една и съща тенденция през последните години, относно местоживее в селата или градовете, а именно увеличаване на процента население, живеещо в града и съответно намаляване на населението, живеещо в селата. Това е една обща тенденция за цялата страна - тъй като града предлага повече възможности за прехрана и по-добър стандарт на живот от селата.

Таблица 1.16.1-1 Население към 31.12.2013 г. в област Русе по общини, местоживее и пол

Области	Общо			В градовете			В селата		
	Всичко	Мъже	Жени	Всичко	Мъже	Жени	Всичко	Мъже	Жени
Русе	229 784	112 130	117 654	177 475	86 387	91 088	52 309	25 743	26 566
Борово	5 798	2 825	2 973	1 954	970	984	3 844	1 855	1 989
Бяла	12 863	6 365	6 498	8 093	3 990	4 103	4 770	2 375	2 395
Ветово	12 009	5 958	6 051	9 025	4 508	4 517	2 984	1 450	1 534

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

План за управление на резерват „Бели Лом“

Области	Общо			В градовете			В селата		
Общини	Всичко	Мъже	Жени	Всичко	Мъже	Жени	Всичко	Мъже	Жени
Две могили	8 897	4 412	4 485	4 078	2 025	2 053	4 819	2 387	2 432
Иваново	9 042	4 460	4 582	-	-	-	9 042	4 460	4 582
Русе	165 184	80 223	84 961	151398	73 443	77 955	13 786	6 780	7 006
Сливо поле	10 437	5 103	5 334	2 927	1 451	1 476	7 510	3 652	3 858
Ценово	5 554	2 784	2 770	-	-	-	5 554	2 784	2 770

Източник: Национален статистически институт

През 2007 г. населението е било 15 367 души. До края на 2013 г. нивата са достигнали до 12 009 души, което е почти с 20 % по-малко.

В Таблица 1.16.1-2 са представени данни за населението на област Разград според място и пол.

Таблица 1.16.1-2 Население към 31.12.2013 г. по населено място и пол, област Разград

Област/Градове	Население към 31.12.2013 г.		
	Общо	Мъже	Жени
Разград	56 977	27 288	29 689
Завет	2 955	1 477	1 478
Исперих	8 602	4 186	4 416
Кубрат	7 046	3 372	3 674
Лозница	2 192	1 079	1 113
Разград	32 568	15 396	17 172
Цар Калоян	3 614	1 778	1 836

В община Цар Калоян броят на жените е по-голям от броя на мъжете. Общината се нарежда на трето място по най-слабо заселена община от област Разград.

Таблица 1.16.1-3 Население към 31.12.2013 г. в област Разград, по общини,

местоживеене и пол

Общини	Общо			В градовете			В селата		
	всичко	мъже	жени	Всичко	Мъже	Жени	Всичко	Мъже	Жени
Разград	120 594	59 036	61 558	56 977	27 288	29 689	63 617	31 748	31 869
Завет	10 201	5 091	5 110	2 955	1 477	1 478	7 246	3 614	3 632
Исперих	21 777	10 813	10 964	8 602	4 186	4 416	13 175	6 627	6 548
Кубрат	17 494	8 540	8 954	7 046	3 372	3 674	10 448	5 168	5 280
Лозница	9 013	4 508	4 505	2 192	1 079	1 113	6 821	3 429	3 392
Разград	49 424	23 728	25 696	32 568	15 396	17 172	16 856	8 332	8 524
Самуил	6 779	3 446	3 333	-	-	-	6 779	3 446	3 333

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Общини	Общо			В градовете			В селата		
	всичко	мъже	жени	Всичко	Мъже	Жени	Всичко	Мъже	Жени
Цар Калоян	5 906	2 910	2 996	3 614	1 778	1 836	2 292	1 132	1 160

Към 2012 г. гъстотата на населението е 34 д/км², докато средната стойност за област Русе е 82 д/км².

Таблица 1.16.1-4 Население по общини, гъстота към 31.12.2013 г. в област Русе

Област/ Община	Население на общината	Площ, км ²	Гъстота, д/км ²
Област Русе	229784	2803	82.0
Борово	5798	252.2	23.0
Бяла	12863	352	36.5
Ветово	12 009	353	34.0
Две могили	8897	342.3	26.0
Иваново	9042	490.8	18.4
Русе	165184	570.6	289.5
Сливо поле	10437	276.8	37.7
Ценово	5554	258.2	21.5

Източник: Национален статистически институт

В сравнение със средното на страната (65,3 д/км² към 2013 г.), община Ветово е слабо населена - 34,0 д/км² като с това се нарежда на 4-то място в област Русе.

Възрастова структура на населението

В Таблица 1.16.1-5 е представено разпределението на населението в община Ветово по населено място и възраст.

Наблюдава се следната тенденция в развитието на възрастовата структура на населението, съобразно местоживеенето - в града или в селата:

- населението в града във възрастовия порядък 0-4 год. до 60-64 год. се увеличава, като от порядъкът 65-69 год. до 85+ год. намалява рязко;
- населението в селата започва от 110 души от възрастовия порядък 0-4 год. и всеки следващ порядък се увеличава, показвайки устойчива тенденция на трайно застаряване на населението в селата.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

План за управление на резерват „Бели Лом“

Таблица 1.16.1-5 Население в община Ветово по населено място и възраст, към 2011 г.

Населено място	Под трудоспособна възраст				В трудоспособна възраст										Над трудоспособна възраст				
	Общо	0-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79	80-84	85+
ВЕТОВО	12450	565	556	593	717	667	785	774	832	891	857	885	926	1020	842	567	516	316	141
гр. ВЕТОВО	4417	242	252	245	278	279	286	267	319	342	310	287	290	326	249	169	163	88	25
гр. ГЛОДЖЕВО	3467	148	137	133	204	214	237	260	253	266	278	287	251	245	209	141	110	60	34
гр. СЕНОВО	1428	65	58	69	90	59	82	75	92	93	93	91	108	133	118	70	56	56	20
с. КРИВНЯ	570	16	13	32	20	25	27	24	27	37	34	37	38	56	54	36	56	29	9
с. ПИСАНЕЦ	397	3	8	13	5	8	12	14	13	12	14	25	30	58	44	48	48	21	21
с. СМИРНЕНСКИ	2171	91	88	101	120	82	141	134	128	141	128	158	209	202	168	103	83	62	32

Източник: Национален статистически институт

Таблица 1.16.1-6 Население в община Цар Калоян по населено място и възраст, към 2011 г.

Населено място	Под трудоспособна възраст				В трудоспособна възраст										Над трудоспособна възраст				
	Общо	0-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79	80-84	85+
гр. ЦАР КАЛОЯН	3779	145	166	170	213	230	224	264	291	266	250	288	274	318	282	164	135	65	34
с. ЕЗЕРЧЕ	2008	94	73	112	135	97	142	137	164	153	114	144	151	142	130	80	81	34	25
с. Костанденец	405	4	6	2	11	3	6	6	10	23	23	14	22	52	47	61	65	34	16

Източник: Национален статистически институт

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Фигура 1.16.1-2 Възрастова структура по населени места, община Ветово, 2013 г.

Структура на населението под, във и над трудоспособна възраст - общо и по местоживееене

Тенденцията на застаряване на населението води до промени в неговата основна възрастова структура – разпределението на населението под, във и над трудоспособна възраст.

Основната част от населението е в трудоспособна възраст – 60 % (за 2012 г.) от общото население на община Ветово, като разпределено по пол - 65,7 % от мъжете са в трудоспособна възраст, а 54,3 % е процента от жените в трудоспособна възраст.

Таблица 1.16.1-7 Структура на населението под, във, над- трудоспособна възраст, община Ветово

Гуна	2007, %	2008, %	2009, %	2010, %	2011, %	2012, %
Население под трудоспособна възраст	15.7	15.4	15.7	15.6	14.9	14.7
Население в трудоспособна възраст	61.2	61.6	62.1	61.8	59.8	60.0
Население над трудоспособна възраст	23.1	23.0	22.3	22.6	25.3	25.3

Източник: Териториално статистическо бюро - гр. Русе

Възрастовата структура на населението в община Ветово е благоприятна от гледна точка на формирането на трудовите ресурси. При въвеждането на мерки за заетост на

населението, условията за местно социално-икономическо развитие на община Ветово в близките години биха се подобрили.

Лицата под 15-годишна възраст в област Разград са 17 307 души или 13,8 % от населението на областта. Населението във възрастовата група 15-64 години е 85 879 (68,6 %), а на 65 и повече години са 22 004 души (17,6 %).

Няма съществени различия между възрастовата структура на населението по общини в област Разград. С най-неблагоприятна възрастова структура е населението на община Кубрат, където 20,9 % от населението е над 64 години, следвана от община Цар Калоян (20,2 %).

Фигура 1.16.1-3 Структура на населението по възраст и общини, област Разград, 2011 г.

Раждаемост, смъртност, естествен прираст и механичен прираст

Разликата между раждаемостта и смъртността представлява естественият прираст на населението, който се определя в промили - в община Ветово се наблюдава трайна тенденция на отрицателен естествен прираст през последните години, с леки повишения.

Таблица 1.16.1-8 Коефициенти на раждаемост и смъртност, община Ветово

Показатели	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Коеф. на раждаемост	-6.4	-5.6	-4.6	-5.1	-4.8	-8.1
Коеф. на смъртност	16.6	14.5	15	14.7	15.5	17.3

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма "Околна среда 2007-2013 г."

Таблица 1.16.1-9 Коефициенти на раждаемост и смъртност, област Разград,
2013 г., (‰)

Показатели	Общо	Град	Село
Коеф. на раждаемост	8,2	7,5	8,9
Коеф. на смъртност	15,2	16,0	14,4

В област Разград се наблюдава отрицателен естествен прираст за 2013 г. По-висока е раждаемостта в селата, а в градовете коефициентът на смъртност е по-висок.

Съществено влияние върху броя и структурата на населението оказва и механичният прираст, който запазва отрицателните си стойности, но с тенденция към покачване. Той е формиран като разлика между броя на заселилите се и изселилите се от общината. Механичният прираст на Община Ветово през 2011 г. се е повишил.

Таблица 1.16.1-10 Механичен прираст, община Ветово

Показатели	Мерна	2010	2011	2012
Механичен прираст - общо	Брой	-104	-22	-72
мъже	Брой	-44	0	-19
жени	Брой	-60	-22	-53

Източник: Национален статистически институт

Таблица 1.16.1-11 Механично движение на населението през 2013 г. по общини и пол,
област Разград

Община	Заселени			Изселени			Механичен прираст		
	Всичко	Мъже	Жени	Всичко	Мъже	Жени	Всичко	Мъже	Жени
Завет	112	45	67	179	82	97	-67	-37	-30
Исперих	237	97	140	419	180	239	-182	-83	-99
Кубрат	288	132	156	403	167	236	-115	-35	-80
Лозница	115	45	70	165	75	90	-50	-30	-20
Разград	666	290	376	905	377	528	-239	-87	-152
Самуил	91	41	50	136	50	86	-45	-9	-36
Цар Калоян	56	20	36	83	38	45	-27	-18	-9

Механичният прираст за община Цар Калоян има отрицателна стойност за 2013 г., като тази стойност е по-висока при мъжете – разликата е двойна спрямо жените.

Етническа структура на населението

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Според преброяването на населението през 2011 година от всички жители на община Ветово, 91,4 % са отговорили на доброволния въпрос за етническа принадлежност.

Най-многобройната етническа общност в община Ветово е турската - 53,4 %. Българският етнос е вторият по численост в общината - 27,8 % или 3145 души са се определили като българи към 02.2011 г. Третата по численост етническа група на територията на общината е ромската - 15,4 % или 1744 души и 338 души (3,0%) се определят като принадлежащи към друга етническа група.

Таблица 1.16.1-12 Етническа структура на населението към 02.2011г., община Ветово

Община	Лица, отговорили на доброволния въпрос за етническа принадлежност	Етническа група				Не се самоопределят
		българска	турска	ромска	друга	
Ветово	11 323	3145	6044	1744	338	52
	100 %	27,8 %	53,4 %	15,4 %	3,0 %	0,5 %

В област Разград българската етническа принадлежност не е най-многобройната. Към нея са се самоопределили 49 229 или 43,0 % от лицата, отговорили на доброволния въпрос.

Турската етническа принадлежност е най-многобройната в областта. Към 1.02.2011 г. - 57 261 или 50 % от всички лица, доброволно декларирали етническата си принадлежност, са се самоопределили като част от нея.

Ромският етнос е третият по численост в областта. Към 1.02.2011 г. той наброява 5 719 души с относителен дял от 5,0 %.

Лицата, които не се самоопределят са 1 564 или 1,4 % от отговорилите.

Таблица 1.16.1-13 Етническа структура на населението към 02.2011 г., община Цар Калоян

Община	Лица, отговорили на доброволния въпрос за етническа принадлежност	Етническа група				Не се самоопределят
		българска	турска	ромска	друга	
Цар Калоян	5 991	1 652	4 302	6	13	18

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Образователна структура на населението

Таблица 1.16.1-14 Население на 7 и повече навършени години по етническа принадлежност и образователна структура, община Цар Калоян

Етническа група	Общо	Степен на завършено образование				Никога не посещавали училище	Дете
		Висше	Средно	Основно	Начално и незавършено начално		
Българска	1603	220	624	540	212	7	-
Турска	4042	124	1081	1914	853	59	11
Ромска	5	-	-	-	3	-	-
Друга	13	6	7	-	-	-	-
Не се самоопределят	12	-	-	-	6	-	-

В община Цар Калоян най-голям е броят на хората с основно образование, следвани от жителите със средно образование. Хората, които никога не са посещавали училище са 66.

Таблица 1.16.1-15 Население на 7 и повече навършени години по етническа принадлежност и образователна структура, община Ветово

Етническа група	Общо	Степен на завършено образование				Незавършено образование	Никога не посещавали училище	Дете
		Висше	Средно	Основно	Начално			
Българска	3044	285	1287	1016	337	102	16	-
Турска	5699	239	1800	2473	771	308	105	3
Ромска	1547	4	78	554	578	240	86	7
Друга	327	29	114	129	-	-	3	-
Не се самоопределят	33	4	4	7	-	-	-	-

В община Ветово броят на висшистите е 561, от които 285 са от българска етническа принадлежност. Хората, които никога не са посещавали училище са 210.

1.16.1.2. Характеристика на структурата и тенденциите на трудовата заетост за селищата в района на резервата и двете общини.

В Таблица 1.16.1-16 е представена икономическата активност на населението на община Ветово по класове на дейност за 2011 г.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Таблица 1.16.1-16 Заети лица на 15-64 навършени години по класове икономически дейности, местоживееене и пол, община Ветово, 2011 г.

Класове икономическа дейност	Общо			В градовете			В селата		
	общо	мъже	жени	общо	мъже	жени	общо	мъже	жени
Селско, горско и рибно стопанство	331	256	75	205	150	55	126	106	20
Добивна промишленост	127	113	14	105	92	13	22	-	-
Преработваща промишленост	951	403	548	711	344	367	240	59	181
Производство и разпределение на ел. и топлинна енергия и газообразни горива	6	6	-	5	5	-	-	-	-
Доставяне на води: канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	31	-	-	19	-	-	12	-	-
Строителство	193	185	8	166	160	6	27	-	-
Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	336	151	185	260	116	144	76	35	41
Транспорт, складиране и пощи	240	214	26	190	169	21	50	45	5
Хотелиерство и ресторантьорство	56	19	37	44	14	30	12	5	7
Създаване и разпространение на информация, творчески продукти; далекосъобщения	21	14	7	12	8	4	9	6	3
Финансови и застрахователни дейности	17	6	11	16	6	-	-	-	-
Операции с недвижими имоти	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Професионални дейности и научни изследвания	9	5	4	8	5	3	-	-	-
Административни и спомагателни дейности	107	92	15	95	82	13	12	-	-
Държавно управление	361	138	223	288	96	192	73	42	31
Образование	223	37	186	181	34	147	42	3	39
Хуманно здравеопазване и социална работа	51	15	36	42	13	29	9	-	-
Култура, спорт и развлечения	18	10	8	14	9	5	4	-	-

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Класове икономическа дейност	Общо			В градовете			В селата		
	общо	мъже	жени	общо	мъже	жени	общо	мъже	жени
Други дейности	29	12	17	23	10	13	6	-	-
Дейности на домакинства като работодатели	5	-	-	5	-	-	-	-	-
Дейности на екстериториални организации и служби	4	4	-	-	-	-	3	3	-
Непосочена	7	4	3	6	4	-	-	-	-

Безработицата в община Цар Калоян е 27, 3 % и е най-висока за област Разград. Към 2011 г. по данни на НСИ общият брой на икономически активните лица (15-64 навършени години) е 2 629, от които заети са 1911 души. Заетите мъже са 1028 души, а броят на заетите жени е значително по-нисък – 883. Броят на безработните икономически активни лица е 718, от които 452 са мъже, а броят на безработните жени е почти двойно по-нисък – 266.

На следващата **Фигура 1.16.1-4** е представена графика на коефициентът на заетост и безработица и относителен дял на икономически неактивните лица по общини от областта, откъдето може да се види на кое място се нарежда община Цар Калоян.

Фигура 1.16.1-4 Коефициент на заетост и безработица и относителен дял на икономически неактивните лица по общини от област Разград

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Община Цар Калоян се развива предимно като селскостопански район. Над 26 % от приходите от продажби са от аграрния сектор и около 23,9 % от индустриалния. Водещи сектори са: хранително-вкусовия, обувния, шивашкия и приборостроенето. Общината попада към общините с ниска степен на индустриално развитие. Икономиката е предимно от селскостопанското производство, търговията и услугите на малкото на брой предприятия.

1.16.1.3. Основни дейности на населението, ангажирано в туристическото обслужване, земеделие, риболов, лов, животновъдство, културно-исторически паметници, народни занаяти и традиционни производства, и др.

Основните дейности на населението в общини Ветово и Цар Калоян, ангажирано в туристическото обслужване са съсредоточени върху развитие на еко-туризъм.

В миналото основен поминък на местното население е било скотовъдството, но то бива изместено от земеделието. Традиционни селскостопански производства са: отглеждането и добиването на зърнени храни, тютюн, слънчоглед, трайни насаждения и други. Характерни за района са лозарството и овощарството – основно се отглеждат ябълки, круши и сливи. Народни занаяти от този край са художествените занаяти, тъкачеството, дърводелство, коларо-железарство, сладкарство и др.

Информация по т. 1.16.1.3. е представена и в **Таблица 1.16.1-16.**

1.16.2. Селищна мрежа.

Община Ветово е разположена в Североизточна България, на 40 km от гр. Русе и 35 km от гр. Разград. Граничи с общините Русе, Цар Калоян, Иваново, Кубрат, Разград. Територията на община Ветово обхваща част от Дунавската хълмиста равнина. Заема Западната част от Лудогорието и западните склонове на разградските височини. Надморската височина на общината варира от 134 до 300 m. Заема площ от 352,5 km². Населените места са:

- гр. Ветово – общински център - 803,57 ha
- гр. Сеново - 441,99 ha
- гр. Глождево – 70,8 ha
- с. Смирненски – 422,2 ha
- с. Кривня - 35,67 ha
- с. Писанец - 110,3 ha

Общината принадлежи към област Русе, която има редица предимства като

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

туристически и транспортен център. Административният център на областта - град Русе е разположен на северната българска граница. Намира се на най-голямата транспортна магистрала в Европа – река Дунав и е на кръстопът на други важни транспортни коридори. Дунав мост е мащабна комуникационно-транспортна, железопътна и шосейна връзка със съседна Румъния и оттам с Европа и Азия. В близост до Русе е разположено летище Щръклево, което въпреки, че в момента не функционира, е приспособено за редовни вътрешни и международни карго и пътнически полети.

Община Цар Калоян е разположена в Североизточна България и заема част от област Разград. Община Цар Калоян граничи с шест общини – Разград, Ветово, Иваново, Две могили, Опака и Попово. Състои се от три населени места, от които един град – Цар Калоян и две села – Езерче и Костанденец. Административен център е град Цар Калоян. През административния център на общината преминава първокласният път Русе-Варна, който е най-пряката стратегическа връзка между р. Дунав и Черно море и съответно отстои на 27 km от гр. Разград и на 35 km от гр. Русе. Община Цар Калоян заема площ от 233,3 km² (в т.ч. обработваемата земя - 141 687 dka), което представлява 8,84 % от територията на област Разград. Надморската височина е 150-300 m. Град Цар Калоян е разположен върху равнинен терен с елементи на малки котловини, които са отворени на север. Населението представлява около 5 % от населението на областта. Гъстотата на населението е 27,1 жит./km².

Селищната мрежа може да се характеризира като сравнително добре балансирана и равномерно развита. В съответствие с общоевропейската политика за развитие на селските райони, подходящо би било да се насърчава предоставянето на услуги от селскостопански характер и разкритието на малки и средни предприятия, свързани със селскостопанско производство.

В прилежащите територии на резервата урбанизираните територии (населени места и селищни образувания) са три на брой, от които градовете са два – Цар Калоян и Ветово и едно село – Кривня.

Селищната мрежа се характеризира с равномерно разпределение на селищата в община Цар Калоян и неравномерност в община Ветово. Средната селищна гъстота на община Цар Калоян е 4,6 н.м./ 100 km², а на община Ветово – 4,0 н.м./ 100 km², което е под средното за страната – 4,8 н.м./ 100 km².

Архитектурно-художественото оформление на селищата се характеризира със

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

средна степен на благоустроеност и недобре поддържана техническа инфраструктура. Градоустройствените и кадастралните планове на населените места са от периода 1959-1990 г. Те са остарели и неактуални. Създаването на нов кадастър и нови планове за регулация и застрояване е неотложна необходимост.

1.16.3. Техническа инфраструктура, застроени площи и сгради.

Община Ветово се обслужва от I клас път – I -2 /Е-70/ Русе-Варна; II клас път – III – 2001 – Писанец-Ветово-Глоджево-Кубрат; III – 2003 – Осенец-Дряновец-Сеново-Глоджево; III – 2302 – Семерджиево-Ветово-Сеново-Разград и Общински IV-класна пътна мрежа.

Състоянието на III и IV-класната пътна мрежа е лошо. Ежегодното финансиране за ремонта ѝ е крайно недостатъчно. Настилките са изронени, отводнителните канавки и водостоци почти не функционират. Носещата способност на някои участъци от пътищата е недостатъчна. Изкърпването на настилката и запълването на появилите се дупки не дава желанния ефект. Необходимо е да се извърши преасфалтиране и подновяване на определени участъци, възстановяване на канавки и водостоци. В Таблица 1.16.3-1 по-долу са дадени основните дължини на пътищата от IV-класната пътна мрежа.

Таблица 1.16.3-1 Основни дължини на пътищата от IV-класната пътна мрежа

№	Път № от km....до km участък от km....до km...	Обща дължина
1	Път № IV - 20231 - Ветово - Смирненски - Тетово от km 41+100 - 48+800	7.700
2	Път № IV - 20231 - Церовец - Писанец от km 21+100 - 23+600	2.600
3	Път № IV - 49033 - Сеново - Кривня от km 13+400 - 16+900	3.500
4	Път № IV - 49037 - Кривня - сп. Кривня от km 0+000 - 3+700	3.700
5	Път № -IV- 23006 - Семерджиево - Бъзън - Русе от km 10+200 - 14+300	4.100
6	Път № IV - 20015 - Ветово - Цар Калоян от km 5+200 - 10+500	2.300
7	Път № -IV - 20011 /Русе - Разград/ - Писанец от km 0+00 - 2+800	2.800
ВСИЧКО ЗА ОБЩИНАТА		26.700

В Таблица 1.16.3-2 са представени данни за улиците в населените места от общината.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Таблица 1.16.3-2 Улици от населените места в общината

№	Населено място	Дължина на улични платна, %	За ремонт, %	Вид настилка		
				Трошено-каменна настилка, %	Асфалт, %	Черни пътища, %
1.	ВЕТОВО	63,5	83	19	76	5
2.	БЪЗЪН	17,4	79	2,5	95	2,5
3.	ГЛОДЖЕВО	48,3	85	6	90	4
4.	КРИВНЯ	11,5	87	10	85	5
5.	ПИСАНЕЦ	11,9	77	8	90	2
6.	СЕНОВО	35,1	87	3	95	2
7.	СМИРНЕНСКИ	23,7	85	25	60	15
ОБЩО		211.4				

Както се вижда от таблицата не всички улици в населените места са асфалтирани. Тротоарите са изградени частично. Улиците са в лошо състояние, изронени от преминаване на селскостопанска техника.

На територията на общината е развит автомобилният и жп транспорт.

Община Ветово има развит собствен транспорт от фирми: ЕТ “Чолак”, ЕТ ”Уонда”, ЕТ “Туран - Юксел Мехмедов”, ”Ветово Груптранс” ООД, “Геокомерс“ ООД, ЕТ “Мерай транс”, ЕТ “Кеми - Кямил Чобанов“.

През област Разград не преминават магистрали. Относителният дял на първокласните пътища спрямо Републиканска пътна мрежа на територията на областта е 11,2 % - път I-2 „Русе - Разград - Шумен“ чийто участък от km 37+300 до km 93+500 е на територията на областта. Делът на пътищата втори клас е 32,3 % - път II-23 „Русе - Кубрат - Исперих - Дулово“ от km 31+761 до km 94+200, път II-49 „Търговище - Разград - Кубрат - Тутракан“ от km 9+800 до km 89+000 и път II-51 „Дралфа - Чудомир - Лозница“ от km 75+000 до km 99+466. Пътищата трети клас представляват 56.5 % от пътната мрежа на областта.

Път I-2 „Русе - Разград - Шумен - Варна“, преминаващ през територията на област Разград, е основно направление от републиканската пътна мрежа за областта. Чрез връзката си с магистрала „Хемус“ той свързва част от Североизточен район, включително гр. Варна с Дунав мост и пристанището в гр. Русе. Пътят се характеризира с голяма интензивност на движението, особено през летния сезон, когато по същия преминава

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

основният поток от румънски туристи към Черноморието. В участъка от гр. Разград до гр. Русе пътят поема и част от товарния поток между Република Турция (при ГКПП Лесово) и Румъния при гр. Русе, което прави направлението още по-натоварено. Преобладаващата част от пътя е в добро състояние, но пропускателната способност на отделни участъци е затруднена от все по-нарастващия трафик на автомобили. В проекта на Дунавската стратегия на ЕС, която обхваща области и региони в поречието на реката се предвижда гл. път I-2 „Русе - Варна“ да се реконструира в четирилентов.

Път II-23 „Русе - Кубрат - Завет - Исперих - Дулово“ пресича Разградска област в посока „запад - изток“, като свързва областите Русе, Разград и Силистра. Той осигурява най-прекия и едновременно с това най-удобен достъп на цялата северна част на област Разград и в частност общините Кубрат, Завет и Исперих с гр. Русе и Дунав мост. Участъкът от гр. Исперих до гр. Дулово представлява единствената връзка на всички пътнико и товаро- потоци на област Разград с гр. Силистра, съответно с ферибота, осъществяващ връзка с Румъния, което го прави от особено значение за двете области. 72,4 % от дължината на пътя, преминаващ през област Разград е в добро състояние - това се дължи на изпълнената рехабилитация през периода 2005 – 2008 г.

Като цяло пътищата „трети клас“ са в най-незадоволително състояние – 45 % от настилките са в лошо състояние. Поради по-ниската им степен на значимост в сравнение с първокласната и второкласната пътна мрежа, средствата, отделяни за ремонт на третокласни пътища, са по-малко.

Територии за транспорт и инфраструктура в община Цар Калоян представляват 488 dka или 0,3 % спрямо общата площ.

Община Цар Калоян е разположена на територията, която се пресича от важна транспортна артерия Е-70 – първокласният път Русе – Варна. Този път е в добро състояние и се поддържа целогодишно.

Състоянието на пътната мрежа в общината не е добро. В най-тежко състояние са вътрешноселищните пътища.

Първокласни пътища: Е-70 Русе – Разград 17 km.

Четвъртокласни пътища: Цар Калоян- Ветово 8,2 km; Цар Калоян – Костанденец 7,6 km. В рамките на общината няма пътища от други категории.

Таблица 1.16.3-3 Класове пътища на територията на община Цар Калоян по обхват, дължина и вид настилка

Клас	Обхват	Дължина (km)	Вид настилка
I	Русе	17	Асфалт
IV - 200015	Цар Калоян	8,2	Асфалт
IV – 49023	Разклон Езерче	2	Асфалт
IV - 200012	Цар Калоян-Костанденец	7,6	Асфалт
IV - 20237	Костанденец - Севелик	7	Асфалт
IV	Костанденец – Захари Стояново	3	Асфалт
	Общо IV клас	65,80	

Обслужването на гражданите в общината се извършва от преминаващи автобуси по линията Разград – Русе. Отделно има постоянни линии от областния център към селищата Езерче и Цар Калоян.

Цар Калоян се обслужва от преминаващи автобуси по следните направления: Русе – Разград; Русе – Варна; Търговище, Ямбол, Омуртаг, Шумен и гр. Разград – Русе. Няма жп транспорт.

Железопътна мрежа

През Област Разград преминава железопътната линия Русе - Варна. Тя отстои на 5 km северно от Разград, в непосредствена близост до северната индустриална зона на града. Линията обслужва не само националните, но и международните потоци и е вторият съставен елемент на регионалния транспортен коридор Русе - Варна. Железопътната линия осъществява връзката между река Дунав и Черно море на българска територия. Линията е електрифицирана, но не е удвоена и обслужва областта посредством 3 гари (Просторно, Разград и Самуил) и 2 спирки. Железопътното отклонение от гара Самуил за Силистра обслужва общините Исперих и Самуил, така че три от седемте общински центрове се обслужват от железопътен транспорт.

Общата дължина на жп линията в областта е 92 km, което представлява около 2,22 % от цялата железопътна мрежа на страната. Двойни линии са 7 km, което е едва 0,72 % от удвоените линии за цялата страна и електрифицирани 49 km - 1,73 % от електрифицираните линии в страната.

На територията на община Цар Калоян няма железопътна гара. Най-близката жп гара е в гр. Ветово, на 8 km от гр. Цар Калоян.

На територията на област Разград няма летище и въздушен транспорт.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

До резерват „Бели Лом“ може да се стигне по два подхода: отклонение от път Е70 Русе - Разград - вляво по черен път през град Цар Калоян за Разград. Вторият подход за резервата е от с. Кривня, до което може да се стигне пак по път Е70 - Цар Калоян - Разград, където след с. Осенец вляво има отклонение за село Дряновец и град Сеново.

И двата подхода не са по изцяло асфалтирани пътища и последните участъци до границата на резервата са по черни пътища.

В границите на резервата няма сгради и застроени площи.

В прилежащата територия, на територията на ЗМ „Ломия“, има една сграда – хижа „Кривня“ с прилежащи към нея беседки, чешма и др.. Хижата е частна собственост.

Към момента, хижа „Кривня“ не е действаща. Хижата е електрифицирана. Отоплява се локално. Няма интернет и стационарен телефон.

Водоснабдяване и канализация

“ВиК”- Русе водоснабдява 7 населени места с общо население 16 606 жители. Към водоснабдителните системи има изградени 21 бр. водоизточници, в това число тръбни кладенци 12 бр., шахтови кладенци 5 бр., каптажи 2 бр., и дренажи 2 бр. Водоснабдителната система е изградена от 10 бр. помпени станции, 11 бр. напорни резервоара, 8 бр. черпателни резервоара, 1 бр НКР. Подаваната вода е 100 % помпажна.

Дължината на водопроводната мрежа 214 343 m, от които 231 381 m - вътрешна.

От всичките 231 km вътрешна водопроводна мрежа на населените места, 80 % е с изтекъл амортизационен срок, а над 75 % от мрежата е изградена от азбестоциментови тръби. Наред с многобройните аварии по старите водопроводни участъци много често аварират и сравнително нови улични водопроводи, поради ниско качество на вложените материали. Средногодишно по водопроводната мрежа се отстраняват 290 до 300 бр. аварии, от които с най-голям дял са на етернитови тръби - 62 %.

За измерване на подадената вода от ПС и пред населените места на всички обекти са монтирани водомери и разходомери. На всички водопроводни отклонения на потребителите, консумацията се измерва по изправни тарирани и пломбирани водомери.

На територията на община Ветово е изградена хидромелиоративна мрежа от водопроводи и помпени станции - за напояване .

Действителното състояние към този момент: каналите са затлачени с почва и растителност от всякакъв вид (храсти, дървета, трева), а каменната облицовка на много от тях е нарушена. Помпените станции, разположени по трасето на каналите, са изоставени,

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

порутени.

На територията на област Разград са учредени три Асоциации по „В и К“. Една е с участие на държавата и общините Разград, Цар Калоян, Лозница и общините Попово и Опака от област Търговище. Втората е между държавата и общините Исперих, Завет и Самуил. Първата е с обхват на обособената територия на „Водоснабдяване - Дунав“ ЕООД, Разград, втората - на обособената територия на „Водоснабдяване и канализация“ ООД, Исперих. Третата Асоциация В и К Кубрат е 100 % общинска собственост и с обхват на обособената територия на В и К „Меден кладенец“ ЕООД, Кубрат.

Съгласно регламентацията на Закона за водите, Държавата, представлявана от Областния управител на област Разград, в първата Асоциация получава 35 %, а общините разпределят останалите 65 %, съобразно броя на населението, както следва: Разград - 31,28 %, Попово - 19,24 %, Лозница - 5,79 %, Цар Калоян - 4,55 % и Опака - 4,14 %. Във втората Асоциация разпределението е следното: Държавата, представлявана от Областния управител на област Разград получава 35 %, община Исперих - 35,90 %, община Завет - 17,51 % и община Самуил - 11,59 %.

Водоснабдяването на населените места в общините Разград, Лозница и Цар Калоян се осъществява основно от водоснабдителна система „Дунав“ и от местни водоизточници. Населението, ползващо услугата водоснабдяване на територията на трите общини е 99,6 %. Потреблението на вода е 90 l/ж.д. Водопроводната мрежа в населените места, обслужвани от „Водоснабдяване-Дунав“ ЕООД, Разград, е напълно изградена, но амортизирана.

Основен проблем е остарялата водопроводна мрежа, което определя високия процент загуби на вода по нея – 72 %. Над 70 % от мрежата е изградена преди 1970 г. По-голямата част от нея, особено уличните водопроводи, са от етернитови тръби, които са физически и морално остарели.

Енергийни мрежи и системи

Енергийната инфраструктура на територията на община Ветово е добре развита и има капацитетни възможности да поеме големи натоварвания, което би стимулирало бъдещи мощности за икономическо развитие и трансгранично сътрудничество. Техническото състояние на използваните съоръжения е добро. Електроразпределителната мрежа се нуждае от доизграждане и реконструкция.

Електроразпределителната мрежа е в задоволително състояние. Над 50 % от

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

електропотреблението е за лични нужди, като в абсолютна стойност намалява.

Снабдяването на община Ветово - Фирма “Каолин“ с газ се осъществява от “Булгаргаз” ЕАД - София, с райони в гр. Вълчи дол.

Електроснабдяването на област Разград се осъществява посредством „Е. ОН България Мрежи“ АД, посредством 617 собствени и 457 общински и фирмени трафопоста, 3 собствени и 4 подстанции на НЕК ЕАД. Техническото състояние на електроразпределителните мрежи и съоръжения е добро.

На територията на област Разград газоснабдяването се осъществява от „Овергаз Север“ ЕАД. Компанията притежава лицензи за разпределение и обществено снабдяване с природен газ за всички общини на територията на областта.

Комуникационни мрежи

Всички селища на територията на общините Ветово и Цар Калоян са телефонизирани и радиофицирани. Далекосъобщителната мрежа обслужва населените места чрез изградени селищни телефонни мрежи от конвенционален тип и автоматични телефонни централи.

Достъп до интернет.

Освен традиционните телефонни връзки, общините Ветово и Цар Калоян имат достъп до интернет, но предимно по комутируеми линии, където качеството и скоростта не отговарят на съвременните изисквания.

Мобилни услуги

Развитието на съвременните телекомуникации е насочено към разширяване на честотната лента и на обхвата на предоставяните услуги, към все по-пълна конвергенция на съществуващите мрежи и услуги, към използването на технологии, задоволяващи потребностите по обем, качество и ефективно изграждане и управление на мрежите от операторите.

На територията на общините Ветово и Цар Калоян са изградени клетки на мобилните оператори, покритие има за 100 % от жителите на общините.

1.16.4. Селско стопанство.

1.16.4.1. Описание на земеделските земи в прилежащата територия по вид на площите, заети с обработваеми земеделски земи, горска растителност, естествени ливади и пасища

Земеделските земи, по смисъла на Закона за собствеността и ползването на

зеделски земи /ЗСПЗЗ/ са тези, които са предназначени за земеделско производство и не се намират в границите на населени места, не са включени в горския фонд; не са застроени със сгради на: промишлени или други стопански предприятия, почивни и/или здравни заведения, религиозни общности или други обществени организации, нито представляват дворове или складови помещения към такива сгради; не са заети от открити мини и кариери, от енергийни, напоителни, транспортни или други съоръжения за общо ползване, нито представляват прилежащи части към такива съоръжения.

В този смисъл след влизане в сила на Закона за собствеността и ползването на земеделските земи /ЗСПЗЗ/ през 1992 г. на община Ветово са възстановени 2716,347 dka земеделски земи и 4350,155 dka пасища и мери.

В обработваемите площи са включени ниви, лозя, овощни градини, изоставени и ерозирали ниви и др. територии.

Горският фонд на община Ветово е 45 938,524 dka. Разпределението на горския фонд по населени места е показано в **Таблица 1.16.4-1.**

Таблица 1.16.4-1 Разпределение на горския фонд по населени места

№	Населени места	Общо
Площ, dka		
1.	гр. Ветово	4682, 137
2.	гр. Глоджево	17 238, 195
3.	с. Кривня	6595, 861
4.	с. Писанец	5985, 413
5.	гр. Сеново	10232, 551
6.	с. Смирненски	1204, 367
Общо:		45938, 524

Стопанският потенциал на община Ветово в периода 2008-2012 г. нараства убедително, като произведената продукция бележи ръст от 32 %.

Преобладаващият дял от обработваемите земеделски земи се заема от зърнените и маслодайните култури. По данни на ОС „Земеделие“ за 2014г. лидерското място в растениевъдните площи се споделя между пшеницата (74 500 dka) и слънчогледа (57 810 dka), като размерът на общите декари със слънчоглед бележи ръст от 27 % през 2014 г. спрямо 2007 г. Царевицата е трета по заета площ култура, която за 2014 г. възлиза на 17 790 dka, бележейки ръст от 14 % спрямо 2007 г.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Таблица 1.16.4 -2 Обработваема площ по отглеждани култури, община Ветово

Обработваема площ	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Пшеница	79430	76000	78100	69100	70000	67850	78240	74500
Царевица	15600	17600	12200	15600	14400	18014	16330	17790
Слънчоглед	45620	60700	60900	48500	44300	73110	63300	57810
Ечемик	19440	21200	22100	22500	20100	18520	14300	13800

Общата площ на обработваемата земя е 221 601 dka, което представлява близо 63 % от общата територия на общината (352 515 dka).

Таблица 1.16.4 -3 Обработваема земеделска земя, община Ветово

Показатели по НТП	Площ (dka)
Ниви	185166
Трайни насаждения	3820
Естествени ливади, мери и пасища	16409
Гори	85888
Всичко земеделска земя	221601

Общата територия на землището на община Цар Калоян е 161 196 dka и се разпределя както следва:

Земеделски територии - 113 899 dka или 70,6 % спрямо общата площ.

Горски територии - 40 713 dka или 25,2 % спрямо общата площ.

Населени места и други урбанизирани територии - 5 410 dka или 3,3 % спрямо общата площ.

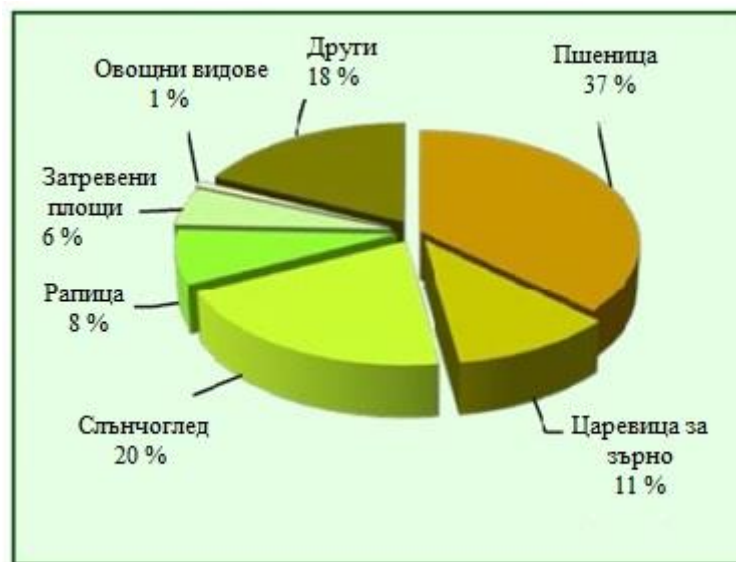
Водни течения и водни площи 686 dka или 0,4 % спрямо общата площ.

Територии за добив на полезни изкопаеми и депа за отпадъци 234 - dka или 0,1 % спрямо общата площ.

На **Фигура 1.16.4-1** е представено разпределението на ИЗП по култури за община Цар Калоян.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Фигура 1.16.4-1 Разпределение на ИЗП по култури – община Цар Калоян

Пшеницата в община Цар Калоян заема 37 % от ИЗП и 63 % от зърнено-житните култури, царевичата на зърно – 11 % от ИЗП и 19 % от зърнено-житните. Лещата заема 49 % от площта на зърнено-бобовите култури. Слънчогледът е 64 % от площите на техническите култури и 20 % от ИЗП, а рапицата – 25 % от техническите и 8 % от ИЗП, 3 % от площите на страната, които са заети с тютюн, са разпределени в 939 земеделски стопанства от област Разград.

По данни от КВС, в границите на ЗМ „Ломия“ попадат 57 имота. 35 от тях са определени по вид територия като такава за „селско стопанство“. Разпределени по начин на трайно ползване, тези 35 са както следва: „храсти“ – 1 имот; „дере“ – 2 имота; „дере, овраг, яма“ – 2 имота; „Друга територия заета от селско стопанство“ – 7 имота; „Използвана естествена ливада“ – 14 имота; „пасище, мера“ – 7 имота; „полски път“ – 1 имот и „рибарник“ – 1 имот.

Пълна информация за номерата, площите и вида собственост на имотите, включени в границите на ЗМ „Ломия“ е представена в **Приложение № 1.17.1-1**.

Карта на фондовата и административна принадлежност на ЗМ „Ломия“ е представена в **Приложение № 1.0-1 (карта № 2)**.

1.16.4.2. Други селскостопански дейности практикувани в прилежащите територии

За разлика от растениевъдството, през последните години животновъдството в община Ветово претърпява раздробяване на животновъдните стопанства, рязко

намаляване броя на животните, затруднено ветеринарно обслужване, липса на пазари с ясна и прогнозна ценова политика и механизми за взаимноизгодно договаряне на цените, което води до ниска изкупна цена на продукцията, а оттук се намалява нейното качество и конкурентноспособност.

Стимулирайки развитието на животновъдството, се създават предпоставки за повишаването на добива на оборска тор, която от своя страна е в полза на количеството и качеството на растениевъдната продукция, т.е. двата отрасли в общината могат да играят самоподдържаща функция един за друг.

Таблица 1.16.4-4 Вид и среден брой отглеждани животни, община Ветово

Вид животни	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Коня	200	210	215	190	250	250	250
Говеда	980	1020	1020	1100	1605	1646	1664
Овце	2900	3100	3400	3000	3500	7234	7964
Кози	390	350	350	300	360	400	758
Свине	300	300	300	300	365	591	607
Кучета	380	380	380	380	380	400	400
Птици	9500	10000	10000	11000	10000	10000	11000
Пчелни семейства	2750	3200	3200	6000	6000	5300	5500

Както се вижда от таблицата животновъдството е с ограничен обхват на развитие - доминират птиците (11 000 бр.), следвани от овце (7964 бр.), като техният брой се е увеличил 2,7 пъти спрямо 2007 г., говеда (1664 бр.), кози (758 бр.) и свине (607 бр.).

Пчеларството също е традиционен подотрасъл на животновъдството с потенциал за развитие на територията на община Ветово. Динамиката в броя на пчелните семейства не следва категоричен възход. Въпреки това той трябва да се насочва, тъй като може да бъде алтернативен източник на доходи.

В община Цар Калоян животновъдството е втори по значение отрасъл след растениевъдството. Въпреки това неговото развитие е противоречиво. След 2007 г. броят на говедата намалява, което продължава до 2011 г, следва нарастване, което почти достига показателите от 2007 г. Същата е и тенденцията при кравите. През периода 2007-2014 г. броят на биволите нараства почти двойно, като е създадена ферма за тяхното отглеждане в гр. Цар Калоян.

За същия период 2007-2011 г. е регистрирано намаление с 11 % в броя на свинете.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Броят на овцете също варира, но показва тенденция към намаляване. Броят на отглежданите кози се намалява драстично, почти двойно за периода 2007-2011 г.

Намалението на отглеждания едър и дребен рогат добитък се дължи на неблагоприятното влияние на демографските фактори в общината.

За същият период 2007-2011 г. се наблюдава ръст от 10 % в отглежданите пчелни семейства в резултат на подпомагането на пчеларите по Националната програма за пчеларство.

В границите на ЗМ „Ломия“ не се развива животновъдство, вкл. пчеларство.

1.16.4.3. Да се нанасе в картата на горските насаждения в подходящ мащаб сегашното ползване на земеделските земи по вид на площите

В границите на резерват „Бели Лом“ няма територии, със сегашно ползване „земеделски земи“. По вид, територията е изцяло – „горско стопанство“.

В прилежащите на резервата територии (ЗМ „Ломия“) има земи с вид територия по КВС – „селско стопанство“. Информация за тези имоти, както и за фондовата и административна принадлежност на ЗМ „Ломия“, е представена в **Приложение № 1.17.1-1**.

Информацията е илюстрирана на карта, представена в **Приложение № 1.0-1 (карта № 2)**.

1.16.5. Горско стопанство.

1.16.5.1. Информация за състоянието на горите

➤ **Оценка на естественото възобновяване**

Естественото възобновяване протича нормално. Наличният подраст е разновъзрастен, в сравнително добро състояние. Той се е настанил в осветлените участъци и в преобладаващата част повтаря основния видов състав на насаждението.

В преобладаващите насаждения е формиран втори етаж и неравномерна пълнота от 0,1 до 0,4. Това прави насажденията устойчиви и гарантира тяхната дълговечност.

Не се наблюдават нежелани сукцесии.

Храстовата растителност е слабо представена (не повече от 0,5 %), за сметка на почвопокровни - папрат, мъх, тревни видове достигащи на петна до 30-40 %.

➤ **Санитарно състояние на горите – болести, снеговали, ветровали, суховършия и предвиждани/прилагани мерки**

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма „Околна среда 2007-2013 г.“

План за управление на резерват „Бели Лом“

Установените по време на таксацията повреди, са отразени в таксационните описания (**Приложение № 1.13-2**). Повредите по дървесни видове, по вид на повредите и очакваните загуби са дадени в **Таблицы № 1.16.5-1 и № 1.16.5-2**. Общо от различни повреди са засегнати 295.0 ha (38.5% от общата залесена площ на резервата) в това число най-засегнат е церът – 277.9 ha – което представлява 85.7 % от общата площ по дървесни видове на засегнатите с повреда насаждения.

Таблица № 1.16.5-1 *Разпределение на залесената площ по видове насаждения и степени на повреда*

Видове насаждения	Неповр.	I	II	III	общо	Ср. степ	
ha							
Цер (<i>Quercus cerris</i>)	102.8	209.7	-	-	312.5	1	0.7
в.т.ч. Насаждения - Чисти	29.2	150.3	-	-	179.5	1	0.8
в.т.ч. Насаждения-Смес.Широколистни	72.4	59.4	-	-	131.8	1	0.5
в.т.ч. Култури-Чисти	1.2	-	-	-	1.2	-	-
Габър (<i>Carpinus betulus</i>)	2.8	-	-	-	2.8	-	-
в.т.ч. Насаждения - Чисти	2.8	-	-	-	2.8	-	-
Акация (<i>Robinia pseudoacacia</i>)	0.9	4.5	-	0.5	5.9	1	1.0
в.т.ч. Насаждения - Чисти	0.5	-	-	-	0.5	-	-
в.т.ч. Култури - Чисти	-	-	-	0.5	0.5	3	3.0
в.т.ч. Култури -Смес. широколистни	0.4	4.5	-	-	4.9	1	0.9
Келяв габър (<i>Carpinus orientalis</i>)	13.1	-	-	-	13.1	-	-
в.т.ч. Насаждения - Чисти	13.1	-	-	-	13.1	-	-
Гледичия (<i>Gleditsia triacanthos</i>)	-	3.8	-	-	3.8	1	1.0
в.т.ч. Насаждения - Чисти	-	0.4	-	-	0.4	1	1.0
в.т.ч. Култури-Чисти	-	3.4	-	-	3.4	1	1.0
Клен (<i>Acer campestre</i>)	0.5	-	-	-	0.5	-	-
в.т.ч. Насаждения - Чисти	0.5	-	-	-	0.5	-	-

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

План за управление на резерват „Бели Лом“

Видове насаждения	Неповр.	I	II	III	общо	Ср. степ
ha						
Сребролистна липа (<i>Tilia tomentosa</i>)	373.3	-	-	-	373.3	-
в.т.ч. Насаждения - Чисти	80.5	-	-	-	80.5	-
в.т.ч. Насаждения - Смес. Широколистни	292.8	-	-	-	292.8	-
Планински ясен (<i>Fraxinus excelsior</i>)	8.7	-	-	-	8.7	-
в.т.ч. Насаждения- Смес. Широколистни	8.7	-	-	-	8.7	-
без преобладание	45.5	-	-	-	45.5	-
в.т.ч. Насаждения - Смес. Широколистни	45.5	-	-	-	45.5	-
всичко	547.6	218.0	-	0.5	766.1	-
в.т.ч. Насаждения- Чисти	126.6	150.7	-	-	277.3	1
в.т.ч. Насаждения - Смес. Широколистни	419.4	59.4	-	-	478.8	-
в.т.ч. Култури- Чисти	1.2	3.4	-	0.5	5.1	1
в.т.ч. Култури - Смес. Широколистни	0.4	4.5	-	-	4.9	1

Таблица № 1.16.5-2 Преглед на повредите по дървесен вид

Видове повреди и дървесни видове	Засегнати гори		Запас m ³	Очаквани загуби	
	ha	%		m ³	%
суховършия	295.0	38.5	50560	12200	24.1
в.т.ч. Благуи (<i>Quercus frainetto</i>)	3.6	37.9	560	187	33.4
в.т.ч. Цер (<i>Quercus cerris</i>)	277.9	85.7	47370	11518	24.3
в.т.ч. Габър (<i>Carpinus betulus</i>)	6.5	37.6	1730	173	10.0
в.т.ч. Акация (<i>Robinia pseudoacacia</i>)	3.2	80.0	330	187	56.7
в.т.ч. Гледичия (<i>Gleditsia trianthos</i>)	3.8	100.0	570	135	23.7
всичко	295.0	38.5	50560	12200	24.1
в.т.ч. Благуи (<i>Quercus frainetto</i>)	3.6	37.9	560	187	33.4
в.т.ч. Цер (<i>Quercus cerris</i>)	277.9	85.7	47370	11518	24.3
в.т.ч. Габър (<i>Carpinus betulus</i>)	6.5	37.6	1730	173	10.0
в.т.ч. Акация (<i>Robinia pseudoacacia</i>)	3.2	80.0	330	187	56.7
в.т.ч. Гледичия (<i>Gleditsia trianthos</i>)	3.8	100.0	570	135	23.7

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма „Околна среда 2007-2013 г.“

Забележка: Процентът на засегнатите гори е нисък при локални повреди и висок при масови повреди. Очакваните загуби са изчислени при положение, че не настъпи подобрение. Процентът им е висок, когато повредите са тежки.

Поради наличие на две или повече вида повреди за едно и също насаждение площта в **Таблица № 1.16.5-2** е по-голяма от отчетената в **таблица № 1.16.5-1**.

Списък на повредите по подотдели и дървесни видове, както и описание на повредите, са представени в **Приложение № 1.13-1**.

Резултатите от проведените наблюдения показват, че при голяма част от церовите и гледичиевите насаждения се наблюдава процес на съхнене, който се развива динамично, дължащо се на бързо развитие на раковите заболявания от гъбите Хипоксилон медитеранеум и Диплодня мутила върху физиологически отслабналите дървета, вследствие на силното засушаване в района.

Предвид сегашното състояние на горите в резервата, не се налага прилагането на мерки или санитарни дейности и мероприятия. Няма условия за развитие на болести, патогени, каламитети и др.. Протичащите процеси са в рамките на допустимото за такъв тип гори.

➤ **Наличие и участие на неместни дървесни видове**

Наличие на неместни дървесни видове, основно акация (*Robinia pseudoacacia*), се наблюдава главно по границата на резервата със защитена местност „Ломия“.

Подробна информация за наличието/участието на неместни дървесни видове е представена в таксационните описания за резервата – **Приложение № 1.13-2**.

➤ **Наличие на девствени и вековни гори, стари и хралупати дървета**

Средната възраст на дървесната растителност в резервата е 70-80 години.

В границите на резервата няма девствени и вековни гори. Възможно е наличието на отделни дървета (дъб) (*Quercus spp.*), с възраст над 100 години.

В резервата има стари и хралупати дървета, основно дъбове и по-конкретно благун (*Quercus frainetto*), които са на възраст над 70-80 години.

➤ **Горски пожари, гасене, възстановяване, противопожарни мероприятия**

Всички мероприятия за защита на горските територии от пожари на Р „Бели Лом“ за горскостопанските планове 2011-2012 г. за ДГС „Разград“, и 2013-2014 г. за ДГС „Сеслав“ гр. Кубрат са планирани съгласно чл.136 от новият Закон за горите от 08.03.2011 г. (влязъл в сила от 09.04.2011 г), Наредба № 6 от 5.02.2004 г. (ДВ бр.7 от 2004 г.) и Наредба № 8 от 11.05.2012 г. (ДВ бр.38 от 2012 г.) за условията и реда за защита на горските територии от пожари.

На територията на резерват „Бели Лом“ няма нанесени щети в следствие на пожари за изминалия ревизионен период.

Горите в Р „Бели Лом“ са обособени в два противопожарни блока, съответно в I- ви ГСУ „Цар Калоян“ за територията от ДГС „Разград“; и I- ви ГСУ „Кривня“ за територията от ДГС „Сеслав“ - гр. Кубрат, за които са планирани необходимите противопожарни мероприятия по участъци.

Всички предвидени мероприятия в горскостопанските планове на двете ДГС, върху част от територията на които е заделен Р „Бели Лом“ трябва да се проведат през първите 2 - 3 години от влизане в сила на ГСП.

Горите в Р „Бели Лом“ са отнесени към III и IV клас на пожарна опасност.

Към III клас със средна пожарна опасност са отнесени предимно издънкови насаждения на сухи месторастения и широколистни култури на сухи и свежи месторастения от бадем, орех и акация, както и намиращите се в съседство голи площи.

Към IV клас с ниска пожарна опасност са отнесени основно издънкови и семенни насаждения на свежи месторастения, както и намиращите се в съседство голи площи.

Възможните източници, от които би могла да възникне пожарна опасност за горските комплекси в района на Р „Бели Лом“, са разположените в близост населени места, шосета и пътища, биваците на туристи, пастири, горски работници и др.

Подробна информация за състоянието на горите е представена в **Приложение № 1.13-1.**

Подробна информация за пожари, противопожарни мероприятия и други е представена в **Приложение № 1.16.10-1.**

В Приложение № 1.0-1 (карта № 15) е представена карта на противопожарните мероприятия в обхвата на резервата.

1.16.5.2. Осъществени мерки по опазване и охрана на горскодървесната растителност през миналите периоди

До 1940 г. година Южна Добруджа, на чиято територия се намират горите на резерват „Бели Лом“ е била в пределите на Румъния. През 1937 г. са били устроени само някои части на тези гори, като границите на всички горски комплекси са били измерени и нанесени върху Румънските кадастрални карти.

При първото цялостно устройство на горите в района, за картна основа са били използвани топографски карти в М 1:10000. За около 80 % от територията на стопанството (ДГС „Разград“) топографските карти са били репродукции от топографски карти в М 1:5000, а останалите - от М 1:25000.

Третото по ред цялостно устройство е извършено през 1991-1992 г. За картна основа са били използвани топографски карти в М 1:10000, получени по фотомеханичен път от М 1:5000, покриващи цялата територия на горското стопанство. Четвъртото по ред лесоустройство е проведено през 2001-2002 г. През 2011-2012 г. е извършено петото по ред лесоустройство за ДГС „Разград“, но площта на резервата не е устроена.

В първоначалната си форма природен резерват „Бели Лом“ (ДГС „Разград“ и ДГС „Сеслав“-Кубрат) е създаден на основание чл. 16 и чл. 22 от Закона за защита на природата (ЗЗП), със Заповед № 393 от 12.05.1980 година на КОПС с обща площ 773 ha. Общата площ на резервата през 1980 г. при обявяването му е принадлежаща изцяло на територията на ДЛС „Разград“ и е разпределена по следния начин: Липов стопански клас – 47 % от общата площ; Превръщателен стопански клас - 39.4 %; за Реконструкция - 9.0 %; Акациев - 2.3 %; Тополов - 0.3 % и Голини - 2.0 %.

Във връзка със Заповед № 1060 МГГП за привеждане на границите на горските стопанства с тези на селищните системи, с Протокол от 28.08.1984 год. на ДЛ Кубрат са предадени отделите: 80;82 до 85; 81 част- подотдели: а-д, 1, 2; с обща площ 359,2 ha. През същата година, в ДЛ „Кубрат“ се извършва ново лесоустройство, при което предадените отдели получават нова номерация както следва: отдел 82 става 260 отдел с площ 64,9 ha; отдел 83 става 259 отдел с площ 61,4 ha; отдел 84 става 262 отдел с площ 72,1 ha; отдел 85 става 263 отдел с площ 58,6 ha; отдел 81 част става 261 част с площ 38,5 ha; отдел 80 става 258 отдел с площ 75,2 ha. Общата площ 370,7 ha- съгласно извършеното лесоустройство за ДЛ „Кубрат“ от 1984 г.

По този начин територията на резервата става част от землище на гр. Цар Калоян, община Цар Калоян, област Разград, ДГС Разград - по ЛУП – 1991 г. - площ **416,0 ha**. По ЛУП – 2002 г. – площта не е включена в горския фонд (не е устроено); част от землище с.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма „Околна среда 2007-2013 г.“

План за управление на резерват „Бели Лом“

Кривня, община Ветово, област Русе, ДЛ -Кубрат по ЛУП – 1995 г., площ - **371,0 ha**. По задание за лесоустройство, площта не е устроена през 2004 г. Природният резерват „Бели Лом“ е заведен в държавния регистър на защитените природни територии под държавен регистрационен номер 32. Целта на създаването на природен резерват „Бели Лом“ е да се запазят характерни за Лудогорието горски екосистеми с присъщия им растителен и животински генетичен фонд и редки видове.

Със заповед № 764/19.08.1987 г. на Председателя на КОПС при МС е обявена буферна зона около резервата „Бели Лом“ с обща площ 278,3 ha, в това число 239,0 ha горскостопанска територия и 39,3 ha на селскостопанска територия.

Със заповед № РД - 520/12.07.2007 г. на Министъра на околната среда и водите буферната зона на резерват „Бели Лом“ се прекатегоризира в защитена местност „Ломия“.

Със заповед № РД - 564/12.07.2007 г. на Министъра на околната среда и водите площта на природен резерват „Бели Лом“ се актуализира от 773 ha на 775,5406 ha

Към 31.12.2011 г. резерват „Бели Лом“ е с обща площ 7 755,406 dka и попада в териториалния обхват на дейност на териториалните поделения на „Северноцентрално държавно предприятие ДП - гр. Габрово, както следва:

ТП Държавно горско стопанство „Разград“ - гр. Разград: с площ 4 051,463 dka горски територии, съгласно Скица № Ф00961/26.06.2006 г. на имот № 000333 в землището на гр. Цар Калоян с ЕКАТТЕ 77308, община Цар Калоян, област Разград издадена от Общинска служба по земеделие и гори - гр. Цар Калоян, изпратено копие от РИОСВ - гр. Русе с писмо изх.№ 186/18.01.2007 г.;

ТП Държавно горско стопанство „Сеслав“ - гр. Кубрат: с площ 3 703,943 dka горски територии, съгласно Скица № Ф01313/19.01,2007 г. на имот № 000004 е землището на с. Кривия с ЕКАТТЕ 39832, община Ветово, област Русе, изработена от „Строител“ ООД - гр. Русе, изпратено копие от РИОСВ - гр. Русе с писмо изх.№ 186/18.01.2007 г.

От създаването през 1980 г. до 1998 г. (приемането на 33Т) територията на резервата е била стопанисвана и охранявана от ДГС „Разград“ и ДГС „Сеслав“-Кубрат. Управлението и контролните функции са се осъществявали от МОСВ и ДАГ (сега ИАГ към МЗХ), съответно техните регионални поделения – РИОСВ-Русе и РДГ Русе. След 1998г. всички функции се поемат от МОСВ и РИОСВ-Русе.

Подобна информация за осъществените мерки по опазване и охрана на горскодървестната растителност през миналите периоди е представена **Приложение №**

1.13-1 .

1.16.6. Лов, риболов, събиране на природни продукти.

1.16.6.1 Места и райони, които в момента се използват за лов и риболов извън границите на резервата и бившата буферна зона и констатиранни нарушения на забраните (вид, брой, горещи точки), неправилно прилагане на лесоустройствени проекти, браконьерство. Брой и динамика на популациите на дивеча по видове в района.

Територията на общините Ветово и Цар Калоян и в частност Р “Бели Лом”, от биологична гледна точка се характеризира с голямо разнообразие на лечебни растения. Това се обуславя от биогеографското разположение и климатичните особености на района. Една част от наличните билкови ресурси се използват за лични нужди от местното население. За някои от населените места от двете общини билкосъбирането е един от основните поминъци и основен източник на доходи.

Най-голямо разпространение намират представителите на сем. *Asteraceae*, *Lamiaceae*, *Fabaceae*, *Rosaceae*, *Ranunculaceae* и др. Преобладават лечебни растения, характерни за равнинни и хълмисти райони, крайречни местообитания.

На територията виреят много тревисти лечебни растения като бял равнец (*Achilea millefolium*), вълча ябълка (*Aristolochia clematitis*), обикновен пелин (*Artemisia absinthium*) и др.

На територията на североизточна България се намират националните запаси от: бабини зъби (*Tribulus terrestris*), зимзелен (*Vinca major*), седефче (*Ruta graveolens*), мъхнат лопен (*Verbascum phlomoides*), горски слез (*Malva sylvestris*) и блян (*Hyoscyamus sp.*).

По информация от регистрите на РИОСВ-Русе, към 2013 г. функционират 135 билкозаготвителни пункта, от които 32 в Област Русе, 62 бр. в област Разград и 41 на територията на област Силистра. Справката от годишните отчети показва, че предмет на стопанска дейност са обикновена коприва (*Urtica dioica*) – корени, листа; липа (*Tilia sp.*) – цвят, листа; бяз (*Sambucus sp.*) – цвят, плод; глухарче (*Taraxacum sp.*), мащерка (*Thymus sp.*), шипка (*Rosa canina*) – плод и някои др.

Собствениците на пунктовете разполагат с разрешителни, издадени от съответните общини и горски стопанства, количествата на билките не превишават тези, записани в общинските документи. Водена е надлежно документацията за изкупените, реализирани и обработени лечебни растения.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Към 2013 г. в пунктовете се събират сезонните билки мащерка (*Thymus sp.*), липа (*Tilia sp.*) - цвят и коприва (*Urtica dioica*) - листа и корени, не са установени количества гъби или горски плодове.

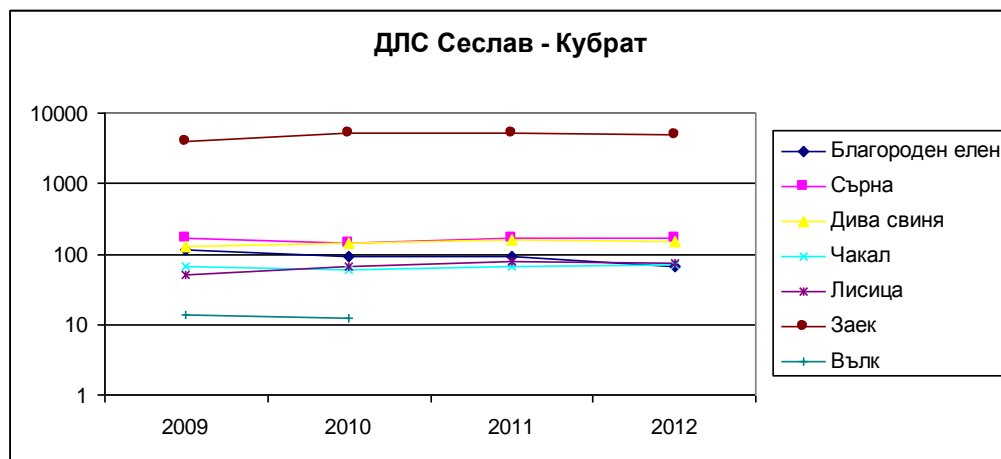
Констатира се много слаб интерес към видовете лечебни растения, поставени под специален режим на опазване и ползване.

Няма налична статистическа информация за събиране на природни продукти/лечебни растения в границата на резерват “Бели Лом”.

Районите, които понастоящем се използват за лов са разпределени на териториите на три Държавни ловни стопанства, в които се ловува относително по-интензивно. Това са ДЛС Разград - землището на гр. Цар Калоян, ДЛС Дунав (гр. Русе) - землищата на с. Ветово и с. Сваленик и ДЛС Сеслав (гр. Кубрат) - землищата около, с. Кривня и с. Сеново.

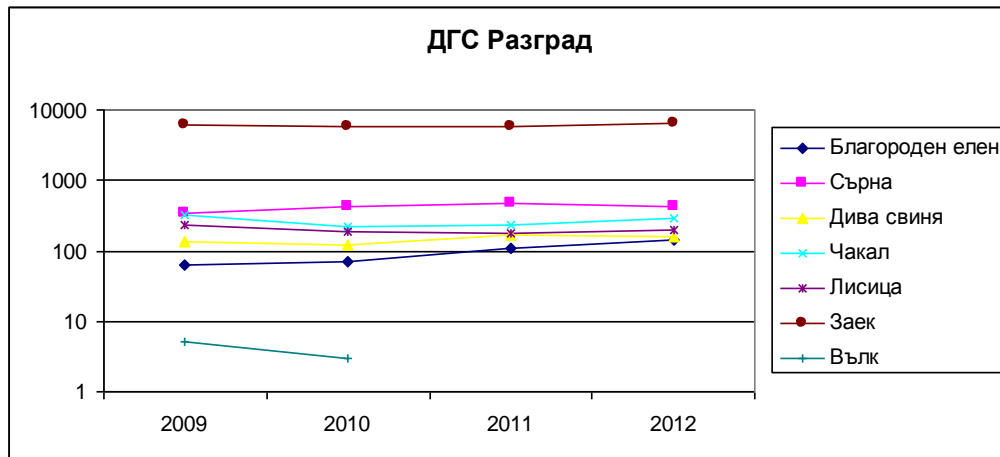
В близост до резерват “Бели Лом” няма обособени места за лов и риболов.

Броят и динамиката на популациите на дивеча по видове е анализиран за периода 2009 -2012 г на териториите на три Държавни ловни стопанства ДЛС Разград - землището на гр. Цар Калоян, ДЛС Дунав (гр. Русе) - землищата на гр. Ветово и с. Сваленик и ДЛС Сеслав (гр. Кубрат) (фигура № 1.16.6-1 - а, б и в).

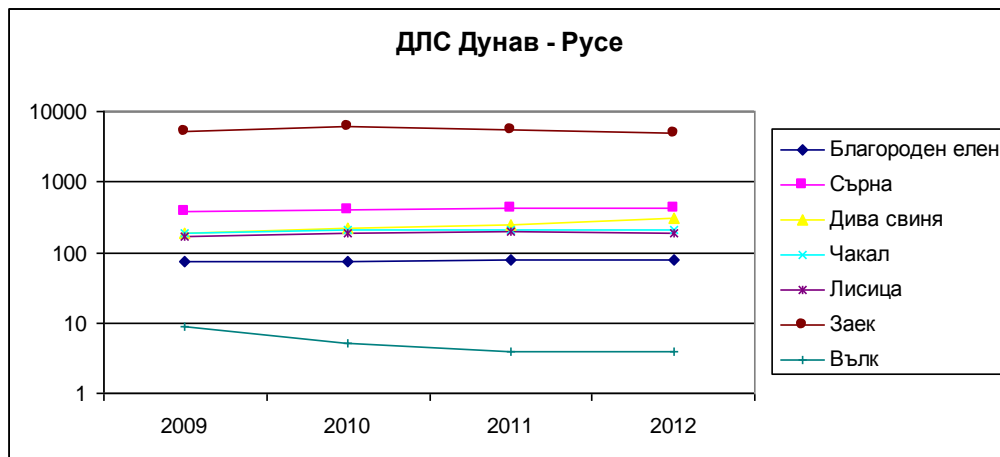

Фигура 1.16.6-1 а Брой и динамиката на популациите на дивеча за периода 2009 – 2012 г. по видове на територията на ДЛС Сеслав (Кубрат), ДЛС Разград и ДЛС Дунав (Русе)

Фигура 1.16.6-1 б Брой и динамиката на популациите на дивеча за периода 2009 – 2012 г. по видове на територията на ДЛС Сеслав (Кубрат), ДЛС Разград и ДЛС Дунав (Русе)

Фигура 1.16.6-1 в Брой и динамиката на популациите на дивеча за периода 2009 – 2012 г. по видове на територията на ДЛС Сеслав (Кубрат), ДЛС Разград и ДЛС Дунав (Русе)

Обща тенденция за всички ловни видове бозайници е относителна стабилност по отношение на пролетните запасите с лека тенденция към повишение на числеността. За 2012 г. най-многочислен е дивият заек вариращ от 4975 в ДЛС Сеслав до 6365 ДЛС Дунав, следван от сърната която се движи в много широки граници - от 170 индивида установени за ДЛС Сеслав до около средно 417 индивида за ДЛС Дунав и ДЛС Разград.

Относително многобройни, но стабилни са популациите на чакала и лисицата на територията и на трите ловни стопанства.

Числеността на вълка не може да се прогнозира. За 2012 г. той е бил установен само на територията на ДЛС Дунав (4 индивида).

Трите Държавни ловни стопанства в които се **ловува** относително по-интензивно са ДЛС Разград - землището на гр. Цар Калоян, ДЛС Дунав (гр. Русе) - землищата на с. Ветово и с. Сваленик и ДЛС Сеслав (гр. Кубрат) - землищата около с. Кривня и с. Сеново. **Пролетният запас на основните ловни видове бозайници в района около Резервата за 2013 г. на териториите на с. Кривня и с. Сеново - ДЛС Сеслав (гр. Кубрат) г. е представено в Таблица 1.16.6-1.** От данните може да се направи изводът: - див заек (*Lepus europaeus*) практически не се ползва; ползването на лисицата (*Vulpes vulpes*) и чакала (*Canis aureus*) почти достига запасите. При останалите ловни видове - благороден елен (*Cervus elaphus*), сърна (*Carpeolus carpeolus*) и дива свиня (*Sus scrofa*) ползването е практически е на половина от броя установен при пролетните таксации.

Таблица 1.16.6-1 Пролетен запас и ползване на основни видове ловни бозайници на териториите на с. Кривня и с. Сеново - ДЛС Сеслав (гр. Кубрат) за 2013 г.

2013 г.	Кривня		Сеново	
Вид	пролетен запас	ползване	пролетен запас	ползване
благороден елен (<i>Cervus elaphus</i>)	6	3	12	6
сърна (<i>Carpeolus carpeolus</i>)	18	11	18	7
дива свиня (<i>Sus scrofa</i>)	6	3	9	4
чакал (<i>Canis aureus</i>)	18	5	25	22
лисица (<i>Vulpes vulpes</i>)	14	8	22	19
заек (<i>Lepus europaeus</i>)	200	-	290	-

По-важни представители обект на лов, които обитават постоянно или временно района на резерват „Бели Лом“ и имат пряко или косвено значение за ловното стопанство са:

Благороден елен (*Cervus elaphus*) - на територията на резервата не е установен.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Числеността на благородния елен в последните години може да се счита за стабилизирана. Числеността му през пролетта на 2012 г. на територията на ДЛС Кубрат, Разград и Русе е била 290 индивида. За сравнение през 2009 г. е била 251 индивида, т.е. налице е увеличение с 13,5 %.

Сърна (*Carpeolus carpeolus*) - на територията на резервата е разпространена повсеместно с неравномерна гъстота. Положителна тенденция е относително повишаване на нейната численост.

Числеността на сърната през пролетта на 2012 г. на територията на ДЛС Кубрат, Разград и Русе е била 1004 индивида. За сравнение през 2009 г. е била 882 индивида, т.е. налице е увеличение с 12,2 %.

Дива свиня (*Sus scrofa*) - Разпространена е повсеместно с неравномерна гъстота. Числеността на дивата свиня е ниска. Наблюдава силна миграция при този ловен вид, която е резултат от присъствие на хора в горите.

Пролетният запас на вида на териториите на сдруженията от Кубрат, Разград и Русе през 2012 г. е индивида 621, което е с 30.5 % (432 бр.) повече спрямо пролетния запас през 2009 г.

Вълк (*Canis lupus*) — обитава повсеместно територията на резервата и защитена местност. Според данните от таксацията на територията на ДЛС Кубрат, Разград и Русе за 2012г. неговата численост възлиза на едва 4 индивида, докато през 2009 г. тя е била общо 28 броя. През последните 5 години не са убивани вълци в зоната. През 2006 г. е убит един вълк. В зоната се ловува интензивно и потенциална заплаха за семейните групи съществува, но към момента няма сигурни данни за това.

Лисица (*Vulpes vulpes*) — обитава повсеместно територията на резервата с тенденция към намаление. Според данните от таксацията на вида на териториите на сдруженията от Кубрат, Разград и Русе за 2012 нейната численост възлиза на 464 индивида. За сравнение през 2009 г. е била 685 индивида, т.е. налице е спад на числеността 32,3 %.

Див заек (*Lepus europaeus*) — обитава предимно по-големи открити площи в разкъсаните горски масиви и крайнината на гората. Повсеместно разпространение с незначителна гъстота, но през последните 1-2 години числеността макар и малко се повишава. Според таксацията за 2012 г. неговата численост на териториите на сдруженията от Кубрат, Разград и Русе числеността му е неустановена поради липса на

пълни данни, докато през 2009 г. неговата численост възлиза на 15250 броя.

Чакал (*Canis aureus*) - според данните от таксацията на вида на териториите на сдруженията от Кубрат, Разград и Русе за 2012 г. неговата численост възлиза на 572 индивида. По данни за проведеното пролетно преброяване за 2009 г. на територията на горните стопанства неговата обща численост е била 569 индивида. Тези данни показват стабилизиране на числеността на популацията.

ТП ДЛС „Дунав“ се намира в Североизточна България, като заема северната част на Русенска област с граници на север – р. Дунав, на изток ГС „Тутракан“ и ДЛС „Сеслав“, на юг ГС „Разград“, на запад ГС „Бяла“. Обхваща териториите на общините Русе, Иваново, Сливо Поле и част от община Ветово.

Ловната площ възлиза на 5 627 ha, разделена на четири ловностопански района. Ловува се благороден елен (*Cervus elaphus*), сърна (*Carpeolus carpeolus*), дива свиня (*Sus scrofa*), фазан (*Phasianus colchicus*) и яребица (*Perdix perdix*).

Възможен е трофеен отстрел: благороден елен (*Cervus elaphus*) /тегло на трофея 10- 14 kg/, сърна (*Carpeolus carpeolus*) /400- 600 g/, дива свиня (*Sus scrofa*) /дължина на глигите до 24 cm/. На територията на стопанството са добити най-големите за страната трофеи от благороден елен през последните три години.

Своите гости ДЛС „Дунав“ посреща в ловните си домове „Батаклията“, „О-в Батин“ и ловна хижа „Николово“.

ТП ДЛС „Сеслав“ – гр. Кубрат е разположено в Североизточна България, на територията на Разградска и Русенска област. Образувано е от сливането на бившите горски стопанства „Кубрат“ и „Исперих“ и ловно стопанство „Сеслав“.

ДЛС „Сеслав“ е създадено през 1948г. През годините е претърпяло няколко преобразувания. През 1963 г. на територията на стопанството е създадена първата фазанария за фермерно производство на монголски фазан (*Phasianus colchicus mongolicus*). На базата на съществуващата фазанария през 1973 г. е създадено дребнодивечово ловно стопанство „Сеслав“. По-късно стопанството претърпява няколко преобразувания и разширяване на територията си. В този си вид съществува до 1990 г., когато се обединява с горско стопанство „Кубрат“ като запазва и разширява ловностопанската дейност. От началото на осемдесетте години на миналия век стопанството започва да организира международен ловен туризъм, а по-късно и организиран ловен туризъм.

Площта на държавните ловностопански райони е 8 754 ha, обособени в четири

ловностопански района: „Остър меч“, „Чатал Кулак“, „Кара козу“ и „Побит камък“. Те са разположени върху равнинно-хълмист терен. Преобладават широколистните гори, обособени в два големи комплекса.

Успешно се ловува благороден елен (*Cervus elaphus*), дива свиня (*Sus scrofa*), сърна (*Capreolus capreolus*), фазан (*Phasianus colchicus*), заек (*Lepus europaeus*), вълк (*Canis lupus*), лисица (*Vulpes vulpes*) и чакал (*Canis aureus*).

Стопанството предлага отлични условия за групов лов на фазани с неограничен отстрел, чрез търсене с куче и групов лов на дива свиня (*Sus scrofa*).

Най-големият трофей от благороден елен (*Cervus elaphus*), добит в района на стопанството, е с тегло 13,6 kg и оценка по СІС 238 t, от сърндак – 539 g и оценка по СІС 148 t, от глиган – 32 cm.

На територията на стопанството функционира единствената в страната фазанария за производство на монголски (*Phasianus colchicus mongolicus*) и корейски фазан (*Phasianus colchicus torquatus*) с капацитет за производство на 30 000 еднодневни фазанчета на сезон.

За посрещане и настаняване на клиентите-ловци, стопанството разполага с две ловни бази – категория „ловен дом“.

В района на дейност на „Ловно-рибарско дружество Филип Тотю“ – гр. Русе се включват 39 съседно принадлежащи ловностопански района с обща площ 143 813.2 ha. От административна гледна точка района на дейност на сдружението изцяло обхваща територията на община Иваново и по-голямата част от общини Русе, Сливо поле и Ветово. Територията на сдружението е в границите на РДГ Русе и изцяло в района на дейност на ДЛС Дунав - Русе и частично на ДЛС Сеслав – Кубрат

Съгласно таксацията на дивеча през пролетта на 2013 г. в **Таблица 1.16.6-2** са представени данни за видовете от териториалния обхват на РДГ-Русе.

Таблица 1.16.6-2 Пролетно таксиране на дивеча в РДГ-Русе

РДГ	Вид дивеч												
	Едър дивеч									Дребен дивеч			
	Бл. елен	Ел. лопатар	Сърна	Дива свиня	Дива коза	Глухар	Муфлон	Тиб. як	Зубър	Заек	Фазан	Яребица	Кеклик
Русе	2234	295	1671	1260	-	-	52	-	31	2171	694	293	-

Относно благородния елен (*Cervus elaphus*) тенденцията спрямо предходните години е за увеличаване на запасите. Запасът като цяло е под допустимия за страната. Половото съотношение на този вид дивеч в държавните ловностопански райони е 1:1,5 в полза на женските екземпляри. Необходимо е да се предприеме правилно и целесъобразно стопанисване на този вид, а именно привеждане на популацията към нормална или близка до нея възрастова структура и полово съотношение.

Увеличаването на запаса на елен лопатар (*Dama dama*) се дължи на включената численост от елен лопатар на ДЛС „Воден Ирихисар“. Половото съотношение на този вид дивеч в държавните ловни стопанства е 1:1,4 в полза на женските екземпляри.

Според съобщение на Басейнова Дирекция за управление на водите с център Плевен от 23.05.2014 г., съгласно чл. 62а, ал. 1 от Закона за водите в гр. Сеново има рибарник (1 рибовъден басейн) в поземлен имот № 063001, местност „Ливадите“, средната дълбочина е 130 см, общата залята площ е 15, 600 dka, а завирният обем -19 500 m³ (при максимално напълване).

Местността около с. Писанец разполага с богати на улов гори, многобройни езера и рибарници, предлагащи отлични условия за лов и риболов. Тук има водоем, който е зарибен с различни видове риба.

В района на резерват „Бели Лом“ и ЗМ „Ломия“ не е установено неправилно прилагане на лесоустройствени проекти.

1.16.6.2 Данни за нарушения в резервата

Сравнителна характеристика между 2012 и 2013 г. за района на РДГ-Русе показва, че през 2012 г. са съставени 1 111 бр. АУАН (Акт за установяване на административно нарушение), през 2013 г. тази бройка е намалена до 878. Запазва се същата тенденция на намаляване броя на актовете за първото тримесечие на 2014 г., спрямо 2013 г. като това е показател, който сочи, че нарушенията са по-малко. От актовете от 2012 г.:1064 са по Закона за горите, 43 бр. са по Закона за лова и опазване на дивеча, 2 бр. по Закона за рибарството и аквакултурите и 2 бр. по други закони.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма „Околна среда 2007-2013 г.“

За периода от 01.01.2012 г. до 31.12.2012 г. за района на дейност на РДГ - Русе са отнети: Едра строителна дървесина - 60 пл.м³; Средна строителна дървесина - 24 пл. м³; Дребна строителна дървесина - 10 пл.м³; Дърва за горене - 1044 пр. м³; Фасонирана дървесина /греди/ - 1 пл. м³; Недървесни горски продукти- 40kg; Дивечово месо и риба - 183 kg; МПС- 26 бр.; Каруци - 88 бр.; Моторни триони - 24 бр.; Бравди - 8 бр.; Незаконно притежавано оръжие - 2 бр.; Законно притежавано оръжие - 8 бр.; Боеприпаси - 239 бр.; Вѐдици - 2 бр.; Инструменти - 14 бр.; Други- 48 бр.

За цялата 2013 г. в териториалния обхват на РДГ - Русе са съставени - 878 бр. АУАН, в т.ч: По Закона за горите - 850 бр.; По ЗЛОД - 24 бр.; По ЗЛР- 3 бр.; По други закони - 1 бр.

За ДГТ са съставени - 832 бр.; За ОГТ - 30 бр.; За гори на физически и юридически лица - 16 бр.

За периода от 01.01.2013 г. до 31.12.2013 г. за района на дейност на РДГ са отнети: Едра строителна дървесина - 6 пл. м³; Средна строителна дървесина - 13 пл. м³; Дребна строителна дървесина - 22 пл. м³; Дърва за горене - 859 пр. м³; Недървесни горски продукти - 2580 kg; МПС - 14 бр.; Каруци- 64 бр.; Моторни триони - 20 бр.; Бравди- 2 бр.; Боеприпаси - 11 бр.; Инструменти - 23 бр.; Други - 32 бр. Съставените през 2013 г. с 233 бр. по-малко актове за административни нарушения в сравнение със същия период на 2012 г. се дължат на осъществената по-добра превенция на нарушенията от страна на РДГ.

Официални документи от съответните ДГС за нарушения на територията на резервата не са представени.

Не са констатирани нарушения на забраните, няма съставени актове за браконьерство на дивеч на територията на резервата.

1.16.7. Туризм, рекреация, спорт

1.16.7.1. Регионални и Общински стратегии, програми и планове за развитие на туризма.

Развитието на туризма в община Ветово и региона е един от приоритетите, заложен в Общинския план за развитие 2006-2015 г.

Цел № 4.2 от Общинския план за развитие на община Ветово е *Разработване на туристически маршрути, развитие на културно-исторически, селски, екотуризъм и селскостопански туризъм*. Постигането на тази цел се уповава на съхранение на

историческото наследство за бъдещите поколения, опазване на биологичното разнообразие в защитените обекти, стимулиране развитието на селскостопанския туризъм и стимулиране развитието на селски туризъм.

В Областната Стратегия за развитие на област Русе за периода 2005-2015 г. като Мярка № 5 е заложено: *Ефективно използване на река Дунав като ресурс за развитие на круизен туризъм, водни спортове, рибовъдство и риболов.*

В Областна Стратегия за развитие на област Русе за периода 2014-2020 г. Приоритет 1.2 към Стратегическа Цел 1 е: *Опазване и развитие потенциала на природните дадености и културно-историческото наследство в областта за насърчаване и укрепване на туристическия сектор в нея.*

Съгласно *Програма за развитие на туризма* на община Цар Калоян от ноември, 2013г. основните стратегически цели за развитие на туризма са:

- Подобряване инфраструктурата, обслужваща туризма на територията на общината;
- Ремонт и текуща поддръжка на местните пътища, свързващи туристическите забележителности на общината с транспортните центрове;
- Поддръжка и реставрация на паметниците на културата и другите обекти на историческото ни наследство;
- Изграждане на информационен център за маркетинг, реклама и обслужване на туристите с цел повишаване на интереса и подобряване информираността за съществуващия туристически потенциал на общината;
- Изготвяне на проекти за финансиране от програмите за развитие на селските райони с оглед на изграждане на туристически обекти, туристически пътеки и други;
- Улесняване достъпа до културно-историческите обекти и природни забележителности, както и благоустрояването на прилежащите им райони.
- Разумно използване на природната среда при създаване на условия за отдих и развлечение на жителите и гостите на общината, съчетано с опазване на околната среда и съхраняване на биоразнообразието.
- Насърчаване развитието на малкия и среден бизнес и разкриване на нови работни места в сферата на туризма.
- Създаване на общ туристически продукт в партньорство с други общини.

1.16.7.2. Списък на туристически маршрути

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

На територията на резервата са маркирани две пътеки за посетители, по които е разрешено преминаването на хора. Те са регламентирани със Заповед № РД – 377/29.03.2005 г. на Министъра на околната среда и водите:

- м. „Исток чешма” - хижа „Кривня”, пътеката е маркирана и съвпада с посоката изток-запад;
- м. „Исток чешма” - м. „Кривненски път”, пътеката е маркирана и съвпада приблизително с посоката север - юг.

Двете пътеки се съединяват почти в средата на резервата. Втората е удобна за посетителите от страната на град Цар Калоян, а първата - за тези от страната на с. Кривня.

Пътеките са почистени от саморасла растителност, обезпаразитени са и са обособени четири места за отдых. Поставени са кошчета за отпадъци, дървени маси и пейки. Обособени са два навеса по двете пътеки - местността „Исток чешма” - хижа „Кривня” и местността „Исток чешма” - местността „Кривненски път”. Няма наличие на хижи. Няма опасни участъци.

Потоъкът от посетители към резервата не е голям и е основно през летния сезон, както и за еднократни посещения от ученици и природолюбители. Няма достоверни статистически данни, свързани с брой посетители, насочени към резервата. Използват се обявените със заповед на министъра на околната среда и водите пътеки за посетители.

В района (в границата на ЗМ „Ломия“) се намира хижа „Кривня“, която към момента не работи. В района около резервата няма други хижи, къщи за гости, хотели, почивни бази и необходимата инфраструктура за развитие на туризъм.

1.16.7.3. Местоположение на туристическите маршрути

Карта на пътеките за посетители е представена в **Приложение № 1.0-1 (карта № 1)**.

1.16.8. По-значими дейности и занаяти в района.

В миналото основен поминък на местното население в района на резервата (землището на с. Кривня, община Ветово и община Цар Калоян) е скотовъдството. В края на XVII век започва интензивно изсичане на горите, поради бързото нарастване броя на населението и в края на XIX век обработваемата земя заема огромни площи. В последствие обликът на района се променя като започва развитието на занаятите и търговията. Днес основният поминък на населението в прилежащите територии е

селскостопанското производство. Преобладаващи култури са пшеница, царевица и слънчоглед.

1.16.9. Информираност на обществеността за резервата и отношението към него.

1.16.9.1. Ниво на информираност на обществеността за резервата и отношението на местното население към него

В процеса на изготвяне на плана за управление, в с. Кривня и гр. Цар Калоян бяха проведени анкети с местни жители в района на резервата. Целта беше да се установи отношението им по отношение на резервата и тяхната информираност за него.

Отговорите показват, че повечето от анкетираните местни жители знаят, че на територията на общини Ветово и Цар Калоян има защитена територия, но част от тях не са наясно с нейната категория и статут, както и ограниченията, която тя налага.

Голяма част от анкетираните местни жители са посещавали резервата.

За подобряване на информираността преди общественото обсъждане е необходимо да се проведе информационна кампания за повишаване на информираността на местното население, което да доведе до тяхното включване в изготвянето на ПУ (чрез участие в общественото обсъждане).

1.16.9.2. Образователни проекти и програми, производство и разпространението на информационни и рекламни материали за резервата, работа с медии

В процеса на изготвяне на ПУ бе поискана информация от МОСВ, РИОСВ-Русе, кметство с. Кривня, община Цар Калоян и др. институции и организации относно издавани публикации, пътеводители, книги и др. материали за резервата, които са известни до сега, вкл. къде и кой ги е разпространявал.

Съгласно получената информация, събрана във връзка с изготвянето на ПУ и направеното проучване, подобни материали не са издавани и не ни бяха предоставени.

Не са правени образователни програми, свързани с резервата и популяризирането му. Както и мероприятия и инициативи и програми за еко образование, свързани с него. Няма местна НПО, която има отношение към резервата. В рамките на проект № DIR - 5113325-6-96 “Дейности по устойчиво управление на поддържан резерват “Сребърна” и резерват “Бели Лом”, одобрен за финансиране по Оперативна програма „Околна среда 2007-2013 г.”, финансиран от Европейския съюз чрез Оперативна програма „Околна среда

2007-2013” по приоритетна ос 3 „Опазване и възстановяване на биологичното разнообразие” са предвидени и се изпълняват дейности популяризиращи резервата. Продължителността на проекта е 33 месеца. Краят на проекта е 31.03.2015 г.

1.16.9.3. Публикации, пътеводители, книги и др. материали за резервата

Публикациите, свързани с района на резервата и прилежащите му територии са представени **Приложение № 1.6-2**.

Не са известни издавани пътеводители и книги за резервата.

1.16.10. Превенция и борба с пожарите.

На територията на резерват „Бели Лом” няма нанесени щети в следствие на пожари за изминалия ревизионен период.

Горите в Р ”Бели Лом” са обособени в два противопожарни блока, съответно в I- ви ГСУ ”Цар Калоян” за територията от ДГС ”Разград”; и I- ви ГСУ ”Кривня” за територията от ДГС ”Сеслав” - гр. Кубрат, за които са планирани необходимите противопожарни мероприятия по участъци.

Горите в Р ”Бели Лом” са отнесени към III и IV клас на пожарна опасност.

Към III клас със средна пожарна опасност са отнесени предимно издънкови насаждения на сухи месторастения и широколистни култури на сухи и свежи месторастения от бадем, орех и акация, както и намиращите се в съседство голи площи.

Към IV клас с ниска пожарна опасност са отнесени основно издънкови и семенни насаждения на свежи месторастения, както и намиращите се в съседство голи площи.

Възможните източници, от които би могла да възникне пожарна опасност за горските комплекси в района на Р ”Бели Лом”, са разположените в близост населени места, шосета и пътища, биваците на туристи, пастири, горски работници и др.

Подробна информация за пожари, противопожарни мероприятия и други е представена в **Приложение № 1.16.10-1**.

Изготвен е аварийен план в случаи на природни стихии и антропогенно причинени екологични катастрофи, които засягат резервата и неговия водосбор, вкл. р. Бели Лом, като неразделна част от Плана за управление (**Приложение № 1.16.10-1**).

Класифицирана е степента на пожарна опасност на горите и безлесната зона.

Съставена е карта на противопожарни мероприятия (**Приложение № 1.0-1, карта № 15**).

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма ”Околна среда 2007-2013 г.”

1.17. НАСТОЯЩО ПОЛЗВАНЕ НА ПРИЛЕЖАЩИТЕ ТЕРИТОРИИ.

Да се вземат предвид площите от бившата буферна зона-сега защитена местност “Ломия”. В случай, че в т. 1.16 е представена подробна информация относно околните селища, които оказват социално-икономически, културни и екологични въздействия върху резервата, тук не е необходимо да се представя информация.

1.17.1. Граници, разположение, собственост, административна и фондова принадлежност на защитената местност.

Защитена местност “Ломия” е бившата буферна зона на резерват “Бели Лом”. Прекатегоризирана е в защитена местност през 2007 г.. Попада на територията на две области: Русе и Разград, съответно в землищата на село Кривня, община Ветово и град Цар Калоян, община Цар Калоян. ЗМ попада и на територията на Регионална инспекция по околната среда и водите (РИОСВ) Русе, РДГ Русе.

Съгласно Заповед № 764 от 19.08.1987 г., за обявяване на ЗМ, тя обхваща следните територии:

1. Горски фонд с обща площ 239 ха, както следва:

а/ на ГС-Русе – по лесоустройствен проект от 1978 г. отдели: 122-д, 4; 127-д, 3, 4; 130 – а, б, в, г, д, е, ж, 1, 2, с площ 62,2 ха.

б/ на ГС-Разград – по лесоустройствен проект от 1974 г. отдели: 89-а, б, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7; 93; 94-б, в, г, 3, 4; парково пасище VIII (част 15 ха), с площ 111 ха.

в/ на ГС-Кубрат – по лесоустройствен проект от 1982 г., отдели 257-б (част 2 ха), г (част 7,1 ха), е (част 4,7 ха; 261Е; 264-Н,О, с площ 27,4 ха.

г/ гори от АПК „Димитър Благоев“ – Русе, по лесоустройствен проект от 1987 г., отдел 16-а,1,2 с площ 38,4 ха.

2. Селскостопански фонд с обща площ 39,3 ха, както следва:

а/ на АПК-Сеново, земл. на с. Кривня, кадастрални номера – 66, 67, 68, 69, 70, 74, 79, 88, 89, 90, 91, с площ 27, 2 ха

б/ на АПК – Ветово, кадастрални номера 172, 173, 174, 175, 177, 178, 179, 180 с площ 12,1 ха.

В Приложение № 1.17.1-1 е представен списък с координатите на граничните точки на включените в ЗМ имоти.

По данни от КВС, в границите на ЗМ има следните видове собственост: държавна публична, държавна частна, общинска публична, общинска частна, частна, стопанисвано

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

от общината и обществени организации.

Имотите, включени в ЗМ имат начин на трайно ползване, както следва: храсти; вътрешна река; голина; горска ливада; дере; дере, овраг, яма; друга територия заета от селско стопанство; дървопроизводителна горска площ; залесена горска територия; използвана естествена ливада; пасище, мера; полски път; поляна; резерват; рибарник.

Подробна информация за фондовата и административната принадлежност на ЗМ е представена в **Приложение № 1.17.1-1** и **Приложение 1.0-1 (карта № 2)**. Приложение № **1.17.1-1** съдържа информация за вида територия, начина на трайно ползване, вида собственост, площ и др. на имотите, включени в обхвата на ЗМ „Ломия“.

1.17.2. Горскостопански дейности и функции на горите в прилежащата на резервата защитена местност.

Горските територии са стопанисвани като гори с основно дървопроизводителни и средообразуващи функции, т.е. както всички останали без всякакви ограничения. С Протокол от 25 март, 1986 год. се предлагат следните граници за обособяване на буферна зона около резерват „Бели Лом“ с цел запазване на резервата от влиянието на антропогенните фактори:

На запад: От граничния стълб между отдел 16 и отдел 17 на ДГС Русе тръгва по границата между подотдел 89-б; и Парковото пасище, продължава по съществуващия път , който срещу подотдел 94-г; се прокарва изкуствено по билото и се включва отново по съществуващия път до граничния стълб с отдел 93.

На юг: По границата на отдел 93 с блока на АПК, след което минава по границата на резервата.

На изток: На 300 m от границата на резервата, през горските насаждения на отдел 257 на ДГС Кубрат, до блока на АПК Сеново, продължава по границата на резервата, минава между подотдел „е“ и „к“ на отдел 261 на ДГС „Кубрат“ и пак продължава по границата на резервата до хижата на село Кривня. От нея по права линия на север стига до река Бели Лом, продължава по левия бряг на реката , пресича отдел 264 „о“, минава по границата на подотдел „н“ и го пресича срещу граничния стълб на отдел 130 и отдел 131.

На север: По естествената граница между отдели 130 и 131, продължава по границата между отдели 130 с 129, 127, 122 и стига на запад до границата между 16 и отдел 17 на ДГС Русе.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма „Околна среда 2007-2013 г.“

През 2011-2012 год. е извършено петото по ред лесоустройство за ДГС „Разград“ от фирма СИЛВА консулт ООД, гр. София, и част от площта на защитена местност „Ломия“ е устроена като следните отдели и подотдели: 75 а-0,8 ha; 75-б-0,4 ha; 78-в-0,8 ha; 78-б-0,7 ha; 109-1-1,7 ha; 109-3-1,5 ha; 109-4-5,3 ha; 109-5-0,2 ha; 109-6-0,6 ha; 109-7-5,4 ha; 109-8-0,7 ha; 109-9-2,4 ha; 109-б-4,6 ha; 109 в-10,3 ha; 109 г-0,6 ha; 109 д-0,8 ha; 109-и-2,1 ha; 109-10-0,4; 110-б-1,8 ha; 110-в-0,8 ha; 110-г-6,9 ha; 110-д-0,7 ha; 111- а-20,3 ha; 111-б-12,4 ha; 111-в-7,1 ha; 111-г-0,9 ha; 111-д-6,0 ha; 111-е-18,6 ha; с обща площ 114,8 ha. Тези подотдели са в землището на град Цар Калоян, община Цар Калоян, област Разград. В номенклатурата е означено като 1 землище. Територията принадлежи към горскостопански участък Цар Калоян, ДГС Разград.

През 2011-2012 год. е извършено лесоустройство за ДГС „Дунав“ – Русе от фирма Пролес инженеринг ООД, гр. София, и част от площта на защитена местност „Ломия“ е устроена като следните отдели и подотдели: 122-ж-12,0 ha; 122-5-0,3 ha; 127-е-1,8 ha; 127-з-0,8 ha; 127-3-2,7 ha; 129-е-0,5 ha; 130-а-6,2 ha; 130-б-9,3 ha; 130-в-1,2 ha; 130-г-10,0 ha; 130-д-9,6 ha; 130-1-4,1 ha; 130-2-2,7 ha; 268 -д- 13,8 ha; 268-е-10,1 ha; 268-ж-2,6 ha; 268-5-2,1 ha; 268-6-8,8 ha; с обща площ 98,6 ha. Тези подотдели са в землището на град Ветово, община Ветово, област Русе. В номенклатурата е означено като 2 землище. Територията принадлежи към 2 горскостопански участък Ветово, ДГС „Дунав“–Русе.

През 2013-2014 год. е извършено лесоустройство за ДГС „Сеслав“ гр. Кубрат от фирма КиТ ООД- гр. София, и част от площта на защитена местност „Ломия“ е устроена като следните отдели и подотдели: 257 а-2,3 ha; 261-в-4,7 ha; 264-у-4,2 ha; 264-в1-1,7 ha; с обща площ 12,9 ha. Тези подотдели са в землището на село Кривня, община Ветово, област Русе. В номенклатурата е означено като 3 землище. Територията принадлежи към 1 горскостопански участък Кривня, ДГС „Сеслав“- гр. Кубрат.

Защитена местност „Ломия“ попада в териториалния обхват на дейност на „Северноцентрално държавно предприятие ДП - гр. Габрово.

От създаването през 1987 г. до 1998 г. (приемането на ЗЗТ) територията на буферната зона на резерват „Бели Лом“ (сега защитена местност „Ломия“ е била стопанисвана и охранявана от ДГС „Разград“; ДГС „Сеслав“-Кубрат и ДДС „Дунав“- гр. Русе. Управлението и контролните функции са се осъществявали от МОСВ и ДАГ (сега ИАГ към МЗХ), съответно техните регионални поделения – РИОСВ Русе и РДГ Русе. След 1998г. всички функции се поемат от МОСВ и РИОСВ-Русе.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма „Околна среда 2007-2013 г.“

Предвидени мероприятия в защитената местност „Ломия“

В горите на ЗМ “Ломия” са предвидени следните видове сечи: възобновителни - съобразно възприетите турнуси по стопански класове и изсичане на подлеса за 2,1 ха без материален добив.

При планиране на възобновителните и отгледните сечи са имани в предвид Наредбата за устройство на горите и земите от горския фонд и ловностопанските райони в Република България и Наредба № 8 за видовете сечи в горите на Република България от 05.08.2011 год. на Министерството на земеделието и храните, обн. в ДВ бр. 64 от 19.08.2011 год. и всички приложения към Наредбата.

Размерът на годишното ползване от възобновителни сечи е определено по състоянието на насажденията и представлява сбор на предвидената за отсичане маса от насажденията достигнали целевия среден диаметър, като се контролира по формулните методи, залегнали в Наредбата за устройство на горите и земите от горския фонд и ловностопанските райони в Република България.

В издънковите зрели насаждения са планирани постепенни сечи, като отделните фази са съобразени с наличието и състоянието на естествен или изкуствен подраст. Заедно с извеждането на възобновителната сеч се предвижда за площ 2,1 ха изсичане на наличния подлес – без материален добив. Планираното изсичане на подлеса от нежелани дървесни и храстови видове да се извеждат най-малко двукратно за целия ревизионен период.

При сортиментиране на добивите от възобновителни сечи, са отчетени и добивите от насажденията от бившия стопански клас за реконструкция, които са с влошена сортиментна структура.

Възобновителна сеч е предвидена да се води в насаждения с обща площ 64,6 ха, разпределена по вид на възобновителната сеч и стопански класове.

А.Краткосрочно-постепенна сеч планирана е на 56,1 ха

Осеменителната фаза на постепенната сеч е предвидена с интензивност от 20 до 30% от запаса на насажденията с пълнота 0,7-1,0. В тези насаждения не са започнали възобновителните процеси или наличното възобновяване е слабо и целта на извеждането и е създаването на подходящи условия за развитието им. Сечта е планирана в следните подотдели: № 110-б; 111-а, б, г, е; на обща площ 54,0 ха.

Постепенна окончателна сеч на е предвидена за подотдел: № 109-и; с площ 2,1 ха.

При нужда едновременно с извеждането на постепенните сечи са планирани още:

- отглеждане на подраста;

- изсичане на ненужен подлес (келяв габър и други);(110 б;111 а,е;109 и)-за тези подотдели площта е отчетена към графа постепенна сеч, която е водеща. Изсичане на келявия габър (*Carpinus orientalis*) е на обща площ 70,1 ha, в това число за 68,0 ha е едновременно с провеждането на възобновителната сеч.

- изсичане на храсти;

Тези мероприятия са много важни за правилното развитие на естествените възобновителни процеси.

Постепенната сеч е предвидена да се изведе в следните (условни) стопански класове:

- церов високобонитетен за превръщане на площ 35,4 ha;

- церов за превръщане на площ 20,7 ha;

Б. Гола сеч. Гола сеч е планирана в условия акациев стопански клас - гола сеч за акацията на обща площ 8,5 ha в следните подотдели: №№ 75-б; 78-а; 109-г; 110-д; 111-д. В следствие на засушавания съхне акацията (*Robinia pseudoacacia*), особено в насаждения с възраст над 20 години. В акациеви насаждения, които са получени след “втора ротация”, трябва да се извърши мероприятие “разкъсване на корените” след гола сеч. Целта е стимулиране издънковата способност на корените. Същото трябва да се извършва не по-рано от месец и половина преди започване на вегетацията.

При извършването на всички видове възобновителни сечи е необходимо да се обръща особено внимание на доброто почистване на сечищата за да не се затруднява хода на естественото възобновяване.

Обща площ на защитената местност и разпределението ѝ по групи гори, според основните им функции

Таблица № 1.17.2-1 Разпределение на залесената площ по вид на горите и групи гори и функции

групи гори	Игло листни	Широк. Висок.	Изд. за Превр.	Ниско Стъбл.	Всичко	%
	ha					
Ст Функции	-	-	-	-	-	-
Защитена местност	-	19,5	99,5	66,0	185,0	100.0
общо СПЕЦИАЛНИ	-	19,5	99,5	66,0	185,0	100.0
общо СтФ + СпФ	-	19,5	99,5	66,0	185,0	100.0
ОБЩО	-	19,5	99,5	66,0	185,0	100.0

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Таблица № 1.17.2-2 Разпределение на общата площ по вид на земите и вид на горите

Вид на земите	иглолистни	широкол. високостъблени	изд. за превръщане	нискостъблени	Всичко	Процент
естествен произход 0.4-1.0	0,0	2,6	85,2	64,1	151,9	67,1
склопени култури	0,0	2,3	0,0	1,9	4,2	1,9
несклопени култури	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
естествен произход 0.1-0.3	0,0	13,8	14,3	0,0	28,1	12,4
изредени култури	0,0	0,8	0,0	0,0	0,8	0,4
всичко насаждения	0,0	19,5	99,5	66,0	185,0	81,8
всичко залесена площ	0,0	19,5	99,5	66,0	185,0	81,8
сечище	0,0	0,7	0,0	0,0	0,7	0,3
пожарище	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
голина	0,0	0,0	10,9	0,0	10,9	4,8
всичко незал.дървопр.	0,0	0,7	10,9	0,0	11,6	5,1
поляна	0,0	0,0	17,8	9,8	27,6	12,2
нелесопригодна площ	0,0	0,0	0,0	1,7	1,7	0,7
дивечова нива	0,0	0,0	0,4	0,0	0,4	0,2
всичко недървопр. площ	0,0	0,0	18,2	11,5	29,7	13,1
всичко инвентаризирана площ	0,0	20,2	128,6	77,5	226,3	100,0
в т.ч. дървопр. площ	0,0	20,2	110,4	66,0	196,6	87,2

Залесената площ на защитената местност е 185,0 ha, което е 81,8 % от общата площ. Незалесената дървопроизводителна площ е 11,6 ha -5,1% от общата и незалесената недървопроизводителна площ е 29,7 ha, в това число поляни- 27,6 ha, което е 12,2 % от общата; нелесопригодна площ -1,7 ha - 0.7 % и дивечова нива- 0,4 ha -0,2 %. Разпределението на площта на защитената местност по вид на земите и вид на горите в Таблицы от № 1.17.2-1 до № 1.17.2-8.

Таблица № 1.17.2-3 Разпределение на общата площ по вид на земите и вид на горите

Вид гори: широкол. високостъбл.(тук са и тополите)

Вид на земите	иглолистни	широкол. високостъблени	изд. за превръщане	нискостъблени	Всичко	Процент
естествен произход 0.4-1.0	0,0	2,6	0,0	0,0	2,6	12,9
склопени култури	0,0	2,3	0,0	0,0	2,3	11,3
естествен произход 0.1-0.3	0,0	13,8	0,0	0,0	13,8	68,3
изредени култури	0,0	0,8	0,0	0,0	0,8	4,0
всичко насаждения	0,0	19,5	0,0	0,0	19,5	96,5

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

План за управление на резерват „Бели Лом“

Вид на земите	иглолистни	широкол. високостъблени	изд. за превръщане	нискостъблени	Всичко	Процент
всичко залесена площ	0,0	19,5	0,0	0,0	19,5	96,5
сечище	0,0	0,7	0,0	0,0	0,7	3,5
всичко незал.дървопр.	0,0	0,7	0,0	0,0	0,7	3,5
всичко инвентаризирана площ	0,0	20,2	0,0	0,0	20,2	100,0
в т.ч. дървопр. площ	0,0	20,2	0,0	0,0	20,2	87,2

Таблица № 1.17.2-4 Разпределение на общата площ по вид на земите и вид на горите

Вид гори: превръщане

Вид на земите	иглолистни	широкол. високостъблени	изд. за превръщане	нискостъблени	Всичко	Процент
естествен произход 0.4-1.0	0,0	0,0	85,2	0,0	85,2	66,3
естествен произход 0.1-0.3	0,0	0,0	14,3	0,0	14,3	11,1
всичко насаждения	0,0	0,0	99,5	0,0	99,5	77,4
всичко залесена площ	0,0	0,0	99,5	0,0	99,5	77,4
голина	0,0	0,0	10,9	0,0	10,9	8,5
всичко незал.дървопр.	0,0	0,0	10,9	0,0	10,9	8,5
поляна	0,0	0,0	17,8	0,0	17,8	13,8
дивечова нива	0,0	0,0	0,4	0,0	0,4	0,3
всичко недървопр. площ	0,0	0,0	18,2	0,0	18,2	14,1
всичко инвентаризирана площ	0,0	0,0	128,6	0,0	128,6	100,0
в т.ч. дървопр. площ	0,0	0,0	110,4	0,0	110,4	85,9

Таблица № 1.17.2-5 Разпределение на общата площ по вид на земите и вид на горите

Вид гори: нискостъблени

Вид на земите	иглолистни	широкол. високостъблени	изд. за превръщане	нискостъблени	Всичко	Процент
естествен произход 0.4-1.0	0,0	0,0	0,0	64,1	64,1	82,7
склопени култури	0,0	0,0	0,0	1,9	1,9	2,5
всичко насаждения	0,0	0,0	0,0	66,0	66,0	85,2
всичко залесена площ	0,0	0,0	0,0	66,0	66,0	85,2
поляна	0,0	0,0	0,0	9,8	9,8	12,6
нелесопригодна площ	0,0	0,0	0,0	1,7	1,7	2,2
всичко недървопр. площ	0,0	0,0	0,0	11,5	11,5	14,8

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

План за управление на резерват „Бели Лом“

Вид на земите	иглолистни	широкол. високостъблени	изд. за превръщане	нискостъблени	Всичко	Процент
всичко инвентаризирана площ	0,0	0,0	0,0	77,5	77,5	100,0
в т.ч. дървопр. площ	0,0	0,0	0,0	66,0	66,0	85,2

Таблица № 1.17.2-6 *Разпределение на залесената площ по стопански класове категории и функции*

Вид гори: широкол. високостъбл.

Стопански класове	Защитни функции	Специални функции	Общо защитни и специални	Стопански функции	Всичко функции	%
	ha					
Тополов нетипичен	0,0	3,1	3,1	0,0	3,1	15,9
Широколистен В	0,0	16,4	16,4	0,0	16,4	84,1
всичко	0,0	19,5	19,5	0,0	19,5	100,0

Таблица № 1.17.2-7 *Разпределение на залесената площ по стопански класове категории и функции*

Вид гори: превръщане

Стопански класове	Защитни функции	Специални функции	Общо защитни и специални	Стопански функции	Всичко функции	%
	ha					
Церов В П	0,0	35,4	35,4	0,0	35,4	35,6
Смесен СрН П	0,0	4,7	4,7	0,0	4,7	4,7
Церов П	0,0	55,2	55,2	0,0	55,2	55,5
Смесен В П	0,0	4,2	4,2	0,0	4,2	4,2
всичко	0,0	99,5	99,5	0,0	99,5	100,0

Таблица № 1.17.2-8 *Разпределение на залесената площ по стопански класове категории и функции*

Вид гори: нискостъблени

Стопански класове	Защитни функции	Специални функции	Общо защитни и специални	Стопански функции	Всичко функции	%
	ha					
Акациев	0,0	40,8	40,8	0,0	40,8	61,8
Келяв- Габъров	0,0	25,2	25,2	0,0	25,2	38,2
всичко	0,0	66,0	66,0	0,0	66,0	100,0

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Залесената площ на Широколистните високостъблени гори (вкл. и тополовите) в ЗМ „Ломия“ е 19,5 ha, което е 96,5 % от общата площ на този вид гори. Незалесената дървопроизводителна площ е 0,7 ha-3,5 % (сечище).

Залесената площ на Издънковите гори за превръщане в семенни в ЗМ „Ломия“ е 99,5 ha, което е 77,4 % от общата площ на този вид гори. Незалесената дървопроизводителна площ е 8,5 % (10,9 ha голини). Незалесената дървопроизводителна е 18,2 ha – 14,1 % от общата площ на този вид гори. Поляните заемат 17,8 ha, което е 13,8 % от общата площ и дивечова нива 0,4 ha -0.3 %.

Залесената площ на Нискостъблените гори в ЗМ „Ломия“ е 66,0 ha, което е 85,2 % от общата площ на този вид гори. Незалесената дървопроизводителна е 14,8 ha – 14,8 % от общата площ на този вид гори. Поляните заемат 9,8 ha, което е 12,6 % от общата площ и нелесопригодна площ -1,7 ha -2,2 %.

1.17.3. Ловно и рибноустройствени дейности в защитена местност „Ломия“, вкл. конкретните райони и начините на ползване.

Районите, които понастоящем се използват за лов в близост до резерват „Бели Лом“, са разпределени на териториите на три Държавни ловни стопанства, в които се ловува относително по-интензивно- това са ДЛС Разград - землището на гр. Цар Калоян, ДЛС Дунав (гр. Русе) - землищата на с. Ветово и с. Сваленик и ДЛС Сеслав (гр. Кубрат) - землищата около, с. Кривня и с. Сеново.

Не са установени документирани нарушения на забраните, няма съставени актове за браконьерство на територията на ЗМ. При теренните посещения са установени следи от браконьерски набези и незаконни сечи.

1.17.4. Настоящи дейности на населението: земеделие, риболов, животновъдство, промишлени производства, строителство на инфраструктурни обекти, туризъм, народни занаяти и традиционни производства, в случай че такава информация не е представена в т. 1.16.

Подробна информация е представена в точка 1.16.

1.17.5. Вид, състояние и влияние на застроените прилежащи територии.

Подробна информация за вид, състояние и влияние на застроените прилежащи територии е представена в точка 1.16.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма „Околна среда 2007-2013 г.“

1.17.6. Обекти от техническата инфраструктура (пътища, строителство, водоснабдителни съоръжения и др.), които имат отношение към територията на резервата.

Подробна информация е представена в точка 1.16.

1.17.7. Начин на ползване на земеделските земи и други селскостопански обекти в прилежащите територии.

Подробна информация е представена в точка 1.16.

1.17.8. Горскостопански дейности и функции на горите в прилежащите територии. Случаи на залесяване с нетипични (инвазивни, включително чужди), чужди дървесни и храстови видове в непосредствена близост с резервата, с бившата буферна зона – защитена местност “Ломия”.

Установено е обрастване на места с нетипични и чуждоземни дървесни видове (бял салкъм (*Robinia pseudoacacia*), айлант (*Ailanthus altissima*) и амрофа (*Amorpha fruticosa*)) по границите на резервата. Няма установени инвазивни видове на територията на резервата.

Подробна информация е представена в точка 1.16.

1.17.9. Туристическа дейност и рекреационни ресурси в прилежащата на резервата защитена местност.

Туристопотокът към защитената местност не е голям и е основно през летния сезон, с опознавателна цел, както и за едnodневни посещения от ученици и природолюбители.

Няма достоверни статистически данни, свързани с брой туристи и туристопоток насочен към защитената местност. Използват се обявените със заповед на министъра на околната среда и водите пътеки за посетители.

В границите на ЗМ „Ломия“ се намира хижа „Кривня“, която към момента не работи. В района няма други хижи, къщи за гости, хотели, почивни бази и необходимата инфраструктура за развитие на туризъм.

Подробна информация е представена в точка 1.16.

1.18. КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО

1.18.1. Списък със значимите археологически обекти и архитектурни паметници и исторически места в прилежащите територии-църкви, мемориали, етнографски обекти и др.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Прилежащите на община Ветово и Цар Калоян територии представляват богат исторически материал за археологическо наследство. На територията на общините е съществувал живот от дълбока древност. Доказателство за това са откритите исторически паметници:

Списък със значимите археологически обекти и архитектурни паметници и исторически места в прилежащите на резервата територии:

№	Наименование на обекта
1.	Крепостта „Синград“
2.	Скални манастири в района на Ветово
3.	Ивановски скален манастир „Св. Архангел Михаил“
4.	Антична крепост „Сиври карана“
5.	Могили
6.	Палеолитно находище „Черна пещера“
7.	Тракийско антично и средновековно селище в местността „Кадийца“
8.	Скални килии
9.	Паметник на загиналите във войните
10.	Паметник на миньора
11.	Паметник на загиналите в Първата Световна война и Балканската война
12.	Паметник на Тома Робев и Никола Симеонов
13.	Скалният манастир „Църквата“/”Черквата“/
14.	Скалният манастир „Калугерица“
15.	Скалният манастир „Торлашкият манастир“

Крепостта „Синград“ се намира на около 5 km в северозападна посока от с. Кривня. Тя е проучена археологически. Установено е старо селище от керамика от римско и византийско време. Стените от крепостта са сравнително добре запазени.

Скалните манастири са свързани с българското средновековие. Известни са местностите „Срещу чекърца“ с църква и 5 килии, „Чеснова карана“ в подножието на манастира, крепостта „Калето“. Тук е имало светилище на Херос.

Ивановският скален манастир е разположен в поречието на р. Русенски Лом, на няколко километра от с. Иваново и на 18 km южно от град Русе.

Античната крепост „Сиври карана“ представлява малко укрепление между гр. Сеново и с. Дряновец, голям скален масив с 21 скални килии, църква, оформена с ниши, отвори, прозорци, рисунки, пръснати по цялата скала. Предполага се че е имало манастир от Второто българско царство.

В района на гр. Глоджево са открити многобройни могили. В западна посока от

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма „Околна среда 2007-2013 г.“

града има 60 бр. могили с Тракийски произход.

Палеолитното находище “Черна пещера” се намира в гр. Ветово.

Тракийското антично и средновековно селище в местността “Кадийца” на десният бряг на река Лом олицетворява късно антично средновековно селище от Втората българска държава, скална църква на 4 km от града.

Паметникът на загиналите във войните и паметникът на миньора са разположени в гр. Ветово, а паметникът на загиналите в Първата Световна война и Балканската война се намира в с. Кривня. Паметник на загиналите във войните има и в с. Писанец. В с. Бъзън се намира паметникът на Тома Робев и Никола Симеонов.

В района са намерени следи от различни култури. Тракийски са селищните и надгробните могили. Останки от укрепление и мраморен релеф на богинята на земеделието и плодородието Церера дава сведения за живот през римско владичество. В местността Расате са открити накити, битови предмети и строителни материали, характерни за Първата българска държава. От Втората българска държава са изсечените в скалите манастири и църкви и находка от сребърни монети от времето на Цар Иван Шишман. По течението на р. Бели Лом са разположени три скални манастира:

- Скалният манастир „Църквата” /”Черквата”/ се намира на скален масив, разположен в горната част на стръмен скат край левия бряг на р. Бели Лом. По изсечени стъпки се стига до скален подмол и чрез него през тесен проход се стига до манастира, килия и църква.

- Скалният манастир „Калугерица” е разположен на десния бряг на р. Бели Лом в местността „Каругерица“, източно от моста, по който минава пътят от Цар Калоян до Ветово. Този манастир представлява голям манастирски комплекс, състоящ се от църква и над 25 килии и ниши с различна големина от 0,3 m до 17 m височина на голям скален масив. По стените на манастира са открити старобългарски кирилски надписи, издълбани в стените.

- Скалният манастир „Торлашкият манастир” се намира северно от гр. Цар Калоян, по просторно възвишение се отива към долината на р. Бели Лом. Източно от пътя за град Ветово се намира Калугерския рид и от него започва горист дол, наречен Манастирският боаз. Левия бряг на неговото устие при река Бели Лом представлява остър скален нос, ориентиран на изток. На неговата южна стена се намира изсечен в скалата Торлашкият манастир Състои се от едноделна църква и килия. Църквата е с дължина 7,20 m и 2,70 m

височина. Югоизточно от църквата в скална пукнатина е оформена монашеска килия с дължина 3,60 m, широчина 3 m и височина 1,90 m. Открити са средновековни български надписи и средновековна керамика от Първата и Втората българска държава.

1.18.2. Дейности от миналото, свързани с поминък на населението и местните занаяти (рибарство, отглеждане на технически култури, пчеларство, билкарство и т.н.)

Основния поминък на населението в района в исторически план е земеделието и животновъдството. Забелязва се негативна тенденция по отношение на животновъдството – значително намаляване на броя на животните. Намаляването на броя на животните е довело и до захрастяване на повечето открити площи в границите на ЗМ “Ломия”. Земеделието и в момента е добре развито.

1.19. ЛАНДШАФТ

1.19.1. Структура на ландшафта.

Съгласно регионалното ландшафтно райониране на България ландшафтите в Р Бели Лом, се отнасят към Русенско-Ломовски ландшафтен район на Южнодобруджанска подобласт в Севернобългарска зонална област на Дунавската (Петров, 1997).

Според типологичното ландшафтно райониране на България обектът попада в следната ландшафтна структура:

Клас Равнинни ландшафти

Тип Ландшафти на умереноконтиненталните степни, ливадно-степни и лесостепни равнини

Подтип Ландшафти на лесостепните равнини

Група ландшафти на лесостепните равнини на лъсови скали с висока степен на земеделско усвояване

Тип Ландшафти на умереноконтиненталните гористи плата и възвишения в равнините

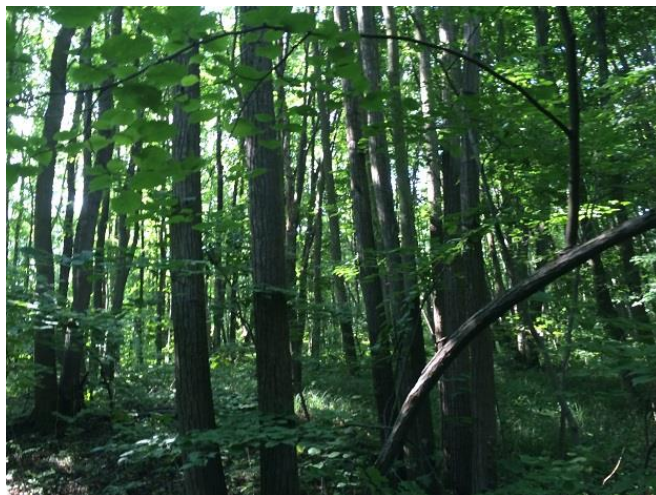
Подтип Ландшафти на гористите хълмове

Група ландшафти на гористите хълмове върху лъсови скали със средна степен на земеделско усвояване

Група ландшафти на гористите хълмове върху варовикови скали

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

В съответствие с посочената класификация в резервата и прилежащите територии се разграничават следните видове ландшафти:

- ***Горски ландшафти***

Хоризонталната и вертикална структура е изградена от плътни масиви на широколистни дървесни видове. Горските ландшафти се характеризират с висока устойчивост и добри възможности за саморегулиране и възстановяване.

- ***Ливадни и пасищни ландшафти***

Представени са на малки площи, в които има участие на съществувала в миналото ливадно-степна растителност. По-голямата част от тях в момента е заета от изоставени земеделски ниви и антропогенни територии.

1.19.2. Естетически качества.

За оценка на естетическите качества, в зависимост от визуалното възприемане и въздействие са взети предвид различното разположение и обхват на ландшафтите, особеностите на отделните компоненти и тяхното възприемане, промяната в цветовете през сезоните. С най-висока оценка са горски ландшафти, в които преобладаваребролистната липа и особено въздействието и по време на цъфтежа.

На територията на резервата не се наблюдават отрицателно действащи фактори и протичащи процеси.

1.20. СЪСТОЯНИЕ НА КОМПОНЕНТИТЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА

Качеството на атмосферния въздух в района на резервата е добро. Няма установени превишения на НДЕ по отношение на КАВ в района.

Състоянието на повърхностните и подземните води е добро. Няма установени

превишения на ПДК.

На територията няма регистрирани значими замърсявания с битови и строителни отпадъци, както и нерегламентирани сметища.

В резултат на направеното описание и анализ на компонентите на околната среда, е направено заключението, че общото състояние на основните компоненти на околната среда е добро и не съществуват значими нарушения и замърсявания.

Няма значими източници на замърсяване в района, които да повлияят върху качеството на околната среда в района.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

ПЪРВА ОЦЕНКА

1.21. ЕКОЛОГИЧНА ОЦЕНКА

Съгласно Наредбата за разработване на ПУ на ЗТ, Екологичната оценка е направена по възприети общоевропейски критерии (уязвимост, рядкост, естественост, типичност, размери, биологично разнообразие, стабилност и нестабилност). Взето е предвид, че за запазването на резерват „Бели Лом“ **положителна роля** имат следните фактори:

➤ Забрана на паша на добитък, сечене, кастрене, изкореняване на дървета, преследване и ловуване, събиране и повреждане на яйца и гнезда на птици и леговища на бозайници, внасяне на нови растителни и животински видове, копаене на камъни, глина, и пясък, движение на хора извън определените места;

- Труднодостъпният терен в по-голяма част от територията на резервата;
- Голямата денивелация;
- Чистата околна среда;
- Високата степен на естественост;

Отрицателни фактори са:

- Навлизане на инвазивни видове и захрастяване
- Нерегламентирани пътеки и черни пътища
- Територията около Хижата в границите на ЗМ "Ломия"

Оценката на територията по посочените критерии е в:

степени - "ниска", "средна", "висока"

значение – "национално", „европейско“ и „световно“

1.21.1. Уязвимост.

Промяна на условията на местообитанията и предимно климатичните промени и някои антропогенни фактори могат да водят до намаляване или изчезване на видове и до промяна в естествените сукцесионни процеси. В резервата, флората и популациите на консервационно значимите видове и лечебните растения в преобладаващата си част са слабо уязвими от антропогенни и естествени процеси и въздействия (пожари и др). Изключение са районите, в които са концентрирани популациите на инвазивните видове, както и храстово-тревните съобщества.

Най-уязвими за резерват „Бели Лом“ са местата с човешко присъствие – това е територията около хижата – с. Кривня, пътеките за посетители и други, където прякото човешко присъствие може да предизвика безпокойство, особено през размножителния

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма „Околна среда 2007-2013 г.“

период. Уязвими са и откритите местообитания, където в резултат на ограниченото човешко присъствие и липса на паша, се засилват сукцесионните процеси и настъпва силно захрастяване.

Уязвимостта за отделните групи представители на флората и на фауната и природните местообитания по отношение на природни и антропогенни въздействия е от ниска до средна. Не се налагат спешни мерки за премахване или намаляване на факторите на въздействие.

Уязвимост по групи видове, местообитания и природния комплекс

Група	Степен	Причини
Макромицети	Ниска	Групата като цяло е слабо уязвима към антропогенни влияния и естествени процеси (пожари и др). Изключение представляват участъците, в които са регистрирани дървесни инвазивни видове.
Мъхообразни	Средна	Групата е със средна степен на уязвимост. Изключение са места в периферията на резервата, където има опасност от въздействие с инвазивни дървесни и храстови видове.
Висши растения	Ниска	Всички видове, включени в Червения списък на висшите растения в България, в приложение 2 и 3 на ЗБР, в ЧК на България, Директива 92/43/ЕЕС, CITES и 1 балкански ендемит, са с ниска степен на уязвимост, тъй като по-голяма част от екосистемите не са били подлагани на антропогенна дейност. Руско усойниче (<i>Echium russicum</i>) (VU), химнатоглосум (<i>Himanthoglossum caprinum</i>) (VU), пурпурен дремник (<i>Epipactis purpurata</i>) (EN) и медуница (<i>Pulmonaria mollis</i>) (LC) са включени в Червения списък на висшите растения в България. В приложение 2 на Закона за биологичното разнообразие са руско усойниче (<i>Echium russicum</i>), а в приложение 3 видовете – пурпурен дремник (<i>Epipactis purpurata</i>), химнатоглосум (<i>Himanthiglossum caprinum</i>) и петров кръст (<i>Lilium martagon</i>). В Червената книга на България са включени пурпурен дремник (<i>Epipactis purpurata</i>) и химнатоглосум (<i>Himanthiglossum caprinum</i>). Два вида (пурпурен дремник (<i>Echium russicum</i>), химнатоглосум (<i>Himanthiglossum caprinum</i>)) са под защита на Директива 92/43/ЕЕС, а един химнатоглосум (<i>Himanthiglossum caprinum</i>) на Бернската конвенция. Един вид (жълт равнец (<i>Achillea clypeolata</i>)) е балкански ендемит). Шест вида под защита на CITES – есенно ботурче (<i>Cyclamen hederifolium</i>), дълголистен главопрашник (<i>Cephalanthera longifolia</i>), пурпурен дремник (<i>Epipactis purpurata</i>), химнатоглосум (<i>Himantoglossum caprinum</i>), истинска гнездовка (<i>Neottia nidus-avis</i>) и зеленоцветна платантера (<i>Platanthera chlorantha</i>)).

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

План за управление на резерват „Бели Лом“

Група	Степен	Причини
Лечебни растения	Средна	Във флората на резервата са установени 183 вида лечебни растения, които попадат в приложение 1 на Закона за лечебните растения. Уязвимостта е свързана с присъствие на инвазивни видове, сукцесионни процеси и обрастване на откритите пространства. Застрашени или други категории - няма
Безгръбначни животни	Ниска	От общо 339 вида безгръбначни животни, с ниска степен на уязвимост са 2 вида: бръмбар рогач (<i>Lucanus cervus</i>), голям сечко (<i>Cerambyx cerdo</i>) (Дир. 92/43): (<i>Bulgarica varnensis</i>) и (<i>Callobius claustrarius balcanicus</i>) - баклански ендемити. Безгръбначните животни са уязвими от браконьерска сеч на стари дъбови гори.
Земноводни и влечуги	Средна	Видовете горска дългокрака жаба (<i>Rana dalmatina</i>), (Дир. 92/43, IV), Bern (II), дървесна жаба (<i>Hyla arborea</i>) - ЗБР (III), 92/43 (IV), Bern.(II), дъждовник (<i>Salamandra salamandra</i>) - ЗБР (III), Bern. (III). слепок (<i>Anguis fragilis</i>) - ЗБР (III), Bern (III), зелен гущер (<i>Lacerta viridis</i>) - ЗБР (III), 92/43 (IV), Bern.(II), пепелянка (<i>Vipera ammodytes</i>) - ЗБР (III), 92/43 (IV), Bern (II), смок стрелец (<i>Coluber/Dolichophis caspius</i>) - ЗБР (III), 92/43 (IV), Bern (II), смок мишкар (<i>Zamenis longissima</i>) - ЗБР (III), 92/43 (IV), Bern (II), медянка (<i>Coronella austriaca</i>) - ЗБР (III), 92/43 (IV), Bern (II), шипоопашата костенурка (<i>Testudo hermanni</i>) - ЗБР (II, III), 92/43 (II, IV), Bern (II), ЧК категория EN, IUCN (VU) са най-уязвими на местата с антропогенен натиск, свързани с браконьерска сеч, колекционерство, замърсяване с отпадъци около места с човешко присъствие и замърсяване с пестициди и изкуствени торове, особено при земноводните. На този етап, уязвимостта е със средна степен.
Птици	Ниска	От гнездящите общо 99 вида птици най-уязвими са 6 вида: черен щъркел (<i>Ciconia nigra</i>), малък креслив орел (<i>Aquila pomarina</i>), малък орел (<i>Hieraaetus pennatus</i>), ливаден дърдавец (<i>Crex crex</i>), бухал (<i>Bubo bubo</i>), синявица (<i>Coracias garrulus</i>). Общо 26 вида са включени в ЧК на България. Уязвимостта по отношение на тази група като цяло е ниска. Браконьерски лов обикновено се практикува извън размножителния период на птиците от 15 август до 31 януари. Най уязвими са местата с пряко човешко присъствие през размножителния период.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

План за управление на резерват „Бели Лом“

Група	Степен	Причини
Бозайници	Средна	От общо 22 вида бозайници, (без прилепи) 7 вида са включени в ЧК на България - 2 вида - европейски вълк (<i>Canis lupus</i>) и видра (<i>Lutra lutra</i>) - категория VU; 1 вид дива котка (<i>Felis silvestris</i>) - EN; 4 вида са в категория NT - горски сънливец (<i>Dryomys nitedula</i>), лешников сънливец (<i>Muscardinus avellanarius</i>), катерица (<i>Sciurus vulgaris</i>), заек (<i>Lepus capensis</i>). По IUCN - 1 вид видра (<i>Lutra lutra</i>) е в категория NT. Най-уязвими са местата с пряко човешко присъствие, които могат да предизвикат безпокойство, особено през размножителния период и ловния сезон.
Прилепи	Ниска	От общо 15 вида прилепи, 13 вида са включени в ЧК на България, като нито един от тях не е в категориите “застрашен” или “рисков”. В категория “уязвим” са включени 4 вида - южен подковонос (<i>Rhinolophus euryale</i>), дългокрил прилеп (<i>Miniopterus schreibersii</i>), дългопръст нощник (<i>Myotis capaccinii</i>) и трицветен нощник (<i>Myotis emarginatus</i>). В категория “почти застрашен” са включени 2 вида - голям подковонос (<i>Rhinolophus ferrumequinum</i>) и остроух нощник (<i>Myotis blythii</i>). Всички останали са в категория “слабо засегнати”. По IUCN - дългопръст нощник (<i>Myotis capaccinii</i>) в категория VU, южен подковонос (<i>Rhinolophus euryale</i>) и дългокрил прилеп (<i>Miniopterus schreibersii</i>) в категория NT.
Местообитания	Средна	В резервата са описани 7 типа природни местообитания, от които 4 са приоритетни: <i>6510 Низинни сенокосни ливади</i> <i>9180* Смесени гори от съюза Tilio-Acerion върху сипеи и стръмни склонове</i> <i>91E0* Алувиални гори с Alnus glutinosa и Fraxinus excelsior (Alno-Padion, Alnion incanae, Salicion albae) - подтип Salicion albae</i> <i>91M0 Балкано-Панонски церово-горунови гори</i> <i>91I0* Евро-сибирски степни гори с Quercus spp</i> <i>91G0* Панонски гори с Quercus petraea и Carpinus betulus</i> <i>91Z0 Мизийски гори от сребролистна липа.</i> Основните заплахи са свързани с промени в климата, сукцесионни процеси пожари и антропогенни въздействия.
Териториален комплекс	Средна	По отношение на природни и антропогенни въздействия територията е от ниска до средна уязвимост.

Мерки

Не се налагат мерки за премахване на фактори или намаляване на тяхното

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

въздействие

1.21.2. Рядкост.

Съгласно международните документи, рядкостта на застрашените растения, животни и типовете природни местообитания се смята като елемент на заплаха. В резервата няма редки, реликтни и ендемични видове растения. По отношение на безгръбначни животни – установени са: 1 рядък вид и 2 балкански ендемита, а от бозайници 1 балкански ендемит. Екосистемите и биотопите са представителни за 91Z0 Мизийски гори от сребролистна липа и за 91I0* Евро-сибирски степни гори с *Quercus spp.* Не са описани територии с геоморфоложки особености.

Група	Степен	Причини
Макромицети	Ниска	Установен е един вид гъба с консервационно значение, включен в Червения списък на мъховете в България с категорията Недостатъчно данни – DD
Мъхообразни	Ниска	Няма редки, реликтни и ендемични видове
Висши растения	Ниска	Няма редки, реликтни и ендемични видове
Лечебни растения	Ниска	Широко разпространени видове
Безгръбначни животни	Ниска	Редки видове 1 – голям сечко (<i>Cerambyx cerdo</i>), Балкански ендемити 2 - <i>Bulgarica varnensis</i> и <i>Callobius claustrarius balcanicus</i>
Земноводни и влечуги	Ниска	Редък вид - шипоопашата костенурка (<i>Testudo hermanni</i>) - ЗБР (II, III), 92/43 (II, IV), Bern.. (II), ЧК категория EN, IUCN (VU), CITES (II)
Птици	Ниска	Относително редки за България са черният щъркел (<i>Ciconia nigra</i>), малкият креслив орел (<i>Aquila pomarina</i>), малкият орел (<i>Hieraetus pennatus</i>), бухалът (<i>Bubo bubo</i>)
Бозайници	Ниска	1 балкански ендемит - невестулка (<i>Mustela nivalis</i>)
Прилепи	Ниска	Няма редки и ендемични видове
Екосистеми и биотопи	Средна	С различна степен на представителност са характерните екосистеми, свързани с местообитанията 91E0* Алувиални гори с <i>Alnus glutinosa</i> и <i>Fraxinus excelsior</i> (Alno-Padion, <i>Alnion incanae</i> , <i>Salicion albae</i>) - подтип <i>Salicion albae</i> 91I0* Евро-сибирски степни гори с <i>Quercus spp.</i> 91G0* Панонски гори с <i>Quercus petraea</i> и <i>Carpinus betulus</i> 9180* Смесени гори от съюза <i>Tilio-Acerion</i> върху синеи и стръмни склонове. Местообитанията са включени в Приложение 1 на ЗБР и в Червената книга на РБългария.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

1.21.3. Естественост.

Преобладават производни екосистеми с издънкови широколистни съобщества със средна степен на естественост. Ландшафтите също са със средна степен на естественост и не са повлияни от антропогенни въздействия. Установените видове Лихенизиранни гъби (Лишеи), Макромицети, Мъхообразни, Висши растения, Лечебни растения имат естествен произход. Съществува опасност от навлизане на инвазивни дървесни и храстови видове.

По отношение на херпетофауната - степента на естественост е максимална. Няма основания да се очаква навлизане на чужди/инвазивни видове земноводни и влечуги.

Всички видове Бозайници (и прилепи) на територията на резервата се отличават с висока степен на естественост.

Група	Степен	Причини/ Основания
Екосистеми	Средна	Преобладават производни горски екосистеми с издънков произход на насажденията. Въздействието на прилежащите територии върху екосистемите е със средна стойност.
Ландшафти	Средна	Преобладават естествени ландшафти, с производни и вторични широколистни горски съобщества; производни и вторични съобщества в аграрните ландшафти, които са повлияни от антропогенна дейност или липса на такава (при сенокосните ливади и пасищата), което е причина за нежелани сукцесионни изменения.
Лихенизиранни гъби (Лишеи), Макромицети, Мъхообразни, Висши растения, Лечебни растения	Средна	Преобладават групите с естествен произход

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Безгръбначни животни Земноводни и влечуги Птици Бозайници Прилепи	Висока	Всички представители на фауната се характеризират с относително висока степен на екологична пластичност. Няма интродуцирани, инвазивни, чужди и реликтни видове обитаващи резервата. Всички са естествени обитатели на мезофитните гори на Палеарктика
--	--------	--

1.21.4. Типичност.

Отсъствието на значими антропогенни въздействия от обявяването на резервата е причина да съществуват типични местообитания, свързани с смесени широколистни съобщества с преобладаване на сребролистна липа (*Tilia tomentosa*), цер (*Quercus cerris*) и др.. Видовият състав от флората и фауната е типичен за съществуващите горски екосистеми и не са повлияни от антропогенна дейност. По отношение на фауната, всички групи - Безгръбначни животни, Земноводни и влечуги, Птици и Бозайници, се характеризират с типични обитатели за местообитанията в резервата. Резерватът осигурява съхраняването на типичните за региона местообитания и видове от флората и фауната.

Група	Оценка	Причина
Макромицети	Висока	Видовият състав е типичен за този тип микроместообитания
Висши растения	Висока	Видовият състав е типичен за този тип горски екосистеми
Лечебни растения	Висока	Видовият състав е типичен за този тип горски екосистеми
Безгръбначни животни Земноводни и влечуги Птици Бозайници Прилепи	Висока	Всички установени видове са типични обитатели за съществуващите местообитания. Видовият състав на птиците е типичен за равнинни широколистни гори, които са с най-голямо участие в резервата

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма „Околна среда 2007-2013 г.“

План за управление на резерват „Бели Лом“

Група	Оценка	Причина
Природни местообитания	Висока	Установените 6 типа природни местообитания са типични за съществуващите екологични условия <i>6510 Низинни сенокосни ливади</i> <i>91M0 Балкано-Панонски церово-горунови гори</i> <i>91Z0 Мизийски гори от сребролистна липа</i> <i>91E0* Алувиални гори с Alnus glutinosa и Fraxinus excelsior (Alno-Padion, Alnion incanae, Salicion albae) - подтип Salicion albae</i> <i>91H0* Евро-сибирски степни гори с Quercus spp.</i> <i>91G0* Панонски гори с Quercus petraea и Carpinus betulus.</i>

1.21.5. Размери.

Резерват “Бели Лом“ осигурява опазването на местообитанията, растителните съобщества и видовото разнообразие, което се съдържа в него. Установените 7 типа природни местообитания показват достатъчност на размера на територията за запазване на биологичното разнообразие и за постигане на устойчиво управление. Във връзка с това не се налагат промени в границите на резерват “Бели Лом” и ЗМ “Ломия”.

Група	Оценка	Причина
Лихенизирани гъби	Оптимална	Този спектър от микроместообитания прави територията на резервата оптимална.
Макромицети	Оптимална	Територията на резервата е оптимална.
Мъхообразни	Оптимална	Площта на резервата е достатъчна.
Висши растения	Оптимална	Територията е оптимална за този тип растителност.
Лечебни растения	Оптимална	Територията на резервата е оптимална.
Безгръбначни животни Земноводни и влечуги	Оптимална	Размерите на резервата са достатъчни за поддържане устойчиви популации от безгръбначни животни.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Птици	Средна	Няма данни за отрицателно влияние на размерите на резервата върху гнездовите популации на птиците. Трябва да се има предвид, че поради малките си размери резерватът не може да обезпечи самостоятелно функциониране на орнитологичния комплекс.
Бозайници Прилепи	Висока	Площта на резервата дава възможност както за опазване, така и за поддържане на размножителния потенциал на характерните за този район видове бозайници.
Природни местообитания	Висока	Установените 7 типа природни местообитания в резервата показват достатъчност на размерите за запазване на биологичното разнообразие и за постигане на устойчиво управление на територията. Във връзка с това не се налагат промени в границите на двете територии.

1.21.6. Биологично разнообразие.

На територията на резервата са установени 7 типа природни местообитания включени в Приложение 1 на ЗБР, като 5 от тях са включени в Червената книга на Република България. Растителните съобщества са обединени в 11 групи асоциации, от които 8 коренни и 3 производни. Флората на резервата е с национална и европейска значимост. Тази флора е с висока степен на типичност за тези типове горски местообитания.

На територията на резервата видовете с консервационна значимост са слабо представени. В Червения списък на висшите растения в България (Petrova & Vladimirov 2009) са включени 4 вида – руско усойниче (*Echium russicum*) (VU), химнатоглосум (*Himanthoglossum caprinum*) (VU), пурпурен дремник (*Epipactis purpurata*) (EN) и мека медуница (*Pulmonaria mollis*) (LC). В приложение 2 на Закона за биологичното разнообразие (2007) попада руско усойниче (*Echium russicum*), а в приложение 3 видовете

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

– пурпурен дремник (*Epipactis purpurata*), химнатоглосум (*Himantoglossum caprinum*) и петров кръст (*Lilium martagon*). В Червената книга на България (Пеев и др. 2012) са включени пурпурен дремник (*Epipactis purpurata*) и химнатоглосум (*Himantoglossum caprinum*). Два вида (руско усойниче (*Echium russicum*), химнатоглосум (*Himantoglossum caprinum*)) са под защита на Директива 92/43/ЕЕС, а един (химнатоглосум (*Himantoglossum caprinum*)) на Бернската конвенция. Един вид (Жълт равнец (*Achillea clypeolata*)) е балкански ендемит (Petrova & Vladimirov 2010). Шест вида под защита на CITES – есенно ботурче (*Cyclamen hederifolium*), дълголистен главопрашник (*Cephalanthera longifolia*), пурпурен дремник (*Epipactis purpurata*), химнатоглосум (*Himantoglossum caprinum*), истинска гнездовка (*Neottia nidus-avis*) и зеленоцветна платантера (*Platanthera chlorantha*).

Биологичното разнообразие на резервата по отношение на фауната е относително богато. Най-общо, животинските видове наброяват 522 таксона от които: 339 вида безгръбначни животни и 183 вида гръбначни животни. Поради голямата си “Консервационна тежест” приоритетни за опазване безгръбначни видове, които обитават територията на резервата са: голян сечко (*Cerambyx cerdo*), бръмбар носорог (*Oryctes nasicornis kuntzeni*), бръмбар рогащ (*Lucanus cervus*), *Bulgarica varnensis* и *Callobius claustrarius balcanicus*.

От влечугите приоритетен за опазване вид е шипоопашата костенурка (*Testudo hermanni*),

От общо 409 вида птици в страната, разделени в 22 разряда, на територията на резервата се срещат 123 вида птици или над 30 % от всички видове в страната. Съотношение на гнездящите видове, които са типични за резервата съответно е 99 вида спрямо 240 (съвременни гнездящи видове, съгласно BUNARCO 2009). Приоритетни видове са дневните грабливи птици, както и 26 вида от Червената книга на България и 35 вида от Директивата за птиците. Тяхното гнездене на територията на резервата го определя с национално и Европейско значение. За относително малката площ на резервата и прилежащият район тези гнездящи видове птици показват относително голямо видово разнообразие.

Европейски вълк (*Canis lupus*), видра (*Lutra lutra*) и дива котка (*Felis silvestris*) са приоритетни за опазване видове сред бозайниците.

Група	Оценка	Причини
Лихенизирани гъби Макромицети Мъхове	Средна	Относително еднообразния характер на горските екосистеми предопределя малък брой микроместообитания и съответно по-малък брой видове, представители на Лихенизирани гъби, Макромицети и Мъхове.
Висши растения	Средна	Установени са находища на консервационно значими видове, които са обект на опазване от националното и международното законодателство - в Червения списък на висшите растения в България – 4 вида, в приложение 2 и 3 на ЗБР – 4 вида, в ЧК на България – 2 вида, Директива 92/43/ЕЕС- 2 вида, CITES- 6 вида и 1 балкански ендемит.
Лечебни растения	Висока	Разнообразни семейства, някои от които са представени с голямо количество индивиди.
Природни местообитания	Висока	Значително биологично разнообразие свързано с наличието на 7 типа природни местообитания включени в Приложение 1 на ЗБР и в Червената книга на РБ.
Наличие и брой растителни съобщества	Средна	Значително разнообразие на растителни съобщества, обединени в различен брой синтаксони при различни методични подходи за класификация на растителността (10 по физиономичен, 27 по доминантен и 26 по флористичен).
Безгръбначни животни	Средна	2 вида са в Прил. II и V Дир. на Съвета 92/43ЕИО. 1 рядък вид, 2 балкански ендемита.
Земноводни и влечуги	Ниска	8 вида от Прил. II и IV на Дир. 92/43; 9 вида от Прил. II и III на ЗБР; 10 вида в Бернската конвенция (прил. II, III).
Птици	Средна	От установените 99 гнездящи вида в резервата 86 вида ЗБР - Прил. III, и 4 вида по Дир. 2009/147, 94 вида - Бернската конвенция.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Бозайници	Средна	От общо около 70 вида, разделени в 6 разряда, на територията на резервата се срещат 22 вида бозайници (без прилепи) от 6 разряда и 14 семейства или над 31.4% от всички видове в страната. От тях само 2 вида Бозайници са в ЗБР (Прил. II), Дир. 92/43 (Прил. II), 14 вида в Бернската конвенция (прил. II, III).
Прилепи	Средна	От общо 33 вида, разделени в 2 разряда, на територията на резервата и района са регистрирани 15 вида прилепи или 45.5 % от всички видове в страната. 7 вида Прилепи са в ЗБР (Прил. II), Дир. 92/43 (Прил. II), 14 вида в Бернската конвенция (прил. II, III).

Защитената територия има значение за опазване на биологичното разнообразие на национално и международно ниво.

1.21.7. Стабилност и нестабилност.

Не са установени популации на видове, които се намират в нестабилно състояние. Не са установени приоритетни местообитания и типове растителни съобщества, които са в нестабилно състояние.

Група	Оценка	Причина
Лихенизирани гъби	Висока	Стабилно състояние на микрообитанията, сравнително стабилния водно - въздушен режим правят тази група стабилна.
Макромицети	Висока	Стабилно състояние на микрообитанията, сравнително стабилния водно - въздушен режим, забранителния режим за събиране, сечи, голямото количество паднала дървесина правят тази група стабилна.
Мъхове	Висока	Стабилно състояние на микрообитанията правят тази група стабилна
Висши растения	Средна	Високата степен на естественост, наличие на инвазивни видове, липсват фактори на въздействие от антропогенен характер.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма „Околна среда 2007-2013 г.“

План за управление на резерват „Бели Лом“

Лечебни растения	Средна	Забранителния режим ги прави стабилни, но с опасност от инвазивни видове и охрастяване.
Фауна	Висока	Стабилно състояние на популациите на отделните животински видове, липсата на агресивни фактори от антропогенен тип осигурява добро природозащитно състояние на местообитанията.
Горски екосистеми	Средна	Преобладават прозводни горски екосистеми със средна степен на стабилност. Показателите свързани със структурата и функциите на растителните съобщества показват относително добро природозащитно състояние на природните местообитания.
Тревни екосистеми	Средна	Относително стабилно състояние на производните тревните екосистеми, които заемат малко площи в резервата
Безгръбначни животни	Висока	Не са установени негативни влияния.
Земноводни и влечуги	Висока	Не са установени негативни влияния.
Птици	Висока	Не са установени негативни влияния.
Бозайници	Средна	Като дестабилизиращ фактор може да се оцени лова в района.
Прилепи	Средна	Като цяло прилепната фауна може да се приеме за относително необезпокоена.

Мерки

- Повече и ясно видими забранителни табели за палене на огън край екопътеката в резервата и засилен контрол по отношение на противопожарните мерки.
- Засилен контрол върху събирането на билки в района (трофична база за редица безгръбначни, вкл. целевите видове)
- Наблюдения и контрол върху проникването на инвазивни видове и охрастяването

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

1.22. СОЦИАЛНА И ИКОНОМИЧЕСКА ОЦЕНКА

Показател	Оценка	Препоръки
Условия за участие на местни органи и обществеността при обсъждането и вземането на решенията, свързани с управлението на резервата.	Нормативната уредба (ЗЗТ, Наредбата за изготвяне на ПУ) предоставя възможност за участие на местните органи и обществеността при обсъждането и вземането на решенията, свързани с управлението на резервата.	<p>При провеждане на общественото обсъждане да се осигури реална възможност за участие на местните органи (Община; ДГС) и обществеността в общественото обсъждане.</p> <p>Да се създаде възможност за участие на местното население и местните власти при изпълнение на дейностите, заложи в плана.</p> <p>Да се организират ежегодни работни срещи между представители на кметствата, ДГС и РИОСВ-Русе, на които да се планират годишните мероприятия имащи отношение към управлението на резервата. Също така, в максимална степен да се привлече местното население и власти към каузата за опазване на биологичното разнообразие в рамките на резервата.</p>

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма „Околна среда 2007-2013 г.“

План за управление на резерват „Бели Лом“

Показател	Оценка	Препоръки
Оптимални форми на бъдещото управление и охрана на резервата.	<p>Настоящият документ (План за управление) е база за оптимално бъдещо управление на резервата.</p> <p>Към момента няма данни за нарушение на режима на ЗТ.</p> <p>При теренните проучвания са установени следи от нерегламентирани сечи и браконьерство.</p>	<p>Спазване на изготвения план за управление на резервата.</p> <p>Подобряване на охраната на резерватната територия, чрез назначаване на охрана или възлагане на охрана на ДГС или други органи на изпълнителната власт, съгласно допусканията на ЗЗТ. Ако бъде назначена охрана, тя ще е отговорна за опазването, както на резервата, така и на защитената местност. Охраната трябва да бъде екип от двама души, съгласно нормативните разпоредби. Особено внимание трябва да се обърне на охраната на съществуващите подходи към резервата и откъм гр. Цар Калоян и откъм с. Кривня. По възможност в периодите на разрешен лов на диви прасета, да се предвиди и нощна охрана.</p> <p>Задължително е да се предвиди и</p>

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

План за управление на резерват „Бели Лом“

Показател	Оценка	Препоръки
		видеонаблюдение.
Стопанисване и туристически дейности в прилежащите територии и защитената местност. Оценка на тяхната съвместимост с предназначението, целите и режимите, определени със ЗЗТ.	РИОСВ-Русе стопанисва законосъобразно резервата. Няма документиран нарушения. При теренните проучвания не са установени негативни тенденции. Има обособени пътеки за посетители, които позволяват регламентиран достъп в границите на резервата. Районът е богат на природни дадености, които високо се ценят от посетителите. Възможностите за посещение на района и резервата дават възможност за достъп на посетителите до богатството на природата. Извършваните към момента посещения са съвместими с предназначението, целите и режимите на резервата.	Подобряване на възможностите за запознаване на посетителите с ценностите на резервата.
Културно-историческото наследство	В границите на резервата няма установени паметници на културата и/или туристически обекти.	Няма препоръки.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

1.22.1. Социално-икономически условия

Показател	Оценка	Препоръки
Потенциал и условия за развитие и упражняване на образователни, туристически и рекреационни дейности	Предвид високата природна стойност на резервата, той представлява безценен ресурс по отношение на образователни и научни дейности. Към момента този ресурс не се оползотворява ефективно.	Да се положат усилия за популяризиране на ценностите на резервата като място за посещения с научна и образователна цел.
Оценка на дейностите по ползване на ресурсите	Предвид статута на територията, в границите на резервата не е разрешено ползването на природни продукти, сечи, лов и др. Няма документиран нарушения на режимите и начина на ползване на горите, дивеча и природните продукти. При теренните посещения са установени следи от браконьерство в границите на резервата.	Да се положат усилия за регламентиране и природосъобразно използване на горите, дивеча и другите природни продукти в прилежащите на резервата територии, извън неговите граници.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

План за управление на резерват „Бели Лом“

Показател	Оценка	Препоръки
Необходимост от провеждане на санитарни дейности в горите, ако са установени проблеми.	Няма установена необходимост от провеждане на санитарни сечи и други санитарни дейности в рамките на резервата. Всички дейности, които се извършват в прилежащите територии са в съответствие с планираното в ГСП. Няма установена необходимост от провеждането на специализирани мероприятия.	Няма препоръки.
Нетипични и чуждоземни дървесни видове	Установено е обрастване с нетипични и чуждоземни дървесни видове - бял салкъм (<i>Robinia pseudoacacia</i>), айлант (<i>Ailanthus altissima</i>) и аморфа (<i>Amorpha fruticosa</i>)) по границите на резервата. Няма установени инвазивни видове на територията на резервата.	Препоръчва се периодично отстраняване на тези видове, където това не противоречи на законовите разпоредби.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

1.22.2. Собственост.

Показател	Оценка	Препоръки
Интереси на собствениците и ползвателите на земите и горите, граничеши с Р при различните форми на собственост и ползване с оглед статута на Р.	Територията на резервата е изключителна държавна собственост. Интересите на собствениците в района не се нарушават.	Няма препоръки.
Възможности за привличане на частните собственици за изпълнение на целите и задачите на Плана.	Към момента частни собственици не участват в изпълнението на дейности по управление на резервата.	Включване на частни собственици при провеждане на акции по почистване на териториите от битови отпадъци, при провеждането на мониторинг, популяризирането на резервата и други.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

1.22.3. Управление.

Показател	Оценка	Препоръки
Степен на кадрова и материално-техническа осигуреност на РИОСВ - Русе и на регионалните структури на ИАГ (ДЛС/ДГС) и необходимостта от развитие.	РИОСВ-Русе разполага с добра материално-техническа обезпеченост. Експертният капацитет по отношение на управлението на резерват „Бели Лом“ е изцяло от служители на РИОСВ – Русе. Има добра комуникация и сътрудничество между РИОСВ и Общините Ветово и Цар Калоян, РДГ Русе, ДЛС „Дунав“ – Русе, ДЛС „Сеслав“ – Кубрат и т.н.	Необходимо е да се подобри взаимодействието между РИОСВ-Русе, ДГС, ДЛС, общините и кметствата в района по отношение на: охраната на резервата; провеждане на образователни мероприятия; предприемането на противопожарни мерки и действия; Назначаване на екип за охрана или възлагането на такава на ДГС, съгласно възможностите, предвидени в ЗЗТ. Изграждане на система за видеонаблюдение. Назначената охрана да бъде оборудвана с необходимите средства за охрана, вкл. високопроходимо МПС.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма „Околна среда 2007-2013 г.“

План за управление на резерват „Бели Лом“

Показател	Оценка	Препоръки
Оценка на установените връзки и взаимодействие на РИОСВ - Русе с регионалните структури на ИАГ (ДЛС/ДГС), общини, полиция, пожарна и др., и с неправителствени организации и необходимостта от разширяването им.	Налице са добре установени връзки и взаимодействие.	Създаване на устойчива във времето схема на взаимодействие между РИОСВ-Русе, ДГС, ДЛС, Общините и Кметствата на територията, на които попада резерватът.
Оценка на други органи или НПО, които изпълняват функции по: мониторинг на фактори на околната среда; обезпечаване сигурността и здравето на посетителите; борба с пожарите и други дейности (извън тези на РИОСВ и ДЛС/ДГС) на територията на резервата.	Не са установени дейности от други органи или НПО, свързани с резервата.	Създаване на устойчива във времето схема на взаимодействие.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

1.22.4. Формиране на основните и на специфичните проблеми на територията.

Като цяло резерватът изпълнява своите функции.

Основните и специфичните проблеми на територията, факторите и причините за тяхното възникване, са посочени в Таблицата по-долу:

№	Констатирани проблеми	Фактори и причини за възникване на проблемите
Основни проблеми		
1.	Уязвимост на видове и местообитания вследствие от браконьерство.	Близост до населени места. Лесен достъп в границите на резервата, вкл. с автомобил.
2.	Уязвимост на видове и местообитания вследствие от нерегламентирани сечи на територията на резервата.	Липса на охрана.
Специфични проблеми		
3.	Потенциална опасност от навлизане на инвазивни видове.	Наличие на инвазивни видове по границите на резервата. Намаляване на селскостопанската интензивност в прилежащите територии. Изоставяне на стопански обекти в прилежащите територии – рибарници; хижа и т.н.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

1.23. ПОТЕНЦИАЛНА СТОЙНОСТ НА ЗАЩИТЕНАТА ТЕРИТОРИЯ

Оценка	Основание
<p>Биологично разнообразие</p> <p>Резерват „Бели Лом“ е територия със средна стойност на биологично разнообразие отнесено към територия на България.</p>	<p>На територията на резервата, видове от флората с консервационна значимост са слабо представени. В Червения списък на висшите растения в България са включени 4 вида – руско усойниче (<i>Echium russicum</i>) (VU), химнатоглосум (<i>Himanthoglossum caprinum</i>) (VU), пурпурен дремник (<i>Epipactis purpurata</i>) (EN) и мека медуница (<i>Pulmonaria mollis</i>) (LC). В Приложение 2 на Закона за биологичното разнообразие (2007) попада руско усойниче (<i>Echium russicum</i>), а в Приложение 3 видовете – пурпурен дремник (<i>Epipactis purpurata</i>), химнатоглосум (<i>Himanthoglossum caprinum</i>) и петров кръст (<i>Lilium martagon</i>). В Червената книга на България са включени пурпурен дремник (<i>Epipactis purpurata</i>) и химнатоглосум (<i>Himanthoglossum caprinum</i>). Два вида - руско усойниче (<i>Echium russicum</i>), химнатоглосум (<i>Himanthoglossum caprinum</i>) са под защита на Директива 92/43/ЕЕС, а един (химнатоглосум (<i>Himanthoglossum caprinum</i>)) на Бернската конвенция. Един вид (жълт равнец (<i>Achillea clypeolata</i>)) е балкански ендемит. Шест вида под защита на CITES – есенно ботурче (<i>Cyclamen hederifolium</i>), дълголистен главопрашник (<i>Cephalanthera longifolia</i>), пурпурен дремник (<i>Epipactis purpurata</i>), химнатоглосум (<i>Himantoglossum caprinum</i>), истинска гнездовка (<i>Neottia nidus-avis</i>) и зеленоцветна платантера (<i>Platanthera chlorantha</i>)).</p> <p>По отношение на фауната, потенциалът на защитената територия не е много висок. В резервата са установени 1 рядък, 2 ендемични вида; 3 целеви вида безгръбначни животни. При другите групи гръбначни животни – 1 ендемит и 1 целеви вид (Дир. 92/43) влечуги.</p>

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

План за управление на резерват „Бели Лом“

	<p>Общо 35 вида птици са целеви (Дир. 2009/147) за територията на резервата и прилежащия район. Установен е 1 ендемичен вид бозайник и 9 целеви (Дир. 92/43) вида бозайници и прилепи.</p> <p>На територията на резервата са установени 7 типа природни местообитания, включени в Приложение 1 на ЗБР, като 5 от тях са включени в Червената книга на Република България. Растителните съобщества са обединени в 11 групи асоциации, от които 8 коренни и 3 производни.</p>
Територия с възможности за развитие на туризъм и рекреация – ниска оценка , тъй като туристическите дейности в резервата са забранени съгласно ЗЗТ.	<p>Отделни видове ландшафти се възприемат в пространствено-зрително взаимодействие с околната среда и служат като естествен фон за туризъм, спорт и рекреация. Съгласно режимът на ЗТ, в границите ѝ не се разрешава туристическа дейност.</p>
Място на обекта в Екологичната мрежа на страната.	<p>Резерват „Бели Лом“ е включен в Екологичната мрежа Натура 2000 – „Ломовете“ (код BG 0000608) – Защитена зона по Директивата 92/43/ЕЕС за опазване на природните местообитания както и зона „Ломовете“ код (BG0002025) Защитена зона по Директивата за птиците 2009/147/ЕЕС</p> <p>На територията на резервата са установени 7 типа природни местообитания, включени в Приложение 1 на ЗБР.</p> <p>8 вида земноводни и влечуги - по Дир. 92/43 2 вида бозайници, 42 вида - по Дир. 2009/147 на ЕС за опазване на дивите птици.</p>
Ресурси – обобщаваща оценка	<p>Съгласно нормативните разпоредби в резерватната територия не е позволено ползването на природни ресурси и туристически дейности.</p> <p>Резерватът представлява ценен ресурс от гледна точка на съществуващото биологично и ландшафтно разнообразие и възможността за практикуване на научни и образователни дейности.</p> <p>Предвид и реализираните от РИОСВ-Русе проекти за изграждане на посетителска инфраструктура се създава чудесна възможност за оползотворяване на</p>

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

План за управление на резерват „Бели Лом“

	този природен ресурс и насърчаване на посещенията с научна и образователна цел в района.
Територия за съхранение на местообитания и видове с европейско и световно консервационно значение – средна оценка.	<p>Два вида от флората на България (руско усойниче (<i>Echium russicum</i>), химнаоглосум (<i>Himanthiglossum caprinu</i>)) са под защита на Директива 92/43/ЕЕС, а един (химнаоглосум (<i>Himanthiglossum caprinum</i>) на Бернската конвенция. Един вид (<i>Achillea clypeolata</i>) е балкански ендемит (Petrova & Vladimirov 2010). Шест вида под защита на CITES – есенно ботурче (<i>Cyclamen hederifolium</i>), дълголистен главопрашник (<i>Cephalanthera longifolia</i>), пурпурен дремник (<i>Epipactis purpurata</i>), химнаоглосум (<i>Himantoglossum caprinum</i>), истинска гнездовка (<i>Neottia nidus-avis</i>) и зеленоцветна платантера (<i>Platanthera chlorantha</i>)).</p> <p>От фауната - видове със световна защита и значение - балкански ендемити 3 вида. Световно защитени са: 3 вида птици и 4 вида бозайници – по IUCN, 3 вида бозайници – по CITES. Видове с европейска защита и значение - 58 вида птици (SPEC) и 10 вида земноводни и влечуги и 14 вида бозайници по Бернска конвенция; 8 вида земноводни и влечуги- 17 вида бозайници - по Дир. 92/43 на ЕС по местообитанията, 42 вида по Директива 2009/147 на ЕС за опазване на дивите птици и 94 вида птици, 15 вида бозайници – по Бонска конвенция и 34 вида птици</p> <p>На територията на резервата са установени 7 типа природни местообитания включени в Приложение 1 на ЗБР.</p>
Обект за образователни и научно-изследователски дейности – средна оценка.	<p>Направления, подходящи за провеждане на научно-изследователски дейности:</p> <p>Проучване на слабо изучените растителни и животински видове.</p> <p>Комплексен мониторинг на екосистемите и биотопите.</p> <p>Проучване на насоките на протичащите сукцесии в</p>

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

План за управление на резерват „Бели Лом“

	<p>горските и тревни екосистеми.</p> <p>Мониторинг на приоритетни за опазване видове животни.</p> <p>Направления, подходящи за провеждане на образователни програми:</p> <p>Опознаване и защита на редки и застрашени видове в района на резервата.</p> <p>Опознаване на основните типове растителни съобщества и свързаните с тях природни местообитания.</p> <p>Запознаване с правилата на поведение в резервата.</p> <p>Повишаване информираността и познанието на местните хора за ценността и значимостта на природния комплекс.</p>
--	---

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

ЧАСТ 2: ДЪЛГОСРОЧНИ ЦЕЛИ И ОГРАНИЧЕНИЯ

2.1. ДЪЛГОСРОЧНИ ЦЕЛИ

2.1.1. Определяне на главните цели.

Определянето на дългосрочните цели и ограничения е направено съгласно изискванията на Закона за защитените територии и приетата система за категоризация на Международния съюз за защита на природата IUCN.

Съгласно чл. 16. (2) от Закона за защитените територии резерватите се управляват с цел:

1. Запазване на естествения им характер;
2. Научна и образователна дейност и/или екологичен мониторинг;
3. Опазване на генетичните ресурси;
4. Запазване на естествени местообитания и на популациите на защитени редки, ендемитни и реликтни видове;
5. Развитие на мрежа от представителни за България и Европа екосистеми и застрашени местообитания.

Съгласно „Насоки за управленски категории защитените територии“ (IUCN) резерват „Бели Лом“ попада в **Категория I - Строг природен резерват / Зона на дива природа: защитена територия, управлявана главно с научна или с цел опазване на дивата природа; Категория Ia - Строг природен резерват: защитена територия, управлявана главно с научна цел.**

Целта на тази категория защитена територия е:

- Опазване на местообитания, екосистеми и видове при възможно най-малка намеса;
- Поддържане на генетичните ресурси в състояние на динамично еволюционно развитие;
- Поддържане на текущите екологични процеси;
- Опазване на структурните особености на ландшафта или скални разкрития;
- Осигуряване на образци от природната среда за научни изследвания, екологичен мониторинг и с образователна цел, включително от ключови зони, до които достъпът е стриктно ограничен;
- Минимизиране на увреждането чрез внимателно планиране и провеждане на

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма „Околна среда 2007-2013 г.“

изследвания и други целесъобразни дейности; и

- Ограничаване на широкия достъп.

Основният принцип при определяне на дългосрочните цели, е територията да бъде управлявана по такъв начин, че спазвайки българското законодателство да се осигурява опазване и поддържане на биоразнообразието в дългосрочен план.

Идентифицирани са главните цели на управление на резервата, в съответствие с нормативните изисквания, направената оценка и изискванията, посочени в Заповедите за обявяване на защитената територия.

Главна цел 1: Съхраняване и опазване на естествения характер и ненарушеност на местообитанията.

Опазване на съществуващото фитоценотично разнообразие на растителността и благоприятното природозащитно състояние на природните местообитания, включени в Приложение 1 на ЗБР.

Главна цел 2: Съхраняване и опазване на естествения характер и ненарушеност на популации на видове.

Запазване на естествените местообитания на популациите на реликтни, ендемитни, редки и застрашени растителни видове.

Запазване на естествените местообитания на популациите на животински видове с висока консервационна тежест.

Главна цел 3: Опазване и съхранение на естественото състояние и целостта на ландшафта.

Опазване характерния крайречен и низинен ландшафт.

Недопускане разширяването на техническата инфраструктура в района на резервата, с единствено изключение на такава, която допринася за неговото опазване и управление.

2.1.2. Определяне на второстепенните цели.

Второстепенна цел 1: Създаване на условия за развитие на научни и образователни дейности.

Организиране на комплексен мониторинг.

Повишаване екологичната култура на местното население и посетителите.

Подобряване и поддържане обществената информираност за възможностите, значимостта и ценността на резервата.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Създаване и поддържане на база данни.

Необходимо е да се стабилизира пътят до хижата.

Второстепенна цел 2: Институционално развитие.

Към момента институционалното развитие по отношение на организация и управление на резервата е добро. Експертите, отговорни за управлението на резервата, са с добра квалификация и притежават необходимите знания за устойчиво управление. За постигане на целите на плана и устойчиво управление на резерватната територия е необходимо постоянно развитие, както на служителите, така и на управляващата институция като цяло, в това число и привличане на доброволци, експерти и местната общественост. Постигането на целта е възможно чрез изпълнението на следните дейности:

Усъвършенстване на управлението чрез повишаване на квалификацията на служителите, имащи отношение към управлението на резервата.

Постигане на дълготрайна подкрепа на местните общности за реализиране на целите на управлението.

Разработване на проекти и развиване възможностите за привличане и работа с доброволци, особено такива от селищата около резервата.

Постигане на дълготрайна подкрепа на ключови партньори за целите на консервацията и устойчивото развитие на територията.

Разработеният до тук спектър от главни и второстепенни цели и задачи осигурява устойчивото съществуване на резервата съобразно неговата естествена динамика.

2.2. ОГРАНИЧЕНИЯ

Постигането на посочените главни и второстепенни цели зависи от множество фактори на средата (от естествен или антропогенен произход), които както могат да стимулират тяхното осъществяване, така и да ограничат постигането им.

Ограниченията и заплахите за постигане на главните и второстепенни цели, съответстват на направените констатации и оценки. Оценката е направена като се използват един или свободно съчетание на подходящи критерии

По-долу са представени основните фактори (тенденции), които потенциално биха могли да окажат влияние на изпълнението на целите, идентифицирани в процеса на изготвяне на настоящия план за управление.

Те са разпределени като тенденции с антропогенен и естествен характер и са подредени по значимост.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

2.2.1. Тенденции от естествен характер.

Промени в климата, почвите, хидроложкия режим

Глобалното затопляне е трайна тенденция, водеща до промяна на климата в световен мащаб и съответно локалните условия на средата. Води и до промяна в климатичните и почвените условия, хидроложкия режим и другите абиотични компоненти на средата. При трайно проявление може да настъпи промяна във видовия състав, намаляване и дори изчезване на консервационно значими видове и хабитати. Явлението има негативно въздействие върху горското стопанство и други фактори за развитие на територията. По този начин се ограничава постигането на основните цели, свързани с опазването на консервационно значимите видове и местообитания.

Тип цел	Цел	Степен на въздействие	Обект на въздействие	Обхват на въздействие
Главна 1	Съхраняване и опазване на естествения характер и ненарушеност на местообитанията.	Средно	Хабитати	Потенциално Повсеместно
Главна 2	Съхраняване и опазване на естествения характер и ненарушеност на популации на видове.	Средно	Видове	Потенциално Повсеместно
Главна 3	Опазване и съхранение на естественото състояние и целостта на ландшафта.	Средно	Видове Хабитати	Потенциално Повсеместно
Второстепенна 1	Създаване на условия за развитие на научни и образователни дейности.	Ниско	За хората	Потенциално Повсеместно
Второстепенна 2	Институционално развитие.	Средно	За хората	Потенциално Повсеместно

Природни бедствия (пожари и други)

Горските пожари са едни от основните причини, които могат да доведат до значителни загуби на биологично разнообразие. Други природни бедствия, които могат

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма „Околна среда 2007-2013 г.“

да оказват влияние върху биологичното разнообразие и да доведат до неизпълнение на целите на резервата са ветровали, ветроломи, снеговали, снеголоми, смерч и други.

Тип цел	Цел	Степен на въздействие	Обект на въздействие	Обхват на въздействие
Главна 1	Съхраняване и опазване на естествения характер и ненарушеност на местообитанията.	Високо	Хабитати	Локално
Главна 2	Съхраняване и опазване на естествения характер и ненарушеност на популации на видове.	Високо	Видове	Локално
Главна 3	Опазване и съхранение на естественото състояние и целостта на ландшафта.	Високо	Видове Хабитати	Локално
Второстепенна 1	Създаване на условия за развитие на научни и образователни дейности.	Високо	За хората	Локално
Второстепенна 2	Институционално развитие.	Високо	За хората	Локално

Природна уязвимост на видовете и хабитатите

Природната уязвимост на основните консервационно значими видове и хабитати в резервата изисква повече усилия и по-комплексни мерки за тяхното опазване. Тясната специализация към местообитания и хранителна база, слабата репродуктивност и късният матуритет на част от приоритетните видове, междувидовата конкуренция, изолация, каламитетите, конкуренцията за хранителна база, промяна в протичането на естествените сукцесии, като цяло затруднява тяхното опазване. Явява се ограничител за постигане на основните консервационни цели.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

По същия начин уязвимостта на приоритетни видове хабитати и различни групи - гъбна, водораслова, мъхова флора и на голяма част от безгръбначната фауна и земноводните, са тясно свързани с микроклимата в резервата и ще изисква значително повече усилия за тяхното опазване, свързани с допълнителни мерки.

Тип цел	Цел	Степен на въздействие	Обект на въздействие	Обхват на въздействие
Главна 1	Съхраняване и опазване на естествения характер и ненарушеност на местообитанията.	Ниско	Хабитати	Локално
Главна 2	Съхраняване и опазване на естествения характер и ненарушеност на популации на видове.	Ниско	Видове	Локално
Главна 3	Опазване и съхранение на естественото състояние и целостта на ландшафта.	Ниско	Видове Хабитати	Локално
Второстепенна 1	Създаване на условия за развитие на научни и образователни дейности.	Ниско	За хората	Локално
Второстепенна 2	Институционално развитие.	-	-	-

2.2.2. Тенденции от антропогенен характер.

Ерозия, нарушения върху ландшафта, увреждане на местообитанията

В резервата няма условия за развитие на ерозия, нарушения на ландшафта и установени увредени местообитания.

Въздействието е само потенциално, ниско, засягащо хабитатите.

Браконьерство

Няма съставени актове за браконьерство и нерегламентирани сечи в границите на резервата. На терена са установени следи от сечи и нерегламентирано влизане в

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

План за управление на резерват „Бели Лом“

резервата, вероятно свързано със сечи и ползване на природни продукти. Необходимо е предприемането на мерки за ограничаване на браконьерството.

Тип цел	Цел	Степен на въздействие	Обект на въздействие	Обхват на въздействие
Главна 1	Съхраняване и опазване на естествения характер и ненарушеност на местообитанията.	Високо	Хабитати, Видове	Локално
Главна 2	Съхраняване и опазване на естествения характер и ненарушеност на популации на видове.	Високо	Хабитати, Видове	Локално
Главна 3	Опазване и съхранение на естественото състояние и целостта на ландшафта.	Високо	Хабитати, Видове	Локално
Второстепенна 1	Създаване на условия за развитие на научни и образователни дейности.	-	-	-
Второстепенна 2	Институционално развитие.	-	-	-

Замърсяване на околната среда

В близост до резервата няма условия за генериране на емисии, битови отпадъци и шум, които биха повлияли негативно върху целите на опазване. Няма тенденция от замърсяване с отпадъци или генериране на шум, която да доведе до негативно влияние върху резервата. Единствено влияние би имало разпиляване на битови отпадъци от посетителите в района, но към момента РИОСВ-Русе е предприела мерки за почистване на територията и монтиране на кошчета за отпадъци.

Въздействието е само потенциално, ниско, засягащо видовете.

Нарушаване на водния режим

Няма условия за нарушаване на водния режим

Практики в селското, горското и ловното стопанство и др. в съседните територии

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Не се прилагат дейности в селското и горското стопанство, които могат да окажат влияние върху биологичното разнообразие. Не съществува опасност за обитаващите животински видове извън резервата.

По отношение на практиките в селското стопанство - няма установени негативни тенденции.

Въздействието на горското и ловно стопанство е положително, повсеместно, силно, по отношение на хабитатите и видовете. Положителното въздействие се дължи на спазване на предвидените мероприятия в лесоустройствените проекти.

Предвиждания на регионални и местни планове и програми

Предвижданията на регионални и местни планове и програми, свързани с увеличаване на антропогенния натиск, могат да доведат до намаляване на екологичната стойност на района и да доведат до загуба на биологично разнообразие. В конкретния случай, в близост няма ОУП или ПУП, които биха довели до негативно влияние върху предмета и целите на резервата.

По отношение на предвижданията на регионални и местни планове и програми въздействието не е установено.

Ниво на знанията и опита на местно ниво

Недостатъчното ниво на знания и опит много често е в основата на разрушителното отношение спрямо природата, което от своя страна води до намаляване на популациите на видове и местообитания, унищожаване на животни и растения от приоритетни и други видове. Ограничението въздейства върху постигането както на консервационните цели, така и на целите на устойчивото развитие.

Въздействието е високо, потенциално по отношение на видове и хабитати.

Инфраструктура

Няма установени негативни тенденции.

Административни, финансови и др.

Няма установени негативни тенденции.

Прекомерен туристически натиск

Няма установени негативни тенденции.

2.2.3. Други ограничения и тенденции.

Няма установени други ограничения и тенденции, които биха били заплаха за изпълнение на целите, заложили в плана.

ВТОРА ОЦЕНКА

2.3. ЕФЕКТ НА ОГРАНИЧЕНИЯТА ВЪРХУ ДЪЛГОСРОЧНИТЕ ЦЕЛИ

Въздействието на ограниченията, които имат естествен характер, може да доведе до промяна на местообитанията, загуба на видовото разнообразие - на индивидуално ниво (намаляване числеността); на групово ниво - намаляване на броя на популациите; на видово ниво - до евентуално изчезване (за резервата) на даден вид. При трайно проявление е възможна промяна в екосистемното и ландшафтно разнообразие.

Въздействието на антропогенните ограничения, като пряко унищожаване на видове, може да доведе до нарушаване на естествената стабилност на структурите на популациите от едри и дребни бозайници в дългосрочен план, и за поддържане на цялостния баланс в екосистемата. Липсата на достатъчно познания върху разпространението, числеността и динамиката на популациите на видовете, не дават възможност за провеждане на мониторинг върху тяхното състояние и вземане на адекватни мерки за тяхното опазване. Недостатъчната екологична култура често е в основата на отрицателното поведение в природата, а това води до унищожаване на растения и животни.

В таблицата по-долу е дадена оценка на въздействието на ограниченията/тенденциите върху главните и второстепенни цели. Въздействията са оценени по значимост, обхват и честота. Представени са и мерки за справяне с неблагоприятните тенденции.

Оценката на ограниченията е направена по следната скала:

Значимост	Незначително	Средно	Значително
Обхват	Потенциално	Локално	Повсеместно
Честота	Рядко	Периодично	Постоянно

По-долу в плана за управление, предвидените за реализация проекти са степенувани по приоритетност, в съответствие с направената оценка на ограниченията.

С по-висок приоритет са проекти, които биха довели до ограничаване на въздействието на ограничения, които биха имали по-значимо негативно въздействие върху резервата.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Цел	Ограничения	Значимост	Обхват	Честота	Мерки за преодоляване на ограниченията
Главна цел 1: Съхраняване и опазване на естествения характер и ненарушеност на местообитанията.	Промени в климата, почвите, хидроложкия режим.	Средно	Потенциално	Постоянно	Управленски решения на локално и глобално ниво.
	Природни бедствия (пожари и други).	Значително	Локално	Рядко	Изготвяне на противопожарни планове. Изграждане на противопожарна кула в района на резервата.
	Природна уязвимост на видовете и хабитатите.	Незначително	Локално	Рядко	Мониторинг.
	Ерозия, нарушения върху ландшафта, увреждане на местообитанията..	Незначително	Локално	Рядко	Мониторинг.
	Бракониерство	Незначително	Локално	Рядко	Засилен контрол.
	Замърсяване на околната среда.	Незначително	Локално	Рядко	Засилен контрол.
	Нарушаване на водния режим.	Средно	Повсеместно	Рядко	Мониторинг.
	Практики в селското, горското и ловното стопанство и др. в съседните територии.	Незначително	Локално	Рядко	Запазване на статута на околните територии (водайна зона).
	Предвиждания на регионални и местни планове и програми.	Незначително	Локално	Постоянно	Прилагане на законоопределените процедури, съгласно ЗООС и ЗУТ по отношение на предвижданията на ОУП.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Цел	Ограничения	Значимост	Обхват	Честота	Мерки за преодоляване на ограниченията
					Мониторинг на туристопотока в района, извън границите на резервата.
	Ниво на знанията и опита на местно ниво.	Значително	Повсеместно	Постоянно	Повишаване на капацитета на местната администрация, имаща отношение към управлението и опазването на резервата. Провеждане на образователни програми.
	Инфраструктура.	Незначително	Локално	Рядко	Недопускане на изграждането на инфраструктура, освен такава, която спомага за изпълнението на целите.
	Административни, финансови и др.	Незначително	Локално	Рядко	Постоянно повишаване на квалификацията на експертите, имащи отношение към управлението на резервата.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Цел	Ограничения	Значимост	Обхват	Честота	Мерки за преодоляване на ограниченията
	Прекомерен туристически натиск.	Незначително	Локално	Рядко	Спазване на условията за преминаване през резервата.
Главна цел 2: Съхраняване и опазване на естествения характер и ненарушеност на популации на видове.	Промени в климата, почвите, хидроложкия режим.	Средно	Потенциално	Постоянно	Управленски решения на локално и глобално ниво.
	Природни бедствия (пожари и други).	Значително	Локално	Рядко	Изготвяне на противопожарни планове. Изграждане на противопожарна кула в района на резервата.
	Природна уязвимост на видовете и хабитатите.	Незначително	Локално	Рядко	Мониторинг.
	Ерозия, нарушения върху ландшафта, увреждане на местообитанията.	Незначително	Локално	Рядко	Мониторинг.
	Бракониерство.	Незначително	Локално	Рядко	Засилен контрол.
	Замърсяване на околната среда.	Средна	Локално	Постоянно	Засилен контрол. Недопускане на замърсяване с битови отпадъци. Информационни табели със забранителен характер по отношение на шума и битовите отпадъци.

Цел	Ограничения	Значимост	Обхват	Честота	Мерки за преодоляване на ограниченията
	Нарушаване на водния режим.	Средно	Повсеместно	Рядко	Мониторинг.
	Практики в селското, горското и ловното стопанство и др. в съседните територии.	Незначително	Локално	Рядко	Запазване на статута на околните територии (вододайна зона).
	Предвиждания на регионални и местни планове и програми.	Незначително	Локално	Постоянно	Прилагане на законоопределените процедури, съгласно ЗООС и ЗУТ по отношение на предвижданията на ОУП. Мониторинг на туристопотока.
	Ниво на знанията и опита на местно ниво.	Значително	Повсеместно	Постоянно	Повишаване на капацитета на местната администрация, имаща отношение към управлението и опазването на резервата. Провеждане на образователни програми.

Цел	Ограничения	Значимост	Обхват	Честота	Мерки за преодоляване на ограниченията
	Инфраструктура.	Незначително	Локално	Рядко	Недопускане изграждането на инфраструктура, освен такава, която спомага за изпълнението на целите.
	Административни, финансови и др.	Незначително	Локално	Рядко	Постоянно повишаване на квалификацията на експертите, имащи отношение към управлението на резервата.
	Прекомерен туристически натиск.	Незначително	Локално	Рядко	Спазване на условията за преминаване през резервата.
Главна цел 3: Опазване и съхранение на естественото състояние и целостта на ландшафта.	Промени в климата, почвите, хидроложкия режим.	Средно	Потенциално	Постоянно	Управленски решения на локално и глобално ниво.
	Природни бедствия (пожари и други).	Значително	Локално	Рядко	Изготвяне на противопожарни планове. Изграждане на противопожарна кула в района на резервата.
	Природна уязвимост на видовете и хабитатите.	Незначително	Локално	Рядко	Мониторинг.
	Ерозия, нарушения върху ландшафта, увреждане на местообитанията.	Незначително	Локално	Рядко	Мониторинг.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Цел	Ограничения	Значимост	Обхват	Честота	Мерки за преодоляване на ограниченията
	Бракониерство.	Незначително	Локално	Рядко	Засилен контрол.
	Замърсяване на околната среда.	Незначително	Локално	Периодично	Засилен контрол.
	Нарушаване на водния режим.	Незначително	Повсеместно	Рядко	Мониторинг.
	Практики в селското, горското и ловното стопанство и др. в съседните територии.	Незначително	Локално	Рядко	Запазване на статута на околните територии (вододайна зона).
	Предвиждания на регионални и местни планове и програми.	Незначително	Локално	Постоянно	Прилагане на законоопределените процедури, съгласно ЗООС и ЗУТ по отношение на предвижданията на ОУП. Мониторинг на туристопотока в района, извън границите на резервата.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Цел	Ограничения	Значимост	Обхват	Честота	Мерки за преодоляване на ограниченията
	Ниво на знанията и опита на местно ниво.	Значително	Повсеместно	Постоянно	Повишаване на капацитета на местната администрация, имаща отношение към управлението и опазването на резервата. Провеждане на образователни програми.
	Инфраструктура.	Незначително	Локално	Рядко	Недопускане изграждането на инфраструктура, освен такава, която спомага за изпълнението на целите.
	Административни, финансови и др.	Незначително	Локално	Рядко	Постоянно повишаване на квалификацията на експертите, имащи отношение към управлението на резервата.
	Прекомерен туристически натиск.	Незначително	Локално	Рядко	Спазване на условията за преминаване на посетители през резервата.

2.4. ПОТЕНЦИАЛНИ ВЪЗМОЖНОСТИ НА ЗАЩИТЕНАТА ТЕРИТОРИЯ:

2.4.1. Потенциал на територията по отношение консервация на хабитати и видове при установен модел и режим на ниво на подпочвени води и заливане.

Оценка на потенциала	Основание
<p>Опазване на биологичното разнообразие -</p> <p>След допълнителни проучвания е възможно да се обогати информацията, с което ще увеличат и потенциалните възможности на резервата и защитената местност за ОБР, при установения модел и режим на ниво на подпочвени води и заливане.</p> <p>Защитената територия притежава висок потенциал за опазване на биологичното разнообразие.</p>	<p>На територията на резервата са установени 7 типа природни местообитания, включени в Приложение 1 на ЗБР, като 5 от тях са включени в Червената книга на Република България. Растителните съобщества са обединени в 11 групи асоциации, от които 8 коренни и 3 производни.</p> <p>В Червения списък на висшите растения в България са включени 4 вида висши растения – руско усойниче (<i>Echium russicum</i>) (VU), химнатоглосум (<i>Himanthoglossum caprinum</i>) (VU), пурпурен дремник (<i>Epipactis purpurata</i>) (EN) и мека медуница (<i>Pulmonaria mollis</i>) (LC). В Приложение 2 на Закона за биологичното разнообразие попада руско усойниче (<i>Echium russicum</i>), а в Приложение 3 видовете – пурпурен дремник (<i>Epipactis purpurata</i>), химнатоглосум (<i>Himanthiglossum caprinum</i>) и петров кръст (<i>Lilium martagon</i>). В Червената книга на България са включени пурпурен дремник (<i>Epipactis purpurata</i>) и химнатоглосум (<i>Himanthiglossum caprinum</i>). Два вида - руско усойниче (<i>Echium russicum</i>), химнатоглосум (<i>Himanthiglossum caprinum</i>) са под защита на Директива 92/43/ЕЕС, а един - химнатоглосум (<i>Himanthiglossum caprinum</i>) на Бернската конвенция. Един вид - жълт равнец (<i>Achillea clypeolata</i>) е балкански ендемит. Шест вида под защита на CITES – есенно</p>

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

	<p>ботурче (<i>Cyclamen hederifolium</i>), дълголистен главопрашник (<i>Cephalanthera longifolia</i>), пурпурен дремник (<i>Epipactis purpurata</i>), химнатоглосум (<i>Himantoglossum caprinum</i>), истинска гнездовка (<i>Neottia nidus-avis</i>) и зеленоцветна платантера (<i>Platanthera chlorantha</i>).</p> <p>Биологичното разнообразие на резервата по отношение на фауната е относително богато. Най-общо, животинските видове наброяват 522 таксона от които: 339 вида безгръбначни животни и 183 вида гръбначни животни. Поради голямата си „Консервационна тежест“ приоритетни за опазване безгръбначни видове, които обитават територията на резервата са: голям сечко (<i>Cerambyx cerdo</i>), бръмбар носорог (<i>Oryctes nasicornis kuntzeni</i>), бръмбар рогащ (<i>Lucanus cervus</i>), <i>Bulgarica varnensis</i> и <i>Callobius claustrarius balcanicus</i>.</p> <p>От влечугите приоритетен за опазване вид е шипоопашата костенурка (<i>Testudo hermanni</i>).</p> <p>От общо 409 вида птици в страната, разделени в 22 разряда, на територията на резервата се срещат 123 вида птици или над 30 % от всички видове в страната. Съотношение на гнездящите видове, които са типични за резервата съответно е 99 вида спрямо 240 (съвременни гнездящи видове, съгласно BUNARCO 2009). Приоритетни видове са дневните грабливи птици, както и 26 вида от Червената книга на България и 35 вида от Директивата за птиците. Тяхното гнездене на територията на резервата го определя с национално и Европейско значение. За относително малката площ на резервата и</p>
--	--

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма „Околна среда 2007-2013 г.“

	<p>прилежащият район тези гнездящи видове птици показват относително голямо видово разнообразие.</p> <p>Европейски вълк (<i>Canis lupus</i>), видра (<i>Lutra lutra</i>) и дива котка (<i>Felis silvestris</i>) са приоритетни за опазване видове сред бозайниците.</p>
--	---

Територията притежава 100% потенциал за преживяване на видовете.

2.4.2. Потенциални възможности за развитие на научно-познавателен туризъм и други рекреационни дейности на местно, национално и международно ниво.

Оценка на потенциала	Основание
<p>Територии с възможност за развитие на рекреационни дейности – режимът на ЗТ не позволява развитие на туризъм и рекреационни дейности.</p> <p>Оценката е средна, тъй като основно в територията около резервата е възможно практикуването на опознавателен и екотуризм.</p>	<p>Местоположението на резервата е сравнително лесно достъпно.</p> <p>Има създадени пътеки за посетители.</p>

Съществуват реални възможности (50% - 70%) за развитие на познавателен туризъм в района около резервата, извън неговите граници и определено ниво на научно-изследователска и научно-обучителна дейност на национално ниво.

Възможност за организиране на постоянна изложба в град Русе или в гр. Цар Калоян и в с. Кривня, в която да се поставят експонати от биоразнообразието на резервата.

2.4.3. Други.

Оценка на потенциала	Основание
<p>Източник на ползи за местното население - Дейности, свързани с използване на потенциалните възможности на територията.</p> <p>Средна оценка.</p>	<p>Възможност за водачество, продажба на информационни материали, доходи от извършване на услуги в туристическата сфера, за районите около резервата.</p>

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

ЧАСТ 3: РЕЖИМИ, НОРМИ, УСЛОВИЯ И ПРЕПОРЪКИ ЗА ОСЪЩЕСТВЯВАНЕ НА ДЕЙНОСТИТЕ

Предложените режими и норми са определени на базата на нормативно определени изисквания и аналитичната информация и оценки, представени в Част 1. Тяхното налагане цели преодоляване или ограничаване на въздействието на заплахите, идентифицирани в Част 2, осигуряване на условия за контрол и взимане на гъвкави управленски решения.

3.1. ЗОНИРАНЕ И ФУНКЦИОНАЛНО ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕ НА ЗОНИТЕ:

3.1.1. Териториално разположение на зони съобразно спецификата и целите на резервата.

С цел осъществяване на дългосрочните цели на Плана за управление, територията на резерват „Бели Лом“ е разделена на зони с определено функционално предназначение.

ЗОНА А - Зона за опазване на консервационно значими видове и местообитания.

Строго резерватна зона.

Обхват: Цялата територия на резервата с изключение на обособените със заповед на Министъра на околната среда и водите две пътеки за преминаване на посетители.

Площ: 773,080388 ha.

Функционално предназначение:

Съхраняване на ценни видове и природни местообитания;

Съхраняване на ценни ландшафти;

Научни наблюдения;

Събиране на семенен материал;

Екологичен мониторинг.

ЗОНА Б - Зона за регламентиран достъп по познавателен маршрут (пътеки за посетители).

Обхват: Ивиците, които обхващат регламентираните две пътеки за посетители и изградената посетителска инфраструктура.

Площ: 1,884542 ha

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Функционално предназначение:

Практикуване на посещения с научна и образователна цел;

Наблюдение и обучение по възрастови групи и интереси.

3.2. РЕЖИМИ И НОРМИ

Резерватът се управлява с цел:

а) Запазване на естествените сукцесионни процеси в екосистемите;

б) Опазване на образци от естествени екосистеми, включващи характерни и/или забележителни диви растителни и животински видове и местообитанията им;

в) Запазване на структурни особености на ландшафта;

г) Насърчаване на научно-изследователска дейност и екологичен мониторинг.

Режим на защитената територия, определен в ЗЗТ

Чл. 17. (1) В резерватите се забраняват всякакви дейности, с изключение на:

1. тяхната охрана;

2. посещения с научна цел;

3. преминаването на хора по маркирани пътеки, включително с образователна цел;

4. събиране на семенен материал, диви растения и животни с научна цел или за възстановяването им на други места в количества, начини и време, изключващи нарушения в екосистемите.

5. потушаване на пожари и санитарни мероприятия в горите, увредени вследствие на природни бедствия и каламитети.

(2) Пътеките по ал. 1, т. 3 се определят със заповед на министъра на околната среда и водите.

(3) Посещенията по ал. 1, т. 2 и 4 се осъществяват с разрешение от Министерството на околната среда и водите.

(4) Санитарните мероприятия по ал. 1, т. 5 се извършват с разрешение от Министерството на околната среда и водите, издадено след положително научно становище от Българската академия на науките и положително решение на Националния съвет по биологичното разнообразие.

ЗЗТ- ДВ, бр. 133/11.11.98 г., изм. и доп. ДВ, бр.98/99 г., изм. и доп. ДВ, бр. 28/04.04.2000 г., ДВ, бр.48/13.06.2000 г., ДВ бр. 78/26.09.2000 г., изм. ДВ. бр.23 от 1 Март 2002г., изм. ДВ. бр.77 от 9 .08. 2002 г., изм. ДВ. бр.91 от 25 .09. 2002 г., ДВ. бр.66 от 26 Юли 2013 г.

Режимът на Р, определен с други нормативни документи – Заповеди

Режимът на защитената територия определен със Заповед № 393 от

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

12.05.1980 г. на председателя на Комитета за опазване на природната среда. Със заповедта, с цел да се опазят характерни за Лудогорието горски екосистеми с присъщият им растителен и животински генетичен фонд и редки видове, се обявява резерват „Бели Лом“.

Режимът на защитената територия, определен със Заповед № РД-377 от 29.03.2005 г. на Министъра на околната среда и водите:

Със заповедта се определят две пътеки за посетители през резервата.

- Пътека от местност „Исток чешма“ до хижа „Кривня“.
- Пътека от „Исток чешма“ до местност „Кривненски път“.

При преминаването по пътеките, определени със заповедта, се забранява:

1. Отклоняване на посетителите и навлизане в резервата;
2. Замърсяване с битови и други отпадъци;
3. Бране, събиране, отрязване, изкореняване или друг начин на увреждане на екземпляри от растителни видове;
4. Убиване, улавяне, преследване, обезпокояване или друг начин на увреждане на екземпляри от животински видове;
5. Палене на огън и бивакуване.

Заповед № РД-564 от 12.07.2007 г. на Министъра на околната среда и водите:
Със заповедта се актуализира площта на ЗТ от 7730,000 dka на 7755,406 dka.

ДОПЪЛНИТЕЛНИ РЕЖИМИ, НОРМИ И ПРЕПОРЪКИ, ОБЩОВАЛИДНИ ЗА ЦЯЛАТА ТЕРИТОРИЯ НА РЕЗЕРВАТА

Режими:

(1) Необходимите контролни наблюдения на територията на резервата да се извършват пеш.

(2) Не се допуска обособяване на нови пътеки за посетители.

(3) След провеждане на научни изследвания и използване на временни съоръжения и след приключване на наблюденията, временните съоръжения за наблюдение да се демонтират и се възстанови изходното състояние на мястото на наблюдение.

Препоръки:

(4) Ежегодно да се провеждат срещи за обсъждане проблемите с

браконьерството и дивечовите запаси, извън защитената територия, с представители на РИОСВ, ловните дружини, Общините, ДЛ, НПО, РПУ.

ДОПЪЛНИТЕЛНИ РЕЖИМИ, НОРМИ И ПРЕПОРЪКИ ПО ЗОНИ

Зона А

(1) Не се въвеждат допълнителни режими, норми и препоръки.

Зона Б

Режими:

(2) Забранява се изграждането на нагледна информационна система, свързана с маркировка, информационни табла, указателни табели и печатна информация за резервата, без утвърдени работни проекти.

Препоръки:

(3) Изработване и поставяне на елементи от информационната система:

- общи информационни табла със схема за обекта;
- навес с общо информационно табло и кът за информационни материали;
- указателни табла за поведение;
- информационни табла за растителни и животински видове;
- информационен плот;
- указателни табла за посока;
- пейки без облегалка;
- дървени бариери.

В Приложение № 1.0-1 (Карта № 16) е представена карта на Функционалното зонирание на резервата.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

ЧАСТ 4: ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЧИ И ПРЕДПИСАНИЯ ЗА ОПАЗВАНЕ И ПОЛЗВАНЕ

4.1. ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ПРИОРИТЕТИТЕ

Отчитайки дългосрочните цели и фактори, които оказват влияние върху тяхното изпълнение, са формулирани следните **основни приоритети** по отношение на устройство, организация и управление през 10-годишния период на действие на Плана за управление на резерват „Бели Лом“:

- Координация на научни изследвания и публикации;
- Подобряване на условията за преминаване на посетители по нормативно определените пътеки, подновяване и добавяне на нови указателни табели;
- Природозащитно образование;
- Информационно осигуряване;
- Връзки с обществеността;
- Комплексен и дългосрочен мониторинг за опазване на биологичното разнообразие;
- Прилагане на законодателството и нормативната база.

Въз основа на определените приоритети, посочени по-долу, проектите са степенувани в тристепенна скала от 1 до 3, като с най-висок приоритет е 1, а най-нисък 3.

4.2. ПРОГРАМИ

С **Програмите** се постигат целите на управлението. Групирани са в 6 направления. За всяка от програмите са посочени **проекти**, които могат да се изпълняват през целия период на действие на Плана за управление.

4.2.1. Програма „Опазване и поддържане на биоразнообразието – местообитания и видове“.

Проекти по програмата

- Проучване на флората, фауната, растителността и местообитанията.
- Проучване на видовете животни, характеризиращи се със скрит начин на живот.

4.2.2. Програма „Научни изследвания в горите“.

Проекти по програмата

- Проучване на сукцесиите на растителните съобщества и установяване на закономерности в естественото развитие на горските екосистеми.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

- Проучване на инвазивните видове.

4.2.3. Програма „Научни изследвания и мониторинг“.

Проекти по програмата

- Мониторинг на растителни и животински видове.
- Мониторинг на приоритетните местообитания.
- Мониторинг на санитарното състояние на горските насаждения.

4.2.4. Програма „Връзки с обществеността и образование“.

Проекти по програмата

- Развитие на партньорство на различни нива.
- Издаване на брошури за резервата, разработване на разнообразни образователни пакети и заснемане на рекламен видеофилм за резервата.

- Поддържане на пътеките за посетители.

4.2.5. Програма „Институционално развитие“.

Проекти по програмата

- Институционално развитие на РИОСВ и обучение на хората, управляващи територията на резервата.

4.2.6. Програма „Изграждане на биокоридор от защитени територии в Ломовите“

Проекти по програмата

- Проучване на възможностите за включване на резерват „Бели Лом“ в границите на природен парк „Русенски Лом“.
- Включване на резерват „Бели Лом“ в границите на природен парк „Русенски Лом“.

4.3. ПРОЕКТИ

4.3.1. Проект „Проучване на флората, фауната, растителността и местообитанията” – Приоритет 2.

Цел:

Попълване на пропуските в познанията и създаване на база от данни за биологичното разнообразие и сравнителни анализи за състоянието на отделните елементи.

Обект на прилагане:

Флора, фауна, растителност и местообитания.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Метод:

Трансектни и точкови методи; преки и косвени; картиране.

Очакван резултат:

Установяване на нови видове и местообитания. Разширяване на познанията за биологичното разнообразие на територията на резервата.

Срок за изпълнение:

2016 – 2018 г.

4.3.2. Проект „Проучване на видовете животни, характеризиращи се със скрит начин на живот” – Приоритет 3.

Цел:

Попълване на пропуските в познанията и създаване на база от данни за животинските видове, характеризиращи се със скрит начин на живот.

Обект на прилагане:

Лешников сънливец, Европейска катерица.

Метод:

Трансектни и точкови методи; преки и косвени; фотокапани.

Очакван резултат:

Целенасочен мониторинг на тези видове в България не е провеждан. Възможно е установяване на нови видове със скрит начин на живот. Разширяване на познанията за биологичното разнообразие на територията на резервата.

Срок за изпълнение:

2016 – 2018 г.

4.3.3. Проект „Проучване на сукцесиите на растителните съобщества и установяване на закономерности в естественото развитие на горските екосистеми” – Приоритет 3.

Цел:

Набиране на информация относно процесите, които протичат в растителните съобщества. Попълване на пропуските в познанията за процесите, които протичат в горските екосистеми и създаване на база от данни за биологичното разнообразие с цел, сравнителни анализи за състоянието на отделните компоненти елементи.

Обект на прилагане:

Местообитания, растителни съобщества.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

Метод:

Картиране; Прилагане на утвърдените методики в НСМБР.

Очакван резултат:

Проучване на сукцесионните процеси и насоките на тяхното развитие. Разширяване на познанията за биологичното разнообразие на територията на резервата, създаване на база данни. Проекта ще допринесе за по-доброто разбиране на процесите, протичащи в горските екосистеми. От своя страна набраната и систематизирана информация ще спомогне постигане на основната цел - опазване на биологичното разнообразие.

Срок за изпълнение:

2016 – 2018 г.

4.3.4. Проект „Проучване на инвазивните видове” – Приоритет 1.

Цел:

Ежегодно набиране на актуална информация за инвазивните видове в района. Проследяване на тенденциите и при необходимост изготвяне на стратегия/план за борба с тях. Прилагане на подходящи мерки за борба с инвазивните видове, които не противоречат на ЗЗТ.

Обект на прилагане:

Amorpha fruticosa, *Robinia pseudoacacia*, *Conyza canadensis* и *Ailanthus altissima*.

Метод:

Картиране; Горскостопански мероприятия в прилежащите територии.

Очакван резултат:

Намаляване на риска от проникване на инвазивни видове на територията на резервата.

Срок за изпълнение:

2016 – 2025 г.

4.3.5. Проект „Мониторинг на растителни и животински видове“ – Приоритет 2.

Цел:

Създаване на база данни и допълване на познанията за територията на резервата.

Обект на прилагане:

Растителни видове – руско усойниче (*Echium russicum*), химнатоглосум

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

(*Himanthoglossum caprinum*), пурпурен дремник (*Epipactis purpurata*), мека медуница (*Pulmonaria mollis*), петров кръст (*Lilium martagon*), жълт равнец (*Achillea clypeolata*), есенно ботурче (*Cyclamen hederifolium*), дълголистен главопрашник (*Cephalanthera longifolia*), истинска гнездовка (*Neottia nidus-avis*) и кукувича опашка (*Platanthera chloranth*);

Лечебни растения – лазаркиня (*Galium odoratum*), кисел трън (*Berberis vulgaris*), пролетен горицвет (*Adonis vernalis*), бодлив залист (*Ruscus aculeatus*) и страшниче (*Asplenium trichomanes*);

Животински видове – европейски вълк (*Canis lupus*), чакал (*Canis aureus*) и дива котка (*Felis silvestris*).

Метод:

Растителни видове – трансектни и точкови методи; картиране;

Животински видове – директни наблюдения, анкети и използване на фотокапани (неинвазивни методи, които се прилагат успешно при редки, нощноактивни и горско живеещи обитатели).

Очакван резултат:

Основа за вземане на управленски решения.

Срок за изпълнение:

2016 - 2025 г.

4.3.6. Проект „Мониторинг на приоритетните местообитания“ – Приоритет 2.

Цел:

Създаване на база данни и допълване на познанията за територията на резервата.

Обект на прилагане:

9110* *Евро-сибирски степни гори с Quercus spp.*

Метод:

Използване на одобрени методики.

Очакван резултат:

Установяване на тенденции в изменението на природозащитното състояние на местообитанието, въз основа на които да се вземат съответни управленчески решения.

Срок за изпълнение:

2018 - 2020 г.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

4.3.7. Проект „Мониторинг на санитарното състояние на горските насаждения“ – Приоритет 1.

Цел:

Установяване на здравословното състояние на горските насаждения. Ежегодно проучване.

Обект на прилагане:

Церовите гори.

Метод:

Съгласно приета методика за оценка на здравословното състояние.

Очакван резултат:

Основа за вземане на управленски решения.

Срок за изпълнение:

2016 - 2025 г.

4.3.8. Проект „Развитие на партньорство на различни нива“ – Приоритет 2.

Цел:

Координация и сътрудничество при изготвяне и изпълнение на различни програми, свързани с развитието на екологичния и познавателен туризъм.

Обект на прилагане:

Резерват „Бели Лом“.

Метод:

Провеждане на срещи, организиране на проекти, изработка на планове и други документи.

Очакван резултат:

Провеждане на различни мероприятия с цел популяризиране на резервата.

Срок за изпълнение:

2016 - 2025 г.

4.3.9. Проект „Издаване на брошури за резервата, разработване на разнообразни образователни пакети и заснемане на рекламен видеофилм за резервата“ – Приоритет 3.

Цел:

Популяризиране на резервата. Създаване на информационна база, спомагаща за популяризиране на ценностите на резервата за различни възрастови групи, вкл.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

ученици и студенти.

Обект на прилагане:

Резерват „Бели Лом“.

Метод:

Издаване на нагледни материали, образователни пакети и заснемане на филм.

Очакван резултат:

Популяризиране на резервата.

Срок за изпълнение:

2016 г.

4.3.10. Проект „Поддържане на пътеките за посетители“ – Приоритет 2.

Цел:

Поддържане на двете съществуващи пътеки за посетители в добро състояние.

Обект на прилагане:

Зона Б на резервата.

Метод:

Почистване, маркиране и подобряване на пътеките, в съответствие със ЗЗТ.

Очакван резултат:

Подобряване на условията за посещения с научна и образователна цел.

Срок за изпълнение:

2016 - 2025 г.

4.3.11. Проект „Институционално развитие на РИОСВ и обучение на хората, управляващи територията на резервата“ – Приоритет 1.

Цел:

Повишаване капацитета.

Обект на прилагане:

Служители на РИОСВ.

Метод:

Посещения на обучения, научни конференции, образователни курсове, курсове за повишаване на квалификацията и други.

Очакван резултат:

Подобряване на управлението.

Срок за изпълнение:

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма „Околна среда 2007-2013 г.“

2016 - 2025 г.

4.3.12. Проект „Проучване на възможностите за включване на резерват „Бели Лом“ в границите на природен парк „Русенски Лом“ – Приоритет 1.

Цел:

Определяне на възможностите за изграждане на биокоридор от защитени територии в Ломовите и анализ на до сега предприетите действия от страна на МОСВ, РИОСВ-Русе и ПП „Русенски Лом“ за включване на резерват „Бели Лом“ в границите на ПП „Русенски Лом“.

Обект на прилагане:

Резерват „Бели Лом“, ПП „Русенски Лом“.

Метод:

Документален и правен анализ. Теренни проучвания. Планиране.

Очакван резултат:

Определяне на най-благоприятния и законосъобразен начин, по който да бъде включен резерват „Бели Лом“ в границите на ПП „Русенски Лом“.

Срок за изпълнение:

2016 г.

4.3.13. Проект „Включване на резерват „Бели Лом“ в границите на природен парк „Русенски Лом“ – Приоритет 1.

Цел:

Изграждане на биокоридор за обмен на видове и местообитания чрез защитени територии, обединени в една обща защитена площ.

Обект на прилагане:

Местообитания, растителни съобщества и връзката им със съседни територии.

Метод:

Картиране; прилагане на националното природозащитно законодателство.

Очакван резултат:

Създаване на Защитена територия, гарантираща опазването на видовете и местообитанията в нея при устойчиво развитие на съседните райони.

Срок за изпълнение:

2017 - 2018 г.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма „Околна среда 2007-2013 г.“

4.4. ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЧИ

Изброените оперативни дейности се отнасят до отговорностите на РИОСВ-Русе по изпълнение на предвидените в Плана за управление програми и проекти. Те се изпълняват ежегодно в рамките на служебните задължения на служителите, съгласно техните длъжностни характеристики.

При разработването на ежегодни планове за пожарна безопасност, предварително се събира информация от отговорните служители. Тя включва пожароопасни места, състояние на съществуващите и необходимост от оборудване на нови и др.

Ежегодно се организира обучение и инструктаж на служители и доброволци преди началото на пожароопасния сезон. Организирано се съвместно с местните власти и се провеждат със съответните служби на Национална служба по противопожарна и аварийна безопасност, МВР, Гражданска защита и др.

Ежегодно се разработва график за конкретните задачи и дейности, за които са осигурени партньори и средства за изпълнение и отговарят на определените в Част 3 режими, норми и препоръки.

Прилагането на програмите за мониторинг се извършват от служители или се възлага на външни изпълнители, в зависимост от техните компетенции, по предварително изготвени графици, съгласно Програмата за Комплексен мониторинг за опазване и поддържане на биоразнообразието.

За проекти, финансирани от външни донори и спонсори, след съгласуване по съответния ред, се определя експерт от РИОСВ, който следи тяхното изпълнение и резултатност. След приключване на всеки един проект или етап от него, той прави актуализация и на данните в ГИС. Създаването и поддържането на такава база данни може да се ползва от заинтересовани институции и от експерти, ангажирани с разширяване и доразвитие на информационната система.

Възможните допълнителни източници на финансиране са ОП „Околна среда“, Life+ и други. За постигане на желанния ефект (осигурено финансиране) е необходимо на базата на заложените проекти да се изработи качествено проектно предложение към съответната финансираща организация или фонд. За повишаване на ефективността на финансиране се определя експерт от РИОСВ-Русе, който приоритетно да се занимава с кандидатстване по проекти. Задължително условие е експертът да притежава

необходимите знания и опит за подготовка на качествено проектно предложение.

Работата в партньорство с местните правителствени и неправителствени организации предлага повече опит, познания и идеи. Целта е приемане на общи планове за действие и обмен на опит, разпространение на периодичен печатен и/или електронен бюлетин и др. Координира се от експерта за връзки с обществеността.

Основни партньори са общинските администрации, природозащитните екологични НПО, горските стопанства, представители на социален туризъм, регионалните органи на РСПБЗН, РДВР и РИОСВ.

4.5. РАБОТЕН ПЛАН

Работен план за 3 години за изпълнение на приоритетните проекти и задачи е представен в таблицата по-долу. Посочените срокове за изпълнение са препоръчителни. В **болд** за отбелязани проектите с висок приоритет, с **болд и италик** със среден приоритет.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

План за управление на резерват „Бели Лом“

Проекти и задачи	Срок за изпълнение	Работен план за три години			Етапи предвидени за първата година
		Година 1	Година 2	Година 3	
<i>Проучване на флората, фауната, растителността, и местообитанията.</i>	2016 – 2018 г.	Организация на работа. Провеждане на теренни проучвания.	Провеждане на теренни проучвания. Изготвяне на окончателен доклад.		Избор на обекти и приемане на методики за провеждане на теренните проучвания. Провеждане на теренни проучвания по направления. Изготвяне на междинен доклад.
Проучване на видовете животни, характеризиращи се със скрит начин на живот.	2016 - 2018 г.	Организация на работа. Провеждане на теренни проучвания.	Провеждане на теренни проучвания. Изготвяне на отчет.	Провеждане на теренни проучвания. Изготвяне на отчет.	Избор на обекти и приемане на методики за провеждане на теренните проучвания. Закупуване на оборудване. Провеждане на теренни проучвания по направления. Изготвяне на междинен доклад.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

План за управление на резерват „Бели Лом“

Проекти и задачи	Срок за изпълнение	Работен план за три години			Етапи предвидени за първата година
		Година 1	Година 2	Година 3	
Проучване на сукцесиите на растителните съобщества и установяване на закономерности в естественото развитие на горските екосистеми.	2016 - 2018 г.	Организация на работа. Провеждане на теренни проучвания.	Провеждане на теренни проучвания. Изготвяне на отчет.	Провеждане на теренни проучвания. Изготвяне на отчет.	Избор на обекти и приемане на методики за провеждане на теренните проучвания. Провеждане на теренни проучвания по направления. Изготвяне на междинен доклад.
Проучване на инвазивните видове	2016 - 2025 г.	Провеждане на теренни проучвания.	Провеждане на теренни проучвания.	Провеждане на теренни проучвания. Изготвяне на отчет.	
Мониторинг на растителни и животински видове.	2016 - 2025 г.	Организация на работа. Провеждане на теренни проучвания.	Провеждане на теренни проучвания.	Провеждане на теренни проучвания.	Избор на обекти и приемане на методики за провеждане на теренните проучвания. Провеждане на теренни проучвания по направления. Изготвяне на междинен доклад.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

План за управление на резерват „Бели Лом“

Проекти и задачи	Срок за изпълнение	Работен план за три години			Етапи предвидени за първата година
		Година 1	Година 2	Година 3	
Мониторинг на приоритетните местообитания.	2018 - 2020 г.	Организация на работа. Провеждане на теренни проучвания. Изготвяне на отчет.	Теренни проучвания. Изготвяне на отчет.	Теренни проучвания. Изготвяне на отчет.	
Мониторинг на санитарното състояние на горските насаждения.	2016 - 2025 г.	Организация на работа. Провеждане на теренни проучвания.	Провеждане на теренни проучвания.	Провеждане на теренни проучвания.	Избор на обекти. Провеждане на проучвания.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

План за управление на резерват „Бели Лом“

Проекти и задачи	Срок за изпълнение	Работен план за три години			Етапи предвидени за първата година
		Година 1	Година 2	Година 3	
<i>Развитие на партньорство на различни нива.</i>	2016 - 2025 г.	Изготвяне на списък с потенциални партньори. Изграждане на партньорство.	Координация и сътрудничество при изготвяне и изпълнение на различни програми, свързани с развитието на екологичния и познавателен туризъм извън границите на резервата и посещенията с научна и образователна цел в района на резервата.	Координация и сътрудничество при изготвяне и изпълнение на различни програми, свързани с развитието на екологичния и познавателен туризъм извън границите на резервата и посещенията с научна и образователна цел в района на резервата.	Изготвяне на списъци с потенциални партньори, осъществяване на контакти. Изграждане на партньорска мрежа. Планиране на общи дейности.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

План за управление на резерват „Бели Лом“

Проекти и задачи	Срок за изпълнение	Работен план за три години			Етапи предвидени за първата година
		Година 1	Година 2	Година 3	
Издаване на брошури за резервата, разработване на разнообразни образователни пакети и заснемане на рекламен видеофилм за резервата.	2016 г.	Изготвяне на рекламни и образователни материали (брошури за резервата). Заснемане на видеофилм.			Изготвяне на рекламни и образователни материали (брошури за резервата.) Заснемане на видеофилм.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

План за управление на резерват „Бели Лом“

Проекти и задачи	Срок за изпълнение	Работен план за три години			Етапи предвидени за първата година
		Година 1	Година 2	Година 3	
Поддържане на пътеките за посетители.	2016 - 2025 г.	Провеждане на мероприятия по поддръжка на пътеките за посетители.	Провеждане на мероприятия по поддръжка на пътеките за посетители.	Провеждане на мероприятия по поддръжка на пътеките за посетители.	Почистване на пътеките, възстановяване на маркировка и увредена информационна инфраструктура.
Институционално развитие на РИОСВ и обучение на хората, управляващи територията на резервата.	2016 - 2025 г.	Участие на отговорниците за управление на резервата в обучения, конференции и други. Назначаване на охрана, съгласно ЗЗТ.	Участие на отговорниците за управление на резервата в обучения, конференции и други. Охрана на територията.	Участие на отговорниците за управление на резервата в обучения, конференции и други. Охрана на територията.	Участие в поне едно обучение, научна конференция, свързана с управлението на ЗТ и опазване на биологичното разнообразие. Назначаване на охрана, съгласно ЗЗТ.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

План за управление на резерват „Бели Лом“

Проекти и задачи	Срок за изпълнение	Работен план за три години			Етапи предвидени за първата година
		Година 1	Година 2	Година 3	
Проучване на възможностите за включване на резерват „Бели Лом“ в границите на природен парк „Русенски Лом“.	2016 г.	Извършване на документална проверка. Извършване на правен анализ. Теренни проучвания.			Извършване на документална проверка. Извършване на правен анализ. Теренни проучвания.
Включване на резерват „Бели Лом“ в границите на природен парк „Русенски Лом“.	2017 - 2018 г.	Изграждане на концепция за включване на резерват „Бели Лом“ в границите на ПП „Русенски Лом“.	Създаване на Защитена територия, гарантираща опазването на видовете и местообитанията в нея при устойчиво развитие на съседните райони.		

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

ЧАСТ 5: ПРЕГЛЕД НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ЦЕЛИТЕ И ЗАДАЧИТЕ

5.1. ПРЕРАЗГЛЕЖДАНЕ НА ЦЕЛИТЕ

Съгласно ЗЗТ (чл. 55, ал. 2) Планът за управление се актуализира на всеки 10 години. Процесът на изготвяне на актуализацията на Плана започва непосредствено след публичното обсъждане на втория четиригодишен период от действието на Плана. На базата на направения пълен преглед и ревизия се изготвя план за действие през останалите две години и задание за актуализация на Плана за управление. Самата актуализация приключва на десетата година от действието на първоначално приетия План.

5.2. ПРЕРАЗГЛЕЖДАНЕ НА ЗАДАЧИТЕ

Да се определят задълженията на участниците в този преглед на различни нива.

В края на всяка година се извършва отчет за изпълнените задачи и проекти и тяхното значение за постигане на оперативните цели на Плана. Оценка на извършената работа и изразходваните средства и време по изпълнението на проектите се прави текущо през годината. Това позволява да се променят приоритетите при изпълнение на дейностите и да се пренасочат средства.

Оценката на изпълнението на проектите се включва в годишните отчети пред МОСВ и представлява база за съставянето на годишния план и бюджет за следващата година.

В годишния план се вземат предвид и писмено изразени законосъобразни становища и препоръки на всички партньори на РИОСВ и отделни заинтересовани физически и юридически лица. За тази цел е необходимо създаване на „Приемна” или „Пощенска кутия” към РИОСВ за изразяване на мнения и препоръки.

По отношение на състоянието на компонентите на околната среда, ежегодно да се представят доклади в РИОСВ за резултатите от мониторинговата дейност за всеки обект поотделно, в срок до месец март на следващата година, от оторизираната за това институция (организация) лице.

При констатирани отклонения от допустимите норми, да се предприемат мерки от РИОСВ за налагане на законовите санкции на виновната страна и спиране на дейности, довели до това замърсяване.

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”

ПРИЛОЖЕНИЯ

Проектът се финансира от Европейския фонд за регионално развитие на Европейския съюз и от държавния бюджет на Република България чрез Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.”